

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN GELİŞİM DÖNEMİNDE KORUNMAYA
MUHTAÇ ÇOCUKLARDA BAĞLANMA ÖRÜNTÜLERİ:
BAKIM KOŞULLARI VE BAKIM ELEMANLARI
BEYANLARINDAN BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike PAK

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yusuf GENÇ

TEMMUZ – 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

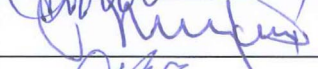

ERKEN GELİŞİM DÖNEMİNDE KORUNMAYA
MUHTAÇ ÇOCUKLARDA BAĞLANMA ÖRÜNTÜLERİ:
BAKIM KOŞULLARI VE BAKIM ELEMANLARI
BEYANLARINDAN BİR DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike PAK

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet

Bu tez 12/07/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Abdullah IŞIKLAR	BAŞARILI	
Doç. Dr. Yusuf GENÇ	BAŞARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin TAYLAN	BAŞARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Melike PAK
Öğrenci Numarası	:	1560y59009
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Erken Gelişim Döneminde Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Bağlanma Örüntüleri: Bakım Koşulları ve Bakım Elemanları Beyanlarından Bir Değerlendirme
Benzerlik Oranı	:	% 13

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

Melike PAK
Melike PAK
16.08.2018
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: *Doç.Dr. Yusuf GENÇ*

Tarih: *16.08.2018*

İmza: *[Signature]*

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Bu çalışma korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma örüntülerini ele almaktadır. Kurum ortamı erken çocukluk döneminde bu çocukların güvenli bağlanma ilişkileri oluşturması için dezavantajlı bir çevre sunmaktadır. Korunmaya muhtaç çocuklarda en önemli problemlerden birisi bu çocukların bir bağlanma figüründen yoksun kalmalarıdır. Sosyal hizmet disiplinde en hassas çalışma alanlarından birisi olan korunmaya muhtaç çocuklarla bakım elemanları arasındaki güvenli bağlanma ilişkilerinin desteklenmesi bu çocukların sağlıklı bir gelişim sürecinden geçmeleri ve geleceklerinin şekillenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Öncelikle araştırma konumu şekillendirmede ve beni yönlendirmede yardımcı olan, bana yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Yusuf Genç'e, değerli katkılarından dolayı Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin Taylan'a ve yardımlarından dolayı Sayın Arş. Gör. Hüseyin Zahid Kara'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans süresi boyunca ve tüm yaşamımda benden desteklerini esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

Melike PAK

12/07/2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. BAĞLANMA TEORİSİ	6
1.1. Bağlanma ve Bağlanma Kuramının Gelişimi	6
1.1.1. John Bowlby	8
1.1.2. Mary Ainsworth	10
1.2. Bağlanmanın Oluşumu.....	12
1.3. Bağlanma Sistemi	15
1.3.1. İçsel Çalışan Modeller	17
1.4. Bağlanmayı Etkileyen Temel Faktörler	20
1.5. Bağlanma Fonksiyonları, Kişilik ve Gelişim	23
BÖLÜM 2. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR	29
2.1. Korunmaya Muhtaç Çocuk Kavramı	29
2.2. Çocuk Koruma Sistemi	30
2.3. Ülkemizde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Hizmetler	33
2.3.1. Aile Yanında Verilen Hizmetler	36
2.3.1.1. Aile Yanında Destekleme	37
2.3.1.2. Koruyucu Aile Hizmetleri	38
2.3.1.3. Evlat Edindirme Hizmetleri.....	39
2.3.2. Kurumsal Hizmetler	41
2.3.2.1. Çocuk Destek Merkezleri	42
2.3.2.2. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi	43

2.3.2.3. Çocuk Evleri Siteleri ve Çocuk Evleri	43
--	----

BÖLÜM 3. BAĞLANMA TEORİSİ BAĞLAMINDA KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR.....	50
3.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklarla Gerçekleştirilen Bağlanma Çalışmaları.....	55
3.2. Ülkemizde Korunmaya Muhtaç Çocuklarla Gerçekleştirilen Bağlanma Çalışmaları	60
3.3. Bağlanma Teorisi Bağlamında Literatürden Elde Edilen Bilgiler Işığında Çocuk Refahı Alanında Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Öneriler	67
BÖLÜM 4. METODOLOJİ	70
4.1. Araştırmanın Modeli	70
4.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	70
4.3. Evren ve Örneklem	71
4.4. Verilerin Toplanması	71
4.4.1. Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu:	72
4.4.2. Bağlanma Fonksiyonları Anketi:	72
4.4.2.1. Bağlanma Fonksiyonları Anketinin Güvenirlik Analizi ve Normal Dağılım Analizi Sonuçları	73
4.5. Veri Çözümleme Teknikleri.....	74
4.6. Çalışmanın Sınırlılıkları	74
BÖLÜM 5. BULGULAR VE YORUM.....	75
5.1. Demografik Bilgiler	75
5.1.1. Yaş Aralığı	75
5.1.2. Eğitim Seviyeleri	76
5.1.3. Medeni Durum	77
5.1.4. Çocuk Sahibi Olma	77
5.1.5. Alana Yönelik Eğitim	78
5.1.6. Mesleki Tecrübe.....	79
5.2. Bakım Ortamı.....	80
5.2.1. Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı	80
5.2.2. Çocuk Başına Bakım Elemanı Sayısı	81

5.2.3. Çocukların Hitabı.....	82
5.2.4. Bakım Elemanlarının Hitabı	82
5.3. Bakım Elemanlarının Bağlanma Fonksiyonları Değerlendirmeleri.....	83
5.3.1. Bağlanma Fonksiyonları Anketi Maddelerinin Ortalamaları.....	83
5.3.2. Bağlanma Fonksiyonları ile Demografik Değişkenler ve Bakım Ortamı	
Koşulları Arası İlişkiler	85
5.3.2.1. Fiziksel Yakınlık	85
5.3.2.2. Ulaşılabilirlik	88
5.3.2.3. Davranışları Yorumlama	89
5.3.2.4. İhtiyaçları Zamanında Giderme.....	90
5.3.2.5. Tutarlı Bakım.....	92
5.3.2.6. Duygusal İhtiyaçlar.....	93
5.3.2.7. Etkileşim Kurma.....	94
5.3.2.8. Duygu Düzenleme	95
5.3.2.9. Yakınlık Kurma ve Sürdürme	97
5.3.2.10. Ayrılık Protestosu.....	98
5.3.2.11. Seçilmiş Bağlanma Figürü	99
5.3.2.12. Güvenli Sığınak	100
5.3.2.13. Güvenli Üs.....	103
5.3.2.14. Olumlu İçsel Çalışan Modeller.....	104
5.3.2.15. Bağlanma	105
5.4. Bağlanma Faktörleri Analizi	106
5.4.1. Çocukların Öz Aileleri veya Yakınlarıyla Görüşme Durumu	107
5.4.2. Aynı Bakım Ortamında Kardeşleriyle Beraber Kalan Çocuklar	108
5.4.3. Ev Tipi Bakım Hizmeti	109
5.4.4. Erken Dönemde Kuruma Gelen Çocuklar	110
5.4.5. Kötü Muamele Sonucu Kuruma Alınan Çocuklar	112
5.4.6. Örselenmişlikler Sonucu Kuruma Alınan Çocuklar	113
5.4.7. Küçük Yaşlardaki Çocuklar	114
5.4.8. Uzun Süredir Kurumda Kalma	115
5.5. Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Güvensiz Bağlanma Örüntüleri Analizi	117
5.5.1. Rastgele Yakınlık (Dizihibe Tip Tepkisel Bağlanma Bozukluğu)	119
5.5.2. Bağ Kuramama (İnhibe Tip Tepkisel Bağlanma Bozukluğu)	120

5.5.3. Dağınık Bağlanma	121
5.5.4. Kaygılı Bağlanma	123
5.5.5. Kaçınan Bağlanma	124
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	126
KAYNAKÇA	138
EKLER.....	153
ÖZGEÇMİŞ.....	159

KISALTMALAR

ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
OKB	: Obsesif-Kompulsif Bozukluk
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
WHO	: World Health Organization

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 : Yetişkin Bağlanma Modeli	19
Tablo 2 : Koruma Altına Alınan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Dağılımı (2017).....	36
Tablo 3 : Kurum Bakımı Altındaki Çocukların Dağılımı ve Kuruluş Sayıları	42
Tablo 4 : Bağlanma Fonksiyonları Anketi Güvenirlik Analizi	73
Tablo 5 : Bağlanma Fonksiyonları Anketi Normallik Analizi.....	73
Tablo 6 : Bakım Elemanlarının Yaş Dağılımı.....	75
Tablo 7 : Bakım Elemanlarının Eğitim Seviyeleri.....	76
Tablo 8 : Bakım Elemanlarının Medeni Durumu	77
Tablo 9 : Bakım Elemanlarının Çocuk Sahibi Olma Durumu	78
Tablo 10: Bakım Elemanlarının Alana Yönelik Eğitimi.....	79
Tablo 11: Bakım Elemanlarının Mesleki Tecrübesi	79
Tablo 12: Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısı	80
Tablo 13: Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısı	81
Tablo 14: Çocukların Bakım Elemanlarına Hitabı.....	82
Tablo 15: Bakım Elemanlarının Çocuklara Hitabı.....	82
Tablo 16: Bakım Elemanlarının Bağlanma Fonksiyonları Değerlendirmelerinin Ortalamaları.....	84
Tablo 17: Madde 2’den Alınan Ortalama Puanların Eğitim Seviyelerine Göre Farkları	87
Tablo 18 : Madde 2 İçin Eğitim Değişkenine Göre Sıra Ortalamaları.....	87
Tablo 19 : Madde 4’ten Alınan Ortalama Puanların Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Farkları	91
Tablo 20: Madde 4 İçin Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Sıra Ortalamaları.....	91
Tablo 21: Madde 8’den Alınan Ortalama Puanların Bakım Elemanı Tecrübesine Göre Farkları	96
Tablo 22: Madde 8 İçin Bakım Elemanı Tecrübesine Göre Sıra Ortalamaları.....	96
Tablo 23 Madde 12’den Alınan Ortalama Puanların Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısına Göre Farkları	101
Tablo 24: Madde 12 İçin Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sıra Ortalamaları	102

Tablo 25: Madde 12'den Alınan Ortalama Puanların Çocuk Başına Bakım Elemanı Sayısına Göre Farkları	102
Tablo 26: Madde 12 İçin Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısına Göre Sıra Ortalamaları	103
Tablo 27: Bakım Elemanlarının Bağlanma Faktörleri Maddelerine Verdikleri Yanıtların Ortalamaları	107
Tablo 28: Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Güvensiz Bağlanma Örüntüleri Ortalamaları.....	117
Tablo 29: Güvensiz Bağlanma Davranış Örüntülerinin Normal Dağılım Analizi.....	117
Tablo 30: Güvensiz Bağlanma Davranış Örüntüleri Spearman Korelasyon Analizi.....	118

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bağlanma İşlevleri.....	23
Şekil 2: Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Farklı Aşamalarda Bağlanma Temelli Yaklaşımlar.....	69

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 : Bakım Elemanlarının “Çocuklarla Bakım Dışında Fiziksel Yakınlık Kuruyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri.....	86
Grafik 2 : Bakım Elemanlarının “Çocuklar Her İhtiyaçları Olduğunda Bana Ulaşabilir” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri.....	88
Grafik 3 : Bakım Elemanlarının “Çocuğun Davranışsal İpuçlarını Doğru Yorumlayabiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	89
Grafik 4 : Bakım Elemanlarının “Çocukların İhtiyaçlarını Zamanında Karşılatabiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	90
Grafik 5 : Bakım Elemanlarının “Çocuklara Tutarlı Bakım Veriyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	92
Grafik 6 : Bakım Elemanlarının “Çocukların Fiziksel İhtiyaçları Yanında Duygusal İhtiyaçlarını da Karşılatabiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri.....	93
Grafik 7 : Bakım Elemanlarının “Çocuklarla Etkileşimim Karşılıklı Davranışlarla Gerçekleşmektedir” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	94
Grafik 8 : Bakım Elemanlarının “Çocukların Stresli Anlarında Onların Duygularını Düzenleyebiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	95
Grafik 9 : Bakım Elemanlarının “Çocuklar Benimle Yakınlık Kurmaya ve Bunu Sürdürmeye Çalışır” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	98
Grafik 10 : Bakım Elemanlarının “Çocuklarla Yaşadığım Ayrılıklar Sonrası Bir Araya Geldiğimizde Bana Sıcak Davranırlar” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	99
Grafik 11 : Bakım Elemanlarının “Başka Kişilerle Aynı Ortamda Olduğumuzda Açıkça Benimle Yakınlık Kurmayı Tercih Eder” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdelerik Dilimleri	100
Grafik 12 : Bakım Elemanlarının “Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır” Maddesine Yanıtlarının Yüzdelerik Dilimleri.....	101

Grafik 13: Bakım Elemanlarının “Çocuklar Çevrede Keşif ve Oyun Davranışları Sergilerken Benim Yakında Olup Olmadığımı Kontrol Eder” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri	104
Grafik 14: Bakım Elemanlarının “Çocuklara Duyarlı Bakım Vermem Sonucunda Kendilerine ve Diğer İnsanlara Yönelik Olumlu Algılar Geliştirirler” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri	105
Grafik 15: Bakım Elemanlarının “Çocukların Bana Bağlanma Geliştirdiklerini Düşünüyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri.....	106
Grafik 16: Çocukların Öz Aileleri veya Yakınlarıyla Görüşme Durumuna Göre Bağlanma.....	108
Grafik 17: Aynı Bakım Ortamında Kardeşleriyle Beraber Kalan Çocuklarla Bağlanma.....	109
Grafik 18: Yeni Ev Tipi Bakım Hizmetine Göre Bağlanma	110
Grafik 19: Ebeveynleriyle Bir Bağ Kurmadan Erken Aylarda Kuruma Gelen Çocuklarla Bağlanma	111
Grafik 20: Kötü Muamele (İstismar, İhmal vb.) Sonucu Kuruma Gelen Çocuklarla Bağlanma.....	112
Grafik 21: Çeşitli Örselenmişlikler Sonucu Kuruma Gelen Çocuklarla Bağlanma.....	114
Grafik 22: Küçük Yaşlardaki Çocuklarla Bağlanma	115
Grafik 23: Uzun Süre Kurumda Kalan Çocuklarla Bağlanma	116
Grafik 24: Rastgele Yakınlık	120
Grafik 25: Bağ Kuramama.....	121
Grafik 26: Tutarsız Davranışlar	122
Grafik 27: Kaygılı Bağlanma.....	123
Grafik 28: Kaçınan Bağlanma	125

Tezin Başlığı: Erken Gelişim Döneminde Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Bağlanma Örüntüleri: Bakım Koşulları ve Bakım Elemanları Beyanlarından Bir Değerlendirme

Tezin Yazarı: Melike PAK

Danışman: Doç. Dr. Yusuf GENÇ

Kabul Tarihi: 12.07.2018

Sayfa Sayısı: xi (Ön kısım) +150 tez+ 6 ek

Anabilimdalı: Sosyal Hizmet

Yeni doğan çocuk ile birincil bakım veren arasındaki karşılıklı etkileşim ve davranışlar aracılığıyla şekillen duygusal bağı ifade eden bağlanma, erken gelişim dönemindeki çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri için önemli bir edindir. Bu döneme özgü bir kazanım olması nedeniyle erken çocukluk döneminde güvensiz bir bağlanma ilişkisinin deneyimlenmesi, bağlanmanın kesilmesi veya oluşturulamaması gibi problemler, bağlanma figürüyle gerçekleşen etkileşimlerle şekillenen içsel çalışan modeller olarak adlandırılan zihinsel mekanizmalar aracılığıyla sonraki gelişim dönemlerinde de olumsuz etkilerini sürdürmektedir.

Farklı sebeplerle annelerinden ayrılıp koruma altına alınan çocukların hem önceki aile yaşantılarından güvensiz bağlanma deneyimleri taşıması hem de kurum bakımında birçok bakım elemanı ile yeni bağlanma ilişkileri kurmaya çalışması söz konusudur. Çalışmanın amacı koruma altına alınan çocuklarda bağlanma davranış örüntülerini ve kurumlarda bakım elemanlarıyla kurdukları bağlanma ilişkilerini değerlendirmektir. Bu doğrultuda İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğüne bağlı hizmet veren Çocuk Evleri Sitelerinde görev yapmakta olan 150 bakım elemanı ile çalışmacılar tarafından hazırlanan “Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu” kullanılarak birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bakım elemanları bağlanma fonksiyonlarını ayrı ayrı değerlendirerek, bu fonksiyonları büyük oranda sağladıklarını belirtmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı, çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı, mesleki eğitim ve mesleki tecrübe bakım elemanlarının bazı bağlanma fonksiyonlarını sağlamalarını anlamlı şekilde etkilemektedir. Kurumdaki çocukların öz aileleri ile görüşmesi bağlanmayı etkilemezken, uzun süre kurumda kalma, kötü muamele geçmişi olumsuz faktörler olarak değerlendirilmiştir. Diğer taraftan erken gelişim döneminde olma, kardeşle aynı kurumda kalma ve ev tipi yeni bakım hizmeti çocukların bakım elemanlarıyla duygusal bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır. Son olarak ülkemizde Çocuk Evleri Sitelerinde bakım altında olan çocuklarda kaygılı bağlanma, rastgele yakınlık ve dağınık bağlanma davranışları, bağ kuramama ve kaçınan bağlanma örüntülerinden daha sık görülmektedir. Çalışma sonunda korunmaya muhtaç çocuklarda güvenli bağlanma oluşumunun desteklenmesi için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Bağlanma, Çocuk Evleri Sitesi Kurum Bakımı, Bakım Elemanı

Title of Thesis: Attachment Patterns in Children in Need of Protection During Early Childhood Period: Evaluation from Care Conditions and Statements of Caregivers	
Author of Thesis: Melike PAK	Advisor: Assoc. Prof. Yusuf GENÇ
Date of Admission: 12.07.2018	Number of Page: xi (pre text) +150 (main body)+ 6 (appen.)
Department: Social Work	
<p>Attachment that expresses emotional tie through interactions and behaviors between a newborn child and a primary caregiver is an important acquisition for the social and emotional development of children during early development period. Due to inherence to early childhood, problems such as the experience of an insecure attachment relationship, the interruption or failure of attachment in this period continue to affect in a negative way during the later developmental periods through mental mechanisms called internal working models that shaped by interactions with attachment figure.</p> <p>Children who are separated from their parents and protected for different reasons have both insecure attachment experiences from previous family experiences and attempts to establish new attachment relationships with many caregivers in institutional care. The purpose of the study is to assess attachment behavior patterns in children under protection and the attachment relationships they build with caregivers in institutions. In this direction, one-on-one interviews were conducted using the "Attachment Care Environment Interview Form" prepared by the researchers with 150 caregivers working in the Children's Homes serving under the Provincial Directorate of the Ministry of Family and Social Policy of Istanbul.</p> <p>The caregivers evaluated the attachment functions separately and stated that they provided these functions in a large way. According to the results of the study, the number of children per caregiver, the number of caregivers per child, education and professional experience significantly affect the ability of caregivers to achieve some attachment functions. Interviews with the parents of the institution's children did not affect the attachment, while long stay and maltreatment history were considered as negative factors. On the other hand, being in early development, being in the same institution with the sibling, and home-type new care services make it easier for children to have emotional bonds with caregivers. Finally, anxious attachment, indiscriminate friendliness and disorganized attachment behaviors are more common in children under care in Children's Homes in our country more than inhibited and avoidant attachment patterns. At the end of the study, suggestions were provided to support safe attachment formation in children who need protection.</p>	
Key Words: Children in Need of Protection, Attachment, Children's Homes, Institution Care, Caregiver	

GİRİŞ

Bağlanma kavramı Bowlby tarafından bir kişiye yönelik yakınlık arama ve sürdürme eğilimi (Bowlby, 2012: 167) ve Ainsworth (1979:2) tarafından yeni doğanın anne figürüne yönelik geliştirdiği, onları mekan ve zaman ötesi bir arada tutan bebek ile annesi arasındaki duygusal bağ olarak olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ve bağlanma figürü arasındaki bu duygusal bağın oluşumunda açlık güdüsü, öğrenme gibi süreçlerin etkili olduğu çeşitli teorisyenler tarafından belirtilmiştir. Ancak çeşitli hayvan çalışmaları ve kurumlardaki çocuklarla gerçekleştirilen gözlem çalışmaları bağlanmanın bakım veren ve çocuk arasındaki karşılıklı etkileşim ve davranışlar sonucu şekillendiğini ve birincil bir bağlanma figürünün yokluğunda küçük çocukların fiziksel, sosyal ve duygusal gelişiminde problemlerin yaşandığını göstermiştir. Görüldüğü gibi bağlanma kuramının ortaya çıkışı esasen korunmaya muhtaç çocuklarla yapılan çalışmalara dayanmaktadır.

Bağlanma sistemi insan gelişiminde temel bir süreç olarak ele alınmaktadır. Yaşam boyunca süren kişilik gelişimi ve duygu düzenlemesinin bağlanmanın evrilmesiyle şekillendiği düşünülmektedir (Sümer vd., 2016: 15). Bağlanmanın insan yaşamı ve gelişimi üzerindeki bu etkisi “içsel çalışan modeller” adı verilen, bilinçaltı seviyede işleyen ve bu nedenle değişime karşı dirençli olan yapılar üzerinden gerçekleşmektedir. İçsel çalışan modeller kişinin benlik modeli ve diğerleri modelinden oluşmaktadır. Erken dönemde bir bağlanma kişisiyle güvenli bağlanma oluşturabilmiş bireyler kendilerini sevmeye değer ve diğerlerini güvenilir olarak algılamakta, bu beklentilerle duygu, davranış ve ilişkilerini düzenlemektedir (Subaşı, 2015: 85-86).

Bowlby bağlanma sisteminin temel işlevlerini yakınlığı sağlama, güvenli sığınak ve güvenli üs olarak belirtmiştir (Hazan ve Shaver, 1994: 4). Bu işlevlerin etkin olarak yerine getirilmesi çoğunlukla bakım veren bağlanma figürünün yaklaşımının ne oranda duyarlı olduğuyla alakalıdır. Küçük çocuk bakım vereniyle yakınlık kurmak ve bu yakınlığı sürdürmek ister ve ayrılığa direnir. Bebek bakım verenden uzakta onu kontrol ederek diğer nesnelere ve insanları keşfeder, küçük gezintiler yapar. Burada bağlanma kişisi bir keşif kaynağı ve aynı zamanda güvenli üs işlevini üstlenmektedir. Bakım veren ayrıca herhangi bir tehlike ve stres anında çocuğun dayanabileceği bir güvenli sığınak işlevi görmektedir (Sümer vd., 2016: 16).

Güvenli bağlanmanın oluşumu için çocuk, gereksinimlerine duyarlı, kesintisiz ve tutarlı tepkiler veren ve her zaman ulaşabileceği bir bağlanma figürüne ihtiyaç duymaktadır (Sümer ve Güngör, 1999: 79). Bowlby bağlanmanın anneye yakınlık duyan bir takım davranış sistemlerinin aktivitesinin ürünü olduğunu belirtmiştir. Bakım verenin yeni doğana yönelik sıcaklık ve duyarlılığı başta olmak üzere tüm davranışları bağlanma davranışsal sistemini şekillenmektedir (Bowlby, 2013: 235).

Bağlanma aynı zamanda çocuğun temel bakım verenine yakınlaşmasını ve bu yakınlık bozulduğunda düzeltilmesini sağlayan bir duygu düzenleme sürecidir (Şenkal, 2013: 39). Bağlanma davranışsal sistemi 8. aya kadar gülme, ağlama, emme, kavrama gibi hedefsiz davranışlarla gerçekleşirken, 9. aydan itibaren yakınlaşma, izleme, karşılama gibi hedef düzeltimli ve yakınlığı sürdürmeye yönelik davranışlar gözlemlenir. Bağlanmanın tam anlamıyla bu aşamada oluştuğu düşünülmektedir (Bowlby, 2013: 112-113). Bağlanma yukarıda bahsedildiği gibi bağlanma figürü ve çocuğun etkileşim halinde ve belirli bir sırada izleyen davranışları sonucunda şekillenmektedir.

Bakım verenin bağlanma sürecindeki duyarlılık derecesine bağlı olarak çeşitli bağlanma sınıflandırmaları yapılmıştır. Ainsworth vd. (1978)'nin bağlanma literatüründe klasik haline gelmiş olan, çocuğun annesi ve bir yabancıyla bir odada bırakılması ve sonrasında annenin odadan ayrılışı ile bağlanmanın aktive edilip, annenin tekrar dönüşüyle sonlanan bir prosedüre dayanan “Yabancı Ortam” deneyi sonuçlarına göre bağlanma; güvenli, kaygılı ve kaçınan olmak üzere 3 grupta sınıflandırılmaktadır. Yetişkinlik döneminde gerçekleştirilen çalışmalarda da aynı doğrultuda bağlanma örüntüleri tespit edilmiştir (Hazan ve Shaver, 1987: 511). Erken gelişim döneminde şekillenen bağlanma stilleri kişiler üzerinde yaşam boyu etkisini sürdürmektedir.

Problem

Korunmaya muhtaç çocuk temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesinde yetersizlikler bulunan, bu yetersizlikler nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olması risk altına giren çocuklar olarak tanımlanmaktadır (Koşar, 1992: 43). Korunmaya muhtaç çocuklar kurum bakımı altında genellikle kendilerine duyarlı bakım veren bir bağlanma figürü ile yakın, derinlemesine ve yoğun bir duygusal bağ kurma fırsatına sahip olamamaktadır. Diğer taraftan bağlanmanın temeli erken çocukluk gelişim döneminde atılmaktadır. Bağlanma davranışları 6. aydan itibaren ortaya

çıkmakta ve bağlanma yaklaşık 3 yaş civarında şekillenmektedir (Bowlby, 2013: 327-330). Erken gelişim döneminde çocukların en önemli psikososyal ihtiyacı sürekli bir birincil bağlanma figürüyle (çoğu zaman bir anne) güvenli bağlanma ilişkisinin kurulmasıdır. Bu noktada kurum bakımı altına alınan çocukların öz aileleriyle kopuk ve yetersiz ilişkileri ve kurum içerisinde farklı bakım elemanlarıyla kurdukları düzensiz ilişkiler bu çocukları güvenli bağlanma ilişkisinden yoksun bırakmaktadır. Bu nedenle bu kritik evrede güvenli bir bağlanma ilişkisinin oluşturulamaması veya bağlanmada kesintilerin yaşanması bu çocuklar açısından atlanacak bir gelişim fırsatı olarak ruhsal sağlık için bir risk oluşturacaktır.

Bağlanma sistemi bakım süreci içerisinde çocuk ve bağlanma figürü arasındaki davranışsal etkileşim örüntüleri ile oluşmaktadır (Ainsworth, 1979: 4). Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımı altında güvenli bağlanma ilişkileri kurabilecekleri bağlanma figürleri bakım elemanları olacaktır. Çünkü çocukların kurum ortamında uzun süreli ve birebir etkileşim kurduğu kişiler bakım elemanlarıdır. Ayrıca bağlanma sistemi bakım sistemini de içermektedir.

Diğer taraftan koruma altına alınan çocuklar kurum öncesi anneleriyle bağlanma oluşturmuş ve bu bağlanma kopmuş olabilir. İhmal, istismar gibi durumlar sonucu koruma altına alınan çocukların biyolojik anneleriyle güvenli bir bağlanma geliştirmiş olması zaten söz konusu değildir. Bazı çocuklar ise kurum öncesinde hiçbir bağlanma yaşantısı kuramayacak kadar erken aylarda kuruma getirilmektedir. Bütün bu farklı koşullardaki çocukların kurumlarda bakım verenleriyle güvenli bir bağlanma geliştirmesi zorlu ve özenli bir bakım süreci gerektirmektedir.

Kurum bakımında bağlanmayı olumlu / olumsuz yönde etkileyecek faktörlerin bakım ortamı koşulları ve bakım elemanlarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Son yıllarda ASPB'nin korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerde bir değişime gittiği bilinmektedir. Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları gibi kışla tipi bakım hizmetinden çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri gibi ev tipi bakıma geçilmesiyle kurum bakımının fiziksel koşulları iyileştirilmeye başlamıştır. Daha az sayıda çocukla ve bakıcıyla ev ortamında bakım hizmeti yaygınlaşmaktadır. Yeni ev tipi bakım türünün çocukların güvenli bağlanma geliştirmesi için faydalı bir uygulama olduğu

düşünülmektedir. Ancak bu yeni hizmet anlayışı içerisinde çocukların bağlanma süreçlerini inceleyen kapsamlı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

Amaç

Çalışmanın amaçları aşağıda sıralanmaktadır:

- 1) Korunmaya muhtaç çocuklarla kurumlardaki bakım elemanları arasındaki bağlanma davranışlarını incelemek ve güvenli bağlanma ilişkilerinin oluşumuna yönelik değerlendirmeler gerçekleştirmek.
- 2) Kurumlardaki bakım elemanlarının çocuklara yaklaşım tarzı ve bağlanma fonksiyonlarını sağlayabilmesi noktasında tespitler yapmak.
- 3) Erken gelişim dönemindeki çocuklara yönelik bakım elemanı ve kurum bakımı koşullarını çeşitli değişkenler açısından inceleyerek bağlanmaya etki edebilecek faktörleri belirlemek ve bunların düzenlenmesine ve iyileştirilmesine yönelik çıkarımlar yapmak.
- 4) Kurum bakımındaki erken gelişim dönemindeki çocuklarda güvensiz bağlanma davranış örüntülerini değerlendirmek.
- 5) Yeni ev tipi bakım modelini güvenli bağlanma oluşumu temelinde değerlendirilmek.

Çalışmanın Önemi

Bağlanmanın erken gelişim döneminde çocuğun sosyoduygusal gelişimi için en önemli gelişimsel kazanım olduğu kabul edilmektedir. Bu dönemde çocuk ile bir bağlanma figürü arasındaki ilişkinin kalitesi yaşam boyunca gelişimi, insan ilişkilerini ve kişiliği etkilemektedir. Bağlanmanın oluşturulamaması, bağlanmada kesintiler ya da güvensiz bağlanma oluşumu kritik evre atlandığında geri dönüşü olmayan telafi edilemez ruhsal sorunlara yol açmaktadır.

Ülkemizde bağlanmayla ilgili çalışmalar genelde yetişkin örneklerde romantik bağlar çerçevesinde ele alınmış, korunmaya muhtaç çocuklarla yapılan çalışmalar ise genelde daha önce kurum bakımı almış yetişkinler üzerinde retrospektif metotla uygulanmıştır. Korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma ile ilgili erken gelişim döneminde herhangi bir kesitsel çalışma yapılmaması dikkat çekmektedir. Bu çalışma daha önce detaylı incelenmemiş bir alan çalışması olması ve özellikle sosyal hizmet disiplini literatüründe

bu konuda bir bilimsel tez çalışmasının sunulmaması açısından bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklar konusu sosyal hizmetin en hassas uygulama alanlarından birisidir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik alan çalışmalarıyla ulaşılabilecek bilimsel bulgularla mikro, mezo ve makro bağlamda ortaya çıkacak öneriler bu çocukların yaşamına bir dokunuş olması bakımından önemlidir. Erken gelişim dönemindeki korunmaya muhtaç çocukların kurum ortamında güvenli bağlanma ilişkileri oluşumlarının desteklenmesi bu çocukların ileriki yaşantılarında sağlıklı ve uyumlu bireyler olması için bir kazanımdır.

Araştırmada bakım elemanlarının çocuklara yaklaşım tarzı, yakınlık kurma, stres ve duygu düzenlemeye yardımcı olma, güvenli üs ve güvenli sığınak gibi bağlanma fonksiyonlarını yerine getirip getirmediği bakım personelinin beyanlarına dayanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bakım elemanlarının bazı demografik özellikleri ile çeşitli bakım ortamı değişkenleri güvenli bağlanma açısından analiz edilerek sosyal politika bağlamında öneriler ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi betimleyici analiz tekniklerinden ilişkisel tarama modelidir. Tarama modelleri geçmişteki veya halen mevcut olan bir olayı olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. İki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişim ve yönünün belirlendiği araştırmalar ilişkisel tarama modelleridir (İslamoğlu ve Alınacı, 2009: 97). Bu çalışma çocuk evleri sitelerinde bağlanmanın doğasını ve özelliklerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda çeşitli demografik koşulların, kurum bakım koşullarının ve bakım elemanlarının bağlanma açısından yaklaşımlarının güvenli bağlanma gelişimine etkisi değerlendirilmiştir. Araştırmada kesitsel tarama gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evreni korunmaya muhtaç ve kurum bakımı altında olan çocuklara bakım hizmeti sunan bakım elemanlarıdır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğüne bağlı çocuk evleri sitelerinde hizmet vermekte olan bakım elemanları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında 150 bakım elemanı ile görüşme formu ve anket tekniği kullanılarak birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 1. BAĞLANMA TEORİSİ

1.1. Bağlanma ve Bağlanma Kuramının Gelişimi

Erken gelişim dönemindeki ilişki deneyimlerinin çocukların psikososyal gelişimi için önemi konusunda çocuk gelişimi literatüründeki çalışmacılar arasında fikirbirliği söz konusudur. Özellikle anne-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisi bunlar içerisinde ön plana çıkmaktadır (Koloğlugil, 2008: 1). Erken gelişim dönemi çocuğun yetişkinlere aşırı bağımlı olduğu, doğumdan 18. ve 24. aya kadar olan bebeklik dönemi ve bebeklikten yaklaşık 5 yaşına kadar süren ilk çocukluk dönemini kapsayan bir süreci ifade etmektedir (Santrock, 2011: 16-17).

Bağlanma teorisi insan ilişkilerinin başlangıcına dair temel bir yaklaşım sunmaktadır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2016: 201). Bowlby bağlanma kavramını bir kişiye yönelik yakınlık arama ve sürdürme eğilimi olarak tanımlamış, bağlanma davranışını ise genellikle daha güçlü ve/veya zeki olarak algılanan ve tercih edilen bir bireyle yakınlık kurma ve bu yakınlığı sürdürme ile neticelenen herhangi bir davranış şekli olarak ifade etmiştir (Bowlby, 2012: 167). Bowlby (2013: 9) bağlanma örüntülerini ise yeni doğanın başka bir insana ilk bağlanmasına aracılık eden temel ontogenetik işlemler ve yaşamın daha ileriki dönemlerinde de etkisini sürdüren psikobiyojik mekanizmalar olarak değerlendirmiştir.

Ainsworth (1979: 2) ise bağlanmayı yeni doğanın anne figürüne yönelik geliştirdiği onları mekan ve zaman ötesi bir arada tutan bebek ile annesi arasındaki duygusal bağ olarak nitelendirmektedir. Bağlanma çocuk ile bakım veren kişi arasında gelişen ilişkide, çocuğun bakım veren kişiyle yakınlık arayışı ile ortaya çıkan, özellikle stres durumlarında belirginleşen, tutarlılığı ve sürekliliği olan bir duygusal bağ olarak da tanımlanmaktadır (Thompson, 2002; Akt. Kesebir vd., 2011: 322).

Yeni doğanların biyolojik yetersizlikleri nedeniyle onlara bakmaya ve onları korumaya istekli bir bakıcıları olduğu müddetçe hayatta kalabilecek olmaları bağlanma kuramının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Doğal ayıklama süreci nedeniyle bebekler kendilerine bakım veren kişiye yönelik koruma işlevi gören bağlanma davranışları geliştirirler (Hazan ve Shaver, 1994: 2). Bağlanmanın oluşumunda yeni doğan çocuğun hayatta kalması için bir bakım veren ve onu koruyana ihtiyaç duyduğu erken gelişim dönemi kritik dönemdir.

Bu kritik dönem güvenli bağlanma oluşmadan atlandığında, bir daha oluşması zorlaşmaktadır (Bowlby, 2013: 262).

Bu dönem, özellikle bebeğin ilk yılı aynı zamanda Freudien ve Eriksoncu bakış açısında oral dönem ve temel güven/güvensizlik dönemine denk gelmektedir (Cebe, 2005: 12). Bağlanma teorisinde de diğer yaklaşımlarda olduğu gibi bu dönemin başarılı bir şekilde geçirilmesi çocukta güven duygusunun oluşumunu sağlamaktadır. Bu doğrultuda farklı teorilerin birbiriyle paralel varsayımları olduğu görülmektedir.

Bağlanmanın varlığı ve önemi konusunda farklı teoriler ve disiplinler arasında ortak bir kanı olsa da basit bir açlık güdüsünden mi doğduğu, sonradan mı öğrenildiği konusunda farklı yaklaşımlar türetilmiştir. Bağlanmanın nasıl oluştuğuna dair öğrenme teorisyenleri ve psikanalistler birbirinden bağımsız söylemlerle beslenme ve cinsellik güduları üzerinde durmuşlardır. Ancak cinsellik yalnızca yetişkin bağlanması için bir açıklama olarak değerlendirilebilir ve bu bağların da tamamının cinsellikle bir arada olmadığı ve yine cinselliğin yaşanması için de herhangi bir sevgi bağının olmasına gerek olmadığı açıktır. Diğer taraftan hayvan deneklerle yapılan çalışmalar yeni doğanların beslenmeler dahi bazı nesnelere bağlandıklarını kanıtlamıştır (Bowlby, 2012: 90-91).

Bağlanma kuramının temelleri hayvanlarla ve kurum bakımı altındaki çocuklarla yapılan gözlem çalışmalarıyla atılmıştır. Bağlanmanın oluşumunu beslenme ihtiyacı ile açıklayan teorileri yanlışlayan önemli çalışmalardan birisi bağlanma kuramının doğuşuna aracılık eden Harlow'un (1958) maymun yavrularıyla gerçekleştirdiği çalışmadır. Bu çalışmada yavru maymunlar annelerinden ayrılarak tel model ve kumaş model birer anne hazırlanmıştır. Ayrıca tel model anneye bir beslenme düzeneği de hazırlanmış, kumaş modele böyle bir düzenek eklenmemiştir. Çalışmada tehlike anında ve yabancı ortamda yavru maymunların kumaş modele yaklaşmayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Bu çalışma, Freud'un bebeklerin oral doyum sağlayan obje veya kişiye bağlandıklarını öne sürdüğü psikoanalitik kaynaklı hipotezi yıkarak, bağlanmada bakımın en önemli fonksiyonunun çocukla sıklıkla yakın vücut teması kurmak olduğunu göstermiştir (Akt. Bretherton, 1992: 766).

Bir diğer önemli hayvan çalışması Lorenz (1935)'in basımlama (imprinting) çalışmasıdır. Kaz yavrularıyla gerçekleştirilen bu çalışmada yumurtadan çıkan kazlar annelerinden ayrılmıştır. Çalışmada yavru kazların anneleri yerine gördükleri ilk hareketli nesneyi

(çalışmacı) bağlanma figürü olarak algıladıkları ve onu takip ettikleri gözlenmiştir. Basımlama çalışması ayrıca anne ile yavrusu arasındaki bağın kurulmasında kritik evrenin varlığını kanıtlamıştır. Bu kritik evrede kaz yavruları annelerini değil başka bir figürü gördükleri için daha sonra anneleriyle düzenli temas kurduklarında dahi o figüre karşı bağlanma ve takip davranışları sergilemeye devam etmişlerdir (Akt. Bretherton, 1992: 767).

Bağlanma teorisi çeşitli araştırmacıların ampirik çalışmaları, Lorenz, Harlow gibi etologların çalışmaları, psikiyatri ve psikanaliz eğitimi almış olan John Bowlby'in psikanaliz uygulamaları, rehberlik kliniğinde gerçekleştirdiği çalışmalar ve çocuk psikolojisi alanında ortaya konan çalışmalardan faydalanılarak oluşturulmuştur (Yörükan, 2015: 5).

Bowlby bağlanma kuramının prensiplerini belirlerken etoloji, sibernetik, psikanalitik, gelişim psikolojisi gibi pek çok alandan faydalanmış, çocuk ve anne arasındaki bağı formülize ederek ayrılık, yoksunluk, yas gibi durumlar karşısında ortaya çıkan bozulmalar üzerinde durmuştur. Ruhsal enerji, güdü gibi kavramları kaldırmış; bilişsel psikoloji, nörofizyoloji ve gelişimsel biyoloji ile uyumlu bir teori oluşturmuştur. Bir diğer önemli çalışmacı Ainsworth ise Bowlby'in kuramını test edilebilir hale getirmiş ve genişleterek günümüz literatürüne hazırlamıştır. Ainsworth ayrıca kurama güvenli üs (secure base) terimini kazandırmış ve çocuğun sinyallerine yönelik anne duyarlılığını formülize ederek ve bağlanma için önemini vurgulamıştır (Bretherton, 1992: 759).

1.1.1. John Bowlby

Bu bölümde bağlanma kuramının kurucusu John Bowlby (1907-1990) ve onun çalışmaları doğrultusunda bağlanma kuramının ilerleyişi değerlendirilecektir. Bowlby uyumsuz çocukların kaldığı bir okulda gönüllü çalışmalar yaparken yalnız ve kaygılı davranışlar sergileyen bazı çocuklar dikkatini çekmiş ve bu gözlemler onun erken dönem aile ilişkilerine odaklanarak kariyerine çocuk psikiyatristi olarak devam etmesine aracı olmuştur. Daha sonra İngiliz Psikanalist Enstitüsünde eğitim almaya başlamıştır. Burada Klein gibi nesne ilişkileri teorisyenleriyle çalışmıştır. Ancak nesne ilişkileri ekolünü içsel mekanizmalar arasındaki gerilimlere odaklanması açısından eleştirerek, dışsal faktörlerin insan psikolojisi ve gelişimi için daha önemli olduğunu vurgulamıştır (Bretherton, 1992: 760-761).

Bowlby özellikle çocuklarla terapilere başladığında psikanalitik yaklaşımla uygulamaları arasında tutarsızlıklar gözlemlemiştir. Kurumlarda çalışırken buradaki çocukların görevliler tarafından beslenip, bakım görmelerine karşın aşırı sıkıntı ve kaygı belirtileri sergilediklerini ve gelişimsel problemler yaşadıklarını fark etmiştir. Bowlby bakım evlerinde kalan çocuklarda gelişimsel geriliklerin yanı sıra alışılmadık sosyal ve duygusal davranış örüntüleri gözlemlemiştir. Bu çocuklar yakın ilişkilerinde sürekliliği koruyamamakta fakat yabancılar da dahil karşılaştıkları herkese seçkisiz olarak yakınlık göstermekteydiler (Uluç, 2005: 17).

Bowlby'in anne yoksunluğunun yıkıcı sonuçlarını açıklama çabaları onu Lorenz gibi bilim adamlarının yaklaşımıyla tanıştırmıştır. Kuşların ve memelilerin bağlanma davranışlarından yola çıkan bu etolojik yaklaşıma göre bağlanmanın oluşumunda çevresel etkiler doğuştan gelen ve içgüdüsel eğilimlerden daha etkilidir (Hazan ve Shaver, 1994: 2).

Bowlby ilk deneysel çalışmasında Londra Çocuk Rehberlik Kliniğinde duygusuz ve çalma eğilimleri bulunan 44 vaka incelemiştir. Bunun sonucunda “Kırkdört Çocuk Hırsız: Kişilikleri ve Yaşamları” (Bowlby, 1944) makalesini yayınlamıştır (Akt. Bretherton, 1992: 762). Bowlby bu çalışması sonucunda erkek çocuklarda erken dönemde anneden ayrılık ve sonraki suçluluk arasında güçlü ilişkiler belirlemiştir (Uluç, 2005: 17).

Bowlby daha sonra bu kliniğin başına geçti ve burada Anna Freud'un yanında doğal gözlem üzerine eğitim almış olan Robertson ile birlikte annelerinden ayrılarak hastaneye yatırılan veya kurum bakımı altına alınan çocuklar üzerine çalışmalar gerçekleştirdi. Bu çalışmalarından sonra Dünya Sağlık Örgütü'nün talebiyle hazırladığı raporda özellikle ilk 3 yıl içinde anne yoksunluğunun çocukları fiziksel ve ruhsal hastalık riskine maruz bıraktığını belirtmektedir (Bowlby, 2013: 25).

Bütün bu öncül çalışmaların getirdiği birikimle bağlanma kuramının temelleri Bowlby'in 3 klasik makalesi ile atılmıştır. Bowlby (1958) “Çocuğun Anneye Bağının Doğası” makalesinde çocuğun anneye bağını açıklayan oral ve cinsel temelli ihtiyaç teorisini reddetmiş, Freud ve Klein'e itirazlarını dile getirmiştir. Çocuğun anneyi bir bütün algılayıp, temsil ettiğini ve bağlanmanın davranışsal sistemler tarafından harekete geçirildiğini belirtmiştir. İkinci klasik makale olan “Ayrılık Kaygısı” (1960) bağlanmada ayrılığa tepkisel davranışlardan bahsetmektedir. Bowlby çocuklarda ayrılık sürecinde

protesto, yas ve reddetme olmak üzere üç aşamalı bir süreçten bahseder. Bazı çocuklarla aşırı kaygı, bazılarında sözde bağımsızlık davranışlarının ortaya çıktığını belirtmektedir. Üçüncü klasik makalesi olan “Bebeklik ve Erken Çocukluk Döneminde Kayıp ve Yas” Bowlby’in en çok ses getiren makalesi olmuştur. Bu makaleyle bağlanma kuramı ortaya çıkmış, psikanalizle bağları tamamen kesilmiştir. Bowlby diğer çalışmalarından birikimleri ve Ainsworth gibi diğer bilim adamlarının çalışmalarını da derleyerek Bağlanma, Kayıp, Yas (1969, 1973, 1980) üçlemesini yayınlamış, böylece bağlanma teorisinin çerçevesi oluşmuştur (Akt. Uluç, 2005: 18-20).

1.1.2. Mary Ainsworth

Bağlanma teorisinin temelleri John Bowlby tarafından atılsa da tanınması daha çok Ainsworth’ün (1913-1999) kuramı empirik olarak test edilebilir hale getirmesiyle gerçekleşmiştir (Sümer vd., 2016: 13). İlk çalışmalarına Bowlby’den bağımsız başlayan Ainsworth bağlanma teorisine güvenli üs ve anne duyarlılığı kavramlarını kazandırmıştır. Ayrıca ev gözlemi ve yabancı ortam gibi bağlanma ölçüm yöntemlerini kullanarak bağlanmanın sistematik ölçümüne katkı sağlamıştır (Uluç, 2005: 16).

Ainsworth’un, Bowlby’in erken dönemde anneden ayrı kalmanın kişilik gelişimine etkisini inceleyen çalışmasına dahil olmasıyla iki araştırmacı birlikte çalışmaya başlamışlardır. Bu dönemde araştırmacıların yayınladığı ortak bir çalışmada Ainsworth, senatoryumda bir süre kalmış ve sonrasında ailesiyle yeniden bir araya gelen okul çağı çocuklarında üç tip bağlanma eğilimi belirlemiştir. Bunlar anneye karşı güçlü olumlu duygular, değişken duygular ve ifadesiz düşmanca tutumlardır. Ancak, Ainsworth zamanla Bowlby’in etolojik açıklamalarına ters düşerek kendi çalışmalarına yönelmiştir (Bretherton, 1992: 767).

Ainsworth ilk önemli projesi olan Ganda projesinde (1969) 1-24 aylık bebeğe sahip 29 aileyi iki haftada bir ikişer saatten oluşan oturumlar şeklinde 9 ay boyunca izlemiş ve ev ortamında yakınlığı sağlama ve koruma davranışlarının (bağlanma davranışları) oluşumunu gözlemlemiştir. Bu gözlemler sonucunda Ainsworth üç tip bebek sınıflandırması belirlemiştir. Güvenli bağlanan çocuklar anneleri ortamdan ayrıldığında daha az ağlamış ve anneleri yakındayken çevreyi keşfetmiştir. Güvensiz bağlanan çocuklarda anneleri ayrıldığında daha çok ağlama gözlenirken, annenin varlığında keşif davranışlarına rastlanmamıştır. Henüz bağlanmamış bebekler olarak tanımlanan

çocuklarda ise annenin varlığı/yokluğu ve bebeğin davranış örüntüleri arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir (Uluç, 2005: 21-22).

Aynı çalışmada 6 aydan önce çocuklarda bağlanma davranışlarının ortaya çıkmadığı, ancak 6. aydan itibaren bu davranışların açıkça gözlemlenebildiği belirlenmiştir. Bu çalışmaya göre bağlanmanın yoğunluğu ve sürekliliği çocuğun gelişimi, organizmal ve çevresel etkenlere bağlıdır. Bağlanmada annenin birincil rolüyle birlikte bebeğin etkileşim derecesi de önemlidir. Yani bağlanma sürecinde çocuk da aktif olarak rol almaktadır (Bowlby, 2013: 258-261).

Ainsworth Uganda çocuklarıyla gerçekleştirdiği bir diğer çalışmasında hareketli hale geldikten sonra bebeklerin anneyi güvenli üs olarak kullanmaya başladığını belirlemiştir. Bu çalışmada Ainsworth 12 aylık bebekleri evde annesiyle ve yalnızken, yabancı ortamda annesiyle ve yalnızken olmak üzere iki oturumda gözlemlemiştir. Bu çalışmaya göre duyarlı bir anne çocuğun ipucu davranışlarını farketme, bunları doğru şekilde yorumlama, bu işaretlere hızlı ve uygun bir şekilde yanıt vermeye hazırken, duyarsız anne bebeğin işaretlerini fark etmeyecek, fark ettiğinde yanlış yorumlayabilecek, daha sonrasında bunlara geç veya uygun düşmeyen yanıtlar verebilecek veya çocuğun isteklerini yanıtsız bırakacaktır. Duyarlı bir anne yaklaşımı ilk yaş gününde annesine güvenli bağlanmış ve onun yanında olmasından hoşlanan bir çocuk profiliyle oldukça uyumludur (Bowlby, 2012: 142-148).

Ainsworth'un Baltimore projesinde ise 26 gönüllü orta sınıf beyaz aile evlerinde doğal gözlem yoluyla doğum öncesinden 52. haftaya kadar izlenmiştir. Her aileden 72'şer saatlik etkileşim kaydı 5'er dk'lara bölünerek analiz edilmiştir. Ainsworth bu çalışmasında çeşitli bağlanma davranışlarının içerik çözümlemesini yapmıştır. Beslenme sırasındaki etkileşim, anne çocuk arasındaki yüz yüze etkileşim, ağlama, selamlama, takip etme davranışları, bağlanma ve keşif davranışları arasındaki denge, uyma davranışları, yakın beden teması, yakınlaşma davranışları, duygu yoğunluğu içeren temaslar başlıca çözümleme yapılan davranışlardır. Bu proje bağlanma davranış örüntüleri ve anne duyarlılığı arasında yakın ilişkiyi bir kez daha ortaya koymuştur. Bu çalışmaya göre annenin çocuğun sinyallerine duyarlı olması, bunları doğru şekilde ayrıştırıp uygun tepkiler üretmesi ve bunu geciktirmeden yapması güvenli bağlanma için gereklidir (Uluç, 2005: 22-23).

Ainsworth vd., (1978) bir klasik haline gelen “Yabancı Ortam” (Strange Situation) çalışmasında ise deneysel yöntemle bağlanma kuramının hipotezlerini sınamıştır. Bu çalışmada bağlanma sisteminin aktive edilmesiyle laboratuvar ortamında annesinden ayrılarak bir yabancıyla kısa süre bir odada kalan ve sonrasında tekrar annesiyle buluşturulan çocukların tepkileri değerlendirilerek üç tip bağlanma örüntüsü sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar “Güvenli”, “Kaygılı/Kararsız” ve “Kaçınan” bağlanma stilleridir. Buna göre güvenli bağlanan çocuklar anneleri odadan gittiğinde bir süre huzursuz olurlar, anne döndüğünde kolayca sakinleşir, yakınlık ve temas ararlar ve daha sonra oyun odasında keşfe devam ederler. Kaygılı/kararsız bağlanan gruptaki çocuklar annenin gidişinde yoğun kaygı, gerilim ve öfke yaşamakta, yabancı ile iletişim kurmamaktadır. Bu çocuklar anneleri döndüğünde kolayca sakinleşmezler, keşif davranışlarını bırakırlar ve anneye sıkıca yapışma davranışı sergilerler. Kaçınan çocuklar ise annenin gidişine ayırıcı herhangi bir tepki göstermemekte, dönüşünde de temas kurmaktan kaçınmakta ve daha çok çevreyle ilgilenmektedir (Akt. Sümer ve Güngör, 1999: 73-74).

Daha sonra gerçekleştirilen bir çalışmada Hazan ve Shaver (1987: 514-515) çocuklukta temelleri atılan bağlanma sisteminin yetişkinlikte de benzer özellikleri gösterdiğini ve benzer bir sınıflandırma gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Bu çalışmada romantik ilişkiler bağlanma sistemi üzerinden kendini anlatan paragraflar aracılığıyla değerlendirilmiş ve yetişkinler için de benzer şekilde “Güvenli, Kaygılı/Kararsız ve Kaygılı/Kaçınan” olmak üzere üç bağlanma stili belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada yetişkin bağlanma stiline, ebeveynlerle kurulan çocukluk ilişkileri tarafından bir derece belirleniyor olduğu görülmüştür. Çalışma sonuçlarına göre güvenli bağlanma biçimine sahip yetişkinler, kendine güvenen, yakın ilişkilerinde rahat, yeni ilişki kurmaktan rahatsızlık duymayan bireylerdir. Diğer taraftan kaygılı/kararsız bağlanan yetişkinler, kendilerine güvenmeyen, reddedilme ve terk edilme korkusu yaşayan kişiler olarak değerlendirilmiştir. Kaygılı/kaçınan bağlanma stili geliştiren yetişkinler ise, yakın ilişkiler kurmaktan kaçınan, kendilerini açamayan bireylerdir.

1.2. Bağlanmanın Oluşumu

Duygusal bağ kurma ihtiyacı ve eğilimi yeni doğan bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gelişimsel açıdan işlevsel bir sistemdir. Bağlanma sistemi hem

çocukları çevreden gelebilecek tehlikelere karşı koruyucu bir fonksiyona, hem de çocuğun güven içinde çevreyi keşfetmesine yardımcı bir işlevselliğe sahiptir (Sümer ve Güngör, 1999: 72). Bowlby çocukların doğuştan bağlanma oluşumu için donanımlı olduklarını ve temel bakım gereksinimleri karşılanan çocukların bakım verenleriyle güvenli bağlanma ilişkileri kurduğunu belirtmiştir (Koloğlugil, 2008: 2).

Bowlby'nin bağlanma kavramsallaştırmasında dört aşama yer almaktadır. Birinci aşama olan doğumdan 2. aya kadar olan süreçte bebekler algılarını insan figürlerine yöneltirler. Bundan sonra gelen 2-6 aylık süreçte bebek tanıdık olanı ayırmaya başlar ve bir bağlanma figürüne odaklanma gelişir. Üçüncü aşamada 7. aydan yaklaşık 24. aya kadar spesifik bağlanmalar gelişmektedir. Bu dönemde çocuklar anne gibi düzenli bakım verenleriyle yakınlık kurmaya çalışarak bağlanma davranışları sergilerler. Son aşamada 2 yaşın üzerindeki çocuklar başkalarının duygu, hedef ve planlarının farkına varırlar ve eylemlerini buna göre biçimlendirmeye ve daha esnek davranmaya başlarlar. Buna göre 6. aya kadar bağlanmaya bir hazırlık süreci yaşanmaktadır. Bu süreçte bağlanma sistemi henüz aktif değildir. 2. yıldan sonra ise dilin de gelişimiyle çocuk ve anne arasındaki ilişki daha karmaşıklaşır, çocuk ikincil bağlanma figürlerine yönelmeye başlar ve annesinin yokluğunda güvenilir diğerleri ile yalnız kalmaya başlar. 3 yaşından sonra bağlanma kritik evresi tamamlanarak, çocuk diğer kişilerle sosyal ve duygusal ilişkiler geliştirmeye başlamaktadır (Bowlby, 2013: 327-330).

Ainsworth (1967) gözlem çalışmalarına dayanarak bağlanma sürecinde çocuğun 13 temel davranış türünün ortaya çıktığını ve bunların birer davranış kriteri olarak kullanılabileceğini belirlemiştir. Bu davranış türleri aşağıdaki sıralanmıştır:

- Kucağa alındığı zaman ağlamayı bırakma (9. Hafta)
- Görsel bir uyaran aldığı zaman belirgin şekilde gülümseme (anne görüş alanına girdiğinde) (10. Hafta)
- Annenin ayrılması durumunda ağlamaya başlama (15. Hafta)
- Belirgin şekilde görsel ve vücutça anne figürüne yönelme (18. Hafta)
- Anneye belirgin şekilde sesler çıkarma (kuşlanma, cıvılda) (20. Hafta)
- Belirgin karşılama davranışı (21. Hafta)
- Belirgin şekilde tırmanma, keşfetme, inceleme davranışları (bağlanma figürünün yüzü, saçı, elbisesi) (22. Hafta)

- Belirgin izleme davranışı (emeklemeyle) (24. Hafta)
- Çocuğun belirgin şekilde yüzünü annesiyle saklamaya çalışması (28. Hafta)
- Keşif üssü olarak anneyi kontrol amaçlı kullanma (8. Ay)
- Anne çok uzakta olmadığına ağlamadan takip (9. Ay)
- Belirgin sıkıca sarılma davranışı (1. Yılın Sonu)
- Anne figürünü güvence üssü olarak kullanma (28. Ay) (Akt. Yörükan, 2015: 82-85).

Bağlanma sisteminde 6. aydan sonra yakınlığı sürdürme sorumluluğu anneden çocuğa da geçer. Bundan sonra gerçekleşen yönelme davranışı bağlanmanın temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çocuk 6. aydan itibaren kollarını kaldırma, kucağa alınma isteği ve dikkat çekme davranışları sergilemektedir. 8 aylıktan itibaren annesinin varlığı ile yokluğunda farklı davranmaya başlar. Çocuğun bilişsel aygıtları arayıp, nesnelere yokluğunu algılamaya başladığı, Piaget'nin 9. ayda başladığını savunduğu dönemde yaklaşma, yapışma ve izleme davranışları ortaya çıkar (Bowlby, 2013: 267).

Üçüncü yıldan sonra bebeğin algısal alanının gelişmesi ve olayları anlama becerisinin artması bağlanma davranışlarında değişime neden olmaktadır. Çocuğun kendisinin zaman zaman yalnız bırakılabileceğinin farkına varması bunlardan birisidir. Önemli değişikliklerden biri de çocuğun 3. yaşa girdikten sonra akran, okul öğretmeni gibi ikincil bağlanma figürleriyle yabancı bir ortamda güvende hissedebilmesidir. Ergenlik döneminde ise karşı cinsle çekim devreye girer. Bu dönemde bağlanma örüntüleri kendilerini ebeveynlerinden ayıran ergenler, ebeveynlerine yoğun biçimde bağlı kalanlar, başkalarına bağlanma sürecinde isteksiz veya başarısız olanlar ve ebeveynlerine bağlanmayı sürdürürken diğerlerine bağlanmayı da önemli gören ergenler şeklinde değişebilmektedir. Yetişkinlik döneminde de birçok birey için ebeveynlere bağlanma devam eder. Yaşlılık evresinde ise bağlanma daha çok genç jenerasyona yönelmektedir (Bowlby, 2013: 265).

Bağlanma oluşumunda erken çocukluk dönemi kiritk evre olsa da bağlanma yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Olgunlaşmayla birlikte bağlanma davranışlarının sıklığı azalmaktadır. Yetişkinlikteki bağlanma davranışları kısmen kişinin yaşına, cinsiyetine, içinde bulunduğu koşullara ve erken gelişim dönemindeki bağlanma figürleriyle olan deneyimlerine göre farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Bowlby, 2012: 167-168).

1.3. Bağlanma Sistemi

Bowlby hem bebeklerin hem de bakım verenlerin bağlanma sistemi için biyolojik açıdan donanımlı olduklarını belirtmektedir. Bağlanma temel bakım verenle ortaklığa doğru bir seri aşamada gelişmektedir. Bebek ağlar, sarılır, mırıldanır, güler, emekler, yürür, annesini takip eder. Bağlanma sisteminin birincil amacı temel bakım vereni yakında tutmak, uzun dönemli amacı ise bebeğin hayatta kalmasını sağlamaktır (Santrock, 2011: 192).

Bağlanma anneye yakınlık duyan bir takım davranış sistemlerinin aktivitesinin ürünüdür. Bu sistemler karmaşık yapıdadır ve belirli bir süreci izlemektedir. Bakım verenin yeni doğana yönelik sıcaklık ve duyarlılığı başta olmak üzere tüm davranışları bağlanma davranışsal sisteminin dinamiğini yönlendiren ve gelişimini biçimlendiren noktalardır (Bowlby, 2013: 235). Ainsworth (1979: 11-13) gözleme dayalı gerçekleştirdiği projede bağlanmada temel davranış sistemlerinin çocuğun ağlaması ve annenin buna yanıt davranışları, fiziksel olarak çocukla temas kurma davranışları, ayrılık ve yeniden bir araya gelme esnasındaki davranışlar olarak değerlendirmiştir.

Mizacın bağlanma sürecine etkisi de tartışılan bir konu olmuştur. Literatürdeki çalışmalar mizaç ve bağlanmanın farklı bağlantıları olduğunu ve birbirinden bağımsız veya ilişki içerisinde bu iki faktörün kişilerarası ilişkileri etkilediğini doğrulamaktadır. Çıkarılan kesin bir sonuç da her iki boyutun da çocuğun yakın çevresindeki birincil bakım vereninin duyarlı davranışlarıyla şekillenmekte olduğudur. Örneğin, duyarlı bakımın olmadığı durumlarda çekingen mizaçlı çocuklar kaygılı, çekingen olmayan çocuklar ise kaçınan davranışlar sergilemektedir. Yani duyarlı bakım sunulmadığında farklı mizaçtaki çocuklarda farklı yönde güvensiz bağlanma örüntüleri görölmektedir (Vaughn vd., 2008: 192). Öte yandan çocuğun mizaç özelliklerinin annenin davranışlarını ve duyarlılığını ve dolaylı olarak güvenli bağlanma sürecini etkilediği de düşünölmektedir (Sümer vd., 2016: 24-25).

Bağlanma davranış sistemleri belli bazı koşullarda harekete geçer ve belli bazı koşullarda sona ererler. Bağlanma davranışını aktive eden koşullar genel olarak üç grupta değerlendirilmektedir. İlk olarak açlık, yorgunluk, acı, üşüme, hastalık gibi çocuğun durumundan kaynaklanan koşullar bağlanma sistemini tetiklemektedir. Annenin nerede olduğu ve davranış, ayrılması, yakınlıktan vazgeçmesi gibi koşullar ise bağlanmayı

harekete geçiren anneden kaynaklı etmenlerdir. Ayrıca çevresel faktörler dikkate alındığında çocuğun tehlike ve korku durumlarında bağlanma davranışı daha yoğun ortaya çıkmaktadır. Bağlanma yoğunluğu bağlanma figürünün ortadan kaybolmasından hemen sonra kısa sürede artmaktadır. Bağlanmayı sona erdirici durumlar ise annenin görüntüsü, sesi ve onunla tekrar etkileşim haline geçilmesi olacaktır (Bowlby, 2013: 235).

Bowlby'e göre bağlanma örüntüleri çocuk ve bakım veren arasında sistemli bir biçimde kendi hatasını düzelten süreçler olarak değerlendirilmelidir. Başka bir ifadeyle bağlanma sistemi çocuğun temel bakım verenine yakınlaşmasını ve bu yakınlık bozulduğunda tekrar düzeltilmesini sağlamaktadır. Bu durum çocuk ve bakım veren ilişkisinde güvenlik ve uyarılmanın dengeli biçimde sürmesine olanak sağlamaktadır (Şenkal, 2013: 39).

İleriki yaşam dönemlerinde de kişi sevdiği kişilerden giderek artan mesafe ve sürelerle ayrı kalacak, ancak bu figürle iletişimi koparmadan eninde sonunda geri dönecek şekilde benzer örüntüler gerçekleştirecektir. Sağlıklı bireylerde bağlanma ve keşif davranışları olağan şekilde bir dönüşüm içerisinde süregitmektedir (Bowlby, 2012: 171).

Bowlby'e göre çocuğun bağlanma davranışlarının belirli hususları içermesi gerekmektedir. İlk olarak çocuğun davranışlarının bakım verenle bir etkileşimi başlatması gerekir. Bu anneye yaklaşma, tırmanma, kucaklama, gülümseme, dikkat çekmeye çalışma gibi davranışlarla gerçekleşmektedir. İkinci olarak çocuğun etkileşimi sürdürmesi gerekmektedir. Çocuk ayrılıklar sonrası yakın durarak veya ağlayarak anne ile birlikte olmaya çalışır. Çevreyi öğrenme ve keşif davranışı ile geri durma, korkma davranışlarının da anne göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi gerekir (Yörükkan, 2015: 86-87).

Bu doğrultuda yetişkin bakımı tamamlayıcı bir davranışsal sistem tarafından düzenlenir. Bebekler güldüğünde bakıcı ödüllendir, ağladığında ihtiyacını gidermeye çalışır, bakıcı uzaklaştığında bebek izleme davranışı gösterir. Fiziksel yakınlığa karşı algılanan bir tehdit sonucunda kaygı açığa çıkar ve peşinden yakınlığı yeniden kurmaya yönelik ısrarcı yapıda yapışkan bağlanma davranışları sergilenir. Yakınlığın sağlanıp korunması sevgi ve güven duygularına, ilişkideki kesintiler ise kaygı, üzüntü ve öfkeye neden olabilir (Hazan & Shaver, 1994: 3).

Çocuk kendine özgü davranışlarla bağlanma oluşumuna katkı sağlarken anne bebeğin ipucu davranışlarına uyumlu davranabilir, önem vermeyebilir veya karşıt davranış

geliştirebilir. Bir tarafın davranışlarındaki değişim diğer tarafın davranışlarını da etkileyerek anne çocuk davranışsal etkileşimi sürdürülür (Ainsworth, 1979: 2).

Bağlanmaya aracılık eden sistemlerin bazılarının hedef düzeltimli sistemler, diğerlerinin ise basit bağlantılar şeklinde gerekleştii söylenebilir. Bağlanmaya aracılık eden sistemler özellikle ilk yıldan sonra hedef yönelimli hale gelmektedir. İlk yaşı kadar ağlama, gülme gibi hedefsiz davranışlar, sonrasında annenin olmadığı ortamda ortaya çıkan arama, izleme gibi yakınlığı sürdürmeye yönelik davranışlar ile izleme ve yapışma gibi yakınlığı koruma amacı taşıyan davranışlar görülmektedir. Gelişim sürerken hedef düzeltimli sistemler daha yalın hale gelir. Çevre ve organizmanın karmaşıklaşmasının sonucunda bu sistemler hiyerarşi şeklinde organize olurlar. Bebeğin anne figürüne yakınlığı sürdüreceğ şekilde davranma eğilimi gerçekleşmeden bağlanma davranışının tam olarak ortaya çıktığından söz edilemez (Bowlby, 2013: 112-113).

Bağlanma yukarıda bahsedildiğı gibi anne ve çocuğun etkileşim halinde ve belirli bir sırada izleyen davranışları sonucunda şekillenmektedir. Bağlanmanın güvenli veya güvensiz oluşumunda bebeğin mizacı ve yaklaşımı etkili olsa da, daha çok annenin çocuğa duyarlı/duyarsız yaklaşımı ve bakım verme biçimi etkili olmaktadır.

Diğer taraftan çocuğun hayatında baba, büyük kardeş, büyük anne gibi figürler ikincil bağlanma figürü olarak yer almaktadır. İskoç çocuklarıyla gerçekleştirilen bir çalışmada çocukların büyük çoğunluğu annelerini birincil bağlanma figürü görürken bazı vakalarda (özellikle annenin çocukla yeteri kadar ilgilenemediğı), baba ve büyük annenin birincil bağlanma figürü olduğı da gözlemlenmiştir. İkincil annenin çocuğa annelik biçiminde davranması koşuluyla çocuk o kişiye annesine davranacağı gibi yaklaşmaktadır. İkincil annenin bu noktadaki eksikliği hormon düzeylerinin ve çocuk belirli bir gelişim seviyesine ulaşana kadar, emzirme gibi bazı deneyimlerin yetersizliğidir (Bowlby, 2013: 372-373). İkincil bir annenin de bağlanma figürü olabilmesi, mevcut çalışmanın problemi olan korunmaya muhtaç çocuklarla bakım elemanları arasındaki bağlanma ilişkilerinin değerlendirilmesi için bir başlangıç noktası oluşturmaktadır.

1.3.1. İçsel alışan Modeller

İçsel alışan modeller bağlanma sisteminin temel işleyişini, sürekliliğini ve etkilerini açıklayan zihinsel mekanizmalardır. Bowlby'e göre bakım verenle tekrarlanan günlük

yaşantılar bakım verenin içsel temsillerini oluşturmaktadır. Bakıcının çocuğa verdiği tepkiler ve çocuğun yakınlık isteğine yaklaşımı bilişsel temsiller olarak kodlanmaktadır. Bağlanma kuramında bu bilişsel temsiller içsel çalışan modeller olarak adlandırılmıştır (Morsünbül ve Çok, 2011: 555).

Bağlanma figürleriyle etkileşim biçimleri sonraki yaşam dönemlerinde kişinin yakın ilişkilerdeki beklenti, inanç ve tutumlarını yönlendiren “içsel çalışma modellerinin” içeriğini oluşturur. Bowlby’e göre çocuklar erken gelişim döneminde bağlanma figürüyle kurdukları etkileşim sonucunda, sevilmeye değer biri olup olmadıklarına ilişkin kendilerine yönelik “benlik modeli” geliştirirlerken, bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve duyarlılığına dayanarak da diğerlerine yönelik “başkaları modeli” oluştururlar. İçsel çalışan modeller bireylerin sonraki yıllarda sosyal algılarına ve ilişkiler içerisindeki davranışlarına rehberlik eder. Bu iki temel bilişsel şema birbirini doğrulayıcı ve tamamlayıcı olarak işlemektedir. Yetişkinlik döneminde yakın ilişkilerde yaşanan bağlanma kaygısı, mesafeyi koruma ve kaçınma gibi davranış örüntüleri bu şemaların olumsuz yönde şekillenmesinden kaynaklanmaktadır (Kesebir vd., 2011: 327-331).

Yakın ilişkilerde ortaya çıkan bağlanma kaygısının erken dönemde anne tutarsızlığının bir sonucu olarak ayrılma, reddedilme ve terk edilme duygusunu tanımladığı, kaçınmanın ise mesafeli, gönülsüz ve soğuk olan bağlanma figürünü daha da uzaklaştırmamak için geliştirilmiş olan duygu ve davranış düzenleme şekli olduğu düşünülmektedir. Bu iki temel güvensiz bağlanma boyutunun kategorik çaprazlamasından dört tane bağlanma örüntüsü ortaya çıkmaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2007; Akt. Sümer vd., 2016: 19).

Çocuk ihtiyaç duyduğunda bakım verenden olumlu tepki ve desteği görürse, bakım vereninin ulaşılabilir, güvenilir ve destekleyici olduğuna dair bilişsel temsiller geliştirir. Bunun aksine bakım veren çocuğun gereksinimlerine duyarsız kalır veya birbiriyle uyuşmayan tepkiler verirse çocuk bağlanma figürünü reddedici ve kendisini ise sevilmeye değmeyen biri olarak algılamaktadır. İçsel çalışan modeller çocukluktan ergenliğe kadar pekiştirilmeye devam eder. Ergenliğin sonuna gelindiğinde içsel çalışan modeller daha sürekli ve değişime karşı dirençli hale gelmektedir. Ergenler ve yetişkinler içsel çalışan modelleri kendileri için duygusal yönden önem arz eden kişiler için kullanırlar. Erken dönemde meydana gelen bağlanma biçimleri içsel çalışan modeller aracılığıyla fazla

değişime uğramadan ömür boyunca etkisini sürdürmektedir (Morsünbül ve Çok, 2011: 555).

Bartholomew ve Horowitz (1991: 227-228), Bowlby'in içsel çalışan modeller kavramından yola çıkarak bireyin kendisi ve diğerleri hakkında olumlu/olumsuz bilişsel temsillerini değerlendirerek yetişkin bireyler için dördü bir bağlanma modeli geliştirmiştir. Bu modele göre olumlu kendilik/diğerleri temsillerine sahip bireyler güvenli (secure) bağlanma ile değerlendirilirken, olumsuz kendilik/diğerleri temsillerine sahip bireyler korkulu (fearful) bağlanma kategorisinde yer almaktadır. Diğer yandan olumlu benlik ve olumsuz diğerleri temsilleri kayıtsız (dismissing) bağlanma sınıflandırmasına girmekte, olumsuz benlik ve olumlu diğerleri temsilleri ise saplantılı (preoccupied) bağlanma kategorisinde değerlendirilmektedir. Bağlanma davranışsal sistemi, bağlanma stilleri ve içsel çalışan modeller ile uyumlu seyretmektedir.

Tablo 1:
Yetişkin Bağlanma Modeli

		BENLİK MODELİ	
		Olumlu	Olumsuz
BAŞKALARI MODELİ	Olumlu	GÜVENLİ Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk	SAPLANTILI İlişkilere takıntılı
	Olumsuz	KAYITSIZ Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt bağımlı	KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan

Kaynak: Sümer ve Güngör (1999) çalışmasından uyarlanmıştır.

Bu sınıflandırmaya göre güvenli bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini sevmeye layık biri olarak görürken, diğerlerini de güvenilir ve destekleyici olarak algırlar. Ayrıca, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin özsaygı düzeyleri ve özerklik seviyeleri yüksektir. Bu kişiler yakın kişilerarası ilişkilerden rahatsızlık duymadıkları gibi terk edilme korkuları da yoktur. Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini değersiz, başkalarını değerli algılama eğilimindedirler. Bu bağlanma stiline sahip kişiler genelde bağımlı bir kişilik tarzı gösterirler; yakın ilişkilerden rahatsızlık duymazken terk edilme korkusunu yoğun yaşarlar. Diğer bir bağlanma stili olan kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler ise kendilerini değerli, başkalarını değersiz ve olumsuz görme eğilimindedirler. Bu kişiler yakın ilişkilerden zarar geleceği beklentisi ile benliklerini korumak adına yakın ilişkilerin oluşması noktasında kaçınma davranışı göstermekte ya da ilişkilerin gereksiz

olduğunu öne sürmektedirler. Bu bağlanma stiline kaçınan bağlanma da denmektedir. Son olarak korkulu bağlanma stiline sahip bireyler hem kendilerini hem de diğerlerini sevmeye değer görmezler ve genel bir olumsuz tutum içerisindedirler. Aslında bu kişiler ilişki kurmak istemekte ancak yüksek düzeydeki yakınlaşma ve terk edilme korkularından ötürü sosyal ve romantik içerikli ilişkilerden kaçınmaktadırlar. Bartolomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeli incelendiğinde Hazan ve Shaver'ın (1987) kaçınan bağlanma stiline, Bartolomew ve Horowitz tarafından genişletilerek korkulu ve kayıtsız olarak iki farklı boyutta ele alındığı görülmektedir (Subaşı, 2015: 85-86).

Ülkemizde Sümer (2006: 3-4) Bartholomew ve Horowitz'in (1991) dörtlü bağlanma modeline göre tasarladıkları "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin" faktör yapısını farklı ölçeklerle karşılaştırarak incelemiş ve ölçeğin kullanımı için geçerlik ve güvenirlik analizlerini gerçekleştirmiştir. Ölçek ülkemizdeki birçok yetişkin örneklem çalışmasında bağlanma sınıflandırması gerçekleştirmek için kullanılmaktadır.

1.4. Bağlanmayı Etkileyen Temel Faktörler

Bağlanmayı etkileyen faktörler çoğunlukla birincil bağlanma figürü olan anneden veya çocuktan kaynaklanabilmektedir. Bebekler ve küçük çocuklar onları koruyan, ilgi gösteren, onlarla konuşan, ihtiyaçlarını algılayıp uygun tepkiler veren, onlar için özel ve duyarlı bir bakım verene ihtiyaç duyarlar (Erol ve Şimşek, 2006: 4).

Bağlanma kuramı çerçevesinde son 40 yılda gerçekleştirilen çalışmalar erken gelişim döneminde anne duyarlılığının çocuğun güvenli bağlanma gelişimi ve beraberinde sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesi için en temel koşul olduğunu göstermektedir Anne duyarlılığından kastedilen çocuğun istek ve ihtiyaçlarına verilen duyarlı tepkilerdir (Sümer vd., 2016: 13). Ancak bağlanma figürünün duyarlılığı genel bir kavram olduğundan içeriğinin açıklanması önemlidir. Duyarlılık kavramı, içerisinde bağlanma figürü-çocuk ilişkisini etkileyebilecek pek çok olumlu etken barındırmaktadır.

Ainsworth vd. (1978) doğal anne-çocuk etkileşimi gözlemlerine dayanarak anne duyarlılığını ikili kutuplar halinde 4 boyutta değerlendirmişlerdir. İlk olarak annenin çocuğun verdiği sinyalleri farketmesi ve bunlar için hazır, ulaşılabilir olması önemli bir faktördür. İkinci olarak bu sinyallerin doğru yorumlanması ve bunun sağlanması için annenin yeterli empati becerisine sahip olması gerekmektedir. Çocuğun işaretlerine

ertelenmeden zamanında cevap verilmesi ve son olarak doğru yorumlanan en uygun tepkinin verilmesi güvenli bağlanmanın sağlanması için anne duyarlılığını oluşturan etmenlerdir. Main ve Solomon (1990)'un gerçekleştirdikleri çalışmada bağlanma figürünün çocuğun stres belirtilerine, beklentilerine, ihtiyaçlarına yerinde, tutarlı olarak ve zamanında karşılık vermesi güvenli bağlanma, tutarlı olarak tepkisiz kalması, cevap vermemesi, mesafeli davranışı kaçınan bağlanma ve tutarsız davranması, aşırı müdahaleci tepkiler vermesi kaygılı/kararsız bağlanmayla ilişkilendirilmiştir (Akt. Sümer vd., 2016: 18-22).

Güvenli bağlanmanın gelişimi için çocuğun ihtiyaç duyduğu şey duyarlı, kesintisiz ve tutarlı tepkiler veren ve her zaman ulaşabileceği bir bağlanma figürüdür. Eğer bakım veren duyarsız, aşırı müdahaleci ve önceden yordanamayan tepkiler veriyorsa çocukta kaygılı bağlanma davranışları görülebilir. Bakım verenin ihmali ya da reddetmesi söz konusuysa bu durum çocukta bağlanma figüründen kopmaya ve bağımsız davranma eğilimine, yani kaçınmaya neden olacaktır (Sümer ve Güngör, 1999: 79).

Mikulincer ve Shaver (2007) kaygılı ve kaçınan bağlanmaya yol açan dört temel bakım veren davranışı belirlemiştir. Bakım verenin tutarsız ve öngörülemez bakım sunması, çocuğun özerklik girişimlerinin cezalandırılması ve müdahaleci bakım deneyimi, açık veya örtük olarak çocuğa yetersiz ve zayıf olduğu yönünde iletilen mesajlar, bağlanma figüründen ayrıldığında yaşanan travma ve istismar vakaları kaygılı bağlanmaya neden olmaktadır. Diğer taraftan bağlanma figürünün ilgisiz ve reddeden tavırları, çocuğun yakınlık girişimlerinin cezalandırılması, bağlanma figürünün istismarcı davranışları, açık veya örtük bir şekilde duyguların ifade edilmesinin engellenmesi ve çocuğun zamanından önce kendi ayakları üzerinde durmaya zorlanması da kaçınan bağlanmaya neden olmaktadır (Akt. Sümer vd., 2016: 21).

Van IJzendoorn vd. (1992: 840) klinik popülasyonda gerçekleştirdikleri meta analizde anneden ve çocuktan kaynaklanan problemlerin bağlanma kalitesi üzerine etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada anneden kaynaklanan problemlerin güvensiz bağlanma sınıflandırmasında normal popülasyondan çok farklı yönelimler görülmektedir. Çocuktan kaynaklanan problemlerde ise klinik popülasyonla normal popülasyon arasında bağlanma sınıflandırmaları açısından güçlü bir fark bulunamamıştır. Klinik vakalarda anne çocuk

bağlanma ilişkisinin şekillenmesinde annenin yani bağlanma figürünün yaklaşımı çocuğa göre daha etkili olmaktadır.

Klinik özellik göstermeyen normal popülasyon çalışmaları meta analiz edildiğinde ise anne duyarlılığı ve güvenli bağlanma arasında güçlü ilişkiler belirlenmiştir. Bu çalışmada güvenli bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının gereksinimlerine daha duyarlı oldukları ve doyum sağladıkları doğrulanmıştır. Çalışmaya göre kaçınan bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynleri bedensel temastan kaçan, reddedici ve azarlayıcı, özellikle ihtiyaçların karşılanması noktasında geri çekilme eğiliminde olan davranışlar sergilemektedir. Kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin ise daha çok kendi gereksinimleriyle ilgilendikleri, kendi kaygılarına odaklandıkları ve bakım sağlama konusunda tutarsız oldukları görülmüştür (Levy, Blatt ve Shaver, 1998: 407).

Egeland ve Farber'in (1984: 753) 12- 18 aylık çocuklarda anne-çocuk bağlanması ve bunu etkileyen faktörleri bağlanma açısından riskli olabilecek anne-çocuk eşleri üzerinden inceledikleri çalışmada güvenli bağlanan çocukların annelerinin beslenme ve oyun gibi durumlarda daha işbirlikçi ve duyarlı oldukları gözlenmiştir. Kaygılı ve kaçınan bağlanmaya sahip çocukların annelerinde annelikle ilgili olumsuz düşünceler, gergin, çabuk sinirlenebilen, üstünkörü bakım veren özellikler belirlenmiştir.

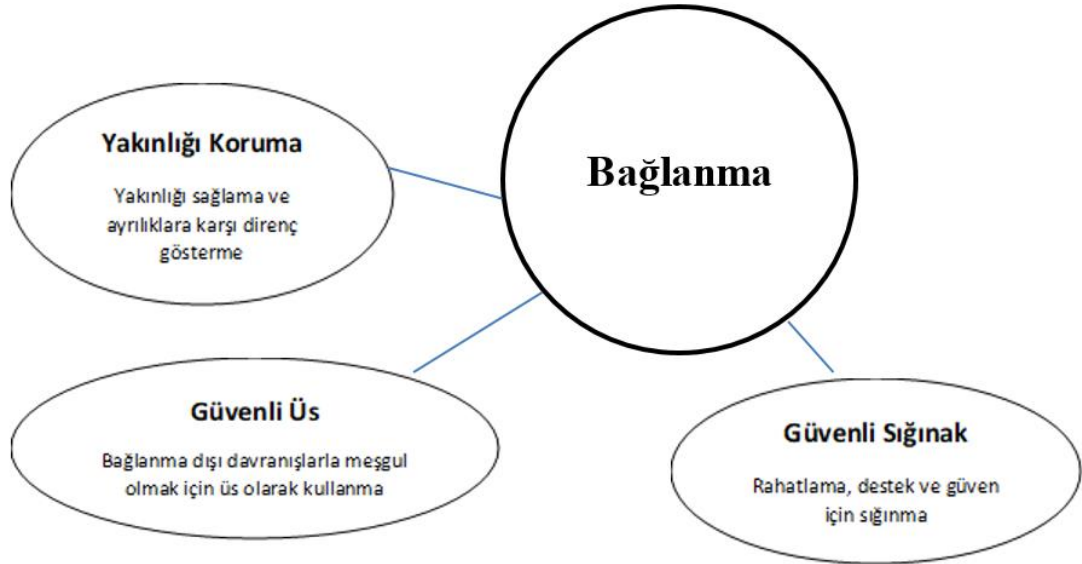
De Wolff ve Van IJzendoorn'un (1997) yaptıkları meta analiz çalışması sonucunda anne-çocuk etkileşiminde Ainsworth'ün duyarlılık tanımına uyan dört farklı anne davranış kategorisi ortaya çıkmıştır. Bunlar çocuğun sinyallerini doğru okuma, tepkinin anında gerçekleşmesi, fiziksel temasın niteliği ve sıklığı, çocukla etkileşimde araya ilişkiyi bozan tepkilerin girmemesi (işbirliği) olarak belirlenmiştir (Akt. Sümer vd., 2016: 26).

Bakım verenden kaynaklanan pek çok faktör bağlanma sürecini etkileyebilmektedir. Bakım verenin olumsuz bağlanma deneyimleri, çözülmemiş tramva ve kayıplar bakım vermenin stresiyle birleştiğinde çocukla sağlıklı bir bağlanmanın oluşumunu engellemektedir. İkinci olarak aşırı duyarlı bakım verme bakım verenin davranışlarında ani değişimlere ve gereksiz korkulara neden olabilmektedir. Üçüncü olarak bakım verenin agresyon, aşırı müdahale ve ihmal gibi yönelimleri doğrudan güvensiz bağlanmaya neden olan faktörlerdir. Son olarak bakım verenin düşük zihinselleştirme kapasitesi ve yansıtıcı fonksiyonellik yetilerinden yoksun olması sonucu çocuğun ihtiyaç

ve duygu durumlarını algılayamaması bağlanma üzerinde olumsuz etkilere sahiptir (Fonagy ve Target, 2005: 339-340).

1.5. Bağlanma Fonksiyonları, Kişilik ve Gelişim

Bağlanma sistemi çocuğun gelişimi için belirli işlevler sunmaktadır. Bowlby'e göre yakınlığın korunması, güvenli sığınak ve güvenli üs bağlanma sisteminin üç temel işlevidir (Hazan ve Shaver, 1994: 4). Bu işlevlerin etkin olarak yerine getirilmesi de önceki bölümde belirtildiği gibi çoğunlukla anne figürünün ne oranda duyarlı olduğuyla alakalıdır (Sümer vd., 2016: 16).

Şekil 1: Bağlanma İşlevleri

Kaynak: Hazan ve Shaver (1994) çalışmasından uyarlanmıştır.

Sevgi bağı kurmanın en önemli karakteristiği birbirine yakın durma eğiliminde olan iki kişinin varlığıdır. Bağlanma sistemi genelde bir veya birkaç ayrıcalıklı şekilde sevilen kişilere dönük işler (Bowlby, 2012: 89). Anneden ayrılmamak, ayrılık varsa bir an önce kavuşmak ve ona ulaşmaya çalışmak, onun yakınlığını garantilemeye çalışmak gibi örüntüler güvenli bağlanma ilişkilerinin birer davranışsal göstergesidir. Ağlama, yapışma, aktif arama gibi davranışsal işaretler bağlanma figüründen ayrılmaya karşı gösterilen işlevsel tepkilerdir (Sümer vd., 2016: 14-15). Ainsworth vd.'nin (1978) yabancı ortam deneyinde güvenli bağlanan çocukların küçük ayrılıklar sonrası anneleriyle bir araya

geldiklerinde geçici bir süre ayrılık protestosunun gerçekleştiği, ancak kısa bir süre sonra anneyle yakınlığın kurulduğu görülmüştür (Sümer ve Güngör, 1999: 74).

Diğer taraftan bağlanma kişisi çocuk korktuğunda, hastalandığında veya stres altındayken kaliteli bakım ve destek vererek “güvenli sığınak” işlevi görmektedir. Bu noktada bağlanma figürü olarak bilinen güvenilir kişi çocuğa dayanabileceği güvenli bir zemin sunar. Bağlanma figürünün çocuğun yardım çağrılarına tutarsız, yetersiz ve dengesiz karşılık vermesi, aşırı gergin ya da müdahaleci olması bağlanma kaygısına neden olmaktadır. Bakım veren çocuğun ihtiyaçlarına ve yardım çağrılarına soğuk, mesafeli ve agresif tepkiler verdiğinde kaçınma davranışları ortaya çıkacaktır. Kaçınan bağlanmada çocuk olası tehdit veya stres durumlarında duyguların ortaya çıkmasını engellemeye çalışmaktadır. Bağlanmanın diğer bir önemli fonksiyonu da çocuğa “güvenli üs” sunmasıdır. Çocuk doğuştan getirdiği merak duygusuyla çevresini ve kendisini aktif olarak keşfederken, bakım veren de güvenli üs işlevi görerek çocuğun yetkin ve özerk bir birey olmasına yardımcı olur. Çocuk sürekli bağlanma kişisinin yakında ve ulaşılabilir olup olmadığını sorgular. Sonuçlar olumlu ise sevildiğini, değer verildiğini hisseder, kendine güvenerek keşif davranışlarına devam eder (Sümer vd., 2016: 16-20).

Bowlby anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bağlanma ilişkisinin, çocuğa sağlıklı psikolojik gelişim olanağı sağladığını ve güvensiz ya da dönem dönem kesintilere uğramış bağlanma ilişkilerinin, ileride bir takım kişilik problemlerine ve ruhsal hastalıklara yol açacağını belirtmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006: 25).

Bağlanmanın en temel özelliği, anne-çocuk arasındaki etkileşimin karşılıklı olmasıdır. Ancak, nedeni her ne olursa olsun, anne-çocuk ilişkisinde yaşanan bir takım kesintiler ve aksamalar, bebeğin hem içinde bulunduğu dönemde, hem de sonraki yaşantısında psikolojik zorlayıcı bir faktör ve psikopatolojilere eşlik eden bir durum olabilmektedir.

En yoğun insan duyguları duygusal bağların kurulması, korunması, bozulması ve yeniden kurulması sırasında ortaya çıkmaktadır. Bağlanma davranışı bir kişi hasta veya sıkıntılı olduğunda ortaya çıkmakta, kişi korktuğunda veya bağlanma figürüne ulaşamadığında daha yüksek yoğunlukta yaşanmaktadır. Bu tür bağların herhangi bir tehdide uğramadan korunması bir güvence kaynağı iken, kayıp tehdidi kaygıya ve çoğunlukla öfkenin açığa çıkmasına neden olur. Gerçek bir kayıp ise keder duygusuna yol açar. Bağlanmanın alt

süreçlerinden biri olan ayrılık anksiyetesi ise bağlanma figürü açıklanamayan bir şekilde ortadan kaybolduğunda oluşan doğal ve kaçınılmaz bir tepkidir (Bowlby, 2012: 90).

Eğer bakım veren kısa ayrılıklar sonrası yeniden güvence vererek sağlıklı bir avutma davranışı sergileyemezse korku ve ayrılık kaygısı sonucunda bebek dikkatini keşif davranışlarından bağlanma kişisine çevirir ve bunun sonucunda ağlama ve yapışma davranışlarının eşlik ettiği saplantılı yakın olma çabası görülebilir. Diğer taraftan uzun süreli ayrılık soğuk yakınlık veya kalıcı reddetme davranışı olarak algılanırsa çocuk erken dönemde aşırı savunma durumuna geçerek kopma ve mesafeli durma gibi kaçınma davranışları sergileyebilir. Uzun süreli ayrılık ve kayıplarda yas durumu ağır depresyon ve çöküntü şeklinde yaşanabilir ve kişilik gelişiminde kalıcı problemlere neden olabilir (Sümer vd., 2016: 15).

Duygu düzenlemesi bağlanma sisteminin sunduğu temel fonksiyonlardan biridir. Bu fonksiyon çocuğun ileriki yaşamında sosyal, duygusal ve öğrenme ilişkilerinde kritik öneme sahiptir. Kişinin duygu düzenlemesi yapabilmesi için öncelikle karşısındaki kişiyle yakınlığını sürdürüp sürdürmeyeceğine karar vermesi gerekir. Buna karar verdikten sonra harekete geçirici stratejiler (birincil stratejiler) veya hareketsiz hale getirici stratejiler (ikincil stratejiler) devreye girmektedir (Çalışır, 2009: 247).

Güvenli bağlanma çocuğun duygu düzenleme içerisinde stresle baş etme kapasitesini de arttırmaktadır. Çocuk erken dönemde bağlanma figürüyle yaşadığı tekrarlayan ayrılık, yeniden bir araya gelme gibi duygusal deneyimler sonucunda duygularını düzenlemeyi ve stresle baş etmeyi de öğrenmektedir. Bowlby'in bağlanma teorisinin işleyişi bugün beyinde stres ile ilgili olduğu tespit edilen orbitofrontal korteks ile ilişkilendirilmektedir (Bowlby, 2013: 15).

Bir çok zihinsel problem erken dönemde çocuğun duygusal güvenlik, konfor ve korunma gibi ihtiyaçlarının optimal derecede karşılanmaması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bağlanma figürleriyle tutarsız, güvensiz, duyarsız ve istismarcı ilişkiler güvenli bağlanmanın oluşumuna ket vurarak, olumlu kendilik ve diğerleri temsillerinin oluşmasını engellemekte, stresli yaşam koşullarına karşı kişinin dayanıklılığını azaltmakta ve kriz durumlarında bu kişilerin psikolojik olarak çökmelerine neden olmaktadır (Hartling, 2008: 51).

Bağlanma sisteminin bir duygu düzenleme sistemi olarak, erken dönemde bebek ve bakım veren arasındaki etkileşime bağlı olarak gelişen içsel çalışan modeller aracılığıyla kişinin kendilik ve diğerleri algısını ve dolaylı olarak insan ilişkilerini ve kişiliğini etkilediği düşünülmektedir. Bu bağlamda güvensiz bağlanma stilleri kişilik gelişimi ve bu noktada ortaya çıkabilecek problemler ve depresyon vb. psikopatolojilere neden olmaktadır (Bowlby, 2012: 92). Bowlby erken dönemde bağlanma davranışsal sistemi ve yakın bakım sistemlerinin özellikleri tarafından belirlenen duygu, düşünce ve davranış örüntülerinin beşikten mezara kadar devam ettiğini ve ileriki gelişim dönemlerinde diğer önemli ilişkilere genellendiğini belirtmiştir (Sümer vd., 2016: 17). Literatürde bağlanma stilleriyle kişilik özellikleri, davranışsal ve ruhsal problemlerin ilişkisini tespit eden pek çok çalışma bulunmaktadır.

Fraley (2002: 123) bağlanma örüntülerini boylamsal inceleyen çalışmaları meta analiz ederek bağlanma güvenliğinin kısmen özellikle yaşamın ilk 19 yılında istikrarını sürdürdüğünü ve bu örüntülerin oluşumunda erken gelişim döneminin belirleyici olduğunu belirlemiştir. Bağlanma biçimleri süt çocukluğu da denilen yaşamın erken dönemlerinde bir kere belirlendikten sonra çok az değişiklik göstermekte ve insanlarla ilişki kurma örüntüsünü şekillendirmektedir. Klinik uygulamada bağlanma biçimlerinin ileriye dönük ve geriye dönük yansımalarını gözlemlemek mümkündür (Kesebir vd., 2011: 322-323).

Diğer taraftan bağlanma teorisi farklı psikiyatrik rahatsızlıklarda düzenleyici kusurların kuşaklararası nasıl aktarıldığını açıklayarak daha rafine tedavi yöntemleri sunabilmektedir. Psikanalitik teoriler her vakayı erken çocukluk dönemi olaylarına bağlamakta ancak bunun nasıl olduğunu açıklayamamaktaydı. Ayrıca bu değerlendirmeler genelde geriye dönük çalışmalarla gerçekleştirilmekteydi. Bağlanma teorisinde ise bağlanmadaki bozukluklar özellikle erken dönemde tespit edilerek bağlanmadaki olumsuz zihinsel modeller değiştirilebilir (Bowlby, 2013: 42).

Bağlanma kuramına göre erken dönemde güvensiz bağlanma stili geliştiren kişiler yakın ilişkilerde problemler yaşarken, stresli koşullarda da işlevsel olmayan tepkiler geliştirerek psikopatolojilere açık hale gelirler. Erken gelişim döneminde güvensiz bağlanmanın ileriki dönemlerde kişilik bozuklukları ve ruh sağlığı bakımından risk oluşturduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur (Sümer vd., 2009: 38).

Güvenli bağlanma geliştiren bireylerin kimlik gelişimi olumlu yönde ilerlemektedir. Bu kişilerin özellikle sosyal, duygusal yeterlilikleri daha yüksektir. Anne-çocuk bağlanmasındaki kesintiler ve aksaklıklar bebeğin hem içinde olduğu erken gelişim döneminde hem de ileriki yaşantısında bazı psikolojik zorlanmalar yaşamasına ve psikopatolojilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanabilecek problemler genel olarak bebeklik depresyonu, ayrılma kaygısı bozukluğu ve tepkisel bağlanma bozukluğu olarak sınıflandırılabilir. Diğer taraftan uzun süreli anne yoksunluğu “yuva hastalığı” olarak nitelendirilmekte ve yaşamın ilk yıllarında ailesinden ayrılan ve bakımevlerinde kalan çocuklarda gözlenmektedir. Bu çocuklar, genel olarak uyaranlara geç ve zorlukla cevap vermekte, çevreye karşı ilgileri azalmaktadır. Parmak emme, sallanma gibi bedensel haz kaynaklarına sıklıkla başvururlar. Kurumun beslenme ve bakım koşulları ne kadar iyi olursa olsun hastalanma ve ölüm oranları, ebeveynleriyle yaşayan çocuklara göre yüksektir (Tüzün ve Sayar, 2006: 25-32). Korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma problemlerine Bölüm 3 ‘te ayrıntılı yer verilecektir.

Erken dönem bağlanmada yaşanan problemler hassas bir geçiş dönemi olan ergenlikte de birçok davranışsal ve sosyal probleme neden olmaktadır. Güvensiz bağlanma geliştirmiş ergenlerin risk alma davranışlarının yüksek olduğu belirlenmiştir (Morsünbül ve Çok, 2011: 553). Ayrıca güvensiz bağlanmaya sahip ergenler karşılıklı ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır. Bu kişilerde suç işleme, antisosyal davranışlar, düşük özsaygı, yakın ilişki kurmada güçlük, yalnızlık hissi ve utanç gibi duygular yaygın olarak gözlenmektedir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998: 1380). Shaver ve Brennan (1992: 190-199) üniversite öğrencilerinde bağlanma biçimlerinin kişilik gelişimi üzerine etkisini inceledikleri çalışmada, güvenli bağlanma stiline sahip genç yetişkinlerin güvensiz bağlananlara oranla daha az narkotik, daha dışa dönük, daha az kaygılı, daha sıcak olduklarını belirlemiştir. Diğer taraftan kaygılı bağlanma stiline sahip gençlerin daha depresif, uyumsuz, ilişkilerinde daha doyumsuz, kısa dönem ilişkiler yaşayan insanlar olduğu, kaçınan bağlanma stiline sahip kişilerin ise sosyal ilişkilerden kaçan ve duygusal ilişki kuramayan bireyler olduğu tespit edilmiştir.

Bağlanma klinik psikoloji literatüründe özsaygı ve psikopatolojilerle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Psikopatolojik belirtiler, kendine yönelik olumsuz duygu ve düşünceler, kaçış ve yalnızlık temalı otomatik düşünceler, kendine ve ruh sağlığına

yönelik olumsuz algılar, kaygılı ve güvenli bağlanma tarafından yordanabilmektedir (Şahin ve Yaka, 2010: 64).

Yetişkinlik döneminde gerçekleştirilen pek çok çalışma bu dönemde deneyimlenen birçok psikolojik kaynaklı hastalığın bağlanma stilleriyle ilişkisini belirlemiştir. Sümer vd. 'nin (2009: 38) farklı yetişkin bağlanma boyutlarının farklı psikopatoloji türleriyle ilişkisini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada bağlanma stilleri öz bildirim yoluyla ölçülmüştür. Bağlanma kaygısı ve kaçınma boyutları üzerinden gerçekleştirilen çalışmada obsesif-kompulsif bozukluk, panik bozukluk ve depresyon bozuklukları yayılımında klinik grupların kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde yüksek bağlanma kaygısı duydukları tespit edilmiştir. Sonuç olarak bağlanmayla alakalı kaygı ve kaçınma boyutlarının genel olarak psikopatolojiye yatkınlık açısından bir risk faktörü olduğu ortaya çıkmaktadır.

Literatürde kaygılı/kararsız bağlanma biçimi genelde anksiyete bozuklukları ve depresif bozukluklarla ilişkili görülürken, kaçınan bağlanma biçimi davranış bozuklukları ve diğer dışa vuruk patolojilerle ilişkilendirilmektedir (Kesebir vd., 2011: 321). Dağ ve Gülüm (2013: 1) yaptıkları çalışmada hem kadınlar hem de erkeklerde kaygılı bağlanma ile depresyon, okb ve sosyal kaygı arasında anlamlı ilişkiler belirlemiştir. Yetişkinlik döneminde deneyimlenen depresyon, agorafobi ve sınır kişilik bozukluğunun ayrılma kaygısıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006: 36). Morley ve Moran (2011: 1071) erken dönem güvensiz bağlanma deneyimlerinin depresyona bilişsel yatkınlığa sebep olduğunu tespit etmiştir. Güvensiz bağlanma örüntüleri ileride bireyleri karşılarına çıkan güçlüklerde depresyon riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Literatürde erken kötü davranmayla (ihmal, istismar) ilişkilendirilen dağınık bağlanma ise değişime karşı en dirençli bağlanma stili olarak belirlenmiştir. Minnesota bağlanma çalışmasında 17 yaşında tespit edilen psikopatolojinin en büyük belirleyicisinin dağınık bağlanma olduğu görülmüştür. Ayrıca dağınık bağlanma literatürde kişilik bozuklukları ve dissosiyatif bozukluklar ile ilişkilendirilmektedir (Kesebir vd., 2011: 321). Dağınık bağlanma stili ile ilgili ayrıntılı bilgi Bölüm 3'te sunulacaktır.

BÖLÜM 2. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

2.1. Korunmaya Muhtaç Çocuk Kavramı

Çocuk, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 6/1-c maddesinde 18 yaşını doldurmamış kişi; 5395 Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesine göre ise daha erken yasta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır (Genç, 2016b: 221). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı vardır. Ana babanın çocuk ergin olana kadar üzerinde bakım yükümlülüğü bulunmaktadır. (Karataş, 2007: 9-10).

Ülkemizde çocuğun devlet tarafından korunmasının ulusal ve uluslararası farklı yasal zeminleri bulunmaktadır. Anayasa'ya 2010 yılında eklenen "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" başlıklı 41. maddesine göre "Aile Türk toplumun temelidir ve devlet ailenin huzur ve refahı özellikle anne ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatları kurar" denilmektedir. "Her çocuk korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir" ve "Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır" hükümleri anayasada çocuğun korunması ile ilgili diğer dayanaklardır (Salim, 2011: 69).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre çocuğun yetiştirilmesi konusunda devletlerin üzerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Ana-baba veya diğer yasal varislerin durumu göz önünde bulundurularak uygun yardımlar sağlanır. Devletler geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan ve yararı için aile ortamında bırakılması uygun olmayan çocuklar için kendi ulusal yasalarına göre uygun bakımı sağlar. Ayrıca çocukların bakımı ile görevli kuruluşların ve buralardaki etkinlik ve hizmetlerin gelişmesini destekler. Koruma altına alınarak yerleştirme kararı verilen çocuklara sağlanan tedavi ve diğer koşulları denetler (Karataş, 2007: 9).

Çalışmamızın evrenini oluşturan çocuk grubu yetersiz koruma ve haklara ulaşım bakımından risk altında olan "Korunmaya Muhtaç Çocuklar"dır. Korunmaya Muhtaç Çocuk beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup,

- Ana veya babasız, ana ve babasız
- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan
- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen
- Ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade eder (SHÇEK, 1983).

Diğer taraftan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu korunmaya muhtaç çocuğu, korunma ihtiyacı içinde olan ve suça sürüklenen çocuk olarak iki kategoride değerlendirmektedir. Korunma ihtiyacı içinde olan çocuk; fiziksel, duygusal, sosyal, zihinsel ve ahlaki gelişimi veya kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da bir suçun sonuçlarına maruz kalan, mağdur çocuğu ifade etmektedir. Suça sürüklenen çocuk ise; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir eylemi işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade etmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Koşar (1992: 43) ise korunmaya muhtaç çocuğu temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesinde yetersizlikler bulunan, bu yetersizlikler nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olması risk altına giren çocuklar olarak ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi korunmaya muhtaç çocuk kavramsallaştırmasında çocuğun gelişiminde engeller, eksiklikler, riskler ve yoksunluklar dikkat çeken noktalardır. Bu olumsuz koşulların belki de en önemlilerinden biri çocuğun psikososyal gelişiminde yaşayabileceği muhtemel sorunlar olacaktır. Bunlar arasında erken gelişim döneminde bağlanma problemleri ön plana çıkmaktadır.

2.2. Çocuk Koruma Sistemi

Mevcut Çocuk Koruma Kanunu koruyucu ve destekleyici tedbirler üzerine inşa edilmiş, rehberlik, danışmanlık ve bakım hizmetlerini öne çıkarmaktadır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlayan danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirler olarak ifade edilmektedir. Haklarında tedbir kararı olan korunmaya muhtaç çocuklar, Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığına bağılı hizmet birimleri tarafından sunulan kurumsal, evde ve aile yanında bakım hizmetleriyle hayata kazandırılmaktadır (Genç, 2016a: 196).

Günümüzde çocuk koruma sistemleri devletin çocuk refahı hizmetlerinin organize edildiğı Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince çocuğun ihmal ve istismardan korunması, toplumsallaşması gibi çocuğun yüksek yararını temel alan hizmetlerin yürütüldüğü yasal ve örgütsel yapılardır. Korunması gereken çocuklar kavramı her toplumun içinde bulunduğu siyasal, sosyal ortam ve ekonomi politikalarının bir ürünü ve önemli sosyal sorunlardan biri olarak değerlendirilmektedir. İnsan gelişimi ekolojisinde gelişen insan organizmasıyla yaşayıp büyüdüğü çevre arasındaki etkileşim; aile ve akrabaları içeren mikrosistem, çocuğun aktif rol oynamadığı ancak onun yaşantısını ve gelişimini etkileyen kitle iletişim araçları, komşular, akran, sosyal hizmetler, okul vb. kurumlar, sağlık ve sosyal güvenlik kurumları ve bütün bu sistemlerin kendi içerisinde bağlantılarını sağlayan mezzosistem, kurumların üst düzeyde sosyoekonomik politikaları ile ülkenin ve toplumun inanç, değer ve ideolojilerini içeren makrosistem içerisinde çocukların gelişimi olumlu ya da olumsuz yönde değişebilmektedir. Merkezdeki çocuk açısından ekosistemin farklı birimleri uyum içerisinde çalıştığında sistem dengede kalacak ve normal gelişim devam edecektir. Sosyal politikadaki değişimler, ebeveynlerin birinin kaybı, aile üyelerinin işini kaybetmesi, boşanma gibi sistemde meydana gelebilecek olumsuz değişimler bir alt sistem olarak çocuğu da etkileyecektir (Yolcuoğlu, 2009: 44-45).

Dünyada korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler bir değişim sürecinden geçmiş ve geçmeye devam etmektedir. Çocuk refahı süreçleri genel olarak üç aşamadan geçmiştir. Bu aşamalar sırasıyla korunmaya muhtaç çocukların büyük grup evlerinde bakımı, büyük grup bakımının zararlarının anlaşılması ile koruyucu aile hizmetlerinin ve daha küçük grup bakımının uygulanması, çocuğun öz ailesinde bakımının sağlanmasına yönelik destekleyici çalışmaların yapılması yönünde evrilmiştir. Gelişmiş ülkelerde güncel çocuk koruma sistemi çocukların sorunlarının çeşitliliğine ve hizmetlerdeki çeşitliliğe bağılı olarak farklılaşmıştır. Örneğin, İngiltere’de verilen hizmetler kurum bakımı ve kurum dışı bakım olarak düzenlenmiş, kurum bakımı ise grup evleri ve dağınık evler olarak organize edilmiştir. ABD ve İngiltere’deki uygulamalara bakıldığında çocuğa özgü özelliklerin göz önünde bulundurulduğu mümkün olduğunca aile yanında bakım, eğer ihmal ve istismar varsa uzaklaştırma kararı alındığı görülmektedir (Çiftçi, 2009: 54-59).

Ülkemizde çocukların bakım ve yetiştirilmesinin yalnızca ailenin sorumluluğunda olduğu eski dönemlerden çocuğun korunmasının toplumun da sorumluluğunda olduğu dönemlere geçilmiştir. Bunun nedenleri küçülen, zayıflayan ve parçalanmış aile kurumunun çocuğun sorumluluğunu tek başına alamamasıdır (Karataş, 2007: 8).

Ülkemizde çocuk koruma sistemleri ASPB tarafından 1982 Anayasası, 2828 sayılı SHÇEK kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa bağlı olarak yürütülmektedir. Ayrıca ulusal hukukun oluşumunda uluslararası bildirge ve sözleşmelerin de etkisi söz konusudur. Çocuk Hakları Sözleşmesi ülkemiz tarafından kabul edilmiştir (Sarıaltın, 2017: 22).

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların yaşadıkları fiziksel ortamın biyopsikososyal gelişimlerine uygun olup olmadığı tartışılmaktadır. Özellikle kurumlardaki meslek elemanlarının sayısı oldukça azdır. Çalışanların istihdam edilme biçimleri, çalışma koşulları, yer değiştirme ve yükselme ölçütleri, iş yükleri, eğitim düzeyleri uygun şekilde düzenlenmelidir. Denetimlerle hizmetlerin belirli bir standartta olması sağlanmalı ve hesap verme sorumluluğu oluşturulmalıdır. Çocuk koruma ve bakım sisteminin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve çocuğun koruma altına alınma nedenine paralel bakım seçenekleri sunulması gerekmektedir (Karataş, 2007: 13-14).

ASPB (2013) Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi (2014-2019)'nde belirtildiği gibi çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi olumsuz etkileyecek risklere maruz kalmak özellikle kaçırılan olumlu gelişim fırsatları açısından çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu riskler önceden öngörülebilirse gerekli tedbirler alınabilecektir. Devletler çocukları onlara zarar verebilecek olumsuz durumlardan, tehlikelerden koruma görevini üstlenmiştir. Son yıllarda birçok gelişmiş ülkede çocukların yüksek yararını gözetip ve onların iyi olma halini ve esenliklerini destekleyici devlet stratejileri geliştirmek için yaygın sosyal politikalar oluşturulmaktadır. Bu bağlamda çocuk koruma sistemlerinde gelişimin desteklenmesi için sağlıklı iletişim kurma, öz denetim ve duygu kontrolü gibi destekleyici çalışmalar uygulanmalıdır. Ayrıca meslek elemanlarının yazılı görevlerinin yanı sıra risk fark etme ve yönlendirme rollerinin de geliştirilmesi gerekmektedir. Uygulanacak biyopsikososyal yaklaşımla çocukların gelişimleri desteklenerek eğitim, sağlık, sosyal yaşam, barınma ve bakım gibi birçok gereksinimin karşılanması amaçlanmaktadır. Bu amaçla çocuğa bu

hizmetleri sunan kurumların eşgüdüm içinde hareket etmesi ve bu hizmetlerin tek bir merkezden izlenmesi gerekmektedir. Bu da ülkemiz koşullarına uygun, önleme ve müdahale alanları iyi tanımlanmış genel ve sistematik bir çocuk koruma modelinin yapılandırılması ile gerçekleştirilebilecektir (ASPB, 2013: 12-24).

2.3. Ülkemizde Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Hizmetler

Ülkemizde çocukların koruma altına alınmasının pek çok nedeni bulunmaktadır. İstanbul'daki yetiştirme yurtlarında kalan çocukların koruma altına alınma nedenleri incelendiğinde yoksulluğun önemli bir neden olduğu ortaya çıkmıştır. Korunmaya muhtaç çocukların aileleri çoğunlukla eğitimsiz, sosyal statüsü ve gelir düzeyi düşük işlerde çalışan kişilerdir (Şenocak, 2005: 230). Bir diğer çalışmada ekonomik yoksunluk, ebeveynlerin boşanması ilk sıralardayken, ailenin istismar ve ihmali ise diğer nedenler olarak tespit edilmiştir (Hüseyinoğlu, 2017: 51-56).

1983 yılında kurulan SHÇEK 2010 yılında kapatılarak görevleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Çocukların bakımı ve korunmasına yönelik uygulamalar 2828 sayılı kanunla yürütülmekle birlikte, 03.07. 2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu ile bakım, barınma, danışmanlık tedbiri olan çocuklar ile denetim tedbiri uygulanan çocuklar da Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altına girmiştir. SHÇEK kapatılmasına karşın uygulamalarda eski mevzuat kullanılmaktadır. Çocuk için hangi bakım modelinin uygun olduğuna karar verilirken yaş, cinsiyet, beden ve ruh sağlığı, korunma sebebi, ailesinin olup olmaması ve aileyle kurulan ilişkiler gibi faktörler göz önünde bulundurulmaktadır (Yıldırım, 2017: 99).

Korunmaya muhtaç çocukların ihbarı şahsi dilekçeler, telefon ihbarları, ALO 183 ASPB ihbar hattı aracılığıyla, basın haberleri veya diğer kurumlardan iletilen resmi yazılarla edinilmektedir. ASPB İl Müdürlüğünde Korunmaya Muhtaç Çocuklar Şubesinde görevli meslek elemanları tarafından en hızlı şekilde sosyal inceleme raporları düzenlenerek, çocuk hakkında uygulanması gereken tedbir/tedbirler belirlenerek mahkemeye gönderilir. Yetkili mahkemeden Çocuk Koruma Kanununun 9. maddesi 1. bendi gereği "Acil Koruma Kararı" alınarak çocuğun yaşına ve durumuna uygun bir kuruluşa yerleştirilmesi ile korunma ve bakım altına alınması sağlanmış olur. Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları korunmaya muhtaç

çocukların belirlenmesi, korunma altına alınması, kurum bakımına yerleştirilmesi ve haklarında uygun hizmet modelinin belirlenmesini içermektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar 18 yaşını doldurana kadar ve şayet eğitimleri devam ediyorsa eğitimleri sonlanana kadar devletin koruması altında kalmaya devam etmektedir (Genç, 2016b: 221).

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların haklarında mahkeme kararı verilene ve/veya uygun hizmet modeli belirleninceye kadar barınma ve temel gereksinimleri Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimlerinde (ÇOKİM) karşılanmaktadır. ASPB'nin öncelikli hedefi çocuklar koruma ve bakım altına alınmadan koruyucu ve önleyici hizmetlerle çocukların aileleri yanında büyümelerinin sağlanmasıdır. Bu bağlamda Aile Yanında Destek uygulamasıyla korunmaya muhtaç duruma düşme riski bulunan çocukların Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) ile ailelerinin yanında büyümeleri hedeflenmektedir. Ayrıca Ücretsiz Bakım Hizmeti ve özel kreş ve gündüz bakımevleri ile çocuk kulüplerinin % 3'lük kontenjanı ekonomik gücü yeterli olmayan ailelere ayrılmıştır. Bu düzenlemelerle ekonomik yetersizlikler nedeniyle ailelerin çocuklarını kuruma verme riski önlenmeye çalışılmaktadır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 72-74).

Son yıllarda öne çıkmaya başlayan kurumdaki çocukları aile yanına döndürme çalışmalarında aile ortamının uygunluğu ise yeteri kadar araştırılmamaktadır. Ailenin yalnızca ekonomik değil, sosyal ve ruhsal açıdan da değerlendirilerek gerekli desteğin sağlanması ve kararın verilmesi gerekmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar için hem öz ailesi yanındaki çocukların hem de kurumlarda kalan çocukların biyopsikososyal gelişimi için gerekli sağlık, beslenme, eğitim, oyun ve boş zaman değerlendirme gereksinimleri yeterince karşılanmamaktadır (Karataş, 2007: 14).

Bazı durumlarda çocukların öz aileleri yanına dönmesi mümkün olmayabilir. Kurum bakımında kalan çocuklar için öncelikle aile yanına dönüş, bunun mümkün olmadığı durumlarda çocuğun akrabaları öncelikli olmak üzere koruyucu aile modelinden faydalandırılması, hukuki engelin olmadığı durumlarda evlat edindirme hizmetleri önerilmektedir. Bütün bu seçenekler yetersiz kaldığında aile ortamına en yakın bakım tipi olan ev tipi hizmet modellerinden Çocuk Evleri/Çocuk Evleri Siteleri ve suça bulaşmış çocuklar için ayrı ihtisaslaşmış kurumlar düzenlenmiştir. Sonuç olarak kurum

bakımından aile odaklı hizmetlere, koğuş tipi bakımdan ev tipi bakım modellerine geçiş süreci yaşanmaktadır. Bu bağlamda yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları tarihe karışmaktadır (Başer, 2013: 33,41). Çocukların koğuş tipi kurumlarda bireysellikleri göz ardı edilerek, psikososyal ihtiyaçları karşılanmadan yalnızca barınmalarının sağlandığı kurum bakımı anlayışı değişmiştir (Yıldırım, 2017: 102).

Ülkemizde Korunmaya Muhtaç Çocuklara yönelik hizmetler iki temel alanda verilmektedir;

1) Aile Yanında Verilen Hizmetler

- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED)
- Koruyucu Aile Hizmetleri
- Evlat Edindirme Hizmetleri

2) Kurumsal Hizmetler

- Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri
- Çocuk Evleri / Çocuk Evleri Siteleri
- Çocuk Destek Merkezleri

Ayrıca Sağlık Bakanlığı tarafından Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri (ÇEMATEM); Adalet Bakanlığı çatısı altında Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Eğitim Evleri (cezaevlerinde), Denetimli Serbestlik, Emniyet Müdürlüğü tarafından Çocuk Şube üzerinden hizmetler sunulmaktadır (Genç, 2016b: 221-227).

ASPB kurulması öncesinde suça bulaşmış çocuklar için hizmet veren Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) olarak adlandırılan kurumlar, bu isimlerin çocukların korunmaya muhtaçlığı ve mağduriyetlerine dikkat çekmesi nedeniyle 19.02.2014 tarihinde yayımlanan 6518 sayılı kanunla Çocuk Destek Merkezi altında birleştirilmiştir (Yıldırım, 2017: 101).

Yukarıda aktarılan bilgiler ışığında çocuk hizmetlerinde bir dönüşüm ve bütüncül bir sosyal politika oturtma çalışmalarının sürdüğü görülmektedir.

Tablo 2:
Koruma Altına Alınan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Dağılımı (2017)

ÇOCUĞA YÖNELİK HİZMETLER	Çocuk Sayıları
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	13.319
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	84.872
Aileye Döndürülen	11.227
Evlad Edindirilen	15.007
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.004
Koruyucu Aile Sayısı	4.115
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	2.237

Kaynak: ASPB 2016 Aralık Ayı Sonu Faaliyet Raporu

2016 Yılı aralık ayı sonu itibariyle bu dönüşümün % 92'si gerçekleştirilmiştir. Kapasitesinin altında hizmet veren ve fiziki koşulları hizmete uygun olmayan çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarının hizmetleri sonlandırılmaktadır. Fiziksel koşulları uygun binaların ise iç mekan düzenlemesi yapılarak çocuk evleri sitesine dönüştürülmektedir. Hizmet dönüşümlerinin yanı sıra içerik olarak korunmaya muhtaç çocukların gelişiminin desteklenmesi ve çeşitli risklerden korunması amacıyla proje ve uygulamalar geliştirilmektedir. Korunma ve bakım altında olan çocuklara yönelik oluşturulacak modüllerin belirlenmesi, eğitimlerin standartlaştırılması, değişen şartlara göre kendini yenileyebilen müdahale yöntemlerini de kapsayan bir modüler sistem kurulması amacıyla Çocuk Destek ve Gelişim Programı oluşturulmaktadır. Ayrıca UNICEF'in desteğiyle çocuk bakım hizmetleri için ülke genelinde Öz Değerlendirme Denetimi Projesi başlatılmıştır. Bu proje kapsamında uluslararası bir danışmanla çalışılmaktadır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 84-86).

2.3.1. Aile Yanında Verilen Hizmetler

Dünya genelinde çocuk koruma hizmetleri aile odaklı bir yaklaşımla çocukların büyümesi için en iyi yerin güvenli ve kalıcı bir ev olduğunu savunmaktadır. Birçok anne-baba iyi ebeveynler olmak ister ve uygun şekilde desteklendiklerinde çocuklarına bakmak onlara güven sunmak için yeterli kapasite ve güce sahip olurlar. Çocuk koruma hizmetlerine müracaatçılar aktif olarak dahil olduklarında başarılı olmaları daha olasıdır (Zastrow ve Kirst Ashman, 2016: 325).

Bu doğrultuda ülkemizde ASPB, korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına alınmadan önce aile odaklı hizmetlerden yararlandırılmasını, kuruluş bakımındaki çocukların ise öncelikli olarak aile yanına döndürülmesini, bunların mümkün olmadığı

durumlarda evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerinden faydalandırılmasını temel felsefe edinmiştir. Bu bağlamda bir hizmet dönüşümü süreci çeşitli düzenlemelerle gerçekleştirilmektedir (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 85).

2.3.1.1. Aile Yanında Destekleme

3 Mart 2015 tarih ve 29284 resmi gazetede yayınlanan “Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” doğrultusunda yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve hayatını sürdürmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı konusunda ailelerin desteklenmesi amacıyla verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmetine ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir. SED’in en önemli fonksiyonu korunmaya muhtaç duruma düşmeye asıl neden ekonomik yoksunluk ise aile bütünlüğü parçalanmadan çocukların aile içerisinde yaşamlarının sürdürülmesidir. Bu hizmetten kurum bakımından ailesi yanına dönebilecek durumda olanlar ve ekonomik yoksunluk çeken ailelerin çocukları faydalandırılmaktadır (Genç, 2016a: 207)

SED yardımı alabilmek için bir dilekçe ile ASPB İl ve İlçe Müdürlüklerine veya Sosyal Hizmet Merkezlerine başvurulur. Ayrıca ihtiyacı olduğu duyulan veya tespit edilen şahıslarla sosyal çalışmacılar tarafından ön görüşmeler yapılır. Ailelerin böyle bir nakdi yardım ihtiyacı olduğu belirlenirse müracaatçı için bir dosya açılır ve gerekli incelemeler yapılır. Sosyal çalışmacılar tarafından kişilerin aile ve çevre şartları ile sosyal ve ekonomik durumlarını içeren bir inceleme sonucunda sosyal inceleme raporu düzenlenir. Bu raporda müracaatçının geçmiş yardım talepleri ve yapılmış yardımlar, durumlarındaki değişimler, kişisel ve ailevi özellikleri, mahalli imkanlar, ikamet edilen yer ve konut, ne tür bir yardım ve hizmete gereksinim olduğu, yardım miktarı ve şekli gibi detaylar yer alacaktır. Bu yardımların uygulanmasında gizlilik esastır. SED hizmetinden koruma kararına bakılmaksızın öncelikle korunmaya muhtaç çocuklar ile muhtaçlığı tespit edilen kişiler ve aileler faydalanmaktadır (SED Yönetmeliği, 2015: 5-7).

2016 yılı sonunda korunmaya muhtaç durumda olup korunma kararı alınmadan aile yanında destek verilen çocuk sayısı 111.880 ve kuruluştan ailesi yanına döndürülen çocuk sayısı 2331 olarak tespit edilmiştir. 2016 yılında SED verilenlere ödenen aylık destek miktarı ortalama 653,40 TL’dir (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 75).

2.3.1.2. Koruyucu Aile Hizmetleri

Koruyucu aile çeşitli nedenlerden dolayı biyolojik ailesi yanında bakım alamayan ve evlat edindirilemeyen çocukların kısa veya uzun süreli olarak ASPB gözetiminde ücretli veya gönüllü ebeveyn özellikleri taşıyan aile veya kişilerin yanında bakımlarının sağlanması hizmetidir (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 78). Diğer bir ifadeyle çocuğa ailesinin bakmadığı durumlarda veya çocuğun evlat olarak verilmesinin mümkün olmadığı ya da uygun görülmediği durumlarda, devletin sağlayacağı destek ile bu çocuğun öz ebeveyninin yerini alabilecek bir aile yanında geçici ya da sürekli olarak bakımının sağlanmasıdır (Şenocak, 2005: 106).

Koruyucu Aile Hizmetleri ASPB İl Müdürlüklerince oluşturulan komisyonlar tarafından bu hizmet kapsamında görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi tarafından yürütülür. Koruyucu aile 25-65 yaş aralığında, en az ilkokul mezunu, düzenli gelire sahip, uygun kişilik özelliklerini taşıyan bireyler arasından seçilir ve bu kişi/kişiler tarafından kurumla işbirliği içerisinde süreç işler. Evli / bekar ve çocuklu / çocuksuz herkes bu hizmete başvurabilmekte, evli bireylerin başvuruları eşleriyle birlikte gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Değerlendirme sürecinde çocuğun akrabaları, komşu veya aile dostu gibi yakın çevresinden kişilere öncelik tanınır. Başvuran evli ailelerde eşler arasındaki yaş farkının 10 yaş ve daha az olması halinde küçük olanın yaşı, bunun dışındaki durumlarda eşlerin yaş ortalamasına bakılmaktadır. Adayların başvuru ve çocuğun yanlarına yerleştirildiği tarih itibariyle belirlenen yaş aralığında olmaları gerekmektedir. Eğer başvuran kişi bekar ise diğer ebeveynin yokluğunu hissettirmeyecek akraba ilişkilerine sahip olması gerekmektedir. Başvuru aşamasında koruyucu aileyi tanımaya yönelik gerekli belgeler istenir. Hizmet sürecinin devam ettiği her iki yılda bir ve koruyucu aileye katılan her yeni aile üyesi için doktor raporu ve adli sicil belgesi yenilenir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, 2012)

Koruyucu aile hizmetinde akraba ve yakın çevre, geçici, sürekli ve uzmanlaşmış olmak üzere dört tip koruyucu aile modeli vardır. Koruyucu aile hizmetinin aşamaları ve kararları ilgili komisyon tarafından yürütülür. Bu komisyonda her bir vaka için 4 sosyal çalışmacı görev yapmaktadır. Komisyonda sosyal inceleme, çocuğun aileye yerleştirilmesi, koruyucu aile eğitimi, biyolojik aile ile çocuğu görüşürme gibi işlemler düzenlenir. Koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte

zaman geçirmesi sağlanır. Bu süreçte çocuk önce saatlik, daha sonra günlük, iki haftalık olarak toplamda iki ayı geçmeyecek süreyle koruyucu aileye izinli verilebilir. Koruyucu aileler belirlenen aralıklarla düzenli olarak izlenmektedir. Koruyucu aile hizmeti çocuğun hizmetten yararlanma nedenlerinde oluşan değişiklikler veya koruyucu ailenin durumu ile ilgili gelişmelerden kaynaklı olarak çocuğun yararı odağında sonlandırılabilir. Koruyucu aile hizmetinin sonlandırılması tekrar koruyucu aile olunamaz anlamına gelmemektedir. Ancak ailelerde ihmal, istismar, toplumun norm ve değerlerine aykırılık, fizik ve ruh sağlığının bozulduğunun devlet ve üniversite hastanelerince doktor raporu ile belirlenmesi, herhangi bir suçtan ceza almak, mesleki danışmanlık ve yönlendirmelere uygun davranmamak gibi koşullar oluştuğunda bir daha koruyucu aile olmaları mümkün değildir (Genç, 2016a: 205-206).

ABD, İngiltere, İsveç, Norveç gibi pek çok gelişmiş ülkede korunmaya muhtaç çocuklar koruyucu aileler yanında bakım almaktadır. Koruyucu aile hizmeti bu ülkelerde en sık başvurulan çocuk hizmetidir. Bu bağlamda koruyucu aile uygulamasını desteklemek için teşvikler kullanılmaktadır (Yaman, 2010: 13-15).

Koruyucu aile hizmeti sağlanan aile ortamı açısından, çocuğun psikososyal gelişiminin sağlıklı biçimde ilerlemesi için önemli bir hizmettir. ASPB koruyucu aile hizmetine büyük önem vermekte uygulamanın tanıtımı ulusal ve yerel medyada gerçekleştirilmektedir. ASPB İl Müdürlükleri koruyucu aile biriminde görevli sosyal çalışmacılara Koruyucu Aile Eğitici ve Uygulayıcı Eğitimi Çalışmaları verilerek ailelerin bu süreçte desteklenmesi sağlanmaktadır. 2016 yılı içerisinde 839 çocuk, 709 koruyucu aile yanına yerleştirilmiş olup, koruyucu aile bakımı alan toplam çocuk sayısı 5004, koruyucu aile sayısı 4.115'e ulaşmıştır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 78).

2.3.1.3. Evlat Edindirme Hizmetleri

Evlat Edindirme Hizmeti “Durumu evlat edindirilmeye uygun bir çocukla durumu evlat edinmeye uygun kişi /eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır”. Türk Medeni Kanunu'nun 305. maddesi gereği bir yıllık geçici bakım sürecinde yapılan izleme ve değerlendirmeler sonucunda mahkeme kararı ile evlat edinilen küçük evlat edinenin nüfus kütüğüne işlenerek soyadını alır ve öz çocuğu gibi eşit haklara sahip olur (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 79). Aileler kişilerarası anlaşma

ile veya korunma altındaki bir çocuğun evlat edinilmesi yoluyla evlat edinebilir (Genç, 2016a: 200).

Evlat edinme için aranan şartlar aşağıda sıralanmıştır.

- Çocuğun evlat edinen tarafından en az bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması
- Evlat edinmenin her halde çocuğun yararına bulunması ve ailenin varsa diğer çocuklarının yararlarına, hakkaniyetlerine bir zarar vermemesi.
- Evlat edinecek kişi ya da eşlerin evlat edinilenden en az on sekiz yaş büyük olması
- Evlat edinen ile edinilen arasındaki yaş farkının 40 yaşını aşmaması
- Ayırt edebilecek durumda olan çocuğun rızasının alınması
- Çocuğun anne ve babasının rızası olması
- Çocuğun vesayet altında olması halinde vesayet dairelerinin izninin alınmış olması
- Eşlerin en az 5 yıldan beri evli olmaları veya her ikisinin de otuz yaşını doldurmuş bulunmaları

Eğer şartlar uygunsa sosyal çalışmacı tarafından bu kişiler bilgilendirilerek ilk görüşme formu doldurulur, başvurulardan gerekli belgeler istenir. Belgeler başvuru tarihinden en geç 2 aya kadar teslim edilir. Arkasından en geç 6 ay içinde aile ev ortamında ziyaret edilerek sosyal inceleme süreci başlatılır. Başvuran ailelerle en az beş görüşme gerçekleştirilir. Yapılan görüşme, inceleme ve belgeler sonucu kapsamlı bir sosyal inceleme raporu hazırlanır ve olumlu kanaat oluşmuşsa dosya sıraya alınır. Evlat edinilirken sıralamada çocuğun yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu, varsa kardeşi ile birlikte istenmesi gibi özellikler dikkate alınır. Evlat edinmek üzere sıra bekleyenlerden sırası gelenlere talep edilen gruptaki çocuklar önerilir. Aile sadece önerilen çocuğu görebilir. Çocuğun dosya bilgileri hakkında bilgi verilir (Evlat Edindirme Yönergesi, 2002).

Evlat edinilecek çocuk bakım ve eğitimi için uygun görülen kişi/eşlerin yanına “Evlat Edinme Öncesi Geçici Bakım Sözleşmesi” ile en az bir yıl süreyle yerleştirilir. Bu süreçte sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilen ziyaretler sonucunda 3'er aylık dönemler halinde izleme raporları düzenlenir, gerektiğinde danışmanlık ve rehberlik hizmetleri de verilir. Bir yılın sonunda sosyal inceleme raporunu da içeren dosya bir ay içinde ilgili mahkemeye evlat edinme davası açılmak üzere hazırlanır. Evlat edinme mahkemesinden

sonra çocuk ailenin nüfusuna kaydedilir. Çocuk ailenin nüfusuna kaydolduktan sonra vaka kapatma formu düzenlenir ve vaka kapatılır. Evlat edinilmiş çocuklar yasal olarak öz çocukların haklarına sahip olurlar. Anne ve babaya ait olan haklar ve hükümlülükler evlat edinilene geçer. Çocuk evlat edinenlerin soyadını alır ve mirasçısı olur (Genç, 2016a: 202).

2016 yılında 814 çocuk evlat edindirilmek üzere, 803 aile yanına yerleştirilmiş ve evlat edindirilen çocuk sayısı toplamda 15.007'e ulaşmıştır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 80).

2.3.2. Kurumsal Hizmetler

Koşar (1992: 111) kurum bakımını “bir aile ortamında bulunamayan çocukların, yatılı olarak, kendileriyle herhangi bir kan bağı bulunmayan diğer çocuklarla birlikte, gruplar halinde ya da topluca yaşamaları ve biyolojik ebeveynlerinin yerini alan yetişkinlerce bakılmaları” olarak tanımlamaktadır. Şenocak’a göre (2005: 180-182) kurum bakımı bir ailenin olmadığı veya ailenin temel fonksiyonlarını yerine getirmediği durumlarda kimsesiz ya da korunmaya muhtaç çocuklara resmi veya özel kurumlarca geçici veya sürekli olarak sunulan bakım hizmetleridir. Kurum tiplerini genel olarak açık/kapalı kışla tipi, okul tipi ve ev tipi kurumlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nde son yıllara kadar korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak 0-12 yaş grubu çocuklara hizmet veren “Çocuk Yuvaları” ve 13-18 yaş grubuna hizmet veren “Yetiştirme Yurtları” hizmet vermektedir. Ayrıca suça bulaşmış çocuklar için Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ve duygusal, cinsel veya fiziksel istismara uğramış çocuklar için Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) görev yapmaktaydı (Başer, 2013: 42-45).

ASPB’nın kalabalık koğuş tipi bakım türünden daha küçük gruplara hizmet veren ev tipi bakım türüne geçiş politikası hızlı bir şekilde gerçekleşmekte ve bu dönüşüm neticesinde ülke genelinde çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları ortadan kalkmaktadır. ASPB’nın 2016 yılı aralık ayı sonu faaliyet raporu bu dönüşüm sürecini rakamlarla göstermektedir.

Tablo 3:
Kurum Bakımı Altındaki Çocukların Dağılımı ve Kuruluş Sayıları

YIL: 2016 AY: Aralık	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Yuvaları (0-12)	6	323
Yetiştirme Yurtları (13-18)	8	396
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	4	254
Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evi)	92	5.257
Çocuk Evleri	1.092	5.626
Çocuk Destek Merkezi	68	1.463
Toplam	1.270	13.319

Kaynak: ASPB 2016 Yılı Aralık Ayı Sonu Faaliyet Raporu

2.3.2.1. Çocuk Destek Merkezleri

Çocuk Destek Merkezleri ASPB İl Müdürlükleri bünyesinde suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde çocukların aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü kuruluşlardır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015). Çocuk Destek Merkezleri çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı gibi farklı problemleriyle bağlantılı olarak ihtisas alanlarına, yaş gruplarına (11-14 / 15-18) ve cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır (Genç, 2016b: 227).

Suçta bulaşmış çocuklara yönelik hizmetler 2014 yılı öncesinde çocukların özelliklerine göre Çocuk ve Gençlik Merkezleri (ÇOGEM), Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) tarafından sağlanmaktaydı. Ancak bu kuruluşlar çocukların korunmaya muhtaçlığı ve mağduriyetlerine işaret ettiğinden 2014 yılında yürürlüğe giren 6518 sayılı kanunla Çocuk Destek Merkezi olarak yeniden adlandırılmıştır. Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği 29.03.2015 tarih ve 29310 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu merkezlerde çocukların temel gereksinimleri karşılanarak fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek ve böylelikle çocuğun aile ve yakın çevrelerine ya da diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamak amacıyla hizmet verilmektedir. Öncelikle çocukları bu olumsuz davranışlara sevk eden neden ve koşulların tespit edilmesi

önemlidir Ayrıca düzensiz göç yoluyla ülkemize gelen yabancı uyruklu refakatsiz çocuklar İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde gerekli işlemlerin yapılmasının ardından bakanlığa bağlı kuruluşlarda bakım ve koruma altına alınmakta ve psikososyal destek sağlanmaktadır. 8 sosyal destek merkezi bu alanda ihtisaslaşmıştır. 2016 yılı sonu faaliyet raporuna göre ülkemizde Çocuk Destek Merkezi sayısı 68 adettir ve bu kurumlarda 1.463 çocuğa bakım hizmeti sunulmaktadır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 87).

2.3.2.2. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi

Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri çocuk evlerinin illerde açılış ve işleyişine ilişkin her türlü işlemler ile harcamaların yapılması, takibi, denetlenmesi ve çocuk evleri arasındaki koordinasyonun sağlanması amacı ile oluşturulan merkezlerdir. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerinden yararlandırılmayacak durumda olan çocuklara öncelik tanımak, çocuklar arasında yaş, cinsiyet ve kardeş olma durumlarını göz önünde bulundurmak, aynı evdeki en küçük çocuk ile en büyük çocuk arasındaki yaş farkının en fazla 3 yaş olması, kardeş olmaları durumunda yaş farkına bakılmaması, çocuk evine kabul edilen çocuğun uyumu için gerekli mesleki çalışmaları yapmak, çocuk evinde bakılan çocuğun ve çocuk evinden ayrılacak çocuğun yeni yaşantısına hazırlanması ve toplum içinde izlenmesi için gerekli çalışmaları yürütmek, çocuk evinde hizmetin verimliliğini arttırmak ve personelin çocukların özelliklerine uygun davranış geliştirmelerini sağlamak amacıyla çocuk evi personeline eğitim programları ve seminerler düzenlemek, çocukların sağlık dosyalarının oluşmasını sağlamak, çocukların psikolojik, sosyal ve bedensel yönden gelişimlerinin sağlanması amacıyla sosyal, kültürel, ve sportif etkinlikler düzenlemek gibi hizmetler sunulmaktadır (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

2016 yılı sonunda ülke genelinde 75 ilde 77 Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi hizmet sunmaktadır (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 85).

2.3.2.3. Çocuk Evleri Siteleri ve Çocuk Evleri

Aile tipi kurumların teşvik edilmesi, birçok ülke tarafından kurum bakımının hedefleri arasında değerlendirilmektedir (Van IJzendoorn vd., 2011: 2). Çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi kışla tipi kurumların kalabalık olması neticesinde bakım elemanlarının çocuklara uygun yaklaşımı noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Çocuk evlerinde hem

çocuk sayısının, hem de bakım elemanı sayısının azlığı ve sürekli değişmemesi bu çocuklarda bağlanma, güven duygusunun gelişimi ve kişisel gelişim bağlamında olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle ülkemizde de gelişmiş ülkeleri takiben kalabalık yuva ve yurt gibi bakım ortamları oda sistemine dönüştürülmüş ve pek çoğu da kapatılmıştır. Aile odaklı hizmetlerin uygulanmadığı durumlarda küçük grup evleri veya çocuk evlerinde bakım sağlanarak çocukların sorumluluk sahibi olmaları ve psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir (Yazıcı, 2013: 380-383).

Kurum bakımının pek çok açıdan sakıncalarının ortaya çıkması ve maliyetinin yüksek olması nedeniyle dünya ülkelerini takiben ülkemizde de bir proje olarak ortaya çıkan “Sevgi Evleri” hizmet modeli uygulanmaya başlamıştır. Bu proje ile birlikte korunmaya muhtaç çocuklara kışla tipi kurum bakımı yerine site içerisinde müstakil binalardan oluşan küçük birimlerde bakım verilmesi sağlanmaktadır (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

Çocuk Evleri Siteleri 0-12 yaş erkek, 0-18 yaş kız çocuklardan korunmaya muhtaç olanların fiziksel, psikososyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmelerini sağlamak ve korunmaya muhtaç çocuklara ev ve aile ortamının sunulmaya çalışıldığı kuruluşlardır (Genç, 2016b: 225).

Sevgi Evleri yeni adıyla çocuk evleri siteleri 10-12 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, temel gereksinimlerinin karşılanacağı, toplu yaşamın olumsuzluklarından korunacakları site içerisinde küçük müstakil binalardan oluşturulmuş aile ortamına benzer yapıya sahip kuruluşlardır. Sevgi Evlerinin çıkış noktası az sayıda, sürekli ve değişmeyen bakım personeliyle hizmet sunması ve bunun sonucunda çocuklarda temel güven duygusunun kazandırılmasıdır (Başer, 2013: 43-44).

Çocuk Evleri uygulaması ise 2000 yılında Ankara’da bir pilot uygulamayla başlatılmış ve 2005 yılından bu yana ülke genelinde yaygınlaşan ve çocuklar için olumlu etkileri tespit edilen yeni bir bakım hizmetidir. Çocuk evleri’nde az sayıda ve sürekli ve değişmeyen bakım elemanlarıyla çocuklara temel güven duygusunun kazandırılması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çocuk evleri apartman dairesi veya müstakil evlerde 0-18 yaş grubunda 5-8 çocuğun yaşadığı bir modeldir (Başer, 2013: 43-44).

2016 yılı sonu itibariyle Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evleri) sayısı 92, bakılan çocuk sayısı 5.257'dir. Çocuk Evleri sayısı ise 1.092 ve bakılan çocuk sayısı 5.626'dır (ASPB, 2016 yılı Faaliyet Raporu: 84).

Çocuk evleri her ilin sosyokültürel yönden çocuk yetiştirmeye en uygun bölgelerinde tercihen okul ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kuruluşlardır. Çocuk evlerinde cinsiyet ve yaşlarına göre gruplandırılan çocuklar aralarında en fazla 3 yaş olacak şekilde yaklaşık 6-8 kişi kalmaktadır. Aynı evde kalan kardeşler arasında yaş farkına bakılmamaktadır. Çocuk evlerinde 3 vardiya halinde 24 saat çalışma esasına göre çalışan çocuk bakımı konusunda eğitim almış bakıcı anne/babalar (bakım elemanları) bulunmaktadır. Bakıcı anneler çocuklarla birlikte kalarak ev düzenini sağlamakta, temizlik ve yemeği yapmakta, çocuklarla birebir ilgilenmektedir. Ayrıca Çocuk evlerinin her birinde bir çocuk evi sorumlusu bulunmaktadır. Ev sorumluları sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, hemşire, öğretmen vb. mesleklerden olmaktadır. Meslek elemanları çocukların fiziksel, psikolojik, sosyal, gelişimlerini ve eğitim süreçlerini takip etmektedir. Ev sorumluları aynı zamanda evin işleyişi ile çocuk evleri koordinasyon merkezi arasındaki iletişimi sağlarlar (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik, 2008).

Çocuk evleri uygulaması kendine güvenen, geleceğe güvenle bakan, gelecek kaygısını en aza indirmiş, kendisini buna hazırlayan, toplumsal yaşamla iç içe arkadaşlık, komşuluk gibi kavramları öğrenen gençlerin yetiştirilmesi amacıyla oluşturulmuş bir bakım hizmetidir. Çocuk evleri aynı zamanda içerisinde anne, abla gibi modelleri barındıran bir uygulamadır. Çocuk evlerinin işleyişi 24 saat esasına dayalı olarak yürütülür. Her bir çocuk evinde en fazla 3 bakım elemanı görevlendirilmektedir. Çocuk evleri çocukların yaş, cinsiyet, eğitim durumlarına göre düzenlenmektedir. Bir çocuk evinde kalması gereken en fazla çocuk sayısı 8 olarak belirlenmiştir. Bir diğer önemli özellik dışarıdan bakıldığında bu evlerin çocuk evi olduğunun belli olmamasıdır. Bu şekilde çocukların damgalanmasının önüne geçilmesi planlanmaktadır (Genç, 2016b: 222-223).

Bu evlerde çocuklara yönelik grup sorumlusu, bakım elemanları, temizlik elemanları gibi çalışanlar hizmet vermekte ayrıca sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimciden oluşan sosyal servis çocukların biyopsikososyal gelişiminden sorumlu görev almaktadır. Çocuk

evlerinde sosyal çalışmacıların ilk kabul, kuruluşa uyum, diğer meslek elemanlarıyla işbirliği, sosyal inceleme raporları hazırlama gibi görevleri bulunmaktadır. Sosyal çalışmacılar çocukların psikososyal, fiziksel, ruhsal gelişimlerini izler, uyumsuz çocukları belirleyerek gerekli mesleki çalışmaları yaparlar. Çocukların yakın çevresiyle ilişkilerini düzenler, çeşitli nedenlerle kurumdan ayrılan çocukları yeni yaşantılarına hazırlar ve hizmet içi eğitimler verirler. Çocuk evlerinde ev sorumlusu olarak sosyal çalışmacıların çocuk evinin harcama ve ödemelerine ilişkin görevleri yerine getirme, çocuğun uyumu, bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgili mesleki çalışmalar yapma, çocukların okul ve eğitimi ile ilgili kayıtları tutma, okul-çocuk evi işbirliğini sağlama, çocukların toplum yaşantısına hazırlanması, her çocuk için yaş, özür, eğitim, ilgi ve istekleri göz önünde bulundurularak günlük yaşam planları hazırlaması ve uygulanması, temizlik, düzen gibi olumlu alışkanlıklar kazandırılması, ev işlerinde sorumluluk verilerek çocukların hizmete katılımını sağlama, sorumlusu olduğu çocuk evlerinin idaresi ve dönem içindeki etkinlikleri her ay gözden geçirme, çocukların eğitim, sağlık, ulaşım gibi sorunlarını koordinasyon merkezine iletme, acil vakalarda hastane ile iletişime geçme gibi görevleri bulunmaktadır (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik, 2008).

Gelişmiş ülkelerde çocuk evleri kısa ve geçici olarak ve tedavi ve rehabilitasyona yönelik hizmet vermektedir. Bu kurumlarda genellikle suça bulaşmış, psikiyatrik tedavi gereksinimi olan veya koruyucu aileye uyum sağlayamayan çocuklar barınmaktadır. Bu yönden değerlendirildiğinde ülkemizdeki çocuk evi uygulaması dünyadaki örnekleriyle farklılaşmaktadır. Çocuk evleri hizmetlerinin yaygınlaşması için yapılan düzenlemeler bu evlerin kiralanması, farklı sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bunların finansmanının sağlanması şeklinde gerçekleşmektedir. Bunun için Çocuk Evleri Koordinatörlüğü oluşturulmuştur. Ancak buralarda yeteri kadar meslek elemanı olmaması, görevlendirilen kişilerin özellikle MEB çıkışlı ve alanda deneyimi olmayan kişilerden oluşması yetersizliklere neden olmaktadır. Ayrıca çocuk evleri modelinin de bazı riskli yönleri olduğu düşünülmektedir. Bunlar toplumda temas kurulabilecek zararlı kişiler ve bunların doğuracağı madde kullanımı, şiddet yönelimi, çeteleşme, yanlış ideolojilere sapma gibi sonuçlar olabilecektir. Diğer taraftan sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği bu hizmetlere halkın da katılımı anlamına gelmekte ancak profesyonel olmayan müdahalelere yol açabilmektedir. ASPB'na bağlı olarak öncelikle sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk

gelişimi mezunu, hemşire gibi meslek elemanlarından oluşan bir grup çalışmasının gerçekleştirilmesi ve bu kişilerin de sürekli hizmet içi eğitimden geçirilmesi faydalı olacaktır (Yıldırım, 2017: 104-105).

Çocuk evlerinin sakıncalarından biri de çocuk evlerine yerleştirilecek çocukların uygun seçilmeme olasılığıdır. Bazı olumsuz davranışlar sergileyen çocukların diğer çocuklarla yakın temas dolayısıyla onları olumsuz yönde etkilemesi mümkündür. Ayrıca bu çocuklar bakım elemanlarıyla problemler yaşayabilir. Çocuk evlerindeki bakım personelinin düşük ücretlerle, iş güvencesi olmayan hizmet satın alımı yoluyla işe alınması bu çalışanların motivasyonunu etkilemekte, çocuklara yönelik olumsuz yaklaşımlar gözlenebilmektedir. Ülkemizde çocuk evleri gelişmiş ülkelerde olduğu gibi uzun süreli bakım ortamları olarak düşünülmemeli, geçici bakım yerleri olarak hizmet vermelidir (Yazıcı, 2013: 380-383).

Çocuk evlerinde kalan çocuklarda aidiyet duygusu, eşyalarını koruma, yaşadıkları evlere kısa sürede uyum sağlama, yaşam alanları ile özdeşleşme, paylaşımın artması, kardeşlik duyguları, özgüven artışı, öz bakım becerilerinin kazanılması, sorumluluk duygusunun gelişimi, toplumun kendilerine verdikleri önemi fark etme gibi kazançları olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca toplum tarafından da çocuk evleri kabullenmekte ve desteklenmektedir. Bu bağlamda çocuk evleri çocukların sosyalleşmelerine de katkı sağlamaktadır (Genç, 2016b: 223).

Çalışmanın problemi ekseninde kurum bakımı altına alınan korunmaya muhtaç çocukların güvenli bağlanma geliştirebileceği kişiler uzun etkileşim süreci ve bakımlarının bu kişiler tarafından sağlanması bağlamında bakım elemanlarıdır. Anne dışında bir kişinin anne duyarlılığını yansıtacak şekilde çocukla ilgilendiğinde çocuk için bağlanma figürü olabileceği ve çocuğun bu kişiyle güvenli bağlanma ilişkisi kurabileceği çalışmanın önceki bölümlerinde belirtilmişti (Sümer vd., 2016: 13). Bu bağlanma figürü birincil bakım veren (Bowlby, 2013: 327) ve ikame anne olarak da isimlendirilmektedir (WHO, 2004: 8). Bu noktada çocuk evleri sitelerinde bakım elemanlarının konumu, görev ve sorumluluklarının irdelenmesi önem taşımaktadır.

Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik'in (2008) 4. maddesinin a bendinde bakıcı anne / bakım elemanı "Çocuk Evlerinde çocukların gelişiminden ve bakımından sorumlu personel" olarak tanımlanmıştır. Söz konusu yönetmeliğin 13.

maddesinde de bakım elemanının nitelik, görev ve sorumlulukları şu şekilde belirtilmiştir;

1) Bakıcı anneler/bakım elemanları, kız meslek liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri ile fakülte, yüksekokul veya sağlık meslek liselerinin hemşirelik bölümü mezunları veya lise mezunu olup, çocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar arasından seçilir.

2) Bakıcı anne/bakım elemanının görev ve sorumlulukları şunlardır;

- a) Çocuk evinin tertip ve düzenini sağlamak, çocuklara sağlıklı aile ortamının hazırlanmasında yardımcı olmak, çocukların sağlık, temizlik, yemek yeme, giyinme, soyunma, uyku ve alt temizliği ile yakından ilgilenmek,
- b) Çocukların öz bakımlarını yapmak ya da yardımcı olmak,
- c) Çocukların beslenmeleri ile ilgilenmek ve yemek yemekte zorluk çeken çocuklara yardımcı olmak,
- ç) Çocuklara günlük yaşamda rehberlik etmek,
- d) Bakıcı anne/bakım elemanı çocukların gelişimi ve çocuk evinin işleyişine ilişkin her türlü işte çocuk evi sorumlusuna karşı sorumludur.

3) Koordinasyon merkezince alınan kararlar doğrultusunda verilen diğer görevleri yerine getirir.

Görüldüğü gibi bakım elemanları çocuk evi sorumlusuna bağlı olarak çalışmaktadır. Bu nedenle bakım elemanlarının yönlendirilmesinde çocuk evi sorumlularına görev düşmektedir. Çocuk evi sorumlusu; sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimcisi, öğretmen, sosyolog gerektiğinde koordinasyon merkezinde görevli personel veya üniversitelerin sağlık, sosyal, eğitim bilimleri bölümleri mezunlarından ve bu konuda eğitim programına tabi tutulmuş kişiler arasından il müdürlüğünce seçilmektedir (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008).

Diğer taraftan Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelgenin (2011/02) 2. Hükmünün g) bendinde yer alan “Her yılın Aralık ayının ilk haftasında bakım elemanlarının yıllık performansları değerlendirilir. Bu amaçla Koordinasyon Merkezi sorumlusu başkanlığında;

koordinasyon merkezi görevlileri ve çocuk evi sorumluları arasından en az beş kişilik komisyon kurulur. Komisyonda, değerlendirilen çocuk evinin sorumlusu mutlaka yer alır” ifadesiyle bakım elemanlarının denetim ve kontrolden geçirildikleri belirtilmektedir.

BÖLÜM 3. BAĞLANMA TEORİSİ BAĞLAMINDA KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

İnsan yaşamındaki en önemli ilişkilerden biri yeni doğan çocuk ve birincil bakım veren (çoğunlukla anne) arasındaki bağlanma ilişkisidir. Koruma altına alınan çocuklar aile ortamının yerine birçok çocuk ve bakım elemanının bulunduğu kurum ortamına geçiş sürecini deneyimlemektedir. Koruma altına alınan çocuklar herşeyden önce en temel hakları olan ebeveynleriyle beraber yaşama hakkından yoksun kalmaktadır. Güvenli bir aile ortamının varlığı veya yokluğu çocukların gelişim süreçlerini farklı yönde etkilemektedir. Bu nedenle kurum bakımı altındaki çocuklarda bağlanma bozuklukları sıklıkla görülmektedir. Kurum bakımının yıkıcı etkilerinin temel nedenleri çocukların birincil bağlanma figüründen ayrılmaları ve/veya anne ile çocuk arasında güvenli bağlanmanın oluşmamasıdır (Karataş, 2017: 872).

Anne figüründen ayrılık çocuklarda yetişkinlere benzer bir yas sürecinin yaşanmasına neden olmaktadır. Annesiyle makul bir güvenli bağ kurmuş bir çocuk ayrılık deneyimi sonrasındaki yas sürecinde protesto, umutsuzluk ve kopma şeklinde öngörülebilir bir davranış silsilesi yaşayacaktır. Protesto evresinde çocuk kesin bir üzüntü ve anneyi geri almaya çalışma, ağlama, kendini savurma, annesinin varlığına ilişkin bir ses, görüntü arama gibi davranışlar sergileyecektir. Haftalarca sürebilecek bu evrede çocukta annesinin dönüşüne yönelik umut ve beklenti vardır. Bu süreçte bazı çocuklar yeni bakıcılarına umutsuzca bağlanırken diğerleri kendilerine sunulan çeşitli alternatif bağlanma figürlerini reddederler. Umutsuzluk aşamasında çocuğun annenin dönüşüne yönelik umudu azalmaya başlar. Ancak zihni halen annesiyle meşguldür. Aktif fiziksel davranışlar azalır ve daha durağan, monoton biçimde aralıklı ağlamalar gerçekleşebilir. Çocuk durgunlaşır ve çevredeki insanlardan talepleri azalır, derin bir yas durumuna bürünebilir. Kopma evresinde çocuk artık anneyi aramaktan vazgeçer ve onunla kurduğu bağlanma ilişkisi sonlanır. Çocuk anne figürü olmadan yaşamını sürdürmeye çalışarak bir nevi bu durumla başa çıkmaya çalışmaktadır. Kopma evresi aynı zamanda yeniden başlamanın bir işaretidir. Çocuk artık yeni bakıcılarla bağ kurmayı reddetmez. Bakıcıların ilgi ve bakımına kayıtsız kalmaz. Eğer annesiyle belirli aralıklarda görüşüyorsa annesine yönelik güçlü bağlanma davranışlarında azalmalar görülebilir. Çocuk koruma altına alındığında yeni bakım verenleriyle duygusal bağlar kurmadan önce bu yas sürecini deneyimlemektedir (Bowlby, 2013: 64-65).

DSÖ için hazırladığı raporda Bowlby çocuğun sosyal, duygusal gelişimi ve genel zihinsel sağlığı için bir bağlanma figürüyle sürekli, yakın ve sıcak bir ilişki içerisinde olması gerektiğini belirtir. Raporun ikinci kısmında ailesinden ayrılmış çocukların zihinsel sağlığını korumak için bu çocukların en az beslenme kadar anne sevgisine ihtiyaçları olduğu, annenin yokluğunda yüksek yoğunlukta kayıp ve öfke duygusu yaşadıkları ifade edilmektedir (Bowlby, 2013: 25-26).

Kurum bakımı çocuk başına yüksek bakım elemanı oranları, çoklu vardiyalar ve bakım verenlerin sık değişmesi nedeniyle çocukları istikrarlı bakım verenleriyle karşılıklı etkileşimlerden mahrum bırakmaktadır. Kurumsal bakım bazı çalışmacılar tarafından yapısal ihmal olarak değerlendirilmektedir (Bakermans-Kranenburg vd., 2011: 3). Anne baba yerine geçebilecek süreklilik gösteren bir figürün ve birebir etkileşimin olmadığı ortamlarda yaşanan ihmalin şiddetle eşdeğer olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Erol ve Şimşek, 2006: 4).

Kurum bakımı altında çocuklar farklı bakım elemanlarıyla bağlanma ilişkileri kurabilirler. Kurumlarda kalmaya devam eden çocuk ayrıldığı her bir bakıcıyla anlık şekilde bağlanma deneyimleri yaşayacaktır. Bu süreçte aynı zamanda temel anne kaybı deneyimi onun için yineleneyecektir. Bu çocuklar zaman geçtikçe anneleri veya diğer insanlarla temas onlar için önemli değilmiş gibi davranmaya başlayacaklardır. Güven duyduğu birçok anne figürünü kaybederek bir dizi üzüntü deneyimi yaşayacak, ilerleyen zamanlarda diğerlerine kendini daha az teslim edecek ve zamanla diğerlerine bağlanmayı bırakacaklardır. Kurumlarda kalan çocuklar daha benmerkezci eğilimler sergileyerek, duygularını insanlara yöneltmek yerine oyuncaklar gibi maddi şeylerle oyalanabilmektedir (Bowlby, 2013: 65). Bu durum bu bölümde daha sonra bahsedilecek olan tepkisel bağlanma bozukluğuna yol açabilmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma ile ilgili temel problemlerden biri de kritik evre kavramıdır. Erken gelişim döneminde özellikle yaşamın ilk 3 yılı içerisinde çocuk güvenli bağlanma ilişkisi geliştiremediğinde bu kritik dönem atlanmaktadır. Bunu takiben daha sonraki gelişim dönemlerinde güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulması oldukça zorlaşmaktadır. Avrupa Birliği, Dünya Sağlık Örgütü ve Birmingham Üniversitesinin 2002-2003 yıllarında 33 ülkede düzenlediği ve ülkemizin de dahil olduğu Daphne Programı sonuçlarında 3 yaş altındaki hiçbir çocuğun ona birebir bakım veren bir kişi

olmadan yuvalarda kalmaması gerektiği, acil durumlarda ise 3 aydan fazla olmamak kaydıyla yüksek nitelikli kurumların kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Erol ve Şimşek, 2006: 4).

Bağlanma figürü annenin yerine geçen ve ona sürekli yakın bakım veren kişi olabilmektedir (Sümer vd., 2016: 13). Bowlby ikame anne terimini kullanarak biyolojik anne dışında sürekli bir bakım verenin de bağlanma figürü olabileceğini belirtmektedir (WHO, 2004: 8). Bowlby'in burada söz ettiği daimi ikame anne kavramı çocuğun biyolojik annesinin yerini alacak kurumlardaki bakım elemanları, koruyucu aileler, evlat edinen aileler veya çocuğa bakım sağlayan diğer yakınları olabilir.

Korunmaya muhtaç çocuklar hem önceki yaşantılarından bazı bozuk bağlanma örüntüleri getirmekte hem de kurumdaki bakıcı ve çeşitli meslek elemanlarıyla bunu ikame edebilecek yeni bağlanma ilişkileri deneyimlemektedir. İstismar, ihmal gibi herhangi bir kötü muamele sonucu korunma altına alınan çocukla sevgi dolu bir aileden ekonomik koşullar veya ebeveynlerin ölümü gibi nedenlerden dolayı koruma altına alınan çocuk farklı bağlanma örüntüleri sergileyecektir. Koruma altına alınmadan önce aileleriyle duygusal bağları zayıflamış, ihmale uğrayan, kötü muameleye maruz kalan çocuklar kurum bakımına girdiğinde yeni sosyal çevresine uyum sağlarken kişilerarası ilişkilerde problemler yaşayabilmektedir (Karataş, 2017: 871).

Bağlanma teorisi kötü muameleye maruz kalarak korunma altına alınan ve/veya koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların davranışlarını yorumlama ve değerlendirme açısından önemli bir bakış açısı sunar. Korunma altına alındıktan sonra özellikle kurum ortamında bir yetişkine bağlanma olasılığı son derece azdır. Koruyucu aile uygulamasında ise bağlanma ihtiyacını karşılayacak bir yetişkin model olsa da önceki travmalar sonucunda bir ilişkinin yeniden kurulması oldukça zorlaşacaktır. Bu örselenmişlikleri nedeniyle korunmaya muhtaç çocuklar yetişkinlerle güven temelli ilişkiler kurmakta zorluklar yaşarlar (Karataş, 2007: 17).

Korunmaya muhtaç çocuklarda görülen başlıca güvensiz bağlanma örüntüleri kaygılı ve kaçınan bağlanma davranışlarıdır. Bağlanma sürecinde çocuk bağlanma figürü yeterince yakında mı, ulaşılabilir mi, dikkati onun üzerinde mi gibi sorular sormaktadır. Bu sorulara olumlu yanıtlar aldığı anda kendini güvende hisseder, sevildiği ve değer verildiği duygusuyla keşif gibi normal davranışlarını sürdürür. Yanıtların olumsuz olduğu

durumlarda davranışsal sistem çeşitli işlevsel faaliyetler oluşturmak zorundadır. Bakım veren yeterli güveni sağlayamadığında çocuk hissettiği ayrılık kaygısı ve korku nedeniyle dikkatini keşif davranışlarından bağlanma figürüne yoğunlaştırır. Kaygılı bağlanma sonucunda çocukta ağlama ve yapışma davranışları, hatta saplantılı yakın olma çabaları gözlemlenebilir. Tam tersi durumda bağlanma figürünün davranışları uzun süreli ayrılıklara dönüştüğünde ve soğukluk, reddetme olarak algılandığında çocuk savunma durumuna geçerek kopma ve mesafeli durma davranışları sergiler ve kaçınan bağlanma oluşabilir. Kimsesizler yurtlarında gerçekleştirilen birçok çalışmada bu davranış örüntülerine rastlanmıştır (Sümer vd., 2016: 16).

Korunmaya muhtaç çocukların bağlanma açısından ilişkili tutulduğu diğer bir özel olgu da dağınık bağlanma stilidir. Main ve Solomon (1986) ilk defa bağlanma türlerine dağınık bağlanma (dizorganized attachment) türünü eklediler. Bağlanma teorisine göre stres altındayken veya korkuluyken çocuklar bağlanma figürüne dönerek rahatlamaya çalışır. Ancak eğer bağlanma figürünün kendisi korku veya stres kaynağı ise çocuk çözümsüz bir ikilem içinde kalır. Bu bağlanma türünde çocuk bağlanma figüründen hem korkar, hem öfke duyar. Bu çocukların ebeveynleri çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız ve kayıtsız kişilerdir. Dağınık bağlanma biçimine sahip bebekler yabancı ortam senaryolarında annenin odadan ayrılmasının ardından hareket etmeden yerde yüzüstü yatmak ya da yakınlık arama davranışı göstermeden masanın altında pasif bir şekilde oturmak gibi tuhaf davranışlar sergilemektedirler. Bu çocuklar engellenmelerini ve rahatsızlıklarını azaltmak için kafa karışıklığı içinde aniden durur ya da dikkat dağıtıcı, tamamlanmayan, kesintiye uğrayan davranışlar gösterirler. Yani tutarlı bir bağlanma davranışının oluşması söz konusu değildir. Bu garip davranışlar geçmişte çözülmemiş kayıplardan ya da travmalardan kaynaklanmaktadır. Bu çocukların anneleri tutarlı olmayan, tahmin edilemeyen ve rahatsız edici davranışlar sergilemektedir. Koruma altına alınan pek çocuğun yaşamış oldukları örselenmişlikler nedeniyle dağınık bağlanma örüntüsü ile paralel olarak yeni bakım verenlerine de çelişkili davranışlar sergiledikleri gözlemlenmektedir (Şenkal, 2013: 41). Dağınık bağlanan çocuklar erken dönem ilişkilerinde tutarlı bir şemaya sahip olmadıklarından bazen yardım arayan, bazen güvensiz veya kaçınan özellikler gösterebilirler (Yıldızhan, 2017: 69).

Kurum bakımı altındaki benzer bir bağlanma probleminin çocuklarda yaygınca gözlemlenen “Tepkisel Bağlanma Bozukluğudur” (Reactive Attachment Disorder)

(Chisholm, 1998: 1094). Tepkisel bağlanma bozukluğu, tanımlanmış ilk bağlanma bozukluğudur. Bakım verenin uygunsuz bağlanma davranışları ve sık değişmesi sonucu kalıcı bir bağlanma ilişkisinin kurulamaması, çocuğun temel fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması bu bozukluğa neden olabilmektedir (Soysal vd., 2009: 249). Tepkisel bağlanma bozukluğu zaman zaman dağınık bağlanmayla karıştırılmaktadır. Dağınık bağlanmada bir istismar veya kötü muamele gibi bakım verenden kaynaklanan güvensiz bir bağlanma stili oluşurken, tepkisel bağlanma bozukluğunda ise herhangi bir bağlanma figürüyle bir bağlanmanın ilişkisinin oluşmaması, bağlanmanın yokluğu söz konusudur. Bu bozukluk dağınık bağlanmaya göre daha az sıklıkta görülen bir problemdir. Bu problemin genetik kaynaklı bir rahatsızlık olduğu da düşünülmektedir (Gleason vd., 2011: 3).

Tepkisel bağlanma bozukluğu patojenik bakım ile ilişkilendirilmiş ve duygusal olarak izole (inhibe) ve sosyal olarak ayrışmamış (dizinhibe) olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır (Zeanah vd., 2005: 1015). Dizinhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğunda çocuklarda, tanıdık olmayan kişiler de dahil olmak üzere ayrıştırmamış bir yakınlık gösterme eğilimi görülmektedir (Subaşı, 2015: 54). “Rastgele Yakınlık” (indiscriminate friendliness) olarak adlandırılan bu davranış örüntüsü çoğu araştırmacı tarafından bir bağlanma figürüyle güvenli bağlanma deneyimi şansı bulamamakla ilişkilendirilmekte ve güvensiz bağlanma örüntüleri arasında değerlendirilmektedir. Bu çocukların yabancılara ve bakım verenlerine gösterdikleri yakınlık birbirine çok benzerdir. Bu durum çocukların bakıcılarına bağlanma geliştirememesinden kaynaklanmaktadır (Chisholm, 1998: 1094).

Berens ve Nelson’a göre (2015: 388) erken yaşta kurum bakımı fiziksel gelişim, bilişsel fonksiyonlar, sosyal ve psikolojik sağlık açısından pek çok probleme neden olmaktadır. Bu problemlerin ciddiyeti çocuğun aldığı bireysel bakım oranı azaldıkça ve kurum bakımı erken gelişim dönemine (bağlanma için kritik evre) denk geldiğinde daha yoğun yaşanmaktadır. Bu nedenle erken gelişim döneminde vakit kaybetmeden kurumdan aile yanına yerleştirmeler bağlanmada ve ilişkili diğer problemlerde azımsanmayacak derecede iyileşmelere neden olmaktadır.

Diğer taraftan son yıllarda diğer gelişmiş ülkeleri takiben ülkemizde de küçük grupların birarada yaşadığı aile tipi bakım modeli yaygınlaşmıştır. Bu model bakım elemanlarıyla birebir etkileşim sürecini pekiştireceği için bağlanma sistemi başta olmak üzere

çocukların sosyoduygusal gelişimi açısından, koğuş tipi kalabalık kurumlara göre oldukça avantaj sağlayacaktır. Birleşmiş Milletler hazırladığı rehberde, kurum bakımı eğer çocuk için uygun ve gerekliyse ve çocuğun ihtiyacı ve isteği de bu yöndeysen uygulanabileceğini belirtmektedir. Kurum bakımı eğer gerekli ise kısa süreli olması ve sonrasında çocuğun gerçek bir aile ortamına yerleştirilmesinin daha faydalı olacağı ifade edilmiştir. Grup bakım evleri kurum bakımı seçeneği olarak tavsiye edilmekte, çocuğun yeniden aile ile bütünleşmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Küçük grup evlerinde bakım verenler çocukların ihtiyaçlarını ve problemlerini daha kolay tespit ederek daha çabuk karşılayabilmektedir. Bu açıdan bu bakım türü koğuş tipi bakıma göre çocukların bakım verenlerle güvenli bağlanma geliştirmesine yardımcı olacaktır (Browne, 2009: 21).

3.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklarla Gerçekleştirilen Bağlanma Çalışmaları

Korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirilen bağlanma çalışmaları Spitz, Bowlby gibi araştırmacıların çalışmalarını temel almıştır. Bütün bu araştırmacılar kuruma yerleştirilen çocuklarda meydana gelen bilişsel, sosyal ve duygusal geriliğin temelinde anneden ayrılık ve bir anne figürüne karşı oluşturulamayan bağ olduğu sonucuna varmışlardır. Bu durum çocukların gelişimini engellemekte, geri döndürülemez ve uzun süreli zararlar vererek özellikle sosyoduygusal gelişimde sorunlara yol açmaktadır (Özdemir vd., 2008: 286).

Yakın dönemde Romanya'da kurum bakımındaki çocuklarla gerçekleştirilen çalışmalar korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma olgusuna dikkat çekmiştir. Sloutsky (1997: 131) kurumlarda kalan çocukların gelişimlerinin diğer çocuklara göre geri kaldığı bu çocukların sosyal hayat süreçlerine dahil olmadıklarını belirtmektedir. Kurum bakımı alan çocukların bilişsel gelişim, sosyal yetkinlik, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlama ve tanımlayabilme yeteneklerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Sloutsky sosyal ve duygusal yoksunluklar nedeniyle çocuklarda bu geriliklerin oluştuğunu belirtmektedir.

Farklı çalışmalarda görülmüş ki kurumlardaki bakım elemanı-çocuk oranı oldukça yüksektir. Çoğu kurumda bu oranlar 1/8-1/32 arasında değişmektedir. Gruplardaki çocuk sayısı ise ortalama 9-16 arasındadır. Kurumlarda çocuklar yaş statüleri değiştikçe grup değiştirmektedir. Ayrıca 24 saat çalışmaya dayalı vardiya sistemine göre bakım elemanları sürekli değişmektedir. Bakım elemanlarının haftada 3 güne yakın tatilleri ve ayrıca yıllık izinleri bulunmaktadır. Kurum bakımında çeşitli meslek elemanları, gönüllü

aileler, koruyucu aileler gibi diğer yetişkinler ise çocukların hayatlarına sık sık girip çıkmaktadır. Kurum bakımındaki bir diğer sorun bakım elemanlarının yalnızca sağlık gibi konularda eğitim alması ve çocukla etkileşim gibi konularda yetersiz kalmalarıdır (Van IJzendoorn vd., 2011: 3).

Groark vd. (2011: 509-510) Amerika'da 3 farklı bakım kurumunda gerçekleştirdikleri çalışmada bu kurumların çevresel ve organizasyonel yapısını, bakım elemanları ve çocuk ilişkilerini ve çocukların davranış problemlerini sistematik olarak değerlendirmiş ve bakım elemanlarının duygusal açıdan yanıt verme, destekleme, empati, rehberlik etme gibi fonksiyonları sınırlı kullandıkları tespit edilmiştir. Bakım verenler uzun saatler çalışmakta ve ara verdiklerinde 2-3 gün kurum ortamında bulunmamaktadır. Ayrıca çocuklar da sürekli servis değiştirmekte ve bakım verenlerin istikrarı söz konusu olmamaktadır.

Günümüzde kurum bakımı içinde de çeşitlilikler ortaya çıkmıştır. Farklı bakım türlerinin çocuklarda güvenli bağlanma gelişimine etkisi bazı çalışmacılar tarafından incelenmiştir. Smyke vd. (2002: 972) erken gelişim dönemindeki çocuklarda standart bakım sunulan bir kurumda, aynı kurumda daha az bakıcının bulunduğu ayrı bir ünite ve ailesi ile birlikte yaşamakta olan çocuklarda bağlanma problemleri ve davranışsal problemleri ebeveyn ve bakıcı beyanlarına dayanarak ölçmüştür. Kurumda standart bakım alan çocuklarda diğer gruplardaki çocuklara oranla daha çok bağlanma problemleri belirlenmiştir. Daha izole çevre şartlarında standart kurum bakımı erken gelişim dönemi çocuklarında bağlanma problemlerine neden olmaktadır.

Bağlanma açısından kurum bakımı aile yanına dönüş ve evlat edinme gibi hizmetlerle de karşılaştırılmıştır. Hodges ve Tizard (1989) kurum bakımı alan çocukları 4 yaşında evlat edinilenler, biyolojik ailesi yanına dönenler ve kurumda kalmaya devam edenler şeklinde 3 grupta boylamsal olarak incelediler. Çocukların sosyal ve duygusal yeterliliklerinin 4,8 ve 16 yaşlarında değerlendirmeye alındığı çalışmada 4. yaşta gerçekleştirilen ilk ölçümlerde kurum bakımındaki çocukların hiçbirinin bağlanma geliştirmediği ancak 8. yaşa geldiklerinde bunlardan evlat edinilenlerin iyi bağlanma formları kurdukları gözlenmiştir. Ailesi yanına dönenlerde davranışsal problemler görülmüş, aynı zamanda daha güvensiz bağlanma örüntüleri gözlenmiştir. Diğer taraftan kurumda kalan çocuklarda ilgi çekmeye çalışma ve özellikle akranlarla sosyal ilişkilerinde problemler

yaşandığı gözlenmiştir. 16. yaşta ailesi yanına dönen çocuklarda kurumda kalanlara göre, evlat edinilen çocuklarda her iki gruba göre daha güvenli bağlanma örüntüleri gözlenmiştir. Bu çalışma kurum bakımının çocukların bağlanma ve bağlantılı diğer problemleri beslediği tezini doğrularken, problemleri aile içerisine geri dönüşün tamamen çözüm olamayabileceğini ve daha bilinçli evlatlık/koruyucu aile bakımının diğerlerine göre telafi edici olabileceğini göstermiştir (Akt. Yaman, 2010: 25).

Kurumlarda koruma altına alınan çocuklarla gerçekleştirilen çalışmalarda yabancı ortam prosedürü, doğal gözlemler ve bakıcı görüşmeleri gibi yöntemler kullanılarak bağlanma sınıflandırmaları gerçekleştirilmiştir.

Kurum bakımında kalan çocukların sınırlı kapasitede ve düşük kalitede bakım neticesinde bakım verenleriyle sabit ve sürekli bir bağlanma gerçekleştiremedikleri ve bu çocuklarda güvensiz bağlanma ve özellikle dağınık bağlanma örüntülerinin gözlemlendiği çeşitli çalışmalarca belirlenmiştir (Vorra vd., 2003: 1208; Zeanah vd. 2005: 1015). Van Ijzendoorn vd. (1999: 225) yaklaşık 80 çalışma üzerinden gerçekleştirdikleri analizde kötü muamele ve istismar vakalarından gelen çocuklar arasında % 80 oranında dağınık bağlanma belirlemişlerdir. Katsurada'nın (2007: 331) Japon popülasyonunda kurum bakımındaki çocuklarda bağlanma örüntülerini inceledikleri çalışmada 4-6 yaş aralığındaki çocuklarda güvenli bağlanmaya rastlanmamıştır ve bu çocuklarda dağınık bağlanma aile yanında yaşayan kontrol grubuna göre daha yaygın görülmüştür.

Vorra vd. (2003: 1208) kurumda kalan çocuklarla ailesi yanında yaşayan çocukları karşılaştırdıkları çalışmada kurumdaki çocukların % 66'sının dağınık bağlanma sergilediklerini, ailesi yanındaki çocuklarda bu oranın % 25 olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kurumdaki çocukların % 24'ü ve ailesi yanında yaşayanların % 41'i güvenli bağlanma geliştirmiştir. Lionetti vd. (2015: 135)'nin 10 çalışma ve 399 kurum bakımındaki çocuk üzerinden gerçekleştirdikleri meta analizde bu çocuklarda güvenli bağlanma % 18, güvensiz bağlanma % 28, dağınık bağlanma % 54 olarak dağılım göstermiştir.

Van den Dries vd. (2012: 49) Çin'de gerçekleştirdikleri çalışmada kurum bakımı altındaki çocuklar, kurum bakımından koruyucu aile yanına geçiş yapanlar ve ailesi yanında yetişen çocukları duyarlı bakım, güvenli bağlanma ve rastgele yakınlık açısından incelediler. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuklar ailesi yanında kalan çocuklarla benzer oranlarda güvenli bağlanma geliştirirken, kurum bakımındaki çocuklarda

güvensiz bağlanmanın yaygın olduğu görülmüştür. Her iki çalışma grubunda da ailesi yanındaki çocuklara göre daha yüksek oranda dağınık bağlanmaya rastlanmıştır. Ayrıca koruyucu aile bakımında daha duyarlı bir koruyucu anneye sahip olma çocuklarda rastgele yakınlık davranışlarını azaltmıştır.

Bağlanma daha önce de bahsedildiği gibi yaklaşık 6 ay civarı oluşmaya başlamakta ve 3 yaş civarında da bağlanmanın oluşumu büyük oranda şekillenmektedir. Evlatlık verme ve koruyucu aile çalışmaları da bir aile yanına yerleşmenin bu kritik evre sona ermeden gerçekleştirilmesi durumunda bağlanma bozukluklarının telafi edilebileceğini ve özellikle eski bozuk bağlanma örüntülerinde iyileşmeler olduğunu göstermektedir. Stams vd. (2002: 806) 6 aydan önce farklı ülkelerden evlat edinilmiş 146 çocuğu 7 yaşlarına kadar takip ettiği boylamsal çalışmasında bu çocukların % 76'sının güvenli bağlanma gerçekleştirdiğini gözlemlemiştir.

Smyke vd. (2012: 508) kurum bakımı alan, koruyucu aile yanına yerleştirilen ve ailesi yanında yaşayan çocuklarda 30, 42, 54 aylıkken ve 8 yaşlarındayken bakım verenler üzerinden görüşmelerle tepkisel bağlanma bozukluğunu incelediler. Çalışmaya göre inhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğu 24 aydan önce koruyucu aile yanına yerleştirme sonucunda azalmış, ailesi yanında yaşayan çocuklarla benzer oranlara gerilemiştir. Dizinhibe tip ise kurum bakımındaki çocuklar arasında en yüksek, koruyucu ailede daha az ve ailesi yanında yaşayan çocuklarda en az olarak tespit edilmiştir.

Rutter vd.'nin (2007: 17) Romanya'da kötü koşullardaki yetimhanelerde büyüyen ve ardından Birleşik Krallık'a evlatlık verilen ve 6 aydan önce kurum bakımı almadan doğrudan evlat edinilmiş ergenlik dönemi çocukları karşılaştırdıkları çalışmada, kısıtlanmış bağlanma örüntülerinin kurumda büyümeyle ilişkili olduğu ancak 6 aydan önce kurumda geçen zamanın bağlanmaya önemli bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca kurumda büyüyen çocuklarda kısıtlanmış bağlanma diğer psikopatolojik formlarla ilişkili bulunmuştur.

Bir diğer çalışmada gözleme dayalı ölçümlere göre 12 aydan önce evlat edinilen çocuklar evlat edinilmeyenlere göre daha güvenli bağlanma geliştirmişlerdir. Diğer taraftan ilk doğum günlerinden sonra evlat edinilen çocuklar evlat edinilmeyenlerle karşılaştırıldığında güvenli bağlanma gelişimi açısından bir fark bulunamamıştır (Van den Dries vd., 2009: 410).

Kurum bakımı çocuk eğer aile odaklı hizmetlerden faydalanamayacak durumda ise başvurulacak son seçenektir. Ancak halen bu bakım türünden faydalanan birçok çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların kurum bakımını kısa süreli alması ve mümkünse en kısa zamanda diğer aile odaklı hizmetlerden faydalanması gerekmektedir. Kurum bakımı erken gelişim döneminde gerçekleştiğinde bağlanma için kritik evre olan bu dönemde çocuğun bağlanma fırsatından yoksun kalması veya tutarlı bir bağlanma figürüyle uzun süreli ve duyarlı bir etkileşim kurulamaması kaçırılan bir fırsat olacaktır. Bu dönem sona erdiğinde bağlanma örüntüleri içsel çalışan modeller aracılığıyla çoğunlukla yerleşmiş olacağından telafi edilmesi, güvensiz olan bağlanma örüntülerinin değişmesi zorlaşmaktadır. Öyleyse kurum bakımı içerisinde bağlanma olgusu açısından yapılacak düzenleme ve uygulamalar da hayati öneme sahiptir. ASPB'nin son yıllardaki yetiştirme yurdu ve çocuk yuvası bakımından daha küçük gruplarda ve daha az sayıda bakım verenle etkileşim imkanı sunan Çocuk Evleri ve Çocuk Evleri Sitesi uygulamalarına geçiş süreci bu bağlamda faydalı bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan kurum bakımında klinik bağlamda yapılacak müdahalelerle güvenli bağlanma oluşumu desteklenebilir. Bu bağlamda bazı çalışmalar yapılarak bağlanma odaklı klinik yaklaşımların çocuklar üzerindeki etkisi test edilmiştir. Mousavi ve Safarzadeh (2016: 42) grup oyun terapisinin kurum bakımındaki çocuklarda güvensiz bağlanma ve sosyal beceriler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Öntest, sontest ve kontrol grubu kullanılarak yapılan deneysel çalışma sonucunda kontrol grubuna göre grup oyun terapisinin bu çocuklarda güvensiz bağlanmayı azalttığı ve çocukların sosyal becerilerini anlamlı derecede artırdığı belirlenmiştir.

Hermenau vd. (2015: 1) çalışmalarında 29 bakım elemanını bakım kalitesini arttırmak ve kötü muameleyi önlemek amacıyla eğitmişler, eğitim öncesinde, hemen sonrasında ve 3 ay sonrasında eğitimin etkinliğini ve uygulanabilirliğini ölçmüşlerdir. Sonuçlara göre bakım elemanları arasında eğitime yönelik talep, yüksek motivasyon, yüksek kabul oranı ve iyi uygulanabilirlik algısı tespit edilmiştir. Ayrıca bakım elemanı ve çocuk etkileşiminde ve çocukların davranışlarında iyileşmeler gözlenmiştir. İkinci çalışmada ise kötü muamele tespit edilen bir kurumda zihinsel sağlık problemleri olan 28 çocukla görüşülmüş, bu kurumdaki tüm bakım elemanları eğitilmiştir. Eğitimden 20 ay önce, 1 ay önce ve 3 ay sonra ölçümler gerçekleştirilmiştir. Eğitimden sonra bakıcılar arasındaki fiziksel kötü muamele ve çocukların zihinsel sağlık problemlerinde gerilemeler

gözlenmiştir. Bu çalışma kurumlarda kötü muameleyi önlemek için çalışanların eğitiminin önemini ve uygulanabilirliğini gösteren ilk çalışma olmuştur. Sonuçların hem bakım verenler hem de çocuklar açısından olumlu olması önemli bir göstergedir.

3.2. Ülkemizde Korunmaya Muhtaç Çocuklarla Gerçekleştirilen Bağlanma Çalışmaları

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirilen çalışmalar genelde daha öncesinde kurum bakımı almış ergen ve yetişkinlerin tespit edilmesiyle bu kişilerde bağlanmadan kaynaklanan problemlerin belirlenmesi yönünde gerçekleştirilmiştir. Bağlanma çalışmaları ise daha çok yetişkinlerle romantik ilişkiler bağlamında gerçekleştirilen sınıflandırmalar ve sosyal ilişkiler içerisinde değerlendirilmiştir. Kurum bakımı altındaki çocuklarla erken dönemde gerçekleştirilen kesitsel bir bağlanma çalışması bulunmamaktadır. Oysa erken gelişim döneminin çocuklarda bağlanma oluşumu için kritik evre olması bakımından kurum bakımında bakım koşulları ve bakım elemanlarından kaynaklanan çeşitli faktörlerin güvenli bağlanma oluşumuna etkisi ve kurum bakımındaki çocuklarla bakım elemanları arasındaki bağlanma ilişkilerinin değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Yerli literatürde doğrudan korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirilen bağlanma çalışmalarına göz attığımızda Yüksel (2016)'in daha önce kurum bakımında kalmış yetişkinlerin bağlanma örüntüleri ve ruhsal problemlerini incelediği yüksek lisans tez çalışması, Üstün (2008)'ün daha önce kurum deneyimi olmuş genç yetişkinlerin çocuklarının duygusal ve davranışsal sorunlarını ele aldığı ve bağlanma üzerinden şekillendirdiği yüksek lisans tezi, Subaşı (2015)'nin kurumlarda kalan ergenlerde bağlanma ilişkileri ve öğrenilmiş güçlülük düzeyini çalıştığı yüksek lisans tezi, Karakoyun (2015)'un kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin adil dünya inançları ve bağlanma stillerini incelediği yüksek lisans tezi çalışmalarının yer aldığı görülmüştür. Öte yandan bu çalışmalar psikoloji, sosyal psikiyatri, adli tıp anabilim dallarında gerçekleşmiştir. Literatürde doğrudan korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma olgusunu inceleyen, sosyal hizmet anabilim dalından çıkmış bir tez çalışması bulunmamaktadır. Sosyal hizmetin en geniş kapsamlı odak konularından ve en hassas çalışma alanlarından biri olan korunmaya muhtaç çocuklarda, erken gelişim döneminde sosyoduygusal gelişim açısından en önemli edinimlerden biri olduğu konusunda literatürde açık sözbirliği olan bağlanma konusu, bir tez çalışması olarak kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır.

Ülkemizde yoksulluk, aile içi sorunlar, anne-babada bedensel-ruhsal veya zihinsel gerilikler, annenin veya babanın ölümü, ihmal, istismar, ergen evlilikleri, evlilik dışı doğumlar gibi pek çok nedenle ana-babalık görevleri yetersiz kalabilmekte ve çocuklar korumasız hale gelebilmektedir. Bu çocuklar devlet tarafından koruma altına alınarak farklı bakım modelleri sunulmaktadır (Şimşek vd., 2008: 236). Daha yeni bir çalışmada Yüksel (2016: 43) kurum bakımına alınma nedenlerinde anne-baba ölümünün başı çektiğini (% 55), bunu sırasıyla anne-baba boşanması (% 21,7), ekonomik yetersizlik (% 16,7), ihmal/istismar (% 3,4) izlediğini belirlemiştir.

Yörükoğlu (1978) çocuk yuvalarında gerçekleştirdiği çalışmalarda korunmaya muhtaç çocukların yeterli fiziksel bakım almalarına rağmen duygusal gelişimlerinin aileleri yanında büyüyen çocuklara göre daha geri kaldığını belirtmektedir. Bu çocuklarda anne yoksunluğundan kaynaklanan donuk bakışlar, çevreyle ilgiyi kesme, yerinde sallanma, parmak emme ve içekapanıklık gibi stereotipik davranışlar, geç konuşma gibi gelişimsel gerilikler ve sık sık fiziksel hastalıklar görülmektedir (Akt. Yüksel, 2016: 27).

Erol ve Şimşek (2006: 4) yuvalardaki çocuklarda fiziksel ve gelişimsel gecikme, bağıllık gelişimi, nöral atrofi gibi problemlerin yaygın olduğunu, otizm benzeri tipik hareketler gözlenebileceğini ve bu çocuklarda normal popülasyona göre psikiyatrik sorunların görülme sıklığının fazla olduğunu belirtmişlerdir. Üstün ve Akman (2002: 229) 8-11 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların benlik algılarının ve ideal benlik algılarının anlamlı derecede farklılaştığını tespit etmiştir.

Yerli literatürde korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirilen pek çok çalışmada kurum bakımı kendi içerisinde farklı bakım türleri, biyolojik aile bakımı, yeniden aileye dönüş, koruyucu aile, evlat edindirme uygulamaları açısından karşılaştırmalar yer almaktadır.

Gündoğdu ve Zeren (2004: 57) yetiştirme yurdunda yaşayan ve aileleri yanında yaşayan ergenlerle gerçekleştirdikleri karşılaştırmalı çalışmada ailesi yanında yaşayan ergenlerin yurtda kalanlara göre daha başarılı kimlik geliştirdiklerini belirlemiştir. Yetiştirme yurdunda kalan ergenler daha çok kimlik arayışı ve kimlik kargaşası yaşamaktadır. Çetin ve Çavuşoğlu (2009: 137) kurum bakımında kalan ergenlerin ailesi yanında yetişen ergenlere göre benlik saygılarının düşük, psikolojik belirti puanlarının ve özellikle depresyon belirti puanlarının yüksek olduğunu tespit ettiler. Kurum bakımındaki ergenler bu ortamın yetersizliklerinden etkilenmekte ve sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Cebe

(2005: 168) bağlanma kuramını temel alarak gerçekleştirdiği yüksek lisans tezinde 13-19 yaş aralığında kurum bakımı alan gençlerin benlik saygısı, kaygı ve depresyon skorlarını incelemiş ve bu çocuklarda ailesi yanında bakım alan çocuklara göre anlamlı olarak daha düşük benlik saygısı ve daha yüksek kaygı ve depresyon puanları tespit edilmiştir.

Ailesi yanında kalan çocukların ve yuvada bakım alan çocukların duygu durumları açısından belirgin farklılıklar belirlenmiştir. Yuvada kalan çocukların duyguları tanıma, anlama ve ifade etme becerilerinin ailesi yanında kalan çocuklara göre daha düşük düzeyde oldukları görülmüştür (Eryılmaz, 2010: 79-85).

Ayaz vd. (2012: 1) kurum bakımı altındaki 3-5 yaşlarındaki çocuklarda ruhsal bozukluk görülme sıklığını inceledikleri çalışmada bu çocukların normal popülasyona göre daha çok ruhsal bozukluk tanısı aldıklarını belirlemiştir. Kurum bakımındaki çocuklarda sıklıkla görülen problemlerin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Tepkisel Bağlanma Bozukluğu, Karşıt olma ve Karşıt Gelme Bozukluğu, Davranım Bozukluğu, Yaygın Gelişimsel Bozukluk olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre kurum bakımı çocukların ruh sağlığı için risk oluşturmaktadır.

Şimşek vd. (2008: 235) kurum bakımında büyüyen 6-18 yaşları arasındaki gençlerin davranış ve duygusal sorunlarını çoklu bilgi kaynaklarından elde ederek ailesi yanında büyüyen çocuklarla karşılaştırdılar. Bu çalışmada kurum bakımındaki 674 çocuk ile Türkiye Ruh Sağlığı Profili araştırmasında ulaşılan 6-18 yaş aralığındaki ailesiyle yaşayan çocuklar karşılaştırılmıştır. Bakım verenler, öğretmenler ve çocuklardan elde edilen bilgilere göre sorun davranışların görülme sıklığı kurum bakımında % 18.3 ile % 47 arasında değişirken, ailesi yanında büyüyen çocuklarda % 9 ile % 11 arasındadır. Kurum bakımında dışa yönelim sorunlarının (% 21 - % 42) içe yönelim sorunlarına (% 6 - % 40) göre daha anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çocuklarda sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarının toplum örneğine göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kurum bakımına alınma yaşı, nedeni, kurum değiştirme, tekrarlayan fiziksel hastalığın varlığı, bakım elemanının niteliği, okul-yuva işbirliği, aile-akrabalarla iletişim, problem çözme becerisi, kadercilik, sigara-alkol kullanma, yeterlilik düzeyi, damgalanma duygusal ve davranışsal sorunların açıklayıcı faktörleri olarak belirlenmiştir. Kurum bakımındaki çocukların % 2.4'ünün ruh sağlığı hizmetinden yararlandığı belirlenmiştir. Ailesi yanına dönen çocukların sorun davranışları diğer iki

gruba göre daha fazladır. Ailesi yanına dönen çocuklar kurumda ve ailesi yanında yaşayan çocuklara göre, kurumda kalan çocuklar ise ailesi yanında yaşayanlara göre daha fazla sorun göstermektedir.

Saçan ve Şimşek (2014: 1)'nin yaptıkları çalışmada kurum bakımından Sosyal ve Ekonomik Destek ile (SED) ailesi yanına dönen 6-18 yaş aralığındaki çocuklar, koruma altında olmayıp SED ile ailesi yanında yaşayanlar ve kurumda büyüyen çocuklarla karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre ailesi yanına dönen çocukların sorun davranışlarının diğer iki gruba göre daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Üstüner vd. (2005: 130)'nin koruyucu ailelerle yaptıkları çalışmada sorun davranışların görülme sıklığı koruyucu aile ortamındaki çocuklarda % 12.9, biyolojik aile yanındaki çocuklarda % 9.7, kurumlarda yaşayan çocuklarda ise % 43.5 olarak saptanmıştır. Kurumda kalan çocuklarda problem davranış görülme sıklığı koruyucu aile yanında büyüyen ve öz ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksektir.

Çocuk yuvasındaki çocukların davranış problemlerini değerlendirmeye yönelik bir diğer çalışmada kurumda kalma süresi arttıkça davranış problemlerin görülme sıklığı artmaktadır. Ayrıca bakıma alınma yaşı düşük olanlar, kurumda kardeşi ile kalmayanlar, herhangi bir kötü muamele sonucu kuruma alınanlar, düzenli spor yapmayanlar, kronik hastalığı olanlarda davranış problemleri daha yaygındır (Saraç, 2011: 75).

Yaşar ve Dağdelen (2013: 219) çocuk yurtları uygulamasından çocuk evleri uygulamasına geçişin çocukların psikolojik gelişimlerine etkisini inceledikleri çalışmada çocuk evlerinde barınan çocuk ve gençlerin kendilerini daha mutlu hissettiği, daha az kaygı duydukları ve daha az uykusuzluk çektikleri, sorunlarla daha kolay başedebilmekte oldukları belirlenmiştir. Sonuç olarak çocuk evleri uygulaması koruma altına alınan çocukların psikolojik gelişimleri açısından daha faydalı bir uygulamadır.

Memişoğlu (2015: 159) yüksek lisans tez çalışmasında devlet korumasında farklı bakım türlerinde kalan çocukların problem davranışlarını incelemiştir. Bu çalışmada çocuk yuvası, sevgi evleri, çocuk evleri, koruyucu aile ve düşük SES'de aileleriyle yaşayan çocuklar karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre koruyucu ailede kalan çocuklar, çocuk evlerinde kalan çocuklardan daha az içselleştirme problemleri, sevgi evinde kalan çocuklara göre ise daha fazla sosyal yetkinliğe sahiptir. Ayrıca çocukların mizacının aracı

değişken olarak bakım çeşitleri ve problemlili davranışlar arasında yordayıcı rolü olduğu değerlendirilmiştir.

Ertekin (2014: 153-154) koruma altına alınan çocukları bakım çeşidine göre benlik gelişimleri ve kendilerini düzenleme becerilerini incelediği çalışmada çocuk evlerinde kalan çocuklar, çocuk yuvasında kalan çocuklar, düşük sosyoekonomik seviyede aileleriyle yaşayan çocuklar ve çocuk yuvasında kalan çocuklar arasında benlik gelişimleri açısından anlamlı farklar belirlenmiştir. Düşük sosyoekonomik seviyede aileleriyle yaşayan çocuklar ile çocuk evinde kalan çocuklar arasında anlamlı farklılıklar belirlenmemiştir. Bu çalışma yoksun şartlarda aile yanında yaşama ile çocuk evi bakım türünde yaşamının gelişimsel açıdan farklılaşmadığını göstermektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirilen bağlanma çalışmaları ise oldukça kısıtlıdır. Şahin ve Sürücü (2011: 1318) yetiştirme yurdu ve ailesi yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stilleri ve kimlik statülerini inceledikleri çalışmada güvenli bağlanma stili ile kararsız kimlik statüsü arasında negatif yönlü ve saplantılı bağlanma stili ile kararsız kimlik statüsü arasında pozitif yönlü ilişkiler belirlemiştir.

Bir diğer çalışmada kurumlarda kalan ergenlerin ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerden anlamlı olarak daha güvensiz bağlanma örüntülerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bağlanma örüntüleri ile öğrenilmiş güçlülük arasında anlamlı ilişkiler belirlenmiştir (Subaşı, 2015: 147-148).

Hortaçsu vd. (1993) kurum bakımı alan ve ailesinin yanında yaşayan çocukları karşılaştırdıkları çalışmada kurum bakımı alan çocukların ailesi yanında yaşayan çocuklara göre güvenli bağlanma puanlarının daha düşük, kaygılı ve kaçınma bağlanma puanlarının daha yüksek olduklarını belirlemiştir (Akt. Üstün, 2008: 7).

Üstün (2008: 115-117) kurum deneyimi olan yetişkinlerin kurum deneyimi olmayan yetişkinlere göre ilişkilerinde yüksek oranda kaçınan ve kaygılı bağlanma stili geliştirdiklerini belirlemiştir. Yetiştirme yurdundan ayrılan ebeveynlerin kaçınan bağlanma puanları ile kendilerinin ve çocuklarının somatik yakınmaları arasında da anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Literatürde korunmaya muhtaç çocuklarda bağlanma ve ilişkili etkenleri yansıtan ve bağlanmayı farklı modeller açısından değerlendiren az sayıda çalışma bulunmaktadır.

Karakoyun (2015: 39) kurum bakımı deneyimi olan yetişkenlerle gerçekleştirdiği çalışmada bu kişilerin yalnızca % 24,7'sinin güvenli bağlanma geliştirdiğini belirlemiştir. Bu kişiler arasında en yaygın görülen yetişkin bağlanma stili kayıtsız bağlanmadır. Bu çalışmaya göre 12 yaşın üzerinde kurum bakımına alınan kişilerin kaygı puanları diğerlerine göre anlamlı şekilde düşüktür. Kurum bakımında kalma süresi ve aile ziyaretleri ile bağlanma puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Yüksel (2016: 63-67) yüksek lisans tez çalışmasında daha önce kurum bakımında kalmış yetişkinlerin bağlanma biçimleri ve ruhsal sorunlarını incelemiştir. Bu çalışma sonucunda bağlanma biçimleri ile cinsiyet, kurum bakımına alınma yaşı, kurum bakımı altına alınma sebebi, kurumda kalınan sürede aile ile görüşme, anne-babanın hayatta olma durumu, kurum çalışanlarının tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Diğer taraftan aynı kurumda kardeşin varlığı ve arkadaşlık ilişkilerinin iyi olması güvenli bağlanma biçimini olumlu yönde etkilemektedir.

Başer (2013: 158-159)'in çocuk evlerindeki çocuklar ve personelle gerçekleştirdiği tez çalışmasında bu çocukların % 79,1'i diğer kuruluşlara göre çocuk evinde yaşamayı tercih etmektedir. Yine bu çocukların % 48,4'ü çocuk evini, % 44'ü ise kendi ailesinin evinde yaşamayı tercih ederken; % 67'si çocuk evinde her şeyin yeterli olduğunu ve hiçbir şeyin değişmemesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu çocukların yaşamlarında en çok güvendikleri ve yakın hissettikleri kişi % 25,3 ile çocuk evi sorumlusu ve % 23,1 ile bakım elemanı olarak belirtilmiştir. Bu durum çocuklarla çocuk evi personelinin yakın ve güvene dayalı ilişkiler kurabildiğini göstermektedir. Bu çalışmaya göre çocuk evinde yaşayan çocuklar bakım elemanlarını benimsemekte diğer kuruluş tiplerine göre gelişimleri daha olumlu düzeyde ilerlemektedir. Ayrıca maliyet olarak çocuk evinde kalan bir çocuk için diğer kurumlara göre yarı yarıya masraflar düşmektedir.

İzmir ilinde çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarından çocuk evlerine geçiş sonrası koruma ve bakım altına alınan çocuklarda ilişkilerin daha birebir yaşanmasından dolayı psikososyal problemlerinin tespiti ve müdahala aşamasında daha hızlı bir süreç yaşandığı, bu çocuklarda aile kavramının geliştiği, çocukların kısa sürede ev yaşantısına uyum sağladıkları ve izinsiz ayrılıkların yaşanmadığı tespit edilmiştir (Yıldırım, 2013: 76-77).

Taşfiliz (2014: 142) yüksek lisans tezinde koruma altına alınan ve aileleri yanında, kurumda, koruyucu ailede, çocuk evleri ve sevgi evlerinde yaşayan 3-5 yaş aralığındaki erken gelişim dönemi çocuklarının duygu anlama becerilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda düşük sosyoekonomik seviyede aileleri yanında yaşayan ve sevgi evlerinde kalan çocukların yuvada kalan çocuklara göre duygu anlama becerilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Güvenli bağlanan çocuklar bağlanma figürü yeterli duygusal içerik sağladığı için duyguları anlamada daha iyi performans göstermektedir.

Çalışmanın yöntemine benzer şekilde kurumlarda bakım elemanlarıyla gerçekleştirilen çalışmalar kurum bakım koşullarının çocukların gelişimine muhtemel etkilerin incelenmesi bakımından önemlidir.

Güçray (1993: 58) çocuk yuvasında gerçekleştirdiği çalışmada yuvada kalmanın çocukların öz saygısını olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Bu çalışmada yuvadaki çocukların personelin tutumlarını daha çok otoriter ve ilgisiz olarak algıladıkları tespit edilmiştir.

Gelen ve Çınar (2014: 536) ASPB'na bağlı kurumlarda çalışanların çalıştıkları birimlerdeki sorunlar ve çözüm önerilerini değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada çalışanların yetersizliği, iş yükü ve sorumluluğunun fazla olması, çalışanlar arasında uyumsuzluk, idari sorunlar ile çocukların çok fazla sayıda olması, problemlerle yeterince ilgilenilmemesi, sosyal faaliyetlerin yeterince düzenlenmemesi, çocukların okullarda yaşadığı sorunlar, kurum içi düzen problemleri yaşandığı tespit edilmiştir.

Yaman (2010: 101-107)'ın çocuk yuvası, sevgi evleri ve çocuk evlerinde çalışan bakıcı annelerle gerçekleştirdiği tez çalışmasında bakım elemanlarının genç bir grup olduğu, bu kişilerin yarıdan fazlasının evli ve çocuklarının olduğu tespit edilmiştir. Bakım elemanlarının tamamına yakını lise mezunudur. Sosyoekonomik durumlarına bakıldığında çoğu ortalama bir hayat sürmektedir. Bakıcı annelerin % 30'u ilk defa bir işte çalışmakta, % 75'i ilk defa bakıcı annelik yapmakta, % 53'ünün yaklaşık bir yıldır çalışmakta olduğu belirlenmiştir. Bakıcı anneler özel hizmet alımı yoluyla işe alınmaktadır. Bakıcı annelerin yarıya yakını görev ve sorumluluklarının yeterince tanımlanmadığını, görevleri dışında sorumluluk verildiğini, iş yüklerinin ağır olduğunu, iş sürekliliklerinin bulunmadığını, sahip oldukları hakların kadrolu çalışanlardan az olduğunu belirtmişlerdir. Bakıcı annelere göre çocukların yaşadığı en büyük sorun anne-

baba yoksunluğu ve buna bağlı oluşan problemlerdir. Bakıcı annelerin % 62'si bakıcı anne olarak çalışmaktan ve % 93'ü çalıştıkları ortamdan memnun olduklarını ifade etmiştir. Bakım elemanlarının çoğu gerekli düzenlemelerin yapılması halinde koruyucu aile olmayı kabul etmektedir.

Atlı ve Kutlu (2012: 61-62) çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında çalışan personelin empatik eğilimlerini incelemiştir. 243 çalışanla gerçekleştirilen çalışmada personelin çalışılan kurum, yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma gibi değişkenlerle empati düzeyleri arasında ilişki bulunamamıştır. Ancak kurumlarda çalışan bayan personelin erkek personele göre, eğitim düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre, kendilerini koruyucu algılayan personelin demokratik, otoriter ve ilgisiz algılayan personele göre ve daha yüksek maaşla çalışan personelin daha az maaşla çalışan personele göre empatik eğilimleri anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Benzer doğrultuda Biber ve Sezer'in (2011: 1703) çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında çalışan grup sorumlularının empati düzeylerini ve buna etki edebilecek faktörleri inceledikleri çalışmada grup sorumlularının toplam empati düzeylerinin cinsiyet, grup sorumluluk süresi, mesleki kıdem gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Bayan çalışanların, grup sorumluluk süreleri uzun olanların ve kıdemi yüksek olan personelin empati düzeyi anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Öte yandan gruptaki toplam çocuk sayısı grup sorumlularının empati düzeylerini etkilememektedir.

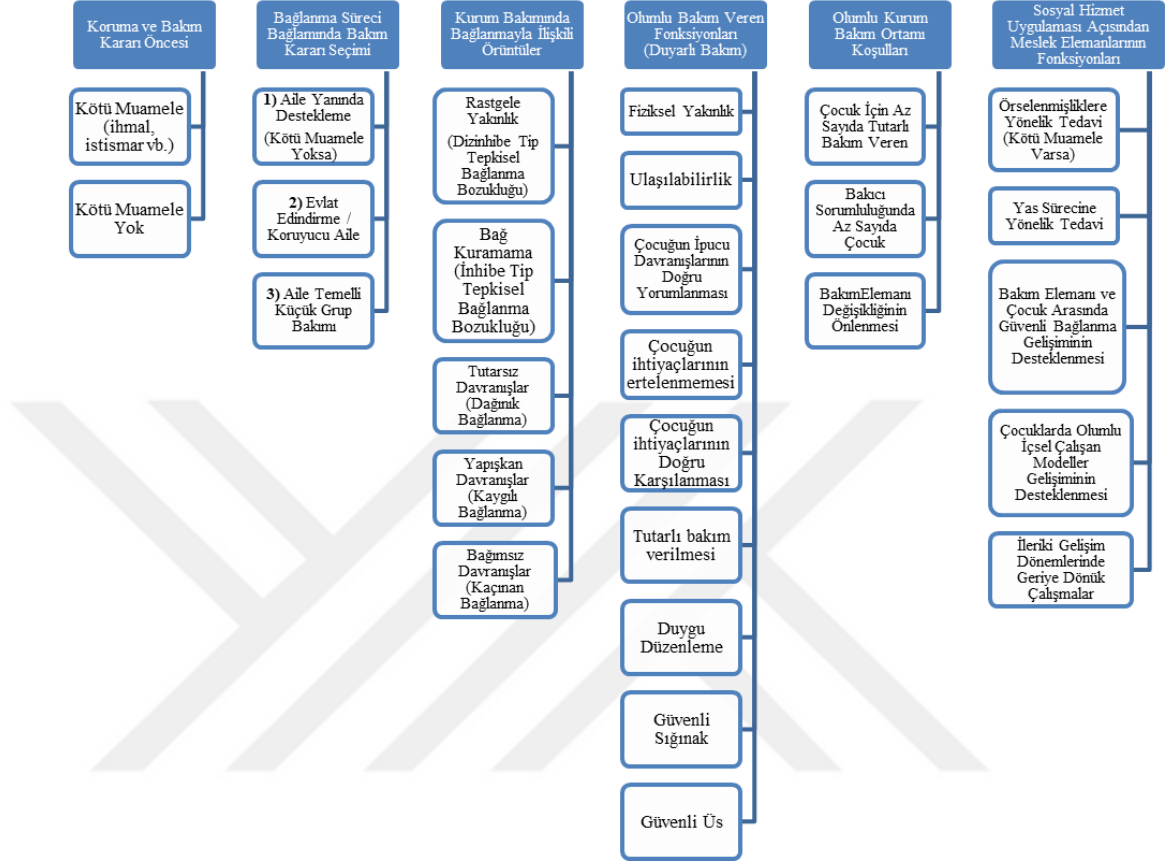
3.3. Bağlanma Teorisi Bağlamında Literatürden Elde Edilen Bilgiler Işığında Çocuk Refahı Alanında Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Öneriler

- Korunmaya Muhtaç Çocukların aile içerisinde istismar, ihmal, kötü muamele gibi durumlar söz konusu değilse SED yardımıyla desteklenerek aileleri yanında bakımlarının sağlanması
- Korunmaya Muhtaç Çocukların aile içerisinde istismar, ihmal, kötü muamele gibi durumlar söz konusu ise geçici süre korunma altına alınıp, travma ve örselenmişlikleri doğrultusunda psikolojik tedavi ile desteklenmesi ve mümkün olduğunca kısa sürede uygun bir ailenin yanında evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerinden faydalandırılması
- Koruma altına alınan çocukların bağlanma süreci 6 aydan önce şekillenmediği için mümkün olduğunca 6 ay öncesinde ve en azından bağlanma açısından kritik

evre olan erken gelişim dönemi sona ermeden aile odaklı hizmetlerden faydalandırılması

- Korunmaya Muhtaç Çocuklar için kaç yaşında giriş yapılırsa yapılırsın kurum bakımı süresinin kısa tutulması
- Korunmaya Muhtaç Çocukların koğuş tipi bakım kurumları (Çocuk Yuvası/Yetiştirme Yurdu) yerine aile tipi grup bakım kurumlarında (Çocuk Evleri /Çocuk Evleri Siteleri) bakımlarının sağlanması
- Kurum bakımında çocuk başına düşen bakıcı sayısının mümkün olduğunca az tutulması
- Kurum bakımında bakım elemanı başına düşen çocuk sayısının mümkün olduğunca az tutulması
- Kurum bakımında bakıcı çalışma sürelerinin çocukla uzun süre ilişki kurmaya izin verecek şekilde düzenlenmesi
- Bakım elemanlarının çocuk gelişimi vb. alanlarda lise, yüksekokul gibi eğitim kurumlarından mezun olması
- Bakım elemanlarının bağlanma süreci başta olmak üzere sorumlu oldukları çocukların gelişim düzeylerine göre eğitimlerle desteklenmesi, çocukla güvenli bağlanma kurmanın önemi ve bunun oluşumu için gerekli duyarlı bakım biçimlerinin ve fonksiyonların öğretilmesi
- Bakım elemanlarının çalışma koşullarının ve ücretlendirme durumlarının düzeltilmesi ve iş motivasyonlarının artırılması
- Bakım elemanlarının çocuklara duyarlı bakım vermesinin desteklenmesi
- Bakım elemanlarının çocuklarla yakın fiziksel temas kurması (kucaklama, sarılma, başın okşanması vb.)
- Bakım elemanlarının özellikle bağlanmanın temel fonksiyonları olan yakınlığı koruma, güvenli sığınak ve güvenli üs gibi işlevleri yerine getirmeleri
- Bakım elemanlarının çocuklarla muhtemel yaşanabilecek kısa süreli ayrılıkları tolere edilebilmesi ve bunun çocuğun yaklaşımına paralel olarak gerçekleştirilmesi
- Bakım elemanlarının güvenli sığınak işleviyle çocuğun korktuğu veya stresli zamanlarında olumsuz duygulanımları minimize ederek çocuğu sakinleştirilmesi

- Bakım elemanlarının güvenli üs işleviyle çocuğun her zaman dönebileceği bir konum sağlayarak çevreyi keşif davranışlarının desteklenmesi

Şekil 2: Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Farklı Aşamalarda Bağlanma Temelli Yaklaşımlar

BÖLÜM 4. METODOLOJİ

4.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma korunmaya muhtaç çocukların bağlanma örüntülerinin ve buna etki eden faktörlerin bakım elemanları gözünden değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada betimleyici analiz tekniklerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişteki veya halen mevcut olan bir olayı olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. İki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişim ve yönünün belirlendiği araştırmalar ilişkisel tarama modelleridir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2009: 97).

Araştırma korunmaya muhtaç çocuklara bakım hizmeti sunan 150 bakım elemanı ile Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu ve Bağlanma Fonksiyonları Anketinin birebir uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada anket tekniğinden faydalanılmıştır. Anket tekniği ile araştırmanın problemini çözecek ve araştırmanın hipotezlerini test edecek bilgilerin sistematik biçimde toplanması amaçlanmıştır. Araştırmada yüzyüze anket tekniği kullanılarak, anket sorularını açıklığa kavuşturma ve denetim sağlama hedeflenmiştir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2009: 131-132). Anket sorularının güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's Alpha değeri kullanılmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilerek gönüllü olarak çalışmaya katılımları sağlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın temel hipotezleri aşağıda sıralanmıştır;

H1: Bakım elemanlarının yaşı arttıkça bağlanma fonksiyonları puanları artacaktır.

H2: Bakım elemanlarının mesleki tecrübeleri arttıkça bağlanma fonksiyonları puanları artacaktır.

H3: Bakım elemanlarının mesleki eğitimleri arttıkça bağlanma fonksiyonları puanları artacaktır.

H4: Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı azaldıkça bağlanma fonksiyonları puanları artacaktır.

H5: Çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı azaldıkça bağlanma fonksiyonları puanları artacaktır.

Yukarıda yer alan hipotezler her bir bağlanma fonksiyonu için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bağlanma Fonksiyonları Anketinde madde sayısının fazla olması nedeniyle yalnızca doğrulanan hipotezlerin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini ASPB'na bağlı olarak çocuk evleri sitelerinde korunmaya muhtaç çocuklara bakım hizmeti sunan bakım elemanları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğüne bağlı çocuk evleri sitelerinde görev yapmakta olan bakım elemanlarıdır (N= 150). Bu çalışmada bakım elemanlarının seçilme nedeni kurum içerisinde çocuklarla en uzun süreli etkileşim sürecini yaşayan kişiler olması ve bağlanma sisteminin bakım sistemi üzerinden şekillenmesidir.

Çalışma kapsamında Avrupa Yakası Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezine bağlı hizmet vermekte olan Zeytinburnu Çocuk Evleri Sitesi, Kocamustafapaşa Çocuk Evleri Sitesi, Bahçelievler Şeyh Zaid Çocuk Evleri Sitesi, Kasımpaşa Çocuk Evleri Sitesi ile Anadolu Yakası Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezine bağlı hizmet vermekte olan Kartal Çocuk Evleri Sitesi, Yakacık Çocuk Evleri Sitesi, Göztepe Çocuk Evleri Sitesi ve Üsküdar Hasan Tan Çocuk Evleri Sitesi rastgele günlerde ikişer vardiyada ziyaret edilmiştir. Çocuk Evleri Sitelerinde bakım elemanları 3 vardiya halinde çalışmaktadır. Sonuç olarak bakım elemanlarının 2/3'lik bir bölümüne ulaşılmış, ancak bakım elemanlarının bir kısmı yoğun iş yükünden dolayı görüşmelere katılamamış, mola zamanları ağırlıklı olarak gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 150 bakım elemanı ile görüşmeler tamamlanmıştır. Ayrıca araştırma bağlanmayı farklı açılardan değerlendirmektedir. Bu nedenle 150 kişilik bir örneklemin çalışmanın genellenebilirliği noktasında yeterli bir sayı olduğu düşünülmektedir.

4.4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan, korunma altına alınarak kurum bakımı hizmetinden yararlanan çocuklarda görülen bağlanma örüntülerini

incelemek ve değerlendirmek amacıyla bu kurumlarda bakım hizmetiyle görevli bakım elemanlarıyla yarı yapılandırılmış “Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu” ve “Bağlanma Fonksiyonları Anketi” aracılığıyla birebir yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmesi yoluyla toplanmıştır.

4.4.1. Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu:

Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu korunma altına alınmış ve çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocuklarda bağlanma oluşumunun, bu çocuklarda görülen bağlanma davranış örüntülerinin ve güvenli bağlanma oluşumuna etki eden faktörlerin değerlendirilmesi amacıyla düzenlenmiştir. Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu; Demografik Bilgiler, Bakım Ortamı, Bağlanma Faktörleri, Güvensiz Bağlanma Örüntüleri alt bölümlerinden oluşmaktadır. Yapılan pilot uygulama sonucunda görüşme formunun Güvensiz Bağlanma Örüntüleri bölümünün puanlama sisteminin katılımcılar tarafından yanlış yorumlandığı tespit edilerek bu bölümün puanlaması değiştirilmiştir. Sıralama ölçeği aralıklı ölçeğe dönüştürülmüştür. Demografik Bilgiler bölümünde bakım elemanlarının yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, aldıkları diğer eğitimler, medeni durumları, alanda çalışma deneyimleri gibi veriler elde edilmiştir. Bakım Ortamı bölümünde çocuk evleri sitelerinde bakım ortamının özellikleri ve organizasyonel yapısıyla ilgili bilgiler toplanarak değerlendirilmiştir. Bu bölüm somut verilerden oluşmaktadır. Bağlanma Faktörleri bölümünde çeşitli faktörlerin bağlanma sürecine etkisi yine bakım elemanlarının değerlendirmeleriyle ele alınmıştır. Güvensiz Bağlanma Örüntüleri bölümünde, kurumlarda kalan çocuklarla özdeğleştirilen bazı güvensiz bağlanma örüntülerinin ülkemizde çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda dağılımı incelenmiştir.

4.4.2. Bağlanma Fonksiyonları Anketi:

Bağlanma Fonksiyonları Anketi ile güvenli bağlanmanın oluşumu bakım elemanlarının bağlanma sisteminin fonksiyonlarını yerine getirmeleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bakım elemanlarının çocuklara yaklaşım tarzı, duyarlılığı, bakım stili ile ilgili toplam 15 soru yöneltilmiştir. Bağlanma Fonksiyonları Anketi bakım elemanlarının kendi verdikleri bakımı ve çocukların onlara yaklaşımlarını değerlendirerek, bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonlarını sağlamasını ölçmeyi amaçlamaktadır. Uygulamada

anlaşılmayan bazı maddeler pilot uygulama sonucunda anket formundan çıkartılarak anket formu yeniden düzenlenmiştir.

4.4.2.1. Bağlanma Fonksiyonları Anketinin Güvenirlik Analizi ve Normal Dağılım Analizi Sonuçları

Bu bölümde Bağlanma Fonksiyonları Anketinin güvenirlik analizi ve normal dağılım analizi sonuçları sunulacaktır.

Tablo 4:
Bağlanma Fonksiyonları Anketi Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,849	15

Anketin güvenirliliğini test etmek için Cronbach's Alpha değeri belirlenmiştir. Cronbach's Alpha değeri anket sorularının birbiriyle tutarlılığını ve olayı açıklamadaki yeterliliklerini gösteren güvenirlik analizlerinin en sık kullanılanlarından. Cronbach's Alpha değeri 0,81-1,00 aralığında ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2009: 150).

Tablo 4'e göre Cronbach's Alpha= 0,849 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan soru formunun tüm maddelerinin aynı olguyu ölçtüğü yorumlanabilir. Soru formunun iç tutarlılığı yüksek ve uygulama için yeterli bulunmuştur.

Diğer taraftan normallik analizinde Shapiro-Wilk değerinin 0,05'ten küçük bir değer olması, incelenen değişkenin dağılımının normal dağılımdan anlamlı bir şekilde farklı olduğunu göstermektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2009: 268). Yani Shapiro-Wilk değerinin 0,05'ten küçük olması anket maddelerinin normal dağılmadığı anlamına gelmektedir.

Tablo 5:
Bağlanma Fonksiyonları Anketi Normallik Analizi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Anket Ortalama	,102	149	,001	,960	149	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Tablo 5'e göre Shapiro-Wilk değeri sig.=0,000 ve $p < ,05$ olduğundan anket maddelerinin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle çalışmanın bir sonraki

bölümünde nonparametrik hipotez testleri olan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

4.5. Veri Çözümleme Teknikleri

Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu ve Bağlanma Fonksiyonları Anketi aracılığıyla bakım elemanlarından elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 21 Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) ile çözümlenmiştir. Çeşitli değişkenler için betimsel analizler, frekans ve yüzdeler dağılımları, aritmetik ortalamalar ve korelasyon ilişkileri belirlenmiştir. Ayrıca görüşme formundaki tüm maddeler için yüzdeler grafikler oluşturulmuştur. Bağlanma Fonksiyonları Anketi maddeleri normal dağılmadığı için gruplar arası farklar analiz edilirken Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis nonparametrik hipotez testleri kullanılmıştır.

4.6. Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın örneklemini İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne bağlı olarak korunmaya muhtaç çocuklara bakım elemanı olarak hizmet veren bireyler oluşturmaktadır. Dolayısıyla genelleme açısından çalışmanın sınırlılıkları bulunmaktadır.

BÖLÜM 5. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak elde edilen verilerin IBM SPSS Statistics 21 Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı) ile ortaya çıkan analizleri tablo ve grafiklerle değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda görüşme formu uygulama sırasına göre demografik bilgiler, bakım ortamı, bağlanma fonksiyonları anketi, bağlanma faktörleri değerlendirmeleri, güvensiz bağlanma örüntüleri ile ilgili bulgular sunulmuştur.

5.1. Demografik Bilgiler

Bu bölümde bakım elemanlarının çeşitli demografik özellikleri ve tanıtıcı bulgularına yer verilmiştir. Bakım elemanlarının yaşları, eğitim seviyeleri, medeni durumları, çocuk sahibi olma durumları, alana yönelik aldıkları eğitimler ve mesleki tecrübeleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

5.1.1. Yaş Aralığı

Yaş ilerledikçe kişilerin evlenme, çocuk sahibi olma, çocuk büyütme gibi yaşama dair deneyimlerinin ve mesleki tecrübelerinin artması söz konusudur. Yaş ile birlikte artan günlük hayat tecrübesi ve mesleki yaşamdaki tecrübenin kişinin bakım elemanı fonksiyonlarını yerine getirmesi bakımından yardımcı bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6:
Bakım Elemanlarının Yaş Dağılımı

	Yaş Aralığı	Sayı	Yüzdeler
	20-25	13	8,7
	25-30	44	29,3
	30-35	24	16,0
	35-40	30	20,0
	>40	33	22,0
	Toplam	144	96,0
Kayıp Değer		6	4,0
Toplam		150	100,0

Tablo 6'ya göre, bakım elemanlarının yaş dağılımları incelendiğinde 25-30 yaş (% 29) en yaygın yaş grubudur. Bunu % 22 ile 40 yaş üstü bakım elemanları ve % 20 ile 35-40 yaş aralığındaki bakım elemanları izlemektedir. Bakım elemanları arasında en az görülen yaş

aralığı ise 20-25 yaşlarıdır (% 9). Çalışmanın sonuçlarına göre Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge'nin (2011/02) 2. Hükümünün a) bendinde “bakım elemanı/bakıcı annelerin; evin sorumluluğunu alabilecek yaş ve nitelikte olmasına söz ve davranışlarıyla çocuklara örnek teşkil etmesine özen gösterilir” ifadesine uygun hareket edildiği görülmektedir.

Benzer şekilde güncel bir çalışma olan Aslan ve Erbay'ın (2017: 544) çalışmalarında bakım elemanlarının % 41,5'i 31-40 yaş grubunda, % 30,6'sı 30 yaş altında ve % 28'i 41 yaş üstünde yer almaktadır. Oysa Yaman'ın (2010: 56) çalışmasında bakım elemanlarının % 30,9'unun 18-23 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım hizmetlerinin ASPB tarafından yürütülmesiyle birlikte, son dönemde bakım elemanı yaş grubunun yükseldiği ve özellikle 25 yaş altında bakım elemanı görevlendirilmediği görülmektedir.

5.1.2. Eğitim Seviyeleri

Kurum ortamında karşılaşılan önemli eksiklerden birisi de bakım elemanlarının genellikle eğitimsiz olması ya da bu kişilerin yalnızca fiziksel bakım için eğitilmesidir. Dahası bakım elemanları kurum ortamında çocuklarla yakın etkileşime girmemek için yönlendirilmektedir (Vorria vd., 2003: 1211). Bu bağlamda bakım elemanlarının çocukların psikososyal ihtiyaçlarına yönelik farkındalık geliştirmesini sağlayan mesleki eğitimden geçmesi ve ayrıca mesleki eğitimin kalitesinin de artırılması önemlidir.

Tablo 7:
Bakım Elemanlarının Eğitim Seviyeleri

	Sayı	Yüzdeler
Düz lise	23	15,5
Meslek lisesi	83	56,1
Meslek yüksekokulu	37	25,0
Lisans	5	3,4
Toplam	148	100,0

Tablo 7'ye göre, bakım elemanları eğitim seviyelerine göre değerlendirildiğinde meslek lisesi (% 56) ve meslek yüksekokulu mezunlarının (% 25) ağırlıklı olduğu görülmektedir. Düz lise mezunu bakım elemanları % 16, lisans mezunu bakım elemanları ise % 3 oranında kalmıştır.

Eğitim seviyeleri dikkate alındığında bakım elemanlarının alanla ilgili mesleki eğitim ağırlıklı okullardan mezun oldukları görülmektedir. ocuk Evleri alışma Usl ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge'nin (2011/02) 2. hükmünün b) bendinde “Bakıcı anneler/bakım elemanları, kız meslek liselerinin ocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri ile fakülte, yüksekokul veya sağlık meslek liselerinin hemşirelik bölümü mezunları veya lise mezunu olup, ocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar arasından seçilir. Buna göre 4 yıllık fakülte mezunlarından pedagojik formasyon almış veya ocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar ocuk evlerinde bakım elemanı/bakıcı anne olarak görev yapabilirler” ifadesi yer almaktadır. Çalışmanın sonuçları ASPB'nin hükümlerinin uygulandığını göstermektedir.

5.1.3. Medeni Durum

Bir aile yaşantısını kendi hayatında deneyimleme, bakım elemanlarının bu yaşantıyı kurum ortamında da sağlayabilmesi ve bu bağlamda çocukların gelişimine uygun bir erken dönem sosyal evre sunulması açısından faydalı olacağı öngörülmektedir.

Tablo 8:
Bakım Elemanlarının Medeni Durumu

	Sayı	Yüzdelik
Bekar	47	31,3
Evli	103	68,7
Toplam	150	100,0

Tablo 8 değerlendirildiğinde bakım elemanlarının % 69'unun evli ve % 31'inin bekar olduğu görülmektedir. Bakım elemanlarının çoğunluğunun evli olduğu ve aile yaşantısı tecrübesi olduğu görülmektedir.

5.1.4. ocuk Sahibi Olma

Çocukları gelişim dönemlerine göre değerlendirebilme, fiziksel ve psikosozal ihtiyaçlarını anlama ve sunulan bakımın kalitesi açısından ocuk sahibi olma, bakım elemanlarının kurum ortamında güvenli bağlanma oluşumunu olumlu yönde etkileyecek bir faktör olarak düşünülmektedir. Diğer taraftan bakım elemanlarının ocuk sahibi olmaları ilgi ve çabalarını daha çok kendi çocuklarına yneltmelerine ve kurum bakımındaki çocuklara daha az yoğunlaşmalarına da neden olabilir.

Tablo 9:
Bakım Elemanlarının Çocuk Sahibi Olma Durumu

	Sayı	Yüzdelerik
Evet	98	65,3
Hayır	51	34,0
Toplam	149	99,3
Kayıp Değer	1	,7
Toplam	150	100,0

Tablo 9'dan elde edilen veriler değerlendirildiğinde araştırmaya katılan bakım elemanlarının % 65'inin çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Bakım elemanlarının çoğu çocuk bakımı konusunda kişisel yaşamında tecrübeli kişilerdir.

5.1.5. Alana Yönelik Eğitim

Son yıllarda bakım elemanları istihdam edilirken resmi eğitimin dışında destekleyici eğitimler almaları da göz önünde bulundurulmaktadır. Bu tercihin bakım elemanlarının duyarlı bakım vermesi ve kurum ortamında bağlanma gelişimi için yararlı bir etken olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca bakım elemanları çeşitli hizmet içi eğitimlerle desteklenmektedir. Bunun yasal zemini Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge (2011)'nin 2. Hükümünde "c) Bakım elemanlarına/bakıcı annelere göreve başlamasıyla birlikte, oryantasyon eğitimi, temizlik, sağlık, beslenme, çocuk eğitimi ve ilkyardım konularında TKY sistem dökümanları ve diğer kaynaklardan yararlanarak eğitim verilir, altı ayda bir hizmet içi eğitime tabi tutulur. "0-6 yaş Benim Ailem Eğitimi" ile "7-19 yaş Aile Eğitimi" programları ve ilgili diğer eğitim programlarından yararlanılması, Genel Müdürlüğümüzce hazırlanan 0-6 Yaş Eğitim ve Rehberlik Programları ile 7-12 yaş Eğitim ve Rehberlik Programları'nın uygulanması sağlanır. Süreç içinde çocuk evi sorumlularınca görevi başında rehberlik devam eder." ifadesine dayanmaktadır.

Tablo 10:
Bakım Elemanlarının Alana Yönelik Eğitimi

	Sayı	Yüzdelik
Evet	102	68,0
Hayır	48	32,0
Toplam	150	100,0

Tablo 10'a göre bakım elemanlarının % 68'i resmi eğitim hayatları dışında halk eğitim kursları gibi çeşitli eğitimlere ve sertifika programlarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Bakım elemanları çocuk gelişimi, çocuk bakımı gibi konularda kendilerini geliştirmiştir.

5.1.6. Mesleki Tecrübe

Daha önce çocuklarla bakım deneyimi yaşamak, çocuklara nasıl yaklaşılacağı, ihtiyaçlarını doğru yorumlama gibi noktalarda kurumlardaki çocuklarla güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulmasını kolaylaştıracaktır. Mesleki eğitim teorik olarak kişilerin alanı ve doğru yapılacakları bilmesini sağlayabilir. Ancak bu uygulamaların alanda deneyimlenmesi özellikle doğru bakım alışkanlıklarının kazanılması bakımından önemlidir. Bağlanma sisteminin çocuk ve bakım veren arasındaki davranış örüntüleri ve karşılıklı etkileşimiyle şekillendiği hatırlanırsa (Hazan ve Shaver, 1994: 3), bakım elemanlarının günlük bakım deneyimlerinin doğal bir akış içerisinde bağlanma sisteminin güvenli yönde şekillenmesine yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Tablo 11:
Bakım Elemanlarının Mesleki Tecrübesi

	Sayı	Yüzdelik
6 aydan az	4	2,7
6 ay - 1 yıl	4	2,7
1 yıl - 2 yıl	9	6,0
2 yıl - 3 yıl	14	9,3
3 yıldan fazla	119	79,3
Toplam	150	100,0

Tablo 11'e göre bakım elemanlarının çok büyük bir kısmı (% 79) 3 yıldan fazla bakım elemanı tecrübesine sahiptir. Bakım elemanları seçilirken ASPB'nin tavsiyeleri doğrultusunda hareket edildiği ve bakım elemanlarının alanda mesleki tecrübesi olan kişilerden seçildiği görülmektedir.

5.2. Bakım Ortamı

Bu bölümde çocuk evleri sitelerinde bağlanma sürecini etkileyebilecek bakım ortamı koşulları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bakım ortamında; bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı, çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı, çocukların bakım elemanlarına hitabı, bakım elemanlarının çocuklara hitabı gibi koşullara ilişkin bilgiler sunulmuştur.

5.2.1. Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı

Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı ifadesinden kastedilen bakım elemanının bir grupta sorumluluğunu üstlendiği toplam çocuk sayısıdır. Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı bakım elemanının çocuklara duyarlı bakım sunması açısından güvenli bağlanma oluşumunu doğrudan etkileyen faktörlerdendir. Bakım elemanı/çocuk oranının yüksek olması kurum ortamında bakımın tutarlılığını ve bireyselliğini engellemekte ve yoksunluk belirtilerinin daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır (Oliveira vd., 2015: 164).

Tablo 12:
Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısı

	Sayı	Yüzdellik
5-10	45	30,0
10-15	101	67,3
15-20	4	2,7
Toplam	150	100,0

Tablo 12 incelendiğinde çocuk evleri sitelerinde bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı büyük oranda 10-15 çocuk arasında (% 67) değişmektedir. Bu oranı 5-10 çocuk (% 30) izlemektedir. Bakım elemanlarının yalnızca % 2'si ise 15-20 çocuk aralığına hizmet verdiğini belirtmiştir. Tablo 10'dan elde edilen verilere göre çocuk evleri sitelerinde bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı güvenli bağlanma oluşumu açısından yapılan tüm iyileştirmelere rağmen oldukça yüksektir.

Diğer taraftan Aslan ve Erbay'ın (2017: 546) çocuk evlerinde gerçekleştirdikleri çalışmada bakım elemanlarının % 75'i 5 çocuktan, % 17,2'si 6 çocuktan, % 7,8'i 4 çocuktan sorumlu olduklarını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmada sorumlu olunan çocuk sayısı arttıkça bakım elemanlarının iş doyumlarının azaldığı tespit edilmiştir. Çocuk evlerinde bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı çocuk evleri sitelerine göre daha

makul sayılardadır. Bu doğrultuda çocuk evlerinin çocuk-bakım elemanı arasında güvenli bağlanma ilişkileri kurulması açısından daha uygun bir bakım hizmeti olduğu değerlendirilebilir.

5.2.2. Çocuk Başına Bakım Elemanı Sayısı

Çocuğun birincil bağlanma figürü seçimi için mümkün olan en az sayıda ve hatta mümkünse tek bir bağlanma figürüyle bakım sürecini deneyimlemesi güvenli bağlanmanın şekillenmesi için önemli bir koşuldur. Birçok kurumdaki en ciddi sorun, çocuk/bakım elemanı oranının yüksek olmasıdır. Bu durum çocuk ve bakım elemanı arasında birebir ve karşılıklı bir etkileşim sürecinin yaşanmasını engellemektedir (Vorria vd., 2003: 1211).

Tablo 13:
Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısı

	Sayı	Yüzdelerik
1	29	19,3
2	74	49,3
3	24	16,0
4	23	15,3
Toplam	150	100,0

Tablo 13 incelendiğinde çocuk evleri sitelerinde çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı çoğunlukla 2 bakım elemanı olarak (% 49) tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla 1 bakım elemanı (% 19), 3 bakım elemanı (% 16) ve 4 bakım elemanı (% 15) izlemektedir. Sonuç olarak bakım elemanlarının % 68'i çocuk başına 1-2 bakım elemanı düşüğünü belirtmektedir.

Çocuk evleri sitelerinde çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı, bakım elemanı başına düşen çocuk sayısına göre daha makul rakamlardadır. Bu rakamlar özellikle eski koğuş stili bakım ortamlarına göre kurumdaki çocuklara güvenli bağlanma açısından daha sağlıklı bir ortam sunulduğunu göstermektedir. Bakım gruplarındaki çocuk sayısı azaltıldığında bu rakamlar güvenli bağlanmanın sağlanması açısından çok daha yeterli olacaktır. Çocuk evleri sitelerinde bakım elemanı-çocuk sayıları ile ilgili asıl problem bakım gruplarının yapılan tüm düzenlemelere rağmen olması gerekenden kalabalık olmasıdır.

5.2.3. Çocukların Hitabı

Çocuk evleri sitelerinde çocukların bakım elemanına nasıl hitap ettiğini belirlemek, bakım elemanlarının ne kadar duyarlı bakım verdiği ve bunun sonucunda çocukların onları nasıl nitelendirdiği, onlara nasıl yaklaştığını değerlendirmemize olanak sağlayacaktır.

Tablo 14:
Çocukların Bakım Elemanlarına Hitabı

	Sayı	Yüzdelerik
Anne	143	95,3
Abla	7	4,7
Toplam	150	100,0

Tablo 14 değerlendirildiğinde kurum bakımı altında olan çocukların % 95'i bakım elemanlarına anne diyerek hitap etmektedir. Yapılan görüşmelerde bu hitabın doğrudan "Anne" ya da "Ayşe Anne" gibi isimleriyle birlikte kullanıldığı belirtilmiştir. Bu oran oldukça yüksek bir yüzdeliği yansıtmaktadır. Buna göre çocuk evleri sitelerinde çocukların bakım elemanlarını annelerine yakın bir noktada konumlandığı değerlendirilebilir. Çocuklarda oluşan bu anne algısı güvenli bağlanmanın bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

5.2.4. Bakım Elemanlarının Hitabı

Bakım elemanlarının kurumdaki çocuklara hitap şekilleri onların çocukları benimsemesi, çocuklara yaklaşımını yorumlamamızı sağlayacaktır. Ayrıca bu hitap şekilleri sevgi, ilgi, sahiplenme gibi duyguları yansıtacağından çocuk-bakım elemanı etkileşimini ve dolaylı olarak güvenli bağlanma oluşumunu etkileyecektir.

Tablo 15:
Bakım Elemanlarının Çocuklara Hitabı

	Sayı	Yüzdelerik
Çocuğum vb.	130	86,7
İsmiyle	20	13,3
Toplam	150	100,0

Tablo 15'e göre bakım elemanlarının % 87'sinin kurumdaki çocuklara çocuğum, yavrum gibi aidiyet içeren kelimelerle hitap ettiği belirlenmiştir. Bakım elemanlarının yalnızca %

13'lük bir kısmı çocuklara sadece isimleriyle seslendiğini söylemiştir. Bu doğrultuda bakım elemanlarının kurum bakımındaki çocukları kendi çocukları gibi görüp benimsediği değerlendirilebilir. Ayrıca çocuklara yönelik bu yaklaşım bakım elemanının ilgi ve yakınlığını yansıtacağından çocuklarla güvenli bağlanmayı pekiştirecek bir durum olarak nitelendirilmektedir.

5.3. Bakım Elemanlarının Bağlanma Fonksiyonları Anketi Sonuçları

Bu bölümde bakım elemanlarının Likert tipi 15 maddeden oluşan Bağlanma Fonksiyonları Anketi maddelerine yönelik değerlendirmeleri yer almıştır. 5.3.1.'de Bağlanma Fonksiyonları Anketi maddelerinin ortalamaları değerlendirilmiştir. 5.3.2.'de bakım elemanlarının anket maddelerine yanıtları tek tek ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde 5.1.'de değerlendirilen demografik değişkenler ve 5.2.'de değerlendirilen bakım ortamı koşulları açısından gruplar arası farklar hipotez testleri ile analiz edilerek, bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonlarını sağlamasını etkileyebilecek değişkenler belirlenmiştir. 5.3.2.'de soru yoğunluğu nedeniyle yalnızca istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

5.3.1. Bağlanma Fonksiyonları Anketi Maddelerinin Ortalamaları

Bu bölümde genel olarak bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonlarını sağlamayı sağlamadığı Bağlanma Fonksiyonları Anketi maddelerinin ortalamaları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda bakım elemanlarının hangi fonksiyonlarda daha yeterli oldukları ve hangilerinde başarısız oldukları yorumlanmıştır.

Bakım elemanlarının anket maddelerinden alacağı yüksek ortalamalar, bağlanma temel fonksiyonlarının bakım elemanları tarafından sağlanması anlamına gelmektedir. Bağlanma fonksiyonlarının sağlanması ise çocuk evleri sitelerinde bakım elemanları ile çocuklar arasında güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulduğunu göstermektedir.

Tablo 16:
Bakım Elemanlarının Bağlanma Fonksiyonları Anketi Madde Ortalamaları

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)	149	4,40	,805
Çocuklar her ihtiyaçları olduğunda bana ulaşabilir.	149	4,44	,774
Çocuğun davranışsal ipuçlarını (ihtiyaçlar) doğru yorumlayabiliyorum.	149	4,50	,565
Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.	149	4,47	,610
Çocuklara tutarlı bakım veriyorum.	149	4,63	,681
Çocukların fiziksel ihtiyaçları yanında duygusal ihtiyaçlarını da karşılayabiliyorum.	149	4,36	,737
Çocuklarla etkileşimim karşılıklı davranışlarla gerçekleşmektedir.	149	4,54	,599
Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).	149	4,50	,633
Çocuklar benimle yakınlık kurmaya ve bunu sürdürmeye çalışır.	149	4,42	,709
Çocuklarla yaşadığım ayrılıklar sonrası bir araya geldiğimizde bana sıcak davranırlar.	149	4,45	,711
Başka kişilerle aynı ortamda olduğumuzda açıkça benimle yakınlık kurmayı tercih eder.	149	4,23	,806
Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınırlar.	149	3,88	,892
Çocuklar çevrede keşif ve oyun davranışları sergilerken benim yakında olup olmadığımı kontrol eder.	149	4,23	,817
Çocuklara duyarlı bakım vermem sonucunda kendilerine ve diğer insanlara yönelik olumlu algılar geliştirirler.	149	4,46	,610
Çocukların bana bağlanma geliştirdiklerini düşünüyorum.	149	4,24	,741

Tablo 16'ya göre, genel olarak bakım elemanları bağlanma fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Maddelerden alınan ortalamaların 3,00'ün altına inmediği görülmüştür. Bağlanma fonksiyonları anket maddelerinin betimleyici analiz sonuçlarına göre en yüksek ortalama "Çocuklara tutarlı bakım veriyorum" (N=4,63) maddesinden ve en düşük ortalama "Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınırlar" (N=3,88) maddesinden alınmıştır.

Çalışmada bakım elemanları bağlanma fonksiyonlarına yönelik olumlu yönde değerlendirmeler gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan düşük ortalamaların alındığı maddelerin üzerinde durulması gerekmektedir. Kararsızlık yönünde yorumlanan bu maddelerin aslında olumsuzya yakın bir yorum içeriğine sahip olduğu düşünülmektedir. Kararsızlık seçenekleri katılımcılar için her zaman eşit uzaklık ve ılımlı bir yaklaşım ifade etmemektedir. Kişisel sorulara cevapları gizlemek için ya da kesin cevaplar vermekten kaçındıklarında kararsızım seçeneği katılımcılar tarafından çoğunlukla işaretlenmektedir (Turan vd., 2015: 191-192).

5.3.2. Bağlanma Fonksiyonları ile Demografik Değişkenler ve Bakım Ortamı Koşulları Arası İlişkiler

Bu bölümde araştırmacı tarafından literatür çalışmalarına dayanılarak geliştirilen Bağlanma Fonksiyonları Anketi maddeleri için bakım elemanlarının yanıtlarının yüzdelikleri ve her bir madde için 5.1.'de yer alan demografik bilgiler ve 5.2.'de yer alan bakım ortamı koşulları açısından gruplararası farklılıkların değerlendirilmesi yoluyla, bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonlarını sağlaması çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Ölçeğin 15 maddeden oluşması nedeniyle her bir madde için yalnızca anlamlı farklılıklar gösteren değişkenlerin analiz sonuçları sunulmuştur.

Anketin ilk 8 maddesi bakım elemanlarının duyarlı bakım fonksiyonunu ölçen sorulardan oluşmaktadır. Bu maddelerde bakım elemanları kendi verdikleri bakımı değerlendirmektedir. Sonraki 7 madde ise bakım elemanlarının kurum ortamında çocukların onlara yaklaşımları üzerinden bağlanma fonksiyonları değerlendirmelerini içermektedir. Bu kısımda yakınlık kurma ve sürdürme, güvenli sığınak, güvenli üs, içsel çalışan modeller, ayrılık protestosu, bağlanma figürü seçimi ve bağlanma fonksiyonları değerlendirilmiştir. Anketin tüm maddeleri bakım elemanları ile çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocuklar arasında güvenli bağlanma ilişkilerinin oluşumunu bağlanma fonksiyonları üzerinden değerlendirmektedir. Her bir maddeden alınan yüksek ortalamalar çocuk evleri sitelerinde bakım elemanları ve çocuklar arasında güvenli bağlanma oluşumunu desteklemektedir.

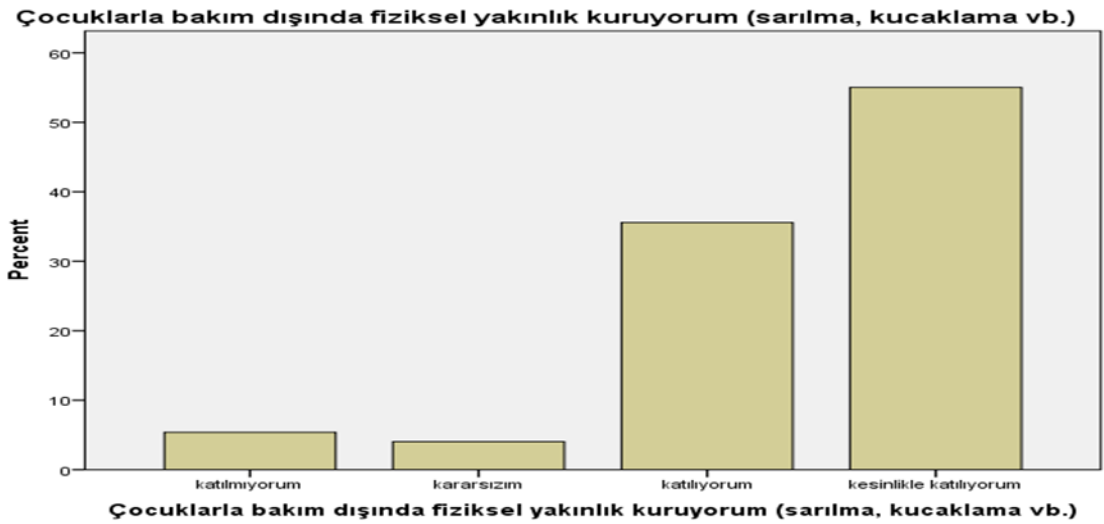
5.3.2.1. Fiziksel Yakınlık

Çocukla sıcak ve yakın fiziksel temas kurulması güvenli bağlanma oluşumun gereklerinden biridir. Harlow'un (1958) annelerinden ayrılan yavru maymunlarla gerçekleştirdiği çalışmada, maymun yavruları kendilerine yemek sunan model yerine, yakın fiziksel temas kurabilecekleri daha yumuşak dokudaki modele bağlanma davranışları sergilemişlerdir (Akt. Bretherton, 1992: 766).

Küçük çocuklar özellikle kendileri için stresli olan durumlarda ve bağlanma figürüne ihtiyaçları olduğunda bağlanma sistemi yüksek yoğunlukta aktive olur. Bunun sonucunda çocuğun birincil hedefi bağlanma figürü ile fiziksel temas kurulması olacaktır. Bu amaçla çocuk bağlanma figürünün ardınan koşturabilir, ona tırmanabilir, sıkıca tutunabilir ya da çığlık atarak çağırma davranışı gösterebilir (Ainsworth, 1979: 3).

Diğer taraftan erken gelişim döneminde duyguları okumakta zorlanacaklarından, fiziksel temas çocuklar için daha anlaşılır ve hissedilir olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle fiziksel temas yoluyla sevginin ve ilginin yansıtılması çocukların güvenli bağlanma gelişimi için etkili bir yaklaşımdır.

Kaliteli bir bağlanma için sıcak bir temas ile güven verici bir şekilde çocuğun ihtiyaçlarının doyurulması gerekmektedir. Bunun aksine sıcak olmayan, yeteri kadar temastan eksik bir şekilde ihtiyaçların doyurulması güvensiz bağlanmaya neden olacaktır (Cebe, 2005: 18). Bir bakım verene yakın olmak ve bu bakıcının bağlanma ihtiyaçlarını karşılmasının çocuğa güven duygusu sunduğu birçok çalışma tarafından belirtilmektedir (Bettmann vd., 2015: 72).

Grafik 1: Bakım Elemanlarının” Çocuklarla Bakım Dışında Fiziksel Yakınlık Kuruyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Grafik 1'e göre araştırmaya katılan bakım elemanlarının büyük bir çoğunluğunun (% 91) çocuklarla bakım hizmeti dışında fiziksel temas kurdukları görülmektedir. Bunların yarısından fazlası bu davranışın mutlaka gerekli olduğunu düşünmektedir. Diğer katılımcılar bu konuda kararsız kalmakta ya da bu fikre katılmamaktadırlar.

Bu maddeye verilen yanıtlar değerlendirildiğinde anketin diğer maddelerine göre katılmadığını ve kararsız olduğunu söyleyenlerin oranı daha fazladır. Gerçekleştirilen birebir görüşmelerde bakım elemanlarının bir kısmı kurum ortamında fiziksel temastan kaçınılması için yönlendirme olduğunu ifade etmiş, çoğu bakım elemanı bunun yasak

olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle bakım elemanlarının pek çoğu çocuklarla fiziksel yakınlıktan kaçındıklarını ve davranışlarını sınırlandırdıklarını belirtmiştir.

Tablo 4:
Madde 1'den Alınan Ortalama Puanların Eğitim Seviyelerine Göre Farkları

Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)	
Chi-Square	11,901
df	3
Asymp. Sig.	,008

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: eğitim

Tablo 17'ye göre, bakım elemanlarının çocuklarla fiziksel yakınlık kurması eğitim seviyelerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır (sig=0,008, p<,05).

Tablo 5:
Madde 1 İçin Eğitim Değişkenine Göre Sıra Ortalamaları

	Eğitim	Sayı	Sıra Ortalaması
Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)	Düz Lise	22	57,18
	Meslek Lisesi	83	77,16
	Meslek Yüksekokulu	37	82,16
	Lisans	5	35,10
	Toplam	147	

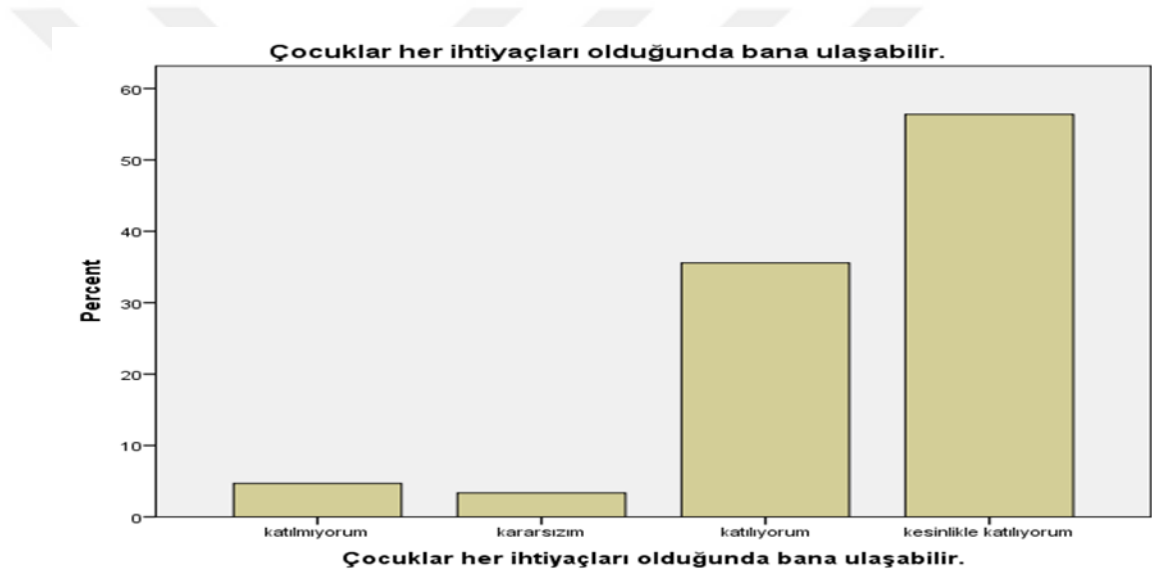
Tablo 18 değerlendirildiğinde bu maddeye verilen yanıtların ortalamalarının meslek lisesi ve meslek yüksekokulu seçeneklerinde yükseldiği görülmektedir. Alana yönelik mesleki eğitim seviyesi arttıkça çocuklarla bakım dışında kurulan fiziksel yakınlığın arttığı belirlenmiştir.

Koloğlugil (2008: 5) yüksek lisans tez çalışmasında kurumlarda çalışan bakım elemanlarına yönelik eğitim ve süpervizyon sonucunda bu kişilerin öz yeterliliklerinin ve işlerinden duydukları tatminin arttığını tespit etmiştir. Bu eğitim sonucunda bakıcıların çocuklarla sözel etkileşimlerinin arttığı, fiziksel temas davranışları sergiledikleri gözlenmiştir. Aynı çalışmada kurumdaki çocukların da gelişimlerinin ilerlediği ve davranışsal problemlerinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi bakım elemanlarının mesleki alanda eğitimi onlarla fiziksel yakınlık kurulması gibi duyarlı bakım fonksiyonlarını pekiştirmektedir.

5.3.2.2. Ulaşılabilirlik

Çocuklar hareketlenmeye başladıklarından itibaren fiziksel ve duygusal ihtiyaçları için bakıcılarına ulaşmaya çalışırlar. Bu çaba çoğu zaman vücut hareketleri, mimikler gibi davranış örüntüleri aracılığıyla gerçekleşir (WHO, 2004: 15).

Öte yandan kurumlarda çoğu çocuk ihtiyacı olduğunda bakım elemanlarına ulaşma konusunda tereddüt yaşar. Çocukların bakım elemanlarına kolayca ulaşmasını sağlayan yine bakım elemanının duyarlı yaklaşımı olacaktır. Çocuklar, sözel olmayan ipucu davranışlarına uyum sağlamada başarılı ve onlarla ilgilenen bakım elemanlarına daha rahat ulaşabilmektedir (Bettmann vd., 2015: 74).

Grafik 2: Bakım Elemanlarının “Çocuklar Her İhtiyaçları Olduğunda Bana Ulaşabilir” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

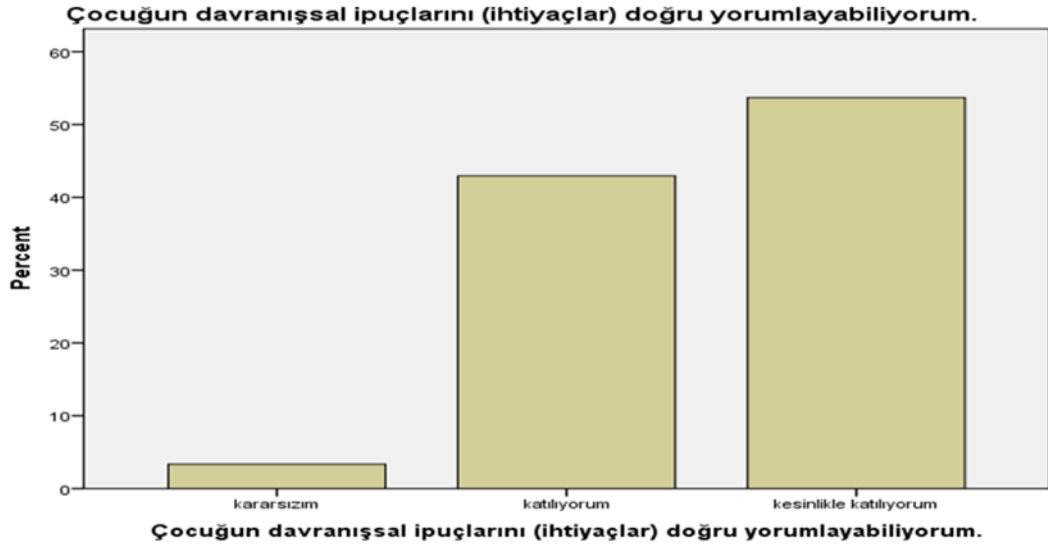
Grafik 2 incelendiğinde bakım elemanlarının % 92'si çocukların her ihtiyacı olduğunda onlara ulaşabildiğini dile getirmiş, yarıdan fazlası da bunu kesinlikle ifade etmiştir. Bakım elemanlarının % 3'ü kararsız kalmış ve % 5'i bu ifadeye katılmadıklarını belirtmiştir. Bu madde anketin diğer sorularına göre olumsuz ifadelerin yüksek olduğu ifadelerdendir.

Ayrıca Grafik 3'te çocuğun ihtiyaçlarını doğru yorumlama ve Grafik 4'te çocuğun ihtiyaçlarının ertelenmeden karşılanması değerlendirilmiştir. Her iki fonksiyonun sağlanması için öncelikle çocuğun herhangi bir ihtiyacı olduğunda bakım elemanına kolayca ulaşması gerekmektedir.

5.3.2.3. Davranışları Yorumlama

Bakım elemanlarının duyarlı bakım konusunda iyi niyetli olması yeterli olmayabilir. Bakım elemanı çocuğu beslemek için aceleci davranabilir, açlığını ve yorgunluğunu yanlış yorumlayabilir. Bu da çocuğun ihtiyaçlarının yanlış algılanmasına neden olacaktır (WHO, 2004: 30).

Çocukların ihtiyaçlarının doğru yorumlanarak uygun davranışların geliştirilmesi güvenli bağlanma gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Erol ve Şimşek: 2006: 4). Diğer taraftan çocukların ihtiyaçlarının doğru yorumlanması onunla uzun süreli vakit geçirme ve çocukla sürekli etkileşim içerisinde kalarak davranışlarının gözlenmesini ve ipucu davranışlarının öğrenilmesini gerektirmektedir.

Grafik 3: Bakım Elemanlarının “Çocuğun Davranışsal İpuçlarını Doğru Yorumlayabiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri

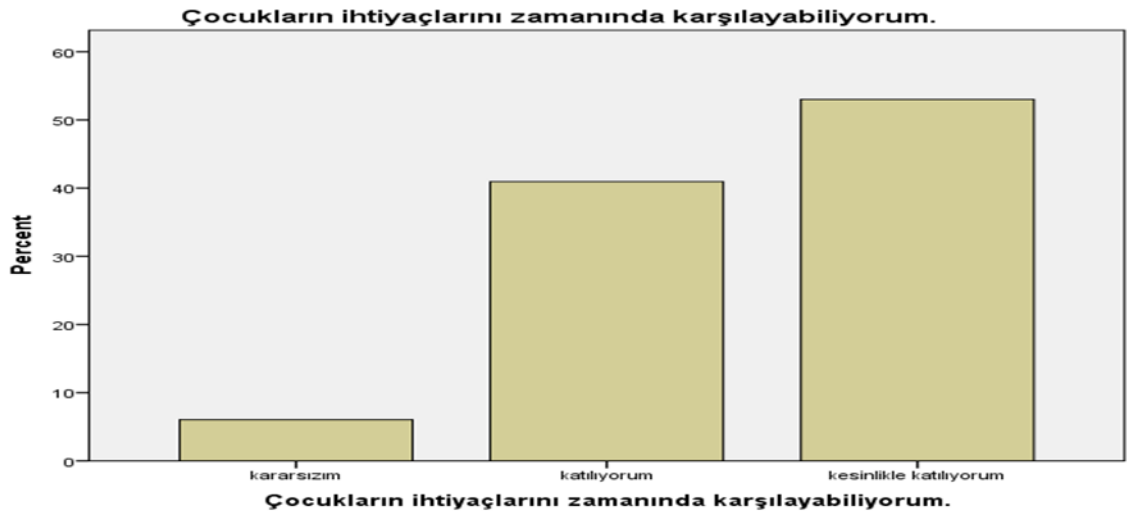
Grafik 3’e göre bakım elemanlarının % 97’si çocukların ipucu davranışlarını ve ihtiyaçlarını doğru yorumlayabildiğini belirtmiştir. Bakım elemanlarının yalnızca % 3’ü bu madde için kararsız kalmıştır.

Bakım elemanlarının büyük çoğunluğu çocukların ihtiyaçlarını yorumlama konusunda kendilerini yeterli görmektedir. Bu da çocuk evleri sitelerinde bakım elemanlarının çocuklarla etkileşimlerinin olduğunu ve bu etkileşim süreçlerinde onları gözlemleme, davranışlarını öğrenme fırsatı bulduklarını göstermektedir.

5.3.2.4. İhtiyaçları Zamanında Giderme

Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama çocuğun fiziksel ya da duygusal bir ihtiyacı oluştuğunda bunun ertelenmeden karşılanabilmesi anlamına gelmektedir. Çocukların ihtiyaçlarının zamanında, ertelenmeden karşılanması güvenli bağlanma oluşumunu destekleyen davranış örüntüleri arasında gösterilmektedir (Sümer vd., 2016: 22).

Duyarlı bir bakım süreci için bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını ertelemeden zamanında ve uygun bir şekilde karşılaması gerekmektedir. İhtiyaçların ertelenmesi çocukta bakım verene karşı güvensizlik duygularının oluşmasına neden olmaktadır. Bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarına yanıtları çocukla arasındaki duygusal bağın oluşumuna yardımcı olacak ve güvenli bir bağlanma ilişkisi oluşabilecektir. Bakım verenin özellikle çocuğun huysuzlanma, ağlama gibi davranışlarına hemen yanıt vermesi çocuğun duygu düzenleme sürecine de yardımcı olmaktadır (WHO, 2004: 31).

Grafik 4: Bakım Elemanlarının “Çocukların İhtiyaçlarını Zamanında Karşılayabiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri

Grafik 4 değerlendirildiğinde bakım elemanlarının % 93’ü çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabildiğini belirtmektedir. Bakım elemanlarının % 7’si ise bu konuda kararsız kalmıştır.

Bakım elemanlarının bir kısmı çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama noktasında yetersiz kalabildiklerini belirtmiş, iş yükü nedeniyle çocukların ihtiyaçlarını karşılarken zamanlama açısından zorlanabildiklerini ifade etmiştir.

Tablo 6:
Madde 4'ten Alınan Ortalama Puanların Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Farkları

	Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.
Chi-Square	11,217
df	2
Asymp. Sig.	,004

a. Kruskal Wallis Test

Tablo 19'a göre, bakım elemanlarının çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılaması bakım elemanı başına düşen çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (sig.=0,004, p<,05).

Tablo 7:
Madde 4 İçin Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Sıra Ortalamaları

	Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı	Sayı	Sıra Ortalaması
Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.	5-10	45	80,44
	10-15	100	75,00
	15-20	4	13,75
	Toplam	149	

Tablo 20'ye göre çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı 5-10 iken en yüksek ortalamayı gösterirken, bunu 10-15 çocuk ve 15-20 çocuk aralığı takip etmektedir. Sonuç olarak bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı arttıkça bu maddeden alınan ortalama puanlar azalmaktadır. Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı 15-20 olduğunda bakım elemanlarının kurumdaki çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabilme konusunda daha yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı bir bakım grubunda bakım elemanının sorumlu olduğu toplam çocuk sayısıdır. Bu sayının fazla olması çocuklara sunulan bakımın yetersiz kalmasına ve bireysel bakımın azalmasına neden olabilir. Nitekim bu maddede fazla sayıda çocuktan sorumlu olma, bakım elemanları tarafından çocukların ihtiyaçlarının zamanında karşılanamaması açısından olumsuz bir değişken olarak tespit edilmiştir.

5.3.2.5. Tutarlı Bakım

Tutarlı bakım ifadesiyle kastedilen çocuklara her ihtiyaçları olduğunda aynı şekilde ilgi göstermektir. Eğer bakım elemanı çocuğun ihtiyaçlarına yönelik bazı zamanlar ilgili, bazı zamanlar ilgisiz davranıyorsa bu tutum tutarsız bakım davranışı altında değerlendirilir.

Çocuklarda güvenli bağlanma gelişimi için tutarlı bir bakım sürecinin gerekliliği farklı çalışmacılar tarafından dile getirilmiştir (Sümer ve Güngör, 1999: 73; Kesebir vd., 2011: 327). Bağlanma figürünün tutarsız bakım davranışları kaygılı/kararsız bağlanma stiline yol açabilmektedir (Sümer vd., 2016: 21).

Diğer taraftan bakım vereniyle tutarlı bir bakım süreci deneyimleyemeyen çocuk, tahmin edilemeyen davranışlar sonucunda dağınık bağlanma (Subaşı, 2015: 34) veya tepkisel bağlanma bozukluğu (Soysal vd., 2009: 249) geliştirebilmektedir. Görüldüğü gibi tutarsız bakım süreci çocuğun güvensiz bağlanma örüntüleri geliştirmesi açısından bir risk oluşturmaktadır.

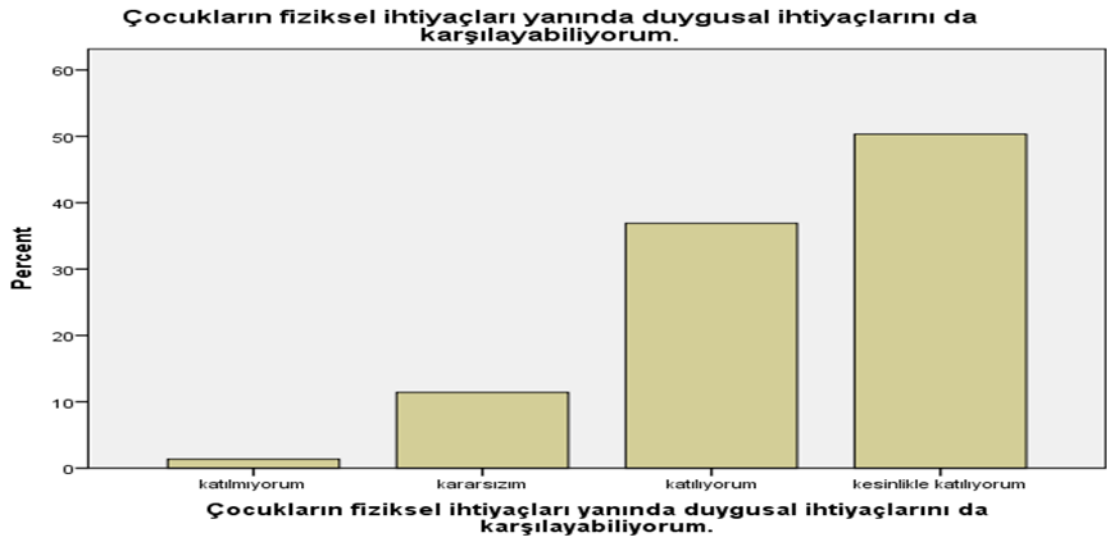
Grafik 5: Bakım Elemanlarının “Çocuklara Tutarlı Bakım Veriyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri

“Çocuklara tutarlı bakım veriyorum” maddesine bakım elemanlarının büyük çoğunluğu (% 94) olumlu yanıtlar vermiştir. Bakım elemanları çocuklara tutarlı bakım verdiklerini düşünmektedir. Bakımın tutarlılığı ile çocuk evleri sitelerinde bakım elemanları ile çocuklar arasında güvenli bağlanma oluşumu desteklenmektedir.

5.3.2.6. Duygusal İhtiyaçlar

Bağlanma kuramının temel varsayımı, eğer bir yetişkin düzenli fiziksel ve duygusal bakım sağlıyorsa, çocuk bu kişiyle bağlanma ilişkisi kurar şeklindedir (Bakermans-Kranenburg, 2011: 19). Bu bağlamda tek başına yemek, temizlik gibi fiziksel ihtiyaçların karşılanması güvenli bağlanmanın oluşumu için yeterli değildir.

Kurum bakımında fiziksel şartlar yeterli olsa dahi, ailenin yokluğu ve beraberinde bireysel ilgi ve bakımın yetersizliği nedeniyle çocukların duygusal ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Groark vd., 2011 (509-510) kurum bakımında uzun saatler çalışma ve bakımın istikrarının olmaması sonucunda, bakım elemanlarının özellikle duygusal yanıtlar verme, destekleme, empati gibi fonksiyonlarda yetersiz kaldıklarını belirtmektedir.

Grafik 6: Bakım Elemanlarının “Çocukların Fiziksel İhtiyaçları Yanında Duygusal İhtiyaçlarını da Karşılayabiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Grafik 6 incelendiğinde bakım elemanlarının % 87’si çocukların fiziksel ihtiyaçları yanında duygusal ihtiyaçlarını da karşılayabildiğini belirtirken, % 11’i kararsız kalmış ve % 1’i bu ifadeye katılmadıklarını dile getirmiştir. Kurum bakımında çocukların duygusal ihtiyaçları çoğunlukla bakım elemanları tarafından karşılanabilmektedir.

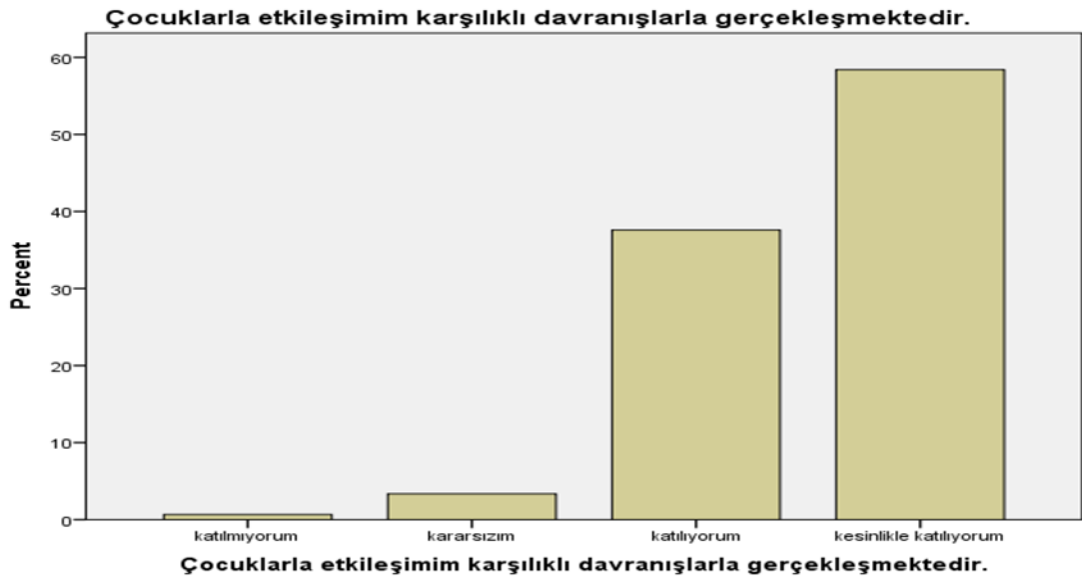
Ancak bu madde anket genelinde bakım elemanlarının yüksek oranda kararsızlıklarını belirttiği maddelerdendir. Bakım elemanları birebir görüşmelerde çocukların fiziksel ihtiyaçlarını karşılama konusunda sıkıntı yaşamadıklarını, ancak duygusal ihtiyaçların

karşılanması noktasında çocukla birebir etkileşim sürelerinin yetersiz kaldığını belirtmişlerdir.

5.3.2.7. Etkileşim Kurma

Bağlanma bakım veren ve çocuğun etkileşim halinde ve belirli bir sırada izleyen davranışları sonucunda oluşmaktadır. Ayrıca bağlanmanın oluşumunda tek başına bağlanma figürünün çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olması yeterli değildir. Çocuğun etkileşim derecesi de bağlanmanın şekillenmesinde önemlidir (Bowlby, 2013: 261).

Ainsworth (1979: 36) anne-çocuk etkileşimlerini doğal gözlem yoluyla incelediği projesinde bağlanma figürü ve çocuk arasındaki etkileşimin yüz yüze etkileşim, beslenme sırasındaki etkileşim gibi alt bağlamlarda gerçekleştiğini tespit etmiştir. İlk yıl içerisinde anne ve çocuk arasında deneyimlenen uyumlu ve ahenkli bir etkileşim biçiminin ikisi arasında oluşan güvenli bağlanma sonucunda, ikinci yılda çocukta ulaşılabilir ve duyarlı bir bağlanma figürü içsel temsili gelişmektedir. Bağlanma figürü ve çocuk arasındaki etkileşimin bir diğer önemli işlevi de erken çocukluk döneminde henüz dil gelişmediği için daha çok çocuğun yüz ifadeleri aracılığıyla bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını doğru okuyabilmesidir (Schore, 1994; Akt. Bowlby, 2013: 11). Yani çocukla etkileşim derecesiyle paralel olarak bakım elemanı çocuğun ihtiyaçlarını yorumlayabilmektedir.

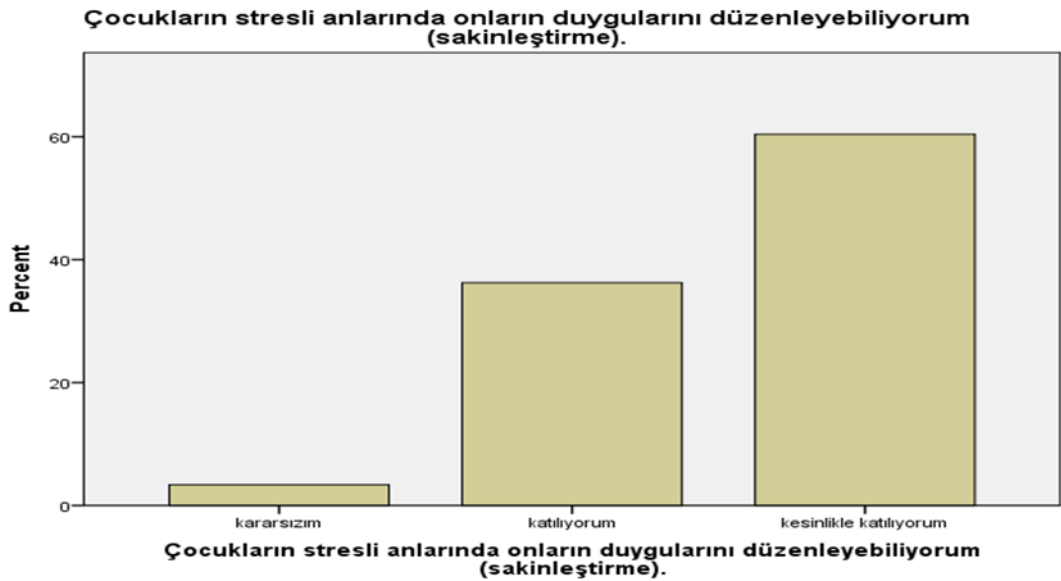
Grafik 7: Bakım Elemanlarının “Çocuklarla Etkileşimim Karşılıklı Davranışlarla Gerçekleşmektedir” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Grafik 7'ye göre bakım elemanlarının büyük çoğunluğu (% 96) çocuklarla davranışsal etkileşimler kurduğunu belirtmektedir. Çocuk evleri sitelerinde bakım elemanları çocuklara yalnız bakım sağlamamakta, aynı zamanda karşılıklı davranışsal etkileşimler kurmaktadır.

Bu etkileşimler sonucunda bakım elemanları çocukların davranışlarını yorumlamayı da öğrenmektedir. Bakım elemanlarının çocukların ihtiyaçlarını doğru yorumlama becerisi bu çalışmada Grafik 3'te değerlendirilmiştir. Bakım elemanlarının çocukların ihtiyaçlarını doğru yorumlama (% 97) ve çocuklarla etkileşim kurma (% 96) maddelerine olumlu yanıtları birbirine benzer oranlarda belirlenmiştir. Etkileşim derecesine paralel olarak bakım elemanları çocukların davranışlarını doğru yorumlayabilmektedir.

5.3.2.8. Duygu Düzenleme

Duygu düzenleme bağlanma sisteminin en temel fonksiyonlarından birisidir. Çocuğun anne figürünün ulaşılabilirliğine güvenmesi kaygısının azalmasını sağlayacaktır. Böylelikle çocuğun ağlaması azalacak ve ağlama içermeyen iletişim şekillerini öğrenecektir. Sonuç olarak çocuk anneden ayrılık gibi birçok iletişim bağlamında olumlu etkileşimler deneyimledikçe olumlu duygu durumları sergilemeyi öğrenecektir (Ainsworth, 1979: 37).

Grafik 8: Bakım Elemanlarının “Çocukların Stresli Anlarında Onların Duygularını Düzenleyebiliyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri

Bakım elemanlarının % 93'ü çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebildiklerini ifade etmiş, % 58'i ise bu fonksiyonu kesinlikle sağladıklarını belirtmiştir. Bakım elemanlarının % 7'si ise bu maddeyle ilgili kararsızlıklarını dile getirmiştir. Bu maddeyle bakım elemanlarının çocuklar korktuğunda, üzüldüğünde veya hastalandığında onların yanında kalarak olumsuz duygularını düzenleme becerisine sahip olmaları değerlendirilmiştir. Grafik 8'e göre bakım elemanlarının büyük çoğunluğunu duyu düzenleme fonksiyonunu sağlamaktadır.

Tablo 8:
Madde 8'den Alınan Ortalama Puanların Bakım Elemanı Tecrübesine Göre Farkları

	Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).
Chi-Square	24,213
df	4
Asymp. Sig.	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: bakım_elemanı_tecrübesi

Tablo 21'e göre bakım elemanlarının çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebilmesi bakım elemanı tecrübesine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (sig.=,000, p<,05).

Tablo 9:
Madde 8 İçin Bakım Elemanı Tecrübesine Göre Sıra Ortalamaları

	Bakım Elemanı Tecrübesi	Sayı	Sıra Ortalaması
Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).	6 aydan az	4	6,00
	6 ay - 1 yıl	4	21,75
	1 yıl - 2 yıl	9	68,17
	2 yıl - 3 yıl	14	69,75
	3 yıldan fazla	118	80,29
	Toplam	149	

Tablo 22 değerlendirildiğinde duyu düzenleme fonksiyonu açısından en yüksek puan ortalamalarının 3 yıldan fazla bakım elemanı tecrübesine sahip kişiler tarafından alındığı görülmektedir. En düşük ortalamayı ise 6 aydan az tecrübeye sahip kişiler almıştır. Bakım

elemanı tecrübesi arttıkça bakım elemanlarının çocukların stresli anlarında onları sakinleştirme ve duygularını düzenleme yetilerinin arttığı görülmektedir.

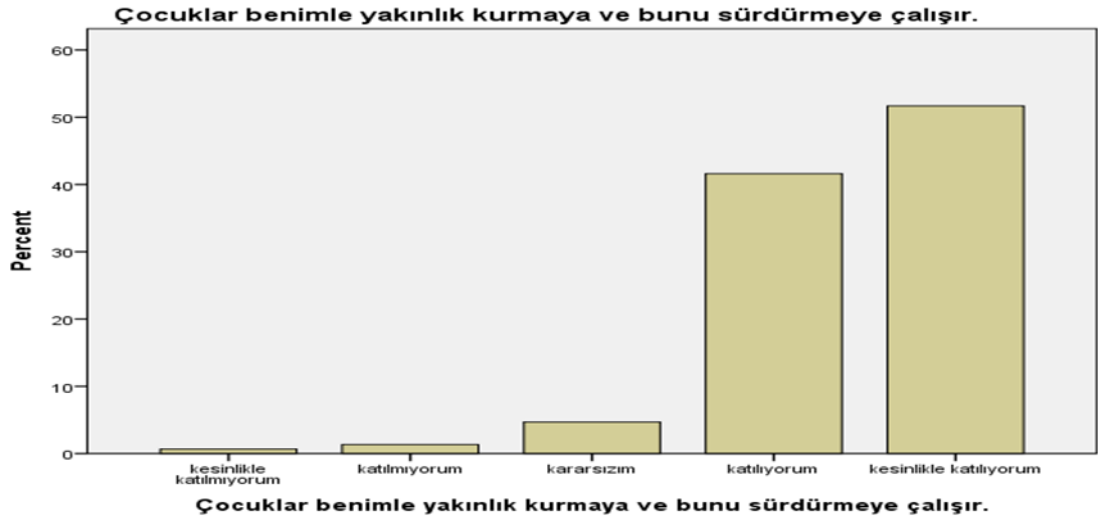
Bağlanma sürecinin hem çocuk için hem de bakım veren için belirli deneyimlerle ilerlemesi söz konusudur. Örneğin, yenidoğan çocuklar ve anneleri arasında özellikle ilk annelik deneyiminde bakım sürecinin öğrenilmesi belirli bir zaman gerektirmektedir. Çocuğa bakım ritüellerinde deneyim kazanıldıkça güvenli bağlanma oluşumu kolaylaşacaktır. Bu nedenle bakım elemanlarının tecrübesi bakım süreçlerine hakim olma açısından kurum ortamında çocuklarla güvenli bağlanma oluşumunu kolaylaştıracak bir faktördür.

Yaman (2010: 66) bakım elemanlarıyla gerçekleştirdiği çalışmada bakım elemanlarının % 75'inin daha önce bakıcı anne deneyimi olmadığını tespit etmiştir. Mevcut çalışmada 3 yıldan fazla alanda mesleki tecrübeye sahip bakım elemanlarının oranı % 79 olarak belirlenmiştir (Tablo 9). Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bakım hizmetlerinin ASPB tarafından yürütülmeye başlamasıyla, çocukların psikososyal gelişimleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen düzenlemelerle bakım elemanlarının artık mesleki tecrübeye sahip kişiler arasından seçildiği görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada bakım elemanlarının duygu düzenleme becerileri yüksek oranlarda çıkmıştır.

5.3.2.9. Yakınlık Kurma ve Sürdürme

Bağlanma anneye yakınlık duyan bir takım davranış sistemlerinin aktivitesinin ürünüdür (Bowlby, 2013: 235). Küçük çocuk bakım verenle yakınlık kurmak ve bu yakınlığı sürdürmek ister ve ayrılığa direnir (Sümer vd., 2016: 16). Yakınlığı sağlama ve koruma bağlanma sisteminin üç temel işlevinden biri olarak değerlendirilmektedir (Hazan ve Shaver, 1994: 4).

Çocuğun yakınlık çabalarına karşı bakım elemanlarının yaklaşımı da önemlidir. Bakım verenler çocukların yakınlık çabalarına kayıtsız kalabilir, olumlu yaklaşabilir ya da yetersiz kalabilir. Bakım elemanlarının çocuğa yaklaşımı doğrultusunda çocuklar bu kişiyle yakınlığı sürdürmeye karar verirler.

Grafik 9: Bakım Elemanlarının “Çocuklar Benimle Yakınlık Kurmaya ve Bunu Sürdürmeye Çalışır” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Grafik 9 incelendiğinde bakım elemanlarının % 94’ü çocukların kendileriyle yakınlık kurma ve bunu sürdürme çabalarının olduğunu ifade etmiş, yarıdan fazlası bunu ifade ederken kesinlik belirtmiştir. Bakım elemanlarının yalnızca % 5’i kararsız kalmıştır.

Bu beyanlardan bakım elemanlarının çocukların bir bağlanma figürüyle yakınlık kurma fonksiyonunu sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu madde anket genelinde en yüksek olumlu yanıtlar alınan ifadelerdendir.

5.3.2.10. Ayrılık Protestosu

Güvenli bağlanmanın göstergelerinden birisi de kısa ayrılıklar sonrasında bağlanma figürüyle bir araya gelindiğinde çocuğun yeniden sıcaklık kurabilmesidir. Bu olgu Ainsworth vd. (1978)’nin yabancı ortam deneyinde temel kriter olarak kullanılmış ve kısa süreli ayrılıklar sonrası anneleriyle bir araya gelen çocuklar yeniden sıcak ve yakın davrandıklarında güvenli bağlanma oluşturdukları değerlendirilmiştir. Çocuk eğer annenin gelişine aşırı ve iki uçlu tepkiler gösteriyorsa kaygılı/kararsız, annenin gelişine ve dönüşüne tepkisiz kaldığında ise kaçınan bağlanma olarak sınıflandırılmıştır (Akt. Uluç, 2005: 24). Kurum bakımı altındaki çocuklarda kaygılı ve kaçınan bağlanma örüntüleri 5.5.’te değerlendirilmiştir.

Grafik 10: Bakım Elemanlarının “Çocuklarla Yaşadığım Ayrılıklar Sonrası Bir Araya Geldiğimizde Bana Sıcak Davranırlar” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Anketin 10. maddesinde çocukların bakım elemanlarıyla yaşadıkları küçük ayrılıklar sonrasında yakınlığı sürdürecektir şekilde davranışları değerlendirilmiştir. Bakım elemanlarının % 92’si bu madde için olumlu yanıtlar vermiş ve % 7’si de kararsızlıklarını dile getirmiştir.

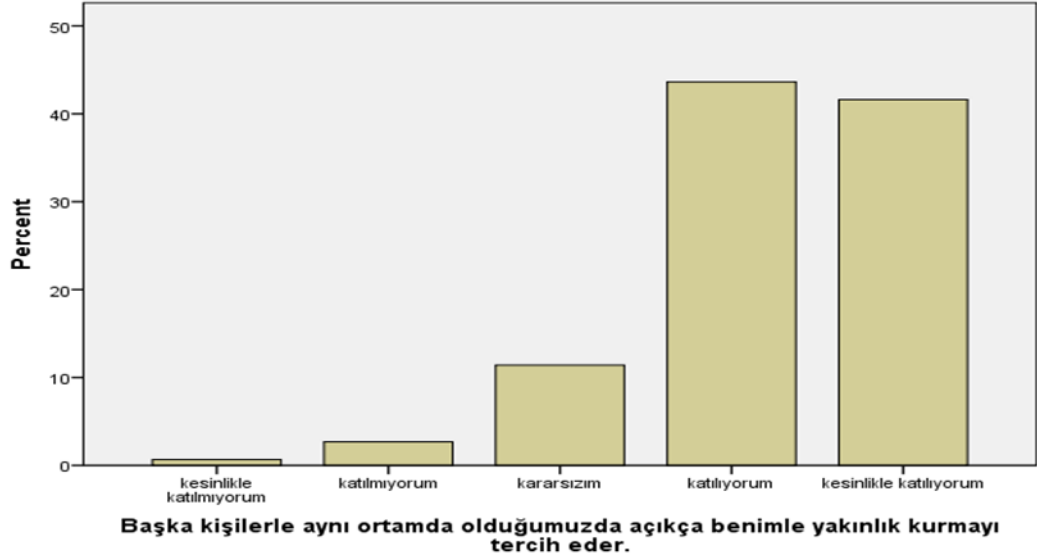
Çocuklar bakım elemanları ile ayrılıklar sonrası bir araya geldiklerinde yakınlık kurabilmektedir. Bu da çocuklar ile bakım elemanları arasında güvenli bağlanma ilişkilerinin oluştuğunu göstermektedir. Bakım elemanlarının bir kısmı bu yakınlığın yeniden sağlanması açısından sıkıntılar yaşanabildiğini belirtmiştir.

5.3.2.11. Seçilmiş Bağlanma Figürü

Eğer çocuk başka kişilerin yanında bakım elemanı ile yakınlık kurmayı tercih ediyorsa bu güvenli bağlanmanın oluşumuna işaret etmektedir. Çünkü bağlanma figürü seçilmiş bir figürdür. Çocuğun diğer kişilerle de duygusal bağlar kurması söz konusudur. Ancak seçilmiş bağlanma figürü bütün bu ilişkilerin üzerinde ve diğer ilişkilerden farklı fonksiyonları olan kişidir.

Bunun gerçekleşmediği durumlarda rastgele yakınlık davranışı kurum çocuklarında sıklıkla gözlemlenen, seçilmiş bir bağlanma figürü olmayışından kaynaklanan herkese belirli düzeyde yakınlık gösterme davranışı olarak değerlendirilmektedir (Chisholm, 1998: 1094). Rastgele yakınlık davranışı 5.5.’te güvensiz bağlanma örüntüleri altında değerlendirilmiştir.

Başka kişilerle aynı ortamda olduğumuzda açıkça benimle yakınlık kurmayı tercih eder.

Grafik 11: Bakım Elemanlarının “Başka Kişilerle Aynı Ortamda Olduğumuzda Açıkça Benimle Yakınlık Kurmayı Tercih Eder” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Grafik 11 incelendiğinde bakım elemanlarının % 86’sı kurumdaki çocukların diğer kişilerin bulunduğu ortamlarda onlarla yakınlık kurmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Bakım elemanlarının % 11’i bu konuda kararsız kalmış ve % 3’ü katılmadığını belirtmiştir.

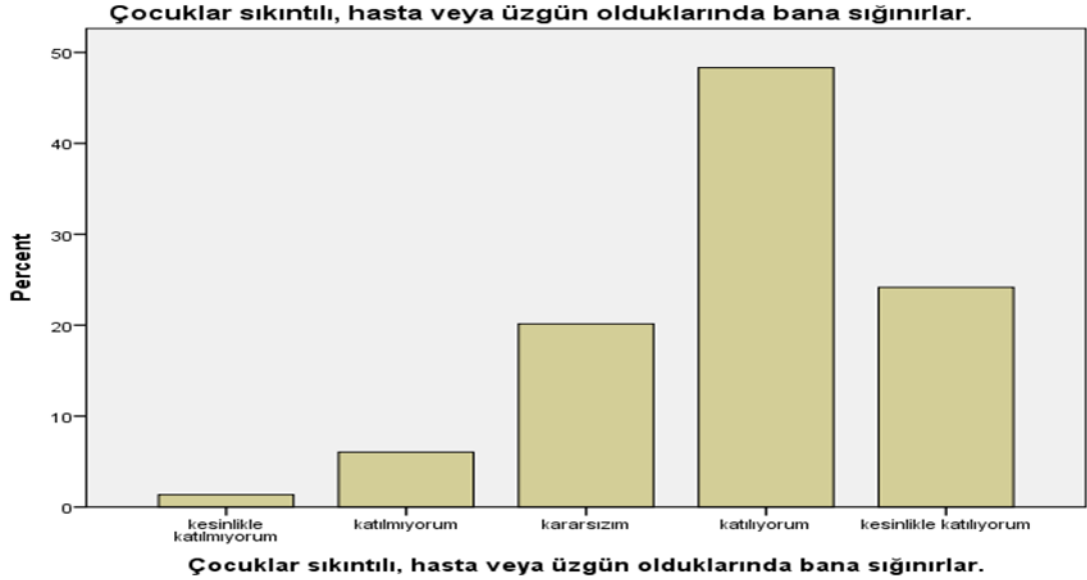
Bu ifade kurum bakımı altındaki çocukların bakım elemanlarını bağlanma figürü olarak görmelerini değerlendirmektedir. Grafik 11’e göre bakım elemanları kurumdaki çocuklar için bir bağlanma figürüdür. Ancak bakım elemanlarının bir kısmı bu konuda tereddüte düşmüştür. Bu nedenle çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocukların bir kısmında rastgele yakınlık davranışlarının gözlemlenmesi beklenmektedir.

5.3.2.12. Güvenli Sığınak

Güvenli sığınak bağlanma sisteminin çocuğa sunduğu üç temel fonksiyondan birisi olarak değerlendirilmektedir (Hazan ve Shaver, 1994: 4). Bakım elemanları verdikleri duyarlı bakımla çocuklara stresli zamanlarında dayanabilecekleri güvenli bir zemin sunarlar.

Çocuklar stresli zamanlarında güvendikleri kişilere sığınmakta ve destek beklemektedir. Eğer bakım veren çocuğun bu beklentilerini uygun bir şekilde karşılayarak çocuğa destek sağlarsa çocuk güven duygusuyla bakım elemanına bağlanabilecektir. Öte yandan bağlanma figürünün çocuğun yardım çağrısına tutarsız, yetersiz ve dengesiz karşılık

vermesi, aşırı gergin ya da müdahaleci olması kaygılı bağlanmaya; soğuk, mesafeli ve agresif tepkiler vermesi kaçınan bağlanmaya neden olmaktadır. Bakım verenin güvenli sığınak fonksiyonunu sağlaması da duyarlı bakımla mümkündür (Sümer vd., 2016: 16-20).

Grafik 12: Bakım Elemanlarının “Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır” Maddesine Yanıtlarının Yüzdeleri

Grafik 12’ye göre bakım elemanlarının % 72’si çocukların stresli zamanlarında onlara sığındığını belirtmiş, % 20’si kararsız kalmış ve % 7’si olumsuz ifadeler kullanmıştır. Bakım elemanlarının çoğunluğu çocukların stresli anlarında güvenli sığınak işlevini yerine getirmektedir. Çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklar bakım elemanlarını güvenli sığınak olarak kullanmaktadır. Ancak anketin 12. maddesi de bakım elemanlarının tereddütte kaldığı ifadelerdendir. Bakım elemanlarının bir kısmı bu fonksiyonu sağlamada yetersiz kalmaktadır.

Tablo 10

Madde 12’den Alınan Ortalama Puanların Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısına Göre Farkları

	Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.
Chi-Square	9,348
df	2
Asymp. Sig.	,009

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: bakım_elemanı_başına_çocuk_sayısı

Tablo 23 değerlendirildiğinde bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonunu sağlaması bakım elemanı başına düşen çocuk sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p=,009$, sig.<,05).

Tablo 11:
Madde 12 İçin Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Sıra Ortalamaları

	Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı	Sayı	Sıra Ortalaması
Çocuklar	5-10	45	83,63
sıkıntılı, hasta	10-15	100	73,25
veya üzgün	15-20	4	21,63
olduklarında			
bana sığınır.	Toplam	149	

Tablo 24'e göre bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı, yani bir grupta bakım elemanının ilgilenmekle sorumlu olduğu çocuk sayısı arttıkça bu maddeden alınan ortalamalar düşmektedir. Bakım elemanının sorumlu olduğu çocuk sayısı arttıkça güvenli sığınak fonksiyonu yetersiz kalmaktadır.

Bakım elemanlarının mümkün olduğunca az sayıda çocukla detaylı olarak ilgilenmesi sağlanmalıdır. Çocuk herhangi bir stresli anda bakım elemanından destek istediğinde, bakım elemanı başka bir sorumluluğu nedeniyle bunu karşılayamadığında çocuk bunu talep etmekten vazgeçer. Bakım elemanı-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisi sarsılmış olur.

Tablo 12:
Madde 12'den Alınan Ortalama Puanların Çocuk Başına Bakım Elemanı Sayısına Göre Farkları

	Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.
Chi-Square	20,958
df	3
Asymp. Sig.	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: çocuk_başına_bakım_elemanı_sayısı

Bakım elemanlarının beyanları doğrultusunda kurumdaki çocukların bakım elemanlarını güvenli sığınak olarak kullanması çocuk başına düşen bakım elemanı sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır (sig.=,000, $p<,05$).

Tablo 13:
Madde 12 İçin ocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısına Göre Sıra Ortalamaları

	ocuk Başına Bakım Elemanı Sayısı	Sayı	Sıra Ortalaması
Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınırılar.	1	28	96,41
	2	74	78,03
	3	24	68,33
	4	23	46,13
	Total	149	

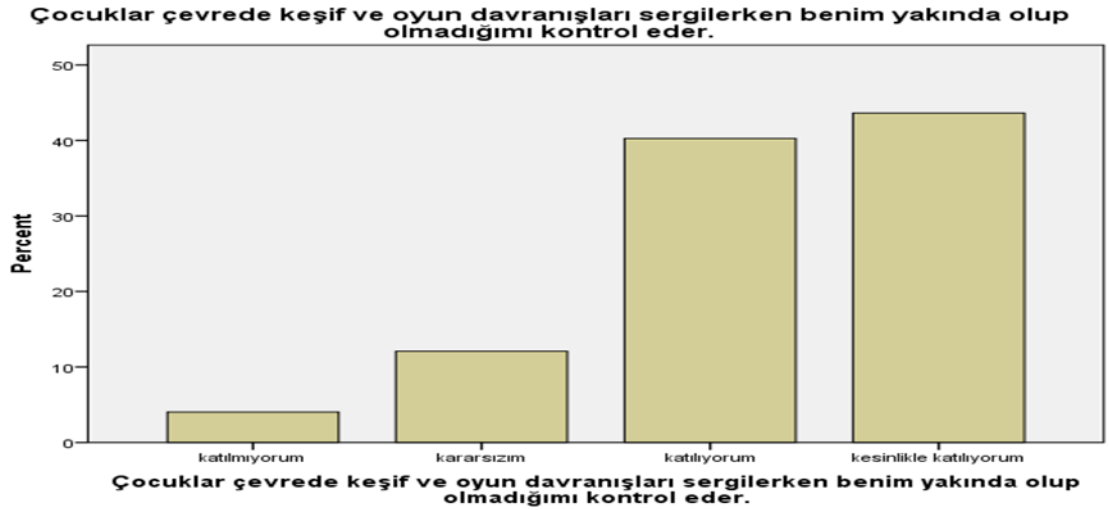
Tablo 26 incelendiğinde ocuk başına düşen bakım elemanı sayısı arttıkça bu maddeden alınan ortalamaların azaldığı görülmektedir. Bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonunu yerine getirmesi çocuğun muhtemel bağlanma figürü sayısı azaldığında yükselmektedir.

ocuk bakım elemanını bağlanma figürü olarak algıladığında onu zor zamanlarında güvenli sığınak olarak kullanacaktır. Bakım elemanı sayısının fazla olması bağlanma figürü algısı açısından olumsuz bir faktör olduğundan, güvenli sığınak fonksiyonu yetersiz kalabilmektedir.

5.3.2.13. Güvenli Üs

Güvenli bağlanmış çocuklar bağlanma figüründen özgürce uzaklaşır, fakat düzenli olarak onun nerede olduğunu bakışlarıyla kontrol ederler. Bu şekilde çocuklar bağlanma sistemi içerisinde bakım verenlerini güvenli üs olarak kullanmakta ve bir yandan oyun gibi keşif davranışlarını sürdürmektedir (Santrock, 2011: 194).

Kurum bakımı altında günlük bakım esnasında çocuklar, değişen bakım elemanlarına kıyasla sabit bakım verenlerine yönelik yakınlık, temas arayışı gibi bağlanma davranışları sergilerken, sabit bakım verenler de çocukları daha kolay sakinleştirebilmektedir. Bu ocuklar oyun gibi sıkıntısız zamanlarda da sabit bakım verenlerini aramaya yönelik girişimler gerçekleştirmektedir. Bu durum çocukların bakım elemanlarını güvenli üs olarak kullandıklarını göstermektedir. Günlük bakımda bakım verenlerin sürekliliği çocukların onları bağlanma figürü olarak algılamalarına yardımcı olmaktadır (Barnas ve Cummings, 1994: 141). Güvenli üs kullanımı ile ocuk bağlanma figürünü bir referans noktası olarak kullanmaktadır. Bağlanma figürünün varlığı çocuğa güvence vererek keşif davranışlarını sürdürmesini sağlamaktadır.

Grafik 13: Bakım Elemanlarının “Çocuklar Çevrede Keşif ve Oyun Davranışları Sergilerken Benim Yakında Olup Olmadığımı Kontrol Eder” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

Grafik 13’e göre bakım elemanlarının % 84’ü çocukların kendilerini güvenli üs olarak kullandığını belirtmiş, % 12 kararsız kalmış ve % 4’ü olumsuz yanıt vermiştir. Kurum bakımında çocukların çoğunluğu bakım elemanlarını çevreyi keşfetmek için güvenli üs olarak kullanmaktadır. Ancak bakım elemanlarının bir kısmı bu konuda kararsızlıklarını ifade etmişlerdir.

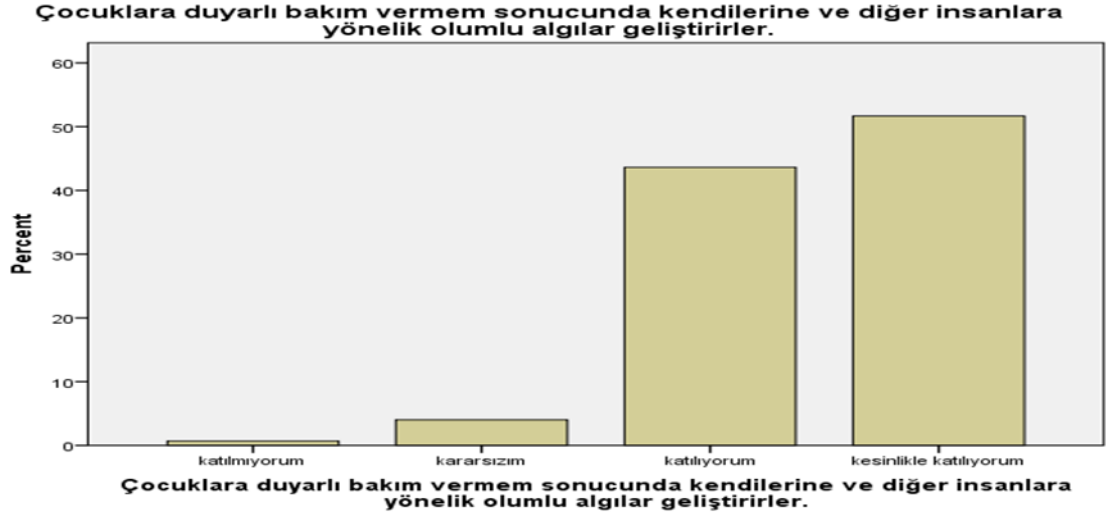
Bakım elemanları gerçekleştirilen birebir görüşmelerde güvenli üs kullanımının erken çocukluk döneminin başlarında gerçekleştiğini, çocuk davranışlarında bağımsızlık kazandıkça bu fonksiyonun işlevini yavaş yavaş kaybettiğini iletmişlerdir.

5.3.2.14. Olumlu İçsel Çalışan Modeller

Bowlby (1973)’e göre bakım verenin çocuğa verdiği tepkiler ve çocuğun yakınlık isteğine yaklaşımı bakım verenle tekrar eden günlük yaşantılarla çocuğun bilişsel temsilleri olarak kodlanmaktadır (Akt. Morsünbül ve Çok, 2011: 555).

Bağlanma figürleriyle etkileşim biçimleri sonraki yaşam dönemlerinde kişinin yakın ilişkilerdeki beklenti, inanç ve tutumlarını yönlendiren “içsel çalışma modellerinin” içeriğini oluşturur. Bowlby’e göre çocuklar erken gelişim döneminde bağlanma figürüyle kurdukları etkileşim sonucunda, sevmeye değer biri olup olmadıklarına ilişkin “benlik modeli” geliştirirlerken, bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve duyarlılığına dayanarak da “diğerleri modeli” oluştururlar. (Kesebir vd., 2011: 327-331). Bakım elemanlarının

duyarlı yaklaşımı sonucunda çocuklar kendilerini sevmeye değer ve diğerlerini güvenilir olarak algılamaktadır.

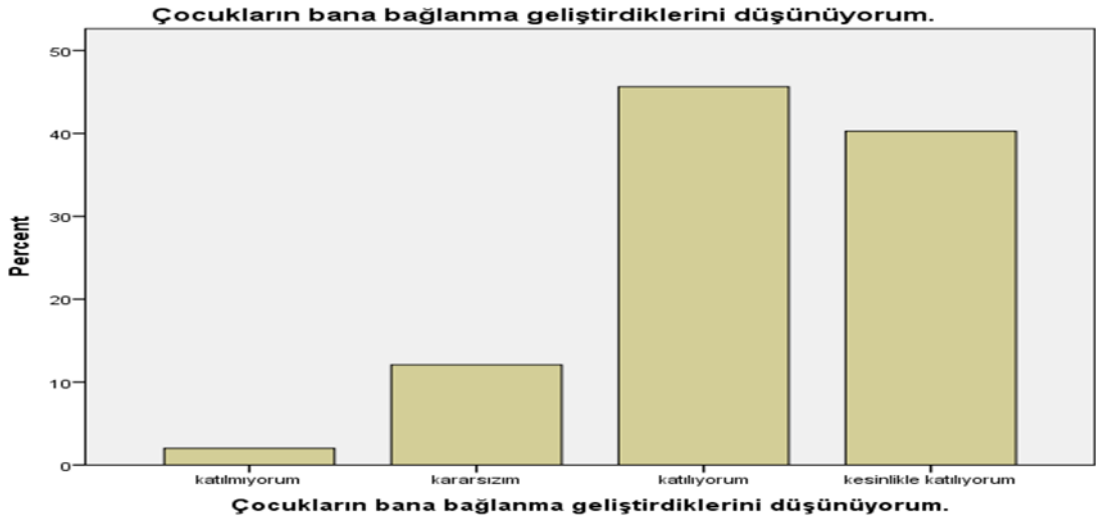
Grafik 14: Bakım Elemanlarının “Çocuklara Duyarlı Bakım Vermem Sonucunda Kendilerine ve Diğer İnsanlara Yönelik Olumlu Algılar Geliştirirler” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeleri

14. maddede bakım elemanlarının duyarlı bakım vermesi sonucu çocukların olumlu içsel çalışan modeller geliştirmesi sorgulanmıştır. Grafik 14 incelendiğinde bu ifade üzerinden bakım elemanlarının yalnızca % 4’ü kararsız kalmış, % 1’i katılmadıklarını dile getirmiştir. Bakım elemanlarının % 95’i olumlu yanıtlar vermiş, yarısından fazlası çocukların kesinlikle olumlu içsel temsiller geliştirdiğini belirtmiştir.

Bakım elemanları çocukların kendilerini ve çevrelerindeki diğer insanları olumlu algıladıklarını ifade etmektedir. Bu olumlu içsel temsiller çocuk evleri sitelerinde bakım elemanlarının duyarlı yaklaşımı sonucunda oluşmaktadır.

5.3.2.15. Bağlanma

Bağlanma Fonksiyonları Anketinin son maddesinde bakım elemanlarının çocuklarla bağlanma ilişkisi kurması doğrudan sorgulanmıştır. Bağlanma birincil bir bakım verene yakın durma, bu yakınlığın sürdürülmesi ile şekillenen davranışları içerir. Bağlanma ilişkisi bakım veren ve çocuk arasındaki davranışsal etkileşimlerle gerçekleşmektedir. Diğer duygusal bağlardan farkı bu ilişkinin tutarlılığının ve sürekliliğinin olmasıdır.

Grafik 15: Bakım Elemanlarının “Çocukların Bana Bağlanma Geliştirdiklerini Düşünüyorum” Maddesine Verdikleri Yanıtların Yüzdeler Dilimleri

Grafik 15 incelendiğinde bakım elemanlarının % 86’sı çocuklarla bağlanma ilişkileri kurduklarını belirtmiştir. Diğer taraftan bakım elemanlarının % 12’si kararsız kalmış ve % 2’si olumsuz yanıtlar vermiştir. Çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocukların çoğunluğu bakım elemanlarına bağlanma geliştirmektedir. Bir kısmı ise bu konuda yetersiz kalmaktadır.

Gerçekleştirilen birebir görüşmelerde bakım elemanlarının bağlanma olgusunu tanımlamakta ve değerlendirmekte sıkıntılar yaşadığı gözlenmiştir. Bakım elemanlarının çoğunluğu bağlanmayı ilk defa duyduklarını dile getirmiştir. Bağlanma sistemi, güvenli bağlanma ilişkisi ve bunun gerektirdikleri konusunda bakım elemanlarının bilgi eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bu noktada bakım elemanlarının mesleki eğitim almış kişiler arasından seçilmesi bir kez daha önemli bir husus olarak değerlendirilmektedir.

5.4. Bağlanma Faktörleri Analizi

Bu bölümde çocuk evleri sitelerinde korunmaya muhtaç çocuklarla bakım elemanları arasında bağlanma gelişimini etkileyebilecek bazı faktörlerin değerlendirmeleri bakım elemanları beyanlarına dayanılarak sunulmuştur.

Tablo 14:
Bakım Elemanlarının Bağlanma Faktörleri Değerlendirmeleri Ortalamaları

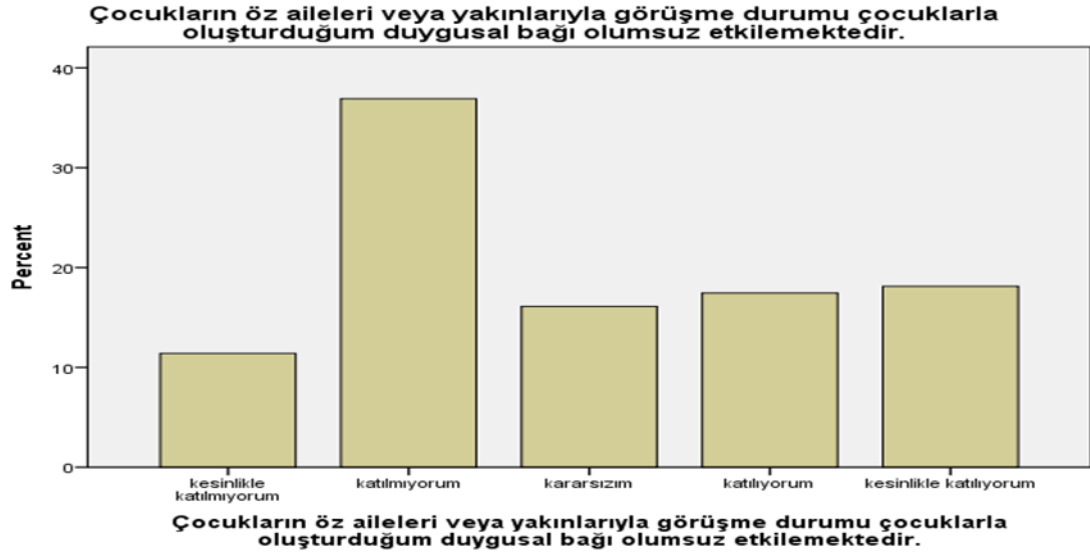
	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Çocukların öz aileleri veya yakınlarıyla görüşme durumu çocuklarla oluşturduğum duygusal bağı etkilemektedir.	150	2,94	1,312
Aynı bakım ortamında kardeşleriyle beraber kalan çocuklarla daha kolay duygusal bağlar kuruyorum.	150	3,03	1,071
Yeni ev tipi bakım hizmeti eski koğuş tipi hizmete göre çocuklarla güvenli bağ kurmamı kolaylaştırır.	150	4,22	1,007
Ebeveynleriyle bir bağ kurmadan erken aylarda kuruma gelen çocuklarla güvenli bağ kurmada diğer çocuklara göre daha zorlanıyorum.	150	2,77	1,290
Çeşitli örselenmişlikler sonucu kuruma gelen çocuklar kötü deneyimlerini atlatarak benimle güvenli bağlar kurar.	150	4,14	,800
Küçük yaşlardaki çocuklarla (2-3-4 yaş) daha güvenli bağlar kurarım.	150	3,97	,996
Kötü muamele (istismar, ihmal vb.) sonucu kuruma gelen çocuklarla diğer nedenlerle kuruma gelen çocuklar duygusal bağ kurma açısından farklılaşıyor.	150	3,76	1,121
Uzun süredir kurumda kalmakta olan çocuklarla bağ kurarken zorlanıyorum.	150	3,84	1,174

5.4.1. Çocukların Öz Aileleri veya Yakınlarıyla Görüşme Durumu

Çocuk Evleri Çalışma Usül ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Genelge'nin (2011/02) 4. Hükmünün g) bendinde "Çocukların aileleri tarafından ziyaret edilmesi veya izinli verilmeleri ile izin dönüşü teslim edilmeleri koordinasyon merkezinde veya koordinasyon merkezi tarafından belirlenen bir başka mekânda gerçekleştirilir. Aile/yakınları ile görüşmesi gereken çocukların, aile/yakınları ile koordinasyon merkezi görevlileri tarafından ziyaret planı yapılır, planın bir örneği aile/yakınlarına verilir. Ziyaretler bu plan doğrultusunda gerçekleştirilir. Çocukların aileleri tarafından ziyaret edilme sıklığı ailenin/çocuğun talebi doğrultusunda değişiklik gösterip çocuğun aile yanına dönüşü teşvik edilmelidir" ifadesi yer almaktadır. Buna göre kurumlardaki çocukların öz aileleriyle görüşmeleri desteklenmektedir.

Bir çalışmada kurum bakımında öz aile ile iletişim kurulması duygusal ve davranışsal sorunları azaltan faktörler arasında değerlendirilmiştir (Şimşek vd., 2008: 235). Karakoyun'un (2015: 39) korunmaya muhtaç çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmasında ise biyolojik anne-babayla görüşme durumu ile bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Diğer taraftan kurum ortamında biyolojik aile ile görüşme ve aile ile duygusal bağların sürdürülmesi, bu çocukların bakım ortamına uyum sağlamasını zorlaştırabilmektedir. Bu durumun çocukların yeni bakım verenleriyle güvenli bağlanma gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir (Quiroga ve Hamilton Giachritsis, 2016: 650).

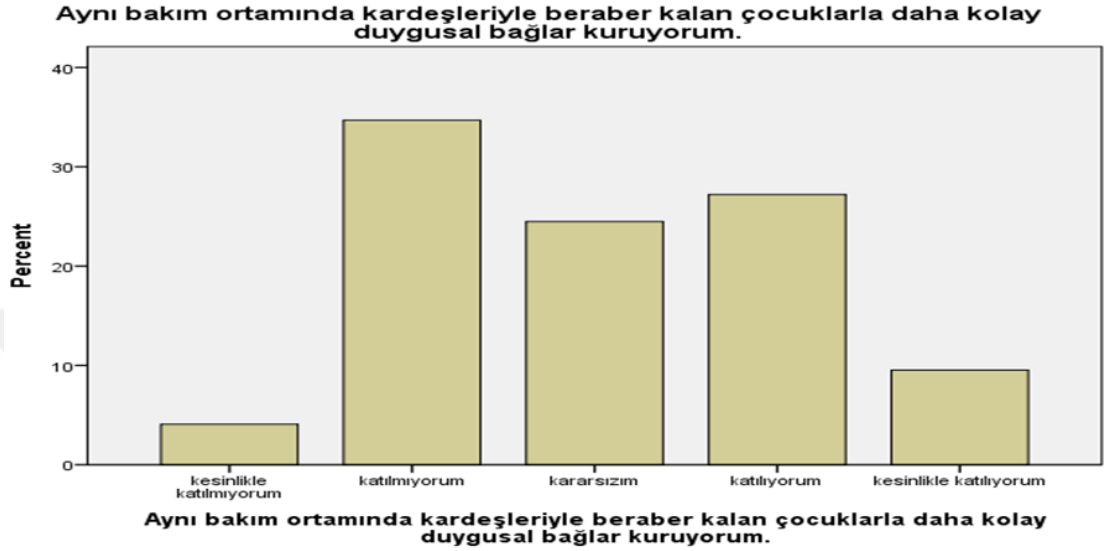
Grafik 16: Çocukların Öz Aileleri veya Yakınlarıyla Görüşme Durumuna Göre Bağlanma

Grafik 16 değerlendirildiğinde bakım elemanlarının yaklaşık % 48'i çocukların öz aileleriyle görüşme durumunun onlarla kurdukları duygusal bağı olumsuz yönde etkilemediğini belirtmiştir. Bakım elemanlarının yalnızca % 35'i bunun olumsuz bir faktör olduğunu değerlendirirken, % 16'sı kararsız kalmıştır. Aileleriyle görüşme durumundan bağımsız olarak çocuklar bakım elemanlarına duygusal bağlar geliştirmektedir. Bakım elemanlarının yarıya yakını bunu olumlu bir faktör olarak değerlendirmiştir.

5.4.2. Aynı Bakım Ortamında Kardeşleriyle Beraber Kalan Çocuklar

Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in (2008) İkinci Bölümünde 5. Maddenin 2. Bendinde Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nin görevleri arasında 3) Aynı evde kalması uygun bulunan en küçük ve en büyük çocuk arasındaki yaş farkının en fazla üç yaş olması, seçilecek çocukların kardeş olması durumunda ise yaş farkı aranmaması gerektiği ifade edilmiştir. ASPB korunmaya muhtaç çocukların aynı kurum çatısı altında kardeşleriyle beraber kalmasını desteklemektedir.

Yüksel (2016: 88) yüksek lisans çalışmasında aynı kurum ortamında kardeşi olan kişilerin güvenli bağlanma biçimi puan ortalamalarının, kurumda kardeşi olmayanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Aynı kurumda bir kardeşin varlığı kişilerin yalnızlık, çaresizlik, kaygı gibi depresif duygularını önlemektedir.

Grafik 17: Aynı Bakım Ortamında Kardeşleriyle Beraber Kalan Çocuklarla Bağlanma

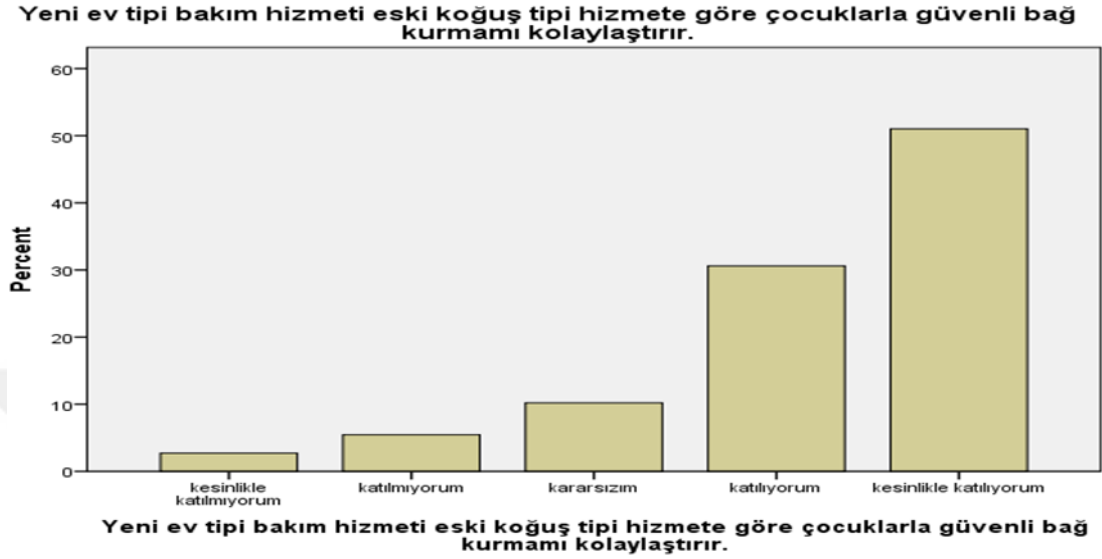
ASPB kurum bakımında kardeşlerin aynı ortamda kalmalarının daha doğru ve verimli olduğunu öngörmektedir. Çalışmada bakım elemanları da bunu doğrulayan değerlendirmeler gerçekleştirmiştir. Bakım elemanlarının % 39'u duygusal bağ kurma açısından aynı kurumda kardeşleriyle beraber kalan çocuklarla diğer çocuklar arasında bir farklılığın olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda kararsız olanlar ve bu fikre katılanların oranı oldukça yüksektir. Bakım elemanlarının çoğunluğu (% 61) aynı kurum ortamında kardeşin varlığının çocuklarla güvenli bağlanmayı kolaylaştırdığını düşünmektedir.

5.4.3. Ev Tipi Bakım Hizmeti

Kurum bakımındaki çocuklar, özellikle çok sayıda bakım elemanı ve çocuğun bir arada yaşadığı koğuş tipi kurumlarda sınırlı miktarda ve düşük kalitede etkileşim sonucunda seçilmiş bir bağlanma ilişkisinden yoksun kalırlar (Dries vd., 2009: 410-411).

Smyke vd.'ne göre (2002: 972) standart kurum bakımına kıyasla daha az bakım elemanı ile küçük gruplardan oluşan bakım hizmeti, kurum çocuklarında daha fazla güvenli bağlanma ilişkileri ve daha az davranış problemleri ile sonuçlanmıştır.

Çok sayıda çocuğun bakım aldığı koğuş tipi bakım kurumları yerine, daha az sayıda çocuğun yer aldığı küçük bakım grupları çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilme açısından güvenli bağlanma gelişimleri için tavsiye edilmektedir (Browne, 2009: 21).

Grafik 18: Yeni Ev Tipi Bakım Hizmetine Göre Bağlanma

Grafik 18'e göre bakım elemanlarının yarısı (% 51) yeni ev tipi bakım hizmetinin çocuklarla güvenli duygusal bağlar kurmayı kesinlikle kolaylaştırdığını belirtmiştir. Bakım elemanlarının % 31'i de bu ifadeye katıldığını ifade etmiştir. Sonuç olarak bakım elemanlarının büyük bir çoğunluğu (% 82) ev tipi bakım modelinin (Çocuk Evleri / Çocuk Evleri Sitesi) korunmaya muhtaç çocuklarla duygusal bağlar kurulması açısından faydalı bir uygulama olduğunu düşünmektedir. Bulgular bölümünde 5.1.6.'da belirtildiği gibi bakım elemanlarının büyük çoğunluğu uzun yıllar bakım elemanı olarak çalışmıştır. Dolayısıyla iki bakım türü arasında kıyaslama yapabilecek deneyime sahiptirler.

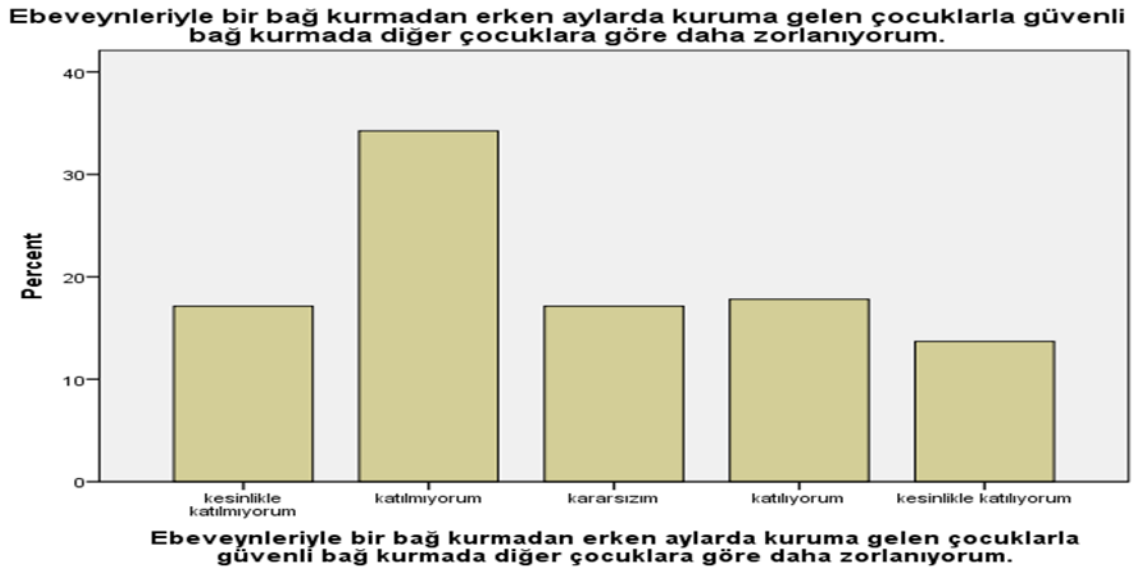
5.4.4. Erken Dönemde Kuruma Gelen Çocuklar

Erken gelişim döneminde kurum bakımına alınan çocuklar (bebeklik dönemi) öz aileleriyle henüz bir bağlanma ilişkisi deneyimleyememiştir. Bu durum bağlanma için kritik olan bu dönemde çocuklar için kaçırılmış bir gelişim fırsattır. Özellikle birçok bakım elemanının çok sayıda çocuğa bakım sağladığı ve bağlanma için yetersiz bir çevre sunan koğuş tipi kurumlarda erken dönemde kuruma gelen çocukların güvenli bir bağlanma ilişkisinden yoksun kalmaları söz konusudur.

Yüksel (2016: 43) kurum bakımına alınma yaşının genelde 7-12 yaş grubunda (% 50) gerçekleştiğini, 0-3 yaş aralığında kurum bakımına alınma oranının (% 13,3) ise daha düşük olduğunu belirlemiştir. Karakoyun (2015: 30) ise kurum bakımındaki çocukların % 79'unun 0-11 yaş aralığında ve % 21'inin 12 yaş üzerinde koruma altına alındıklarını tespit etmiştir.

Şimşek vd. (2008: 235)'nin çalışmasında erken yaşta kurum bakımı altına alınmanın çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını arttırdığı belirlenmiştir. Zeanah vd.'ne göre (2011: 76) kurum ortamına 6 aydan sonra getirilen çocuklar, kurum ortam koşulları da eklendiğinde diğer çocuklara göre daha fazla gelişimsel problem yaşamaktadır.

Ancak söz konusu çalışmalar koğuş tipi kalabalık kurumlarda gerçekleştirilmiştir. Daha az sayıda bakım elemanı ile sunulan ev tipi bakım hizmeti bu çocuklar kurum öncesinde bir bağlanma ilişkisi deneyimleyemese de bakım elemanlarıyla güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulmasını sağlayabilecektir.

Grafik 19: Ebeveynleriyle Bir Bağ Kurmadan Erken Aylarda Kuruma Gelen Çocuklarla Bağlanma

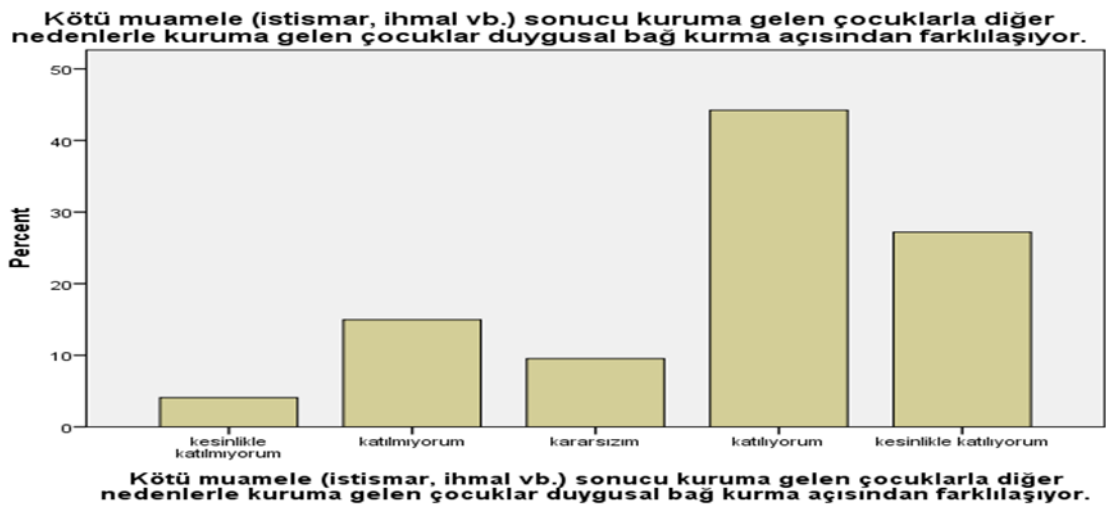
Grafik 19'a göre bakım elemanlarının yarısı (% 50) ebeveynleriyle bir bağlanma ilişkisi kurmadan erken aylarda koruma altına alınan çocuklarla güvenli bağlar kurarken zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Bakım elemanlarının bir kısmı (% 17) bu madde için kararsız kalmıştır.

Bakım elemanlarının beyanlarına göre bağlanma için kritik evre olan erken çocukluk döneminde daha önce böyle bir deneyim yaşama fırsatı bulamadan koruma altına alınan çocuklar bakım elemanlarıyla bağlanma geliştirebilmektedir. Erken dönemde kurum bakımına girme küçük çocuk için en doğal ve sağlıklı ortam olan aile yaşantısından yoksun bırakılmaktadır. Ancak bağlanma için kritik dönem sonlanmadığı için küçük grup bakımı sunulan kurumlarda duyarlı bakım sonucunda çocuklar bu yoksunluğu bir nebze telafi edebilecek şekilde güvenli bağlanma ilişkileri kurabilmektedir.

5.4.5. Kötü Muamele Sonucu Kuruma Alınan Çocuklar

Önceki örselenmişlikler (istismar, ihmal vb.) kurumdaki istikrarsız bakım deneyimleriyle birleştiğinde çocukların gelişiminde problemlere neden olmaktadır (Baptista vd., 2014: 2072). Şimşek vd.'ne göre (2008: 235) istismar ve ihmal sonucu kuruma alınma çeşitli duygusal ve davranışsal sorunların gelişimini pekiştirmektedir.

Kötü muamele geçmişi olan kurum bakımındaki çocukların diğer nedenlerle koruma altına çocuklara göre tepkisel bağlanma bozukluğu geliştirme olasılığı artmaktadır (Zeanah vd., 2004: 877). Vorria vd. (2003: 1210) metaanaliz çalışmasında kurum deneyimi geçmişinde herhangi bir kötü muameleye maruz kalan çocukların dağınık bağlanma geliştirme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Tepkisel bağlanma bozukluğu ve dağınık bağlanma örüntüleri 5.5.'te güvensiz bağlanma örüntüleri altında değerlendirilmiştir.

Grafik 20: Kötü Muamele (İstismar, İhmal vb.) Sonucu Kuruma Gelen Çocuklarla Bağlanma

Bakım elemanlarının % 71'i ihmal, istismar gibi örselenmişlikler sonucu kurum bakımı altına alınan çocukların ekonomik yetersizlikler gibi diğer nedenlerle korunma altına alınan çocuklardan güvenli bağlanma kurma açısından farklılaştıklarını, bu çocuklarla bağ kurarken daha çok zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Kötü muamele sonucu korunma altına alınan çocuklar için kurum içerisinde sosyal çalışmacılar tarafından ayrı bir tedavi planı oluşturulması gerekmektedir. Bu çocukların aileleriyle yaşadıkları olumsuz deneyimler neticesinde güvensiz bağlanma deneyimleri söz konusudur. Öncelikle kötü muamelenin çocuklar üzerindeki etkisini azaltacak görüşmeler gerçekleştirilmelidir. Daha sonra bakım elemanlarının duyarlı bakımı sayesinde güvensiz bağlanma örüntüleri güvenli bağlanma formuna dönüştürülebilecektir.

5.4.6. Örselenmişlikler Sonucu Kuruma Alınan Çocuklar

Grafik 20'de bakım elemanlarının kötü muamele sonucunda korunma altına alınan çocuklarla güvenli bağlanma kurarken zorlandıkları değerlendirilmişti. Grafik 21'de ise örselenmişlikler sonucunda bu çocukların bakım elemanlarıyla bağlanma ilişkisi kurmaları yorumlanmıştır.

Kurum bakımındaki çocuklar önceki örselenmişlikleri nedeniyle çeşitli güvensiz bağlanma biçimleri ile kuruma giriş yaparlar. Özellikle istismar, ihmal gibi kötü muamele ile ilişkilendirilen, bağlanma figürünün hem bakım hem korku kaynağı olması, çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız kalması ve tutarsız davranışları neticesinde ortaya çıkan dağınık bağlanma (Yıldızhan, 2017: 69) ve bakım verenin uygunsuz bağlanma davranışları ile fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu oluşturulamayan bağ ile şekillenen tepkisel bağlanma bozukluğu (Soysal vd., 2009: 249) bu çocuklarda sıklıkla görülmektedir.

Grafik 21: Çeşitli Örselenmişlikler Sonucu Kuruma Gelen Çocuklarla Bağlanma

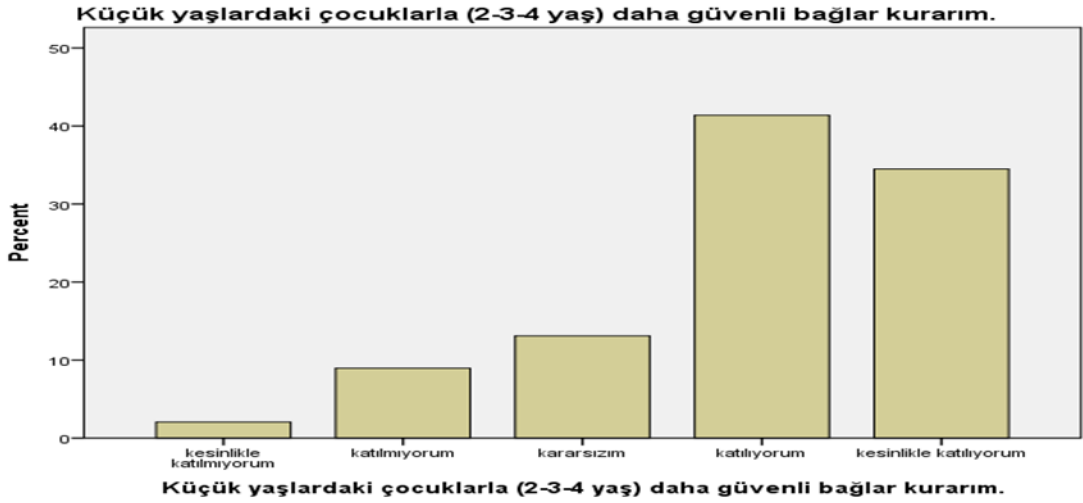
Grafik 21'e göre bakım elemanlarının % 84'ü ihmal, istismar gibi çeşitli örselenmişlikler sonucu kurum bakımı altına alınan çocukların kötü deneyimlerini atlatarak kendileriyle güvenli bağlanma ilişkileri kurduklarını belirtmişlerdir.

Kötü muamele sonucunda koruma altına alınarak bakım tedbiri alınan çocuklar bakım elemanlarının duyarlı yaklaşımıyla zamanla kötü yaşanmışlıklarını atlatarak güven duymayı başarmakta ve güvenli bağlanma geliştirebilmektedir. Çocuk evleri sitelerinde az sayıda bakım elemanı ile çocuklara sağlanan bireysel bakım ve ilgi sonucunda kötü muamele deneyimi olan çocuklarda güvensiz bağlanma biçimleri yerini güvenli bağlanma ilişkilerine bırakmaktadır.

5.4.7. Küçük Yaşlardaki Çocuklar

Berens ve Nelson'a göre (2015: 388) erken yaşlarda kurum bakımı bağlanma kritik evresini kapsadığından gelişimsel problemlerin daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır.

Öte yandan, güvenli bağlanma ilişkisi geliştirilemeden bu kritik dönem atlandığında sonraki gelişim dönemlerinde güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulması oldukça zordur (Erol ve Şimşek, 2006: 4). Bu nedenle kurum ortamında küçük yaşlardaki çocuklarla güvenli bağlanma ilişkilerinin oluşturulması sonraki gelişim dönemlerine göre daha kolay olacaktır.

Grafik 22: Küçük Yaşlardaki Çocuklarla Bağlanma

Grafik 22 değerlendirildiğinde bakım elemanlarının % 76'sı küçük yaşta çocuklarla, büyük yaşlardaki çocuklara kıyasla daha güvenli bağlanma ilişkileri kurduklarını belirtmişlerdir.

Bu değerlendirme erken çocukluk döneminin bağlanma için kritik evre olduğunu ve bağlanma davranış örüntülerinin bakım süreciyle doğru orantılı olarak bu evrede şekillendiği doğrulamaktadır. Erken gelişim dönemi aşıldığında bu çocukların bağlanma gelişimi zorlaşmaktadır. Bu doğrultuda erken gelişim dönemi çocukları için kurumlarda özel düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

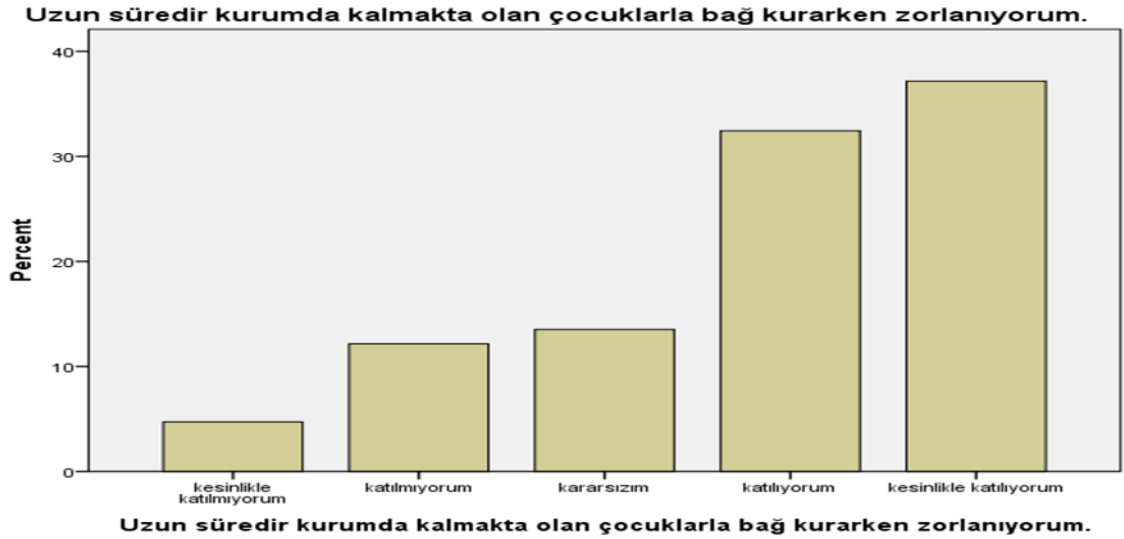
5.4.8. Uzun Süredir Kurumda Kalma

Yüksel (2016: 44) korunmaya muhtaç çocuklarda ortalama kurum bakımında kalma süresinin 10,55 yıl olduğunu tespit etmiştir. Karakoyun (2015:30) ise korunmaya muhtaç çocukların % 51,9'unun 1-12 yıl arasında ve 48,1'inin % 13-18 yıl arasında kurum bakımında kaldıklarını belirlemiştir. Görüldüğü gibi korunmaya muhtaç çocuklar uzun yıllar kurum bakımını deneyimlemektedir.

Uzun süre kurum bakımında kalan çocukların bir kısmı güvenli bağlanma örüntüleri oluştursa da çoğu çocuk bunu gerçekleştirememektedir. Bu çocuklarda uzun süre birincil bir bağlanma figüründen yoksun kalma sonucunda güvensiz bağlanma stilleri oluşmaktadır (Vorria vd., 2003: 1209).

Ayrıca Saraç (2011: 75) uzun süre kurumda kalan çocukların daha çok davranışsal problemler deneyimlediklerini belirlemiş, benzer şekilde Şimşek vd.'nin (2008: 242) çalışmaları uzun süre kurum bakımı almış yetişkinlerin duygusal ve davranışsal sorun yaşama riskinin arttığını göstermiştir.

En iyileştirilmiş kurum şartları dahi çocukları optimum gelişim için normal bir çevreden mahrum bırakmaktadır. Bu nedenle kurum bakımının kısa tutularak çocukların uygun şartlar oluştuğunda aile yanına dönüşleri ya da bir an önce aile odaklı hizmetlerden (koruyucu aile/evlat edindirme) faydalandırılması tavsiye edilmektedir. (ASPB, 2016 Yılı Faaliyet Raporu: 85).

Grafik 23: Uzun Süre Kurumda Kalan Çocuklarla Bağlanma

Bu çalışmada bakım elemanlarının çoğunluğu (% 68) uzun süredir kurumda bakım altında olan çocuklarla diğerlerine göre daha zor güvenli bağlanma ilişkileri kurduklarını belirtmektedir. Uzun süreli kurum bakımı çocukların güvenli bağlanma gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Çünkü uzun süreli kurum bakımı çok daha fazla sayıda bakım elemanı (bağlanma figürü), kesilen ve yeniden kurulan ilişkiler, değişen bakım ortamları anlamına gelmektedir. Bu şartlar altında güvenli bağlanma ilişkileri kurulsa da bunların istikrarı çoğu zaman söz konusu olamamaktadır. Bu bağlamda ASPB'nin ilkeleri doğrultusunda hareket edilerek kurum bakımının kısa tutulması ve bakım altındaki çocukların mümkün olduğunca en hızlı şekilde aile odaklı diğer hizmetlerden faydalandırılması gerekmektedir.

5.5. Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Güvensiz Bağlanma Örüntüleri Analizi

Bu bölümde literatür çalışmalarıyla kurum bakımındaki korunmaya muhtaç çocuklarda gözlemlenen güvensiz bağlanma örüntülerinin çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda görülme sıklığı bakım elemanlarının gözlemlerine dayanarak değerlendirilmiştir. Sırasıyla rastgele yakınlık, dağılık bağlanma, bağ kuramama, kaygılı bağlanma, kaçınan bağlanma davranış örüntülerinin görülme sıklığı analiz edilmiştir.

Tablo 15:
Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Güvensiz Bağlanma Örüntüleri Ortalamaları

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Rastgele Yakınlık	150	3,11	1,312
Dağılık Bağlanma	150	3,09	,999
Bağ Kuramama	150	2,27	1,253
Kaygılı Bağlanma	150	3,33	1,262
Kaçınan Bağlanma	150	2,37	1,090

Tablo 28'e göre çocuk evleri sitelerinde korunmaya muhtaç çocuklarda en yaygın görülen güvensiz bağlanma örüntüsü kaygılı bağlanma (N=3,33) iken, bunu sırasıyla rastgele yakınlık (N=3,11) ve dağılık bağlanma (N=3,09) davranış örüntüleri izlemektedir. En az görülen güvensiz bağlanma örüntüleri ise bağ kuramama (N=2,27) ve kaçınan bağlanma (N=2,37) davranış örüntüleridir.

Tablo 16:
Güvensiz Bağlanma Davranış Örüntülerinin Normal Dağılım Analizi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Rastgele Yakınlık	,201	150	,000	,888	150	,000
Dağılık Bağlanma	,236	150	,000	,890	150	,000
Bağ Kuramama	,266	150	,000	,830	150	,000
Kaygılı Bağlanma	,235	150	,000	,889	150	,000
Kaçınan Bağlanma	,254	150	,000	,875	150	,000

Shapiro-Wilk normallik testi sonuçları değerlendirildiğinde güvensiz bağlanma davranış örüntülerinin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir (p=0,000, sig.<0,05). Bu nedenle güvensiz bağlanma davranışları arasındaki korelasyonlar değerlendirilirken Spearman korelasyon değeri göz önünde bulundurulacaktır. Korelasyon analizi tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 17:
Güvensiz Bağlanma Davranış Örüntüleri Spearman Korelasyon Analizi

		Rastgele Yakınlık	Dağınlık Bağlanma	Bağ Kuramama	Kaygılı Bağlanma	Kaçınan Bağlanma
Rastgele Yakınlık	Correlation Coefficient	1,000	,206*	-,180*	,113	-,189*
	Sig. (2-tailed)	.	,012	,028	,169	,020
	N	150	150	150	150	150
Dağınlık Bağlanma	Correlation Coefficient	,206*	1,000	-,054	,039	,081
	Sig. (2-tailed)	,012	.	,516	,637	,322
	N	150	150	150	150	150
Bağ Kuramama	Correlation Coefficient	-,180*	-,054	1,000	-,118	,517**
	Sig. (2-tailed)	,028	,516	.	,152	,000
	N	150	150	150	150	150
Kaygılı Bağlanma	Correlation Coefficient	,113	,039	-,118	1,000	-,227**
	Sig. (2-tailed)	,169	,637	,152	.	,005
	N	150	150	150	150	150
Kaçınan Bağlanma	Correlation Coefficient	-,189*	,081	,517**	-,227**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,020	,322	,000	,005	
	N	150	150	150	150	150

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Spearman korelasyon analizi sonuçlarına göre rastgele yakınlık davranışları ile dağınlık bağlanma davranışları arasında ($r=,206$, $p=,012$, $\text{sig}.<.05$) pozitif yönde, rastgele yakınlık ve bağ kuramama davranışları arasında ($r=-,180$, $p=,028$, $\text{sig}.<.05$) negatif yönde, rastgele yakınlık davranışları ve kaçınan davranışlar arasında ($r=-,189$, $p=,020$, $\text{sig}.<.05$) negatif yönde, bağ kuramama davranışları ile kaçınan davranışlar arasında ($r=,517$, $p=,000$, $\text{sig}.<.05$) pozitif yönde ve kaygılı davranışlar ile kaçınan davranışlar arasında ($r=-,227$, $p=,005$, $\text{sig}.<.05$) negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Rastgele yakınlık ile dağınlık bağlanma örüntülerinin benzer doğrultuda izlediği görülmüştür. Diğer taraftan rastgele yakınlık ile bağ kuramama ve kaçınan davranışlar arasında ters yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Rastgele yakınlık (dizihibe) ve bağ kuramama (inhibe) davranışları tepkisel bağlanma bozukluğunun alt türleridir (Subaşı, 2015: 54). Rastgele yakınlık davranışları bir bağlanma figürü seçmeden herkese benzer

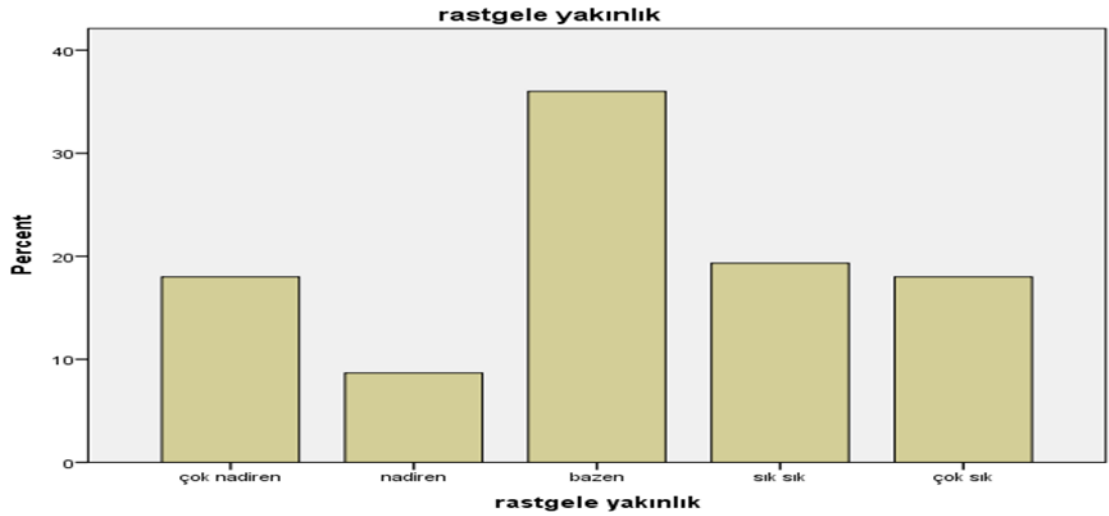
yakınlık davranışlarıyla gerçekleşirken, bağ kuramama hiç kimseyle bir yakınlık kurmama, kendini soyutlama şeklinde davranışlardır. Bu iki davranış türü birbirinin tersi davranış örüntülerinden oluşmaktadır. Kaçınan davranışlar ise bağlanma figürüyle yakınlık kurmaktan kaçınma ve bağımsız davranışlarla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bağ kuramama ve kaçınan davranış örüntüleri ile rastgele yakınlık gösterme davranışları arasındaki negatif yönlü ilişki beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan bağ kuramama ve kaçınan davranışlar arasında da olumlu yönde ilişki belirlenmiştir. Her iki davranış örüntüsü bağlanma figüründen uzak durma ve bir yakınlık kurmama amacı etrafında şekillenmektedir. Son olarak birbiriyle ters noktalarda konumlanan kaygılı ve kaçınan davranışlar arasında olumsuz ilişkilerin belirlenmesi her bir davranış örüntüsünün kendi içerisinde tutarlı olduğunu ve güvensiz bağlanmayı temsil eden davranışlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca korelasyon ilişkileri değerlendirildiğinde en kuvvetli korelasyonun bağ kuramama ve kaçınan davranışlar arasında olduğu görülmektedir. Bu iki davranış örüntülerinin birlikte izlediği düşünülmektedir.

5.5.1. Rastgele Yakınlık (Dizihibe Tip Tepkisel Bağlanma Bozukluğu)

Literatür çalışmalarına göre korunma altına alınan çocuklarda bir güvensiz bağlanma örüntüsü olarak bağlanma figürü ve diğer iletişim kurulan insanlara karşı ayırd edici olmayacak şekilde yakınlık gösterme davranışları gözlemlenebilmektedir (Rutter vd., 2007: 17). Rastgele yakınlık davranışı bir bağlanma figürüyle bağlanma ilişkisinin kurulamaması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bağlanma figürünün yokluğu nedeniyle çocuk herkese karşı benzer yakınlık davranışları sergilemektedir.

Kurumlarda kalan çocuklarda ailesi yanında kalan çocuklara göre rastgele yakınlık davranışı daha yaygın olarak gözlenmektedir (Smyke vd., 2002: 972; Zeanah vd., 2005: 1020).

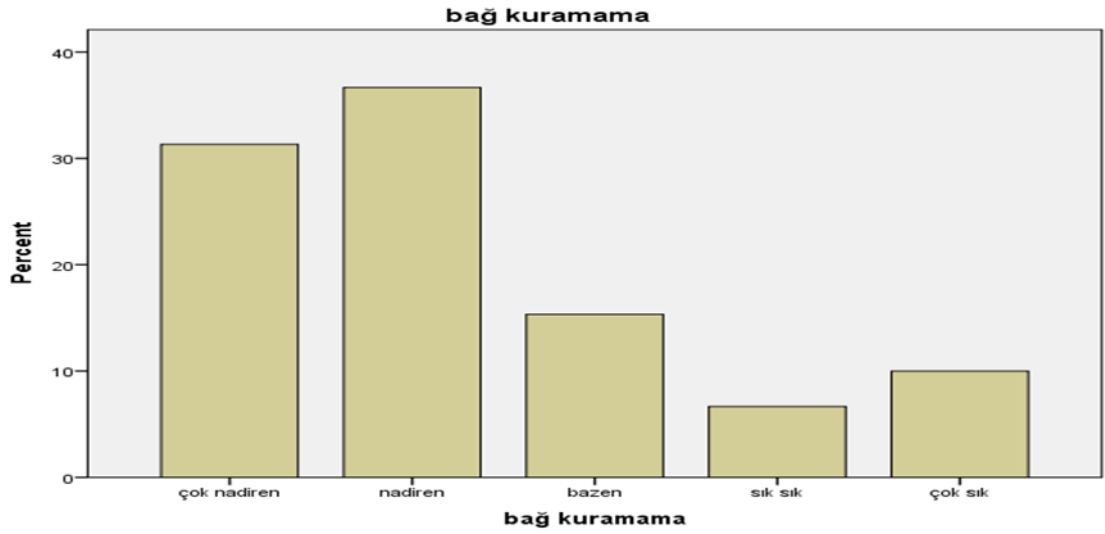
Grafik 24: Rastgele Yakınlık

Çalışmada bakım elemanlarının % 36'sı bazen, % 19'u sık sık kurum bakımındaki çocuklarda rastgele yakınlık davranış örüntülerini gözlemlediğini belirtmiştir. Ülkemizde çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda rastgele yakınlık davranışları sıklıkla gözlemlenmektedir. Araştırmadan rastgele yakınlık davranış örüntüsüyle ilgili çıkan sonuçlar diğer literatür çalışmalarıyla aynı doğrultudadır.

5.5.2. Bağ Kuramama (İnhibe Tip Tepkisel Bağlanma Bozukluğu)

Bağ kuramama (izole) davranışlarla şekillenen inhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğu bir bağlanma tecrübesinden tamamen yoksun kalmış çocuklarda görülmektedir. Bu çocuklar normatif bakımdan yoksun ve ihmal edilmiş çocuklardır. Kurum bakımı öncesinde ve bakım sürecinde kötü muameleye uğramış çocuklarda inhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğuna rastlanmaktadır (Subaşı, 2015: 54).

Kalabalık koğuş tipi kurumların yaygın olduğu Romanya yetimhanelerinde gerçekleştirilen bir çalışmada standart kurum bakımında kalan çocukların tepkisel bağlanma bozukluğu için risk altında oldukları belirlenmiştir (Zeanah vd., 2002: 972). Bu kurumlar çocukları duygusal olarak yoksun bırakmaktadır.

Grafik 25: Bağ Kuramama

Kurum bakımı altındaki çocukların yakın duygusal bağlar kuramaması incelendiğinde, Grafik 25'teki veriler bakım elemanlarının % 37'sinin çok nadiren, % 31'inin nadiren kurumdaki çocuklarda bağ kuramama davranış örüntülerini gözlemlediğini göstermektedir.

Bu değerlendirmelerden anlaşılacağı gibi çocuk evleri sitelerinde kalan çocuklarda istisnalar dışında bağlanma ilişkisi kuramama durumu yaşanmamaktadır. Çalışmada bağ kuramama davranışlarına nadiren rastlanması, çocuk evleri sitelerinin (ev tipi bakım hizmeti) çocukların bağlanma problemleri gelişimini önleyen ve kurumsal bakımın yoksunluğunu azaltan bir bakım hizmeti olduğunu göstermektedir.

5.5.3. Dağınık Bağlanma

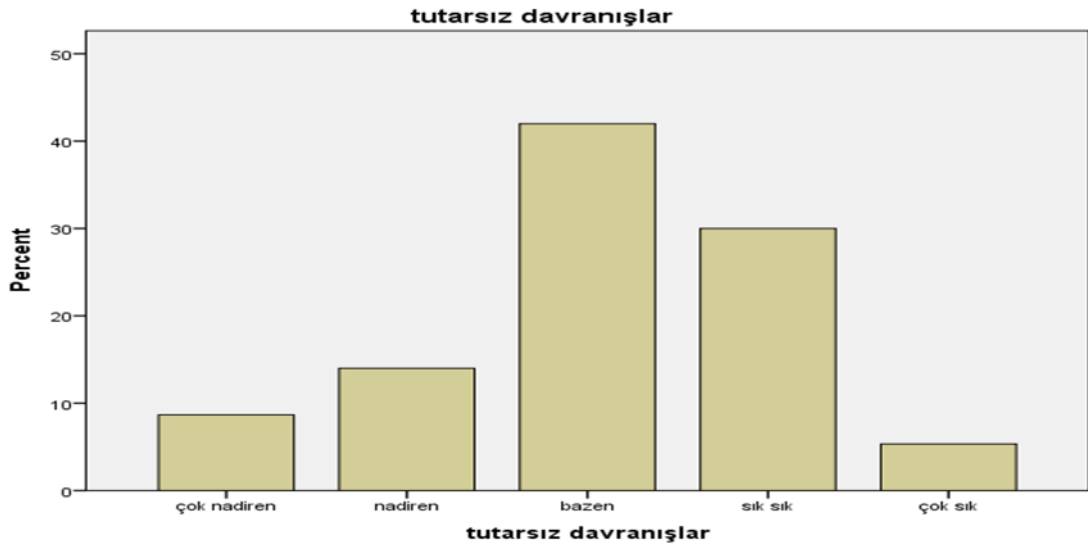
Dağınık bağlanma geliştirmiş çocuklar bağlanma figürüyle etkileşimler sırasında bazen güvenli, bazen kaygılı ya da kaçınan davranışlardan oluşan karışık örüntüler sergileyebilmektedir. Dağınık bağlanmanın bakım verenin tehditkar, korkulu ve ayrılmış bakım süreciyle alakalı olduğu düşünülmektedir (WHO, 2004: 24).

Bir çalışmada bakım elemanlarının çocukları disipline etmek için kullandıkları bazı yöntemlerin çocukların dağınık bağlanma stili geliştirmesine neden olduğunu ortaya çıkarmıştır (Vorría vd., 2003: 1212). Bir diğer çalışmada ailelerinin yanında kötü muamele gören çocukların kurumlardaki çocuklardan daha az güvenli bağlanma geliştirdiklerini, ancak kurumlardaki çocukların kötü muamele söz konusu olan evlerde

aileleri ile kalan çocuklardan daha yüksek oranda dağınık bağlanma stili geliştirdikleri görülmüştür (Cyr vd., 2010: 87). Kurumlarda sabit bakım elemanlarının yetersizliği ve bakımın istikrarsız oluşu dağınık bağlanma oluşumuna neden olmaktadır.

Bakermans-Kranenburg vd. (2011: 6)'e göre ailesi yanında yaşayan bireyler ve kurum bakımı altındaki bireylerde dağınık bağlanma farklı süreçlerle gelişmektedir. Dağınık bağlanma evde istismar, ihmal gibi süreçlerle gelişirken, kurum ortamında tek bir bakım verenin olmayışı, vardiya sistemi ve bakıcı değişiklikleri gibi koşulların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Kurum bakım ortamı, bakım koşullarının yetersizliği ve tutarsızlığı nedeniyle çocukları doğrudan dağınık bağlanma riski ile karşı karşıya bırakmaktadır. Quiroga ve Hamilton Grachritsis'in (2016: 636) 7 çalışma üzerinden derledikleri sonuçlara göre kurum bakımında dağınık bağlanma görülme oranı % 43,6 olarak tespit edilmiştir. Bir diğer çalışmada Vorria vd. (2003: 1214) kurum bakımındaki çocukların % 66'sının dağınık bağlanma geliştiğini tespit etmiştir.

Grafik 26: Tutarsız Davranışlar

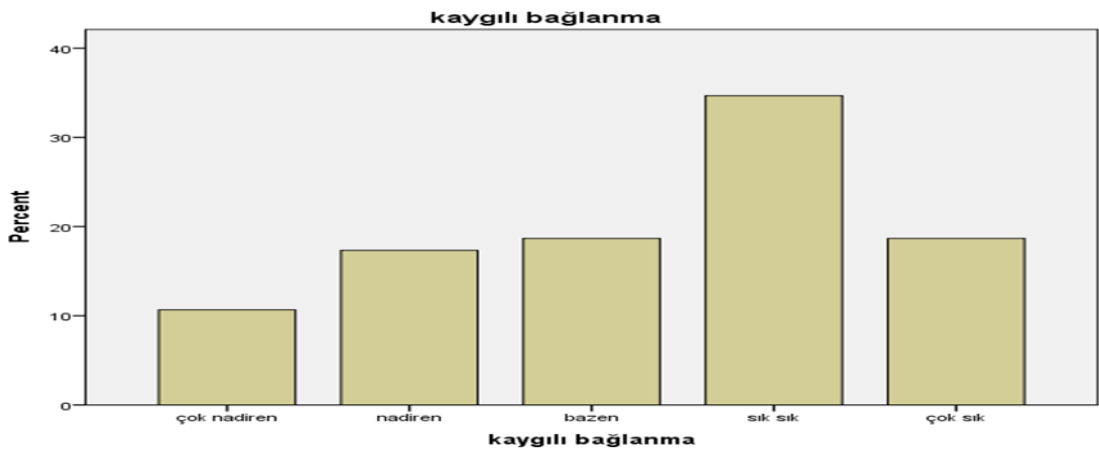
Grafik 26'ya göre koruma altına alınan çocuklarda dağınık bağlanma incelendiğinde bakım elemanlarının % 42'si bazen, % 30'u sık sık bu tür davranışlara rastladığını belirtmiştir. Çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocuklarda bağlanma figürüne (bakım elemanı) yönelik bazen yakın, bazen uzak duran ve çoğunlukla kesintiye uğrayan tutarsız davranış örüntüleri zaman zaman gözlemlenebilmektedir. Bu davranış örüntüleri dağınık bağlanma stili altında değerlendirilmektedir.

5.5.4. Kaygılı Bağlanma

Ainsworth'e göre (1979: 38) bağlanma figürünün duyarsızlığı çocukta bu kişiye ihtiyacı olduğunda ulaşılamayacağı yönünde bir kaygıya neden olur. Çocuk bu kaygıyla bağlanma figürünü güvenli üs olarak kullanamaz ve keşif davranışlarını gerçekleştiremez. Bunun tersine sürekli bağlanma figürünü göz önünde tutmaya çalışır. Bağlanma sistemi yabancı bir ortam, yabancı bir kişi, hastalık gibi durumlarla aktive olduğunda çocuk bağlanma figürüyle fiziksel yakınlık kurarak rahatlamaya çalışır. Bağlanma figürü bu duruma kayıtsız kaldığında çocuk engellenir. Bunun sonucunda çocukta öfke oluşur, kararsızlık ve direnç gerçekleşebilir.

Kaygılı bağlanmada çocuklar bakım verenlerden ayrıldıklarında yoğun stres yaşarlar. Bakım verenle yeniden bir araya geldiğinde hem yakınlık kuran hem de reddedici davranışlar sergiler ve oyun gibi rutin davranışlarına kolayca dönemezler (WHO, 2004: 24). Kaygılı bağlanan çocuklar fiziksel yakınlığın bozulması yönünde bir tehdit algıladığında ayrılık kaygısı yaşamakta ve bunun sonucunda bağlanma figürünü yakında tutmaya yönelik yapışkan davranışlar sergilemektedir (Hazan ve Shaver, 1994: 3).

Diğer taraftan bazen ilgili bazen reddedici yaklaşımlarla tutarsız bakım verenler kaygılı bağlanmaya neden olmaktadır (Sümer vd., 2016: 18). Kaygılı/kararsız bağlanma örüntüsü, metaanaliz çalışmasında kurum bakımındaki çocuklarda % 11,8 olarak belirlenmiştir (Quiroga ve Hamilton Grachritsis, 2016: 636).

Grafik 27: Kaygılı Bağlanma

Grafik 27'deki yüzdeler incelendiğinde bakım elemanları beyanlarına göre çocuk evleri sitelerinde yaşamakta olan çocuklarda kaygılı bağlanma örüntüleri sıklıkla

gözlenmektedir. Bakım elemanlarının % 35'i sık sık, % 19'u bazen ve % 19'u çok sıklıkta kaygılı bağlanma davranış örüntülerine rastladığını belirtmiştir. Bu çalışmada bakım elemanlarının % 54'ü çocuklarda kaygılı bağlanma davranış örüntülerini gözlemlediğini belirtmiştir.

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklarda kaygılı bağlanma biçimi diğer ülkelere göre daha sıklıkla görülmektedir. Bu durum kurumlardaki çocukların ihmal edilmediğini, ancak bakımın tutarlılığı ve sürekliliği noktasında yetersizlikler yaşanabildiğini göstermektedir.

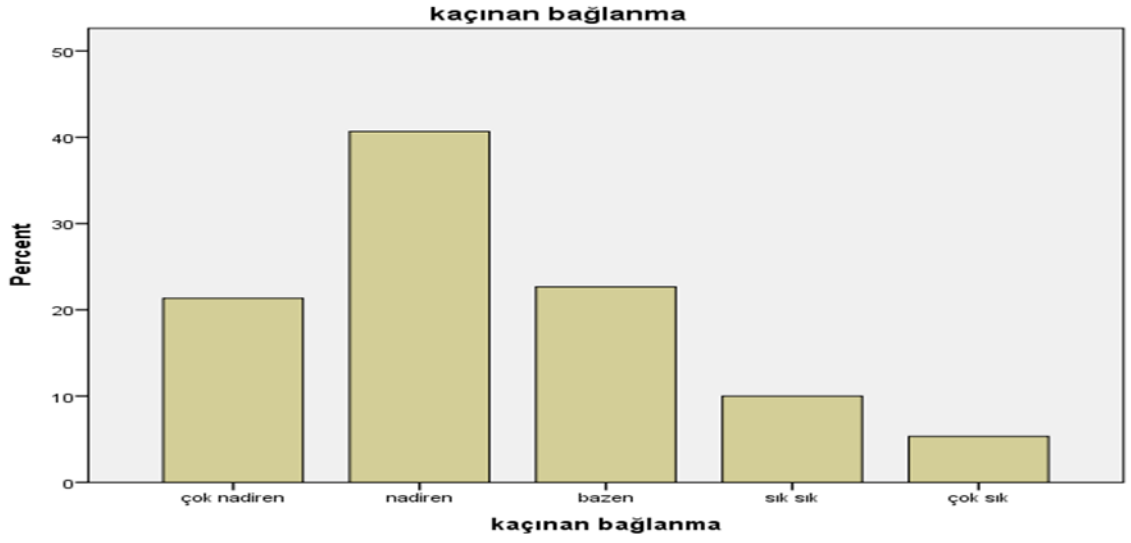
5.5.5. Kaçınan Bağlanma

Kaçınan davranış örüntüleri yakınlık kurmaktan kaçınma, mesafeli duruş gibi bakım elemanı ile bağlanma ilişkisi kurmaktan kaçınma davranışlarını içermektedir. Kurum ortamlarında bakım verenin ulaşamaması sonucunda çocuklar bakıcıyla bir ilişkiyi sürdürmek için bakım, rahatlık ve güvenlik ihtiyaçlarını bastırmakta veya kurumdaki duyarsız, öngörülemez, istikrarsız ve tutarsız bakım sunan çevreyi yansıtan stres durumlarında kaçınan bağlanma kalıpları geliştirebilmektedir (Zeanah vd., 2011: 70).

Ainsworth gözlem çalışmasında (1979: 38) kaçınan bağlanma geliştiren çocukların annelerinin reddeden, çocuk planlarını ve aktivitelerini böldüğünde yakınlık kurmada isteksiz, katı ve dürtüsel bir örüntü seyreden, sabırsız, küskün, apaçık öfke gibi yaklaşımlarının olduğunu belirlemiştir. Bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını ihmal etmesi, çocuğun bağımsız davranma eğilimine yani kaçınmaya neden olmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999: 79).

Kaçınan bağlanma geliştirmiş çocuklar bakım verenden ayrıldığında herhangi bir stres yaşamaz, döndüğünde de herhangi bir tepki vermezler (WHO, 2004: 24). Kaçınan bağlanma bir savunma mekanizması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlanma stilinde çocuk hayal kırıklığına uğramamak için bağlanma figürüyle yakınlık kurmaktan kaçmaktadır.

Metanaliz çalışması sonuçlarına göre kaçınan bağlanma kurum bakımındaki çocuklarda % 23 oranında gözlenmektedir (Quiroga ve Hamilton Grachritsis, 2016: 636).

Grafik 28: Kaçınan Bağlanma

Grafik 28'e göre bakım elemanlarının % 41'i nadiren, % 23'ü bazen ve % 22'si çok nadiren kaçınma davranış örüntülerine rastladığını belirtmiştir. Çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocuklarda kaçınma davranışları oldukça az gözlemlenmektedir. Bu da kurumlarda çocukların ihtiyaçlarının karşılandığını, çocukların ihmal edilmediğini ve bakım elemanlarının duyarlı yaklaşımını göstermektedir.

Ülkemizde kurum bakımındaki çocuklarda kaçınan bağlanma örüntüleri diğer ülkelerle yakın oranlardadır. Diğer güvensiz bağlanma örüntülerine göre kaçınan bağlanma stili korunmaya muhtaç çocuklarda daha az sıklıkta görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bakım Elemanlarının Demografik Bilgileri ve Kurum Bakım Ortamı Bilgileri

Bakım elemanlarının çocuklarla güvenli bağlanma ilişkileri kurabilmesine etki edebilecek bazı demografik faktörlerle ilgili bilgiler edinilmiştir. Çalışmanın evrenini oluşturan bakım elemanları ağırlıklı olarak 25-30 yaşları arasındadır (% 29). Yaş değişkeni açısından bakım elemanlarının genelde 25 yaş üzerinde olması (% 91) tercih edilmiştir. Bakım elemanları çoğunlukla mesleki eğitimden geçmiş (% 81) kişilerdir. Bunların % 56'sını meslek lisesi ve % 25'ini meslek yüksekokulu mezunları oluşturmaktadır. Ayrıca bakım elemanlarının % 69'u evli ve % 65'i çocuk sahibidir. Bakım elemanları istihdam edilirken ASPB'nin tavsiyeleri doğrultusunda mesleki eğitim almış, evin sorumluluğunu üstlenebilecek yaş ve tecrübeye, aile yaşantısı ve çocuk yetiştirme deneyimi olan kişiler arasından seçildiği görülmektedir.

Bakım elemanlarının kendilerini alanda yetiştirmeleri ve mesleki tecrübeleri de çocuklarla kuracakları güvenli bağlanma ilişkilerini etkileyebilecek faktörlerdir. Bakım elemanlarının % 68'i formel eğitim süreçleri dışında çocuk bakımı, çocuk gelişimi, çocuklarla iletişim gibi alanlarda halk eğitim merkezleri vb. kuruluşlardan çeşitli kurs, eğitim ve sertifikalar edinmişler ve özel eğitim süreçleriyle kendilerini alanda geliştirmişlerdir. Ayrıca bakım elemanlarının büyük çoğunluğu (% 79) 3 yıldan fazla süredir bakım elemanı olarak çalışmaktadır. ASPB'nin kurum ortamında çalışan bakım personelinin tecrübeli kişiler olması ve kendilerini geliştirmeleri gerektiği yönünde hükmünün uygulandığı görülmektedir.

Çocuk evleri sitelerine gerçekleştirilen ziyaretlerde her bir grupta ortalama 10 çocuğun bakım aldığı, bu çocuklardan 3-4 bakım elemanının sorumlu olduğu ve her grubun ayrı bakım elemanları olduğu görülmüştür. Ayrıca çocuk evleri siteleri 3 vardiya sistemine göre çalışmaktadır. Çocuk evleri sitelerinde bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı (bir bakım grubunda her bir bakım elemanının sorumlu olduğu toplam çocuk sayısı) çoğunlukla 10-15 çocuktur (% 67) ve bunu 5-10 çocuk (% 30) izlemektedir. Gruplar içerisinde çocuklar bakım elemanlarına paylaştırılmadığından her bir bakım elemanı o gruptaki tüm çocukların bakımından sorumludur. Çalışma sonuçlarına göre bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı güvenli bağlanma ilişkileri için olması gerekenden yüksektir. Bunun önlenmesi için gruptaki çocuk sayılarının azaltılması gerekmektedir.

Bir diğerk bakım ortamı değişkeni çocuk başına dūřen bakım elemanı sayıdır. Çocuk evleri sitelerinde çocuk başına dūřen bakım elemanı sayısı (bir çocuğun bakımından sorumlu olan toplam bakım elemanı sayısı) ağırlıklı olarak 2 bakım elemanıdır (% 49). Bunu 1 bakım elemanı izlemektedir (% 19). Bu ifade aynı zamanda çocuğun muhtemel bağlanma figürü sayısını yansıtmaktadır. Çocukların bakım elemanlarını bağlanma figürü olarak algılaması ve güvenli bağlanma ilişkileri kurması için bakım elemanlarının onlarla uzun süreli ve kaliteli birebir etkileşim süreci deneyimlemesi gerekmektedir. Bunun sağlanması da bakım elemanı-çocuk etkileşim sürelerinin arttırılması ile mümkün olacaktır. Dięer taraftan çocuk evleri sitelerinde çocuk başına dūřen bakım elemanı sayısı, bakım elemanı başına dūřen çocuk sayısına göre daha iyi oranlardadır.

Baęlanmada önemli olan çocuğun ihtiyaçlarının birçok bakım elemanı ile eksiksiz karşılanması değil, bu bakımın mümkün olan en az sayıda kiři tarafından karşılanmasıdır. Sonuç olarak çocuk başına dūřen bakım elemanı sayısının fazla olması çocukların fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması ve bakımlarının sağlanması açasından daha uygun gibi düşünülse de, çocuklarla sağlıklı ve güvenli bir bağlanma ilişkisinin oluşturulabilmesi için bu sayının az olması ve çocuğun bağlanma figürü olarak bir ya da birkaç kiři üzerine yoğunlaşması gerekmektedir. Bu çalışmadan çıkan sonuçlara göre bunun sağlanması için öncelikle bakım elemanı başına dūřen çocuk sayısının (bir grupta yer alan toplam çocuk sayısı) azaltılması gerekmektedir. Gerektiğinde bakım grubunun belirli işleriyle ilgilenecek farklı elemanlar istihdam edilerek bakım elemanlarının odak noktasının çocukların temel bakımı ve etkileşimi olması sağlanmalıdır.

Çocuk evleri sitelerinde bakım elemanlarının % 95'i çocukların kendilerine “Anne” veya “Ayşe Anne” gibi sıfatlarla hitap etmektedir. Benzer şekilde bakım elemanlarının büyük bir çoğunluğu (% 87) kurumdaki çocuklara doğrudan ismiyle seslenmek yerine “çocuğum”, “yavrum”, “evladım” gibi sahiplenme içeren sıfatlarla seslenmektedir. Bu ifadelerin çocuklarda bağlanmaya yönelik olumlu davranış gelişimini desteklediği düşünölmektedir. Çocuklar sahiplenme duygusu içeren ifadelerden hoşlanmakta ve bu tür davranışları daha yakın bulmaktadırlar. Bu sonuçlar hem bakım elemanlarının hem de çocukların kurum içerisinde aile ortamı oluşturma, sıcak ilişkiler kurma yönünde olumlu yaklaşımlarını göstermektedir. Bakım elemanlarının kurumdaki çocukları kendi evlatları gibi benimsediği ve çocukların da bakım elemanlarını bir anne figürü olarak algıladığı değerlendirilmiştir.

Bağlanma Fonksiyonları Anketi İle İlgili Sonuçlar

Bağlanma Fonksiyonları Anketi maddeleri değerlendirildiğinde bakım elemanlarının genel olarak bağlanma fonksiyonlarını sağladıkları görülmektedir. Çalışma sonuçlarına göre bakım elemanları bağlanma fonksiyonlarını yerine getirmektedir ki, bu koruma altındaki çocuklarla güvenli bağlanma ilişkileri kurabildiklerini göstermektedir. Bağlanma fonksiyonları açısından tutarlı bakım fonksiyonunun en yeterli (N=4,63) ve güvenli sığınak fonksiyonunun en yetersiz (N=3,88) fonksiyonlar oldukları görülmüştür.

Bağlanma Fonksiyonları Anketinin ilk 8 sorusu bakım elemanlarının kendi sundukları bakımı değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bu değerlendirmelere göre; bakım elemanlarının çoğunlukla ulaşılabilirlik fonksiyonunu sağladıkları (% 92), çocukların ihtiyaçlarını ertelemeden karşılayabildikleri (% 93), çocukların ipucu davranışlarını doğru yorumlayabildikleri (% 97), fiziksel ihtiyaçlar yanında duygusal ihtiyaçları da karşılayabildikleri (% 87), tutarlı bakım verdikleri (% 94), karşılıklı davranışlarla etkileşimler kurdukları (% 92), bakım dışında fiziksel yakınlık kurdukları (% 91) ve çocukların duygularını düzenleyebildikleri (% 93) görülmektedir.

Duyarlı bakım konusunda bakım dışı fiziksel yakınlık ve çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanması kararsız kalınan ve olumsuz ifadelerin kullanıldığı fonksiyonlardır. Bakım elemanlarıyla gerçekleştirilen birebir görüşmelerde kurum bakımında çocuklarla fiziksel yakınlık kurulmasının yasak olduğu ve bundan kaçınılması yönünde bilgilendirmeler olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca bakım elemanları çocukların fiziksel ihtiyaçlarını sağlayabildiklerini, ancak çocukların duygusal ihtiyaçlarını sağlama açısından iş yüklerinin ağır olduğunu ve zamanın yetersiz kaldığını belirtmişlerdir.

Kruskal Wallis hipotez testi sonuçlarına göre bakım dışında çocuklarla kurulan fiziksel temas bakım elemanlarının eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır (sig.=0,004, $p<,05$). Meslek yüksekokulu ve meslek lisesi mezunu bakım elemanlarının bu maddeden anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Çocuklarla sarılma, kucaklama, başını okşama gibi güvenli fiziksel temas davranış örüntülerinin güvenli bağlanma oluşumunu pekiştirme fonksiyonu olduğu bilinmektedir. Alana yönelik mesleki eğitim almış bakım elemanlarının çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kurma noktasında daha duyarlı ve bilinçli hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama fonksiyonunun bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı arttıkça anlamlı olarak azaldığı belirlenmiştir (sig.=0,008, p<,05). Bakım ortamında bakım elemanlarının sorumluluğundaki çocukların fazla olması, bu çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama noktasında olumsuz bir faktördür.

Ayrıca çocukların duygularını düzenleyebilme fonksiyonu bakım elemanı tecrübesine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır (sig.=0,000, p<,05). Bakım elemanı tecrübesi arttıkça çocukların stresli zamanlarında duygularını düzenleme fonksiyonunun daha yüksek oranda sağlandığı belirlenmiştir. Bakım tecrübesi, edinilen bakım alışkanlıkları, çocukların davranışlarını değerlendirme ve çocuklara yaklaşım biçimlerini öğrenme açısından bakım elemanlarının duygu düzenleme fonksiyonunu olumlu yönde etkilemektedir.

Bağlanma Fonksiyonları Anketinin sonraki 7 sorusu ise çocukların bakım elemanlarına yaklaşımları üzerinden gerçekleştirilen değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu değerlendirmelere göre bakım elemanları; yakınlık kurma ve sürdürme (% 94), ayrılık protestosu sonrası yakınlık kurma (% 92), bağlanma figürü seçimi (% 86), güvenli sığınak (% 72), güvenli üs (% 84), olumlu içsel çalışan modeller geliştirme (% 95) ve bağlanma (% 86) fonksiyonlarını sağlamaktadır.

Bakım elemanlarının bağlanma figürü seçimi, güvenli sığınak, güvenli üs ve bağlanma fonksiyonları açısından tereddütte kaldıkları görülmüştür. Çocuk evleri sitelerinde kalan çocukların bir kısmı bakım elemanlarını bağlanma figürü olarak algılamakta problem yaşamaktadır. Bu doğrultuda kurumdaki çocuklarda rastgele yakınlık davranışları da sıklıkla gözlenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre rastgele yakınlık davranışları çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda en sık gözlemlenen ikinci güvensiz bağlanma örüntüsüdür (N= 3,11). Birebir görüşmelerde güvenli sığınak fonksiyonu açısından bakım elemanları iş yüklerinin fazla olduğundan ve çocuklara ayırabilecekleri bireysel zamanın kısıtlı olmasından söz etmektedir. Bakım elemanları ayrıca güvenli üs fonksiyonunun çok erken dönemde (bebeklik dönemi) çocukların kullandığı bir işlev olduğunu, çocukların yürümeye başladıktan itibaren bu fonksiyonu kullanmadıklarını belirtmektedir. Bu bölümde son olarak bakım elemanlarının bağlanmanın tanımlamasında kavramsal problemler yaşadıkları görülmüştür.

Kruskal Wallis hipotez testi sonuçlarına göre bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonu bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı (sig.= 0,009, p<,05) ve çocuk başına düşen bakım elemanı sayısına (sig.0,000, p<,05) göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı ve çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı azaldıkça bakım elemanlarının daha yüksek oranlarda güvenli sığınak işlevini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonunu sağlamaları bakım gruplarındaki çocuk sayısının azaltılması ve çocuğa bakım veren bakım elemanı sayısının azaltılmasıyla kolaylaşmaktadır.

Genel olarak bağlanma fonksiyonları demografik değişkenler ve bakım ortamı koşullarına göre değerlendirildiğinde yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma durumunun bağlanma fonksiyonlarını sağlama ve dolayısıyla güvenli bağlanma oluşumu açısından herhangi bir farklılığa yol açmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın hipotez testleri sonuçları aşağıda sıralanmıştır:

H1: Bakım elemanlarının yaşı arttıkça bağlanma fonksiyonları puanları artacaktır” reddedilmiştir.

H2: Bakım elemanlarının mesleki tecrübeleri arttıkça bağlanma fonksiyonları artacaktır.

Çocukların duygularını düzenleme fonksiyonu için doğrulanmıştır.

H3: Bakım elemanlarının mesleki eğitimleri arttıkça bağlanma fonksiyonları artacaktır.

Bakım elemanlarının çocuklarla bakım dışı fiziksel yakınlık kurması fonksiyonu için doğrulanmıştır.

H4: Bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı azaldıkça bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonları artacaktır.

Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama ve güvenli sığınak fonksiyonları için doğrulanmıştır.

H5: Çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı arttıkça bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonları artacaktır.

Güvenli sığınak fonksiyonu için doğrulanmıştır.

Sonuç olarak bakım elemanlarının eğitim seviyeleri, bakım elemanı tecrübeleri ile kurum ortamında bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı ve çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı bağlanma fonksiyonlarının bazılarında anlamlı derecede farklılıklara neden olmuştur. Bakım elemanlarının mesleki eğitim kurumlarından seçilmesi, bakım tecrübesi olan kişilerin istihdam edilmesi, bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı (bakım grubundaki toplam çocuk sayısı) ve çocuk başına düşen bakım elemanı sayısının (bakım grubundaki toplam bakım elemanı sayısı) az sayıda tutulması bağlanma fonksiyonlarının karşılanması ve güvenli bağlanma oluşumu açısından faydalı olacaktır.

Betmann vd. (2015: 71) kurum ortamında bakım elemanlarının çocukların ihtiyaçları konusunda ayrıntılı bilgi sahibi olmadıklarını belirtmektedir. Bakım elemanlarına bağlanma ihtiyacı başta olmak üzere çocukların temel duygusal ihtiyaçları konusunda uygulanacak bir eğitim, etkili bakım sunma ve çocukların gelişimleri açısından kritik öneme sahiptir.

Bir çalışmada duyarlı bakım, çocukların ihtiyaçlarına yanıt verme ve gelişimsel olarak uygun etkileşim geliştirme gibi noktalarda bakım elemanlarının eğitimi, erken gelişim dönemindeki çocukların kurum içerisinde farklı ortamda bakılması, bu çocuklara 2 temel bakım veren sunulması ve aile saati gibi uygulamalarla bakım elemanı çocuk etkileşimlerinin ve olumlu duygulanımların arttığı ve çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin olumlu yönde ilerlediği tespit edilmiştir (The St. Petersburg-USA Orphanage Research Team, 2008; Akt.: Bakermans-Kranenburg, 2011: 25).

Kurum bakımı alan korunmaya muhtaç çocukların sosyoduygusal gelişimleri için tamamlayıcı bakım, farklı yaşlardan çocukların yer aldığı aile yapısındaki gruplar, bir gruptaki çocuk sayısının en fazla 6-7 ve mümkünse daha az olması, iki tane değişmeyen birincil bakım elemanının varlığı, bu kişilerin haftada en az 40 saat bakım ortamında kalması, bu kişilerden birinin yokluğunda diğerinin mutlaka kurumda bulunması önerilmektedir. Gruplar farklı yaşlardan çocuklardan oluştuğunda, farklı bakım gruplarına ve dolayısıyla farklı bakım elemanlarına geçiş önlenecektir. Bu doğrultuda bakım elemanları farklı yaş gruplarından çocuklara nasıl davranacakları ve günlük düzen konusunda eğitilmelidir

(<https://www.oecd.pitt.edu/Improving-Institutions/237/Default.aspx>) (21.05.2018 tarihinde erişildi).

Bağlanma Fonksiyonları Anketi sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde çocuk evleri sitelerinde görevli bakım elemanları çocuklara duyarlı bakım vermekte ve temel bağlanma fonksiyonlarını sağlamaktadır. Bakım elemanları ile kurumdaki çocuklar arasında güvenli bağlanma ilişkilerinin kurulduğu görülmektedir. Bu bağlamda koğuş tipi bakım türünden, daha az sayıda bakım elemanının daha az sayıda çocuğa hizmet sunduğu ev tipi bakım türüne geçiş başarılı bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Ancak, çocukların psikososyal gelişimlerinin ve özellikle erken gelişim dönemindeki çocukların güvenli bağlanma deneyimlerinin desteklenmesi açısından yapılacak düzenlemeler göz önünde bulundurulmalıdır.

Bağlanma Faktörleriyle İlgili Sonuçlar

Bu bölümde çeşitli faktörlerin çocuk evleri sitelerinde bakım elemanları ile çocuklar arasında güvenli bağlanma ilişkileri kurulmasına etkileri bakım elemanları değerlendirmelerine dayanılarak sunulmuştur.

Bakım elemanlarına göre (% 48), çocukların öz aileleri ile görüşme durumları onlarla kurdukları duygusal bağı (bağlanma) olumsuz yönde etkilememektedir. Bakım elemanları aileleriyle görüşme durumundan bağımsız olarak çocuklarla duygusal bağlar kurabilmektedir.

Bakım elemanlarının bir kısmı (% 27), kardeşleriyle aynı kurum ortamında kalan çocuklarla daha güvenli bağlar kurduklarını dile getirmiş, bir kısmı ise (% 35) bu durumun güvenli bağlanma oluşumuna herhangi bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Kurumda bir kardeşin varlığı güvenli bağlanma oluşumunu olumlu veya olumsuz yönde etkileyen bir koşul olarak değerlendirilmemiştir.

Bakım elemanlarının çoğunluğu (% 82) yeni ev tipi bakım modelinin (çocuk evleri sitesi) çocuklarla güvenli bağlar oluşumunu destekleyen bir uygulama olduğunu ifade etmiştir. Bakım elemanları bu dönüşümü güvenli bağlanma açısından faydalı görmektedir.

Bakım elemanlarının yarısı (% 50) ebeveynleriyle bir bağ kurmadan erken aylarda kurum bakımına alınan çocuklarla bağlanma kurma açısından zorlanmadığını belirtmişlerdir. Buna göre erken bebeklik döneminde koruma altına alınma güvenli

bağlanma oluşumunu engellememektedir. Öncesinde bağlanma deneyimi olmayan çocuklar da bakım elemanlarıyla güvenli bağlar kurabilmektedir.

Bakım elemanları beyanlarına göre (% 71), çeşitli örselenmişlikler (ihmal, istismar vb.) sonucu kurum bakımı altına alınan çocuklarla güvenli bağlanma kurma diğer nedenlerle koruma altına alınan çocuklardan daha zordur. Diğer taraftan bakım elemanlarının büyük çoğunluğu (% 84) bu çocukların kötü deneyimlerini atlatarak kendileriyle güvenli bağlar kurabildiklerini ifade etmektedir.

Olumsuz deneyimler sonucu bakım altına alınan çocukların güvenli olmayan bağlanma örüntüleriyle kurum bakımına giriş yaptıkları öngörülebilir. Dolayısıyla bu güvensiz bağlanma örüntülerinin güvenilir bir bağlanma formuna dönüştürülmesi bakım elemanları için zor ve emek isteyen, duyarlı bir bakım süreci gerektirmektedir. Çocuğun kurum öncesi kötü deneyimleri kurum içerisinde bakım elemanlarıyla güvenli bağ oluşumunu olumsuz yönde etkilemekte ancak bu çocuklar zamanla bakım elemanlarıyla güvenli bağlar kurabilmektedir.

Bakım elemanlarının çoğunluğu (% 76) küçük yaştaki çocuklarla daha güvenli bağlar kurduğunu belirtmiştir. Erken çocukluk döneminin bağlanma sistemi için kritik evre olması ve bu dönem atlatıldığında bağlanmanın çoğunlukla şekillenmiş olmasından dolayı kurum bakımındaki erken gelişim dönemi çocuklar güvenli bağ kurma açısından daha büyük çocuklara göre avantajlı konumdadır. Bu çocuklar bakım elemanlarının duyarlı bakımı sonucunda kritik evre sonlanmadan güvenli bağlanma deneyimlebilmektedir.

Daha az süre kurum bakımı alan çocuklar bakım elemanlarıyla (% 68) daha güvenli bağlar kurmaktadır. Bakım elemanlarının sürekli değişmesi ve birebir etkileşimin yetersiz olması sonucunda uzun süreli kurum bakımı çocuklar için duygusal ihmal ortamı oluşturmakta, çocukların güvenli bağlanma gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Güvensiz Bağlanma Örüntüleri İle İlgili Sonuçlar

Bu bölümde literatür çalışmalarınca korunmaya muhtaç çocuklarda görüldüğü tespit edilen bazı güvensiz bağlanma örüntülerinin çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda dağılımı bakım elemanları beyanlarına göre incelenmiştir.

Güvenli bağlanan çocuklar bakım verenlerinin onlara önem veren, tutarlı, ulaşılabilir olduğu yönünde içsel modeller geliştirirken, güvensiz bağlanma örüntüleri olan kaygılı bağlanma; tutarsız, kaçınan bağlanma; reddeden bir bağlanma figürü temsili sonucunda oluşmaktadır (WHO, 2004: 23). Ayrıca bakım verenin tutarsız, öngörülemez ve rahatsız edici davranışları sonucunda kurumlardaki pek çok çocukta dağınık bağlanma gözlenebilmektedir (Şenkal, 2013: 41). Bu çocuklarda dağınık bağlanma görülmesi hem kurum öncesinde aileleriyle yaşadıkları kötü deneyimlerden, hem de kurum bakımının sunduğu duygusal ihmalden kaynaklanmaktadır. Kurum çocuklarında görülen bir diğer problem tepkisel bağlanma bozukluğudur. Tepkisel bağlanma bozukluğunda herhangi bir bağlanma figürüyle tutarlı /tutarsız duygusal bir bağ oluşturulamaması söz konusudur (Gleason vd., 2011: 3). Tepkisel bağlanma bozukluğunun inhibe ve dizinhibe alt türleri bulunmaktadır. İnhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğunda sosyal hayattan çekilmiş ve kimseyle bağ kuramayan bir davranış profili sergilenmektedir. Diğer taraftan dizinhibe tip ise bir bağlanma figürüyle bağ oluşturamamaktan kaynaklanan, seçkisiz olarak rastgele herkese yakınlık gösterme davranışlarıyla şekillenmektedir (Subaşı, 2015: 54).

Çocuk evleri sitelerinde korunmaya muhtaç çocuklarda güvensiz bağlanma davranış örüntüleri ortalamaları değerlendirilmiş ve korunmaya muhtaç çocuklarla görülen davranış örüntüleri sırasıyla kaygılı bağlanma (N= 3,33), rastgele yakınlık (N= 3,11), dağınık bağlanma (N=3,09) olarak belirlenmiştir. En az sıklıkta görülen güvensiz bağlanma davranış örüntüleri ise kaçınan bağlanma (N= 2,37) ve reaktif bağlanma bozukluğu (N= 2,27) davranış örüntüleri olarak tespit edilmiştir.

Ülkemizde çocuk evleri sitelerinde koruma altında olan çocuklarda bağ kurmama ve kaçınma davranışları, yani kendilerini bağlanma figürlerinden uzak tutacak davranışlar düşük oranlarda görülmektedir. Bunun aksine bakım elemanlarını yakında tutmaya yönelik kaygılı (yapışkan) bağlanma davranışları, herkese yönelik yakınlık arayışları (rastgele yakınlık) ve zaman zaman yakın, zaman zaman uzak duran davranışlar (dağınık bağlanma) daha sık görülmektedir.

Bu doğrultuda çocuk evleri sitelerinde çocukların ihmal edilmediği, ihtiyaçlarının karşılandığı, bakım elemanlarının mesafeli tutumlarının olmadığı değerlendirilmektedir. Bakım elemanları çocuklarla bağlanma ilişkileri kurabilmektedir. Ancak vardiya sistemi, bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı (gruplardaki toplam çocuk sayısı) ve çocuk

başına düşen bakım elemanı sayısı (çocuğun toplam bakım veren sayısı) olması gerekenden yüksek olduğu için bu bağlanma ilişkileri kesintiye uğrayabilmektedir. Bu nedenle kurumdaki çocuklarda rastgele yakınlık davranışları ve dağınık bağlanma davranışları (tutarsız davranışlar) gözlemlenmektedir. Bu faktörler aynı zamanda tutarsız bakım anlamına gelmekte ve kaygılı bağlanma davranış örüntüleri olan yapışkan davranışlar da sıklıkla bu çocuklarda görülmektedir. Kurum bakımı koşullarında yapılacak düzenlemelerle bakım elemanları ve çocukların etkileşim süreçleri artırılarak özellikle ihtiyaçların zamanında karşılanması, fiziksel yakınlık kurma, duygusal ihtiyaçların karşılanması, duygu düzenleme, güvenli sığınak gibi fonksiyonları desteklenebilecektir.

Diğer taraftan kültürlerarası çalışmalarda güvensiz bağlanma stilleri kendi içerisinde; bireyselliğe önem veren kültürlerde kaçınan bağlanma stilerinin, toplulukçu kültürlerde ise kaygılı bağlanmanın yaygın olarak görüldüğü tespit edilmiştir (Santrock, 2011: 193). Toplumsal bağların halen güçlü ve sıkı olduğu bir sosyal yapıya sahip olduğumuz düşünülürse, ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklarda kaçınma, uzak tutma davranışları yerine kaygılı ve yakınlık kurmayı amaçlayan bağlanma davranış örüntülerinin daha sık görülmesi bu çalışmaları doğrulamaktadır.

Güvensiz bağlanma davranışları arasındaki korelasyon analizleri sonucunda rastgele yakınlık davranışları ile dağınık bağlanma arasında olumlu, bağ kuramama davranışları arasında olumsuz ve kaçınan davranışlar arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca bağ kuramama ve kaçınan davranışlar arasında olumlu, kaygılı ve kaçınan davranışlar arasında olumsuz korelasyon ilişkileri belirlenmiştir. Korelasyon ilişkilerinin beklenen doğrultuda gerçekleşmesi her bir bağlanma stilinin kendi içerisinde tutarlı yapısını göstermektedir.

ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları doğrultusunda ileri sürülen öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama ve güvenli sığınak fonksiyonları bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı arttıkça azalmaktadır. Bu nedenle bakım elemanı başına düşen çocuk sayısının azaltılması ve bakım elemanlarının daha az

sayıda çocukla ilgilenmesi sağlanmalıdır. Bunun için bakım gruplarındaki toplam çocuk sayısının azaltılması gerekmektedir.

- Bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonu ayrıca çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı azaldıkça artmaktadır. Bu nedenle bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonlarını sağlaması ve çocukların bunu algılaması için çocuk başına düşen bakım elemanı sayısının azaltılması uygun olacaktır.
- Meslek lisesi ve Meslek Yüksekokulu mezunlarının diğer eğitim düzeylerine göre çocukla bakım dışında da fiziksel yakınlık davranışları sergiledikleri, dolayısıyla bu konuda farkındalıkları olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle çocuk gelişimi, çocuk bakımı gibi alana yönelik mesleki eğitim almış kişilerin bakım elemanı olarak görevlendirilmesinin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir.
- 3 yıldan fazla bakım tecrübesine sahip bakım elemanları çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebildiklerini ve onları sakinleştirdiklerini belirtmiştir. Bakım elemanları istihdam edilirken bu kişilerin bakım elemanı tecrübesi göz önünde bulundurulmalıdır.
- Bakım elemanları yapılan görüşmelerde kurumlarda çocuklarla bakım sırasında veya bakım dışında fiziksel temas kurma konusunda dikkatli olmaları ve mesafeyi korumaları gerektiği yönünde talimatlar olduğunu, bu tarz fiziksel yakınlıkların zaten yasak olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle bakım elemanlarının bu konuda tereddütler yaşadığı görülmüştür. Kurum idarecileri, sosyal çalışmacılar gibi meslek elemanları tarafından bu yanlış anlaşılmanın giderilmesi için gerekli yönlendirmeler yapılması, çocuklarla fiziksel yakınlık kurulması konusunda sınırların belirtilmesi ve güvenli bağlanmada yakınlığın sağlanabilmesi için sarılma, başını okşama, sıvazlama gibi belirli fiziksel temas örüntülerinin teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Çocukların öz aileleriyle görüşme durumu bakım elemanlarıyla duygusal bağ kurulmasını olumsuz etkilememektedir. Bu nedenle çocukların öz aileleriyle görüşmeleri, aralarındaki bağı tamamen koparmamaları ve hatta ASPB'nin benimsediği politika doğrultusunda aileleri yanına dönebilecek bir durum oluştuğunda desteklenmesi önerilmektedir.
- Güvenli bağlanma açısından kardeşleriyle aynı kurumda kalmak bakım elemanları tarafından olumlu bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Kurumda kardeşlerin bir arada olmasının çocukları psikososyal açıdan olumlu etkileyeceği

düşünülmektedir. Bu uygulamanın yaygınlaştırılması kurum içerisinde kardeş dayanışmasını sağlayacaktır.

- Bakım elemanları Çocuk Evleri / Çocuk Evleri Sitesi gibi yeni ev tipi bakım modelinin çocuklarla güvenli bağlar kurmaları açısından faydalı olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda ev tipi bakım modellerinin yaygınlaştırılarak bakım şartlarının güvenli bağlanmanın desteklenmesi için iyileştirilmesi gerekmektedir.
- Erken dönemde bir bağlanma deneyimi olmadan koruma altına alınma bakım elemanlarıyla güvenli bağlanma oluşumuna engel oluşturmamaktadır. Ancak bu çocukların bağlanma için kritik evre olan erken çocukluk döneminde koruyucu aile/evlat edindirme gibi hizmetlerden faydalandırılması daha doğru bir uygulama olacaktır.
- Çeşitli örselenmişlikler sonucu kuruma gelen çocuklarla güvenli bağlanma ilişkileri diğer çocuklara göre zor gerçekleşmektedir. Bu nedenle bu çocuklar koruma altına alındığında ayrı bir tedavi şeması oluşturulması faydalı olacaktır.
- Bakım elemanları uzun süre kurum bakımında kalan çocuklarla güvenli bağlar kurarken zorlanmaktadır. En iyi kurum bakımı şartları dahi çocukların psikososyal ve duygusal gelişimleri için yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle bu çocukların mümkün olduğunca kısa sürede aile odaklı hizmetlerden faydalandırılması uygun olacaktır.
- Erken gelişim dönemi bağlanma oluşumu açısından kritik evre olduğundan, bu dönemdeki çocuklara özel bakım düzenlemeleri yapılmalı ve gerektiğinde kurum içerisinde farklı ünitelerde bakım sağlanmalıdır.
- Erken gelişim dönemindeki çocuklarla bakım elemanları arasında bireysel bakım süreçlerini arttırmak için yemek hazırlama gibi işleri üstlenecek farklı personel görevlendirerek bakım elemanlarının küçük çocuklarla etkileşim süreleri arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ainsworth, M. D. S. (1979). *Attachment as Related to Mother-Infant Interaction*. Advances in the Study of Behavior içinde. Academic Press, (9), 1-51.
- Bowlby, J. (2013). *Bağlanma* (çev. Tuğrul Veli Soylu). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Bowlby, J. (2012). *Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması* (Çev. Meltem Kamer; Ed. Tahir Özakkaş). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Genç, Y. (2016a). Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet 7. Ünite. *Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları II* içinde. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3439, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2287, 190-220.
- Genç, Y. (2016b). Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet 8. Ünite. *Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalar II* içinde. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3439, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2287, 221-248.
- İslamoğlu, A. H. & Alnıaçık, Ü. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Koşar, N. G. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam Boyu Gelişim* (Çev. edt. Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Vaughn, B. E., Bost, K. K. & Van Ijzendoorn, M. H. (2008). *Attachment and Temperament: Additive and Interactive Influences on Behavior, Affect, and Cognition During Infancy and Childhood*. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications içinde. New York, NY, US: Guilford Press.
- Yörükkan, T. (2015). *Bağlanma ve Sonraki Yaşlarda Görülen Etkileri*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. (2016). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre-I*. Ankara: Nika Yayınevi.

Sürekli Yayınlar

- Aslan, E. & Erbay, E. (2017). Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne Bağlı Çocuk Evlerinde Çalışan Bakım Elemanları ve Çocuk Evi Sorumlularının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 535-556.
- Atlı, A. & Kutlu, M. (2012). Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarında Çalışan Personelin Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi. *Journal of Society & Social Work*, 23(1), 41-56.
- Ayaz, A. B., Ayaz, M., Fiş, N. P. & Güler, A. S. (2012). Gençlerdeki Somatorform Bozukluklarda Kaygı Düzeyi, Annenin Bağlanma Biçimi ve Aile İşlevselliği. *Klinik Psikiyatri*, (15), 121-8.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., Steele, H., Zeanah, C. H., Muhamedrahimov, R. J., Vorria, P., Dobrova-Krol, N. A. & Gunnar, M. R. (2011). III. Attachment and Emotional Development in Institutional Care: Characteristics and Catch Up. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 62-91.
- Baptista, J., Belsky, J., Marquez, S., Silva, J. R., Oliviera, P., Mesquita, A. & Soares, I. (2014). The Interactive Effect of Maltreatment in the Family and Unstable Institutional Caregiving in Predicting Behavior Problems in Toddlers. *Child Abuse & Neglect*, 38(12), 2072-2079.
- Barnas, M. V. & Cummings, E. M. (1994). Caregiver Stability and Toddlers' Attachment-Related Behavior Towards Caregivers in Day Care. *Infant Behavior and Development*, 17(2), 141-147.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Berens, A. E. & Nelson, C. A. (2015). The Science of Early Adversity: Is There A Role for Large Institutions in the Care of Vulnerable Children? *The Lancet*, 386(9991), 388-398.

- Bettmann, J. E., Mortensen, J. M., & Akuoko, K. O. (2015). Orphanage Caregivers' Perceptions of Children's Emotional Needs. *Children and Youth Services Review*, (49), 71-79.
- Biber, K. & Sezer, T. (2011). Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurtlarındaki Grup Sorumlularının Empati Düzeylerinin İncelenmesi. *E-Journal of New World Sciences*, 6 (2), 1704-1714.
- Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5), 759.
- Chisholm, K. (1998). A Three Year Follow-up of Attachment and Indiscriminate Friendliness in Children Adopted from Romanian Orphanages. *Child Development*, 69(4), 1092-1106.
- Cooper, M. L., Shaver, P. R., & Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1380.
- Cyr C., Euser E.M., Bakermans-Kranenburg M.J., Van Ijzendoorn, M.H. (2010). Attachment Insecurity and Disorganisation in Maltreating and High-Risk Families: A Series of Meta-Analyses. *Development and Psychopathology*, (22), 87–108.
- Çalışır, M. (2009). Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(3), 240-254.
- Çetin, H. & Çavuşoğlu, H. (2009). Yetiştirme Yurdunda ve Aileleri ile Yaşayan Adölesanların Benlik Saygıları ve Psikolojik Belirtilerinin Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(4), 137-144.
- Çiftçi, E. G. (2009). Türkiye'de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(5), 53-65.
- Dağ, İ. & Gülüm, V. (2013). Yetişkin Bağlanma Örüntüleri İle Psikopatoloji Belirtileri Arasındaki İlişkide Bilişsel Özelliklerin Aracı Rolü: Bilişsel Esneklik. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(4), 240-247.

- Egeland, B. & Farber, E. A. (1984). Infant-Mother Attachment: Factors Related to Its Development and Changes Over Time. *Child Development*, 753-771.
- Fonagy, P. & Target M. (2005). Bridging the Transmission Gap: An End to An Important Mystery of Attachment Research?. *Attachment & Human Development*, 7(3), 333-343.
- Fraley, R. C. (2002). Attachment Stability From Infancy to Adulthood: Meta-Analysis and Dynamic Modeling of Developmental Mechanisms. *Personality and Social Psychology Review*, 6(2), 123-151.
- Gelen, İ. & Çınar, G. (2014). Samsun Aile ve Sosyal Politikalar Kurumunda Çalışanların, Çalıştıkları Birim ile İlgili Belirttikleri Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Journal of International Social Research*, 7(35), 536-555.
- Gleason, M. M., Fox, N. A., Drury, S., Smyke, A., Egger, H. L., Nelson, C. A. & Zeanah, C. H. (2011). Validity of Evidence-Derived Criteria for Reactive Attachment Disorder: Indiscriminately Social/Disinhibited and Emotionally Withdrawn/Inhibited Types. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 50(3), 216-231.
- Groark, C. J., Mccall, R. B., & Fish, L. (2011). Characteristics of Environments, Caregivers, and Children in Three Central American Orphanages. *Infant Mental Health Journal*, 32(2), 232-250.
- Güçray, S. S. (1993). Çocuk Yuvasında ve Ailesinin Yanında Kalan 9-10-11 Yaş Çocuklarının Öz-Saygı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 58-66.
- Gündoğdu, M. & Zeren, Ş. G., (2004). Yetiştirme Yurdunda ve Ailesinin Yanında Kalan Ergenlerin Kimlik Gelişimlerinin Karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (22), 57-65.
- Hartling, L. M. (2008). Strengthening Resilience in a Risky World: It's All About Relationships. *Women & Therapy*, 31(2-4), 51-70.

- Hazan, C. & Shaver, P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1994). Attachment as An Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hermenau, K., Kaltenbach E., Mkinga, G., & Hecker, T. (2015). Improving Care Quality and Preventing Maltreatment in Institutional Care—a Feasibility Study with Caregivers. *Frontiers In Psychology*, 6 (937), 1-11.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Society & Social Work*, 18(2), 7-19.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma Kuramı Açısından Kurum Bakımının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 867-875.
- Katsurada, E. (2007). Attachment Representation of Institutionalized Children in Japan. *School Psychology International*, 28(3), 331-345.
- Kesebir, S., Kavzaoğlu, S. Ö. & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Levy, K. N., Blatt, S. J. & Shaver, P. R. (1998). Attachment Styles and Parental Representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 407.
- Lionetti, F., Pastore, M., & Barone E. L. (2015). Attachment in Institutionalized Children: A Review and Meta-Analysis. *Child Abuse & Neglect*, 42, 135-145.
- Morley, T. E. & Moran, G. (2011). The Origins of Cognitive Vulnerability in Early Childhood: Mechanisms Linking Early Attachment to Later Depression. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1071-1082.
- Morsünbül, Ü. & Çok F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Mousavi, B. & Safarzadeh, S. (2016). Effectiveness of the Group Play Therapy on the Insecure Attachment and Social Skills of Orphans in Ahvaz City. *International Education Studies*, 9(9), 42.

- Oliviera, P. S., Fearon, R. P., Belsky, J., Fachada, I. & Soares, I. (2015). Quality of Institutional Care and Early Childhood Development. *International Journal of Behavioral Development*, 39(2), 161-170.
- Özdemir, N., Sefer, N. & Türkdoğan, D. (2008). Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar.". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 283-305.
- Quiroga, M. G. & Hamilton-Giachritsis, C. (2016). Attachment Styles in Children Living in Alternative Care: A Systematic Review of the Literature. *In Child & Youth Care Forum*, 45(4), 625-653.
- Ruprecht, K., Elicker, J. & Choi, J. Y. (2015). Continuity of Care, Caregiver–Child Interactions, and Toddler Social Competence and Problem Behaviors. *Early Education and Development*, 27(2), 221-239.
- Rutter, M., Colvert, E., Kreppner, J., Beckett, C., Castle, J., Groothues, C. & Sonuga-Barke, E. J. (2007). Early Adolescent Outcomes for Institutionally- Deprived and Non- Deprived Adoptees. I: Disinhibited Attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(1), 17-30.
- Saçan, S. & Şimşek, Z. (2014). Problem Behaviors of 6-18 Year Old Children Who Have Been Moved From Institutions to Their Biological Families. *Qualitative Studies*, 9(2), 1-18.
- Shaver, P. R., & Brennan, K. A. (1992). Attachment Styles and The " Big Five" Personality Traits: Their Connections with Each Other and with Romantic Relationship Outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(5), 536-545.
- Sloutsky, V. M. (1997). Institutional Care and Developmental Outcomes of 6-and 7-Year-Old Children: A Contextualist Perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 20(1), 131-151.
- Smyke, A. T., Dumitrescu, A. & Zeanah, C. H. (2002). Attachment Disturbances in Young Children. I: The Continuum of Caretaking Casualty. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(8), 972-982.

- Smyke, A. T., Zeanah, C. H., Gleason, M. M., Drury, S. S., Fox, N. A., Nelson, C. A., & Guthrie, D. (2012). A Randomized Controlled Trial Comparing Foster Care and Institutional Care for Children with Signs of Reactive Attachment Disorder. *American Journal of Psychiatry*, 169(5), 508-514.
- Soysal, A. Ş., Özçelik, A., Arhan, E., İşeri, E. & Gücüyener, K. (2009). Bir Olgu Sunumu Eşliğinde Tepkisel Bağlanma Bozukluğunun Gözden Geçirilmesi. *Türkiye Klinikleri*, 18(3), 248-252.
- Stams, G. J. J., Juffer, F. & Van Ijzendoorn, M. H. (2002). Maternal Sensitivity, Infant Attachment, and Temperament in Early Childhood Predict Adjustment in Middle Childhood: The Case of Adopted Children and Their Biologically Unrelated Parents. *Developmental Psychology*, 38(5), 806.
- Sümer, N. & Güngör, D. (1999). The Impact of Perceived Parenting Styles on Attachment Styles, Self-Evaluations and Close Relationships. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-62.
- Sümer, N. (2006). Yetiskin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karsilastirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 1-24.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R. & Çekem, B. (2009). Bağlanma ve Psikopatoloji: Bağlanma Boyutlarının Depresyon, Panik Bozukluk ve Obsesif-Kompulsif Bozuklukla İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 38-45.
- Şahin, G. & Sürücü, A. (2011). Attachment and Identity of Adolescents Living in Orphanages. *Education Sciences*, 6(1), 1318-1334.
- Şahin, N. H. & Yaka, A. İ. (2010). Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nin (YİYE-I), Kendilik Algısı, Olumsuz Otomatik Düşünceler ve Psikopatolojik Belirtiler Bağlamında İncelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 64-76.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. & Özer Özcan, Ö. (2008). Kurum Bakimindeki Çocuk ve Ergenlerde Davranis ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi: Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.

- Turan, İ., Şimşek, Ü. & Aslan, H. (2015). Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 186-203.
- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Üstün, E. & Akman, B. (2002). Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 229-233.
- Üstüner, S., Erol, N. & Şimşek, Z. (2005). Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 130-140.
- Van Den Dries, L., Juffer, F., Van Ijzendoorn, M. H. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2009). Fostering Security? A Meta-Analysis of Attachment in Adopted Children. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 410-421.
- Van Den Dries, L., Juffer, F., Van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Alink, L. R. (2012). Infants' Responsiveness, Attachment, and Indiscriminate Friendliness After International Adoption From Institutions or Foster Care in China: Application of Emotional Availability Scales to Adoptive Families. *Development and Psychopathology*, 24(1), 49-64.
- Van Ijzendoorn, M. H., Goldberg, S., Kroonenberg, P. M., & Frenkel, O. J. (1992). The Relative Effects of Maternal and Child Problems on the Quality of Attachment: A Meta- Analysis of Attachment in Clinical Samples. *Child Development*, 63(4), 840-858.
- Van Ijzendoorn, M. H., Palacios, J., Sonuga- Barke, E. J., Gunnar, M. R., Vorria, P., Mccall, R. B. & Juffer, F. (2011). I. Children in Institutional Care: Delayed Development and Resilience. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 8-30.

- Van Ijzendoorn, M. H., Schuengel, C. & Bakermans–Kranenburg, M. J. (1999). Disorganized Attachment In Early Childhood: Meta-Analysis of Precursors, Concomitants, and Sequelae. *Development and Psychopathology*, 11(2), 225-250.
- Vorria, P., Papaligoura, Z., Dunn, J., Van Ijzendoorn, M. H., Steele, H., Kontopoulou, A. & Sarafidou, Y. (2003). Early Experiences and Attachment Relationships of Greek Infants Raised in Residential Group Care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(8), 1208-1220.
- Yaşar, Ö. & Dağdelen, N. (2013). Korunmaya Muhtaç Çocukların Yetiştirilmesinde Çocuk Yurtlarından Çocuk Evlerine Geçişin, Çocukların Sosyo-Kültürel ve Psikolojik Gelişimlerine Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Isparta Örneği. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 18(2), 199-221.
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000'li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 87-110.
- Yıldızhan, E. (2017). Bağlanma Teorisi ve Bağlanma Bozukluklarına Genel Bir Bakış. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 22(1), 66-72.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), 43-57.
- Zeanah, C. H., Gunnar, M. R., Mccall, R. B., Kreppner, J. M. & Fox, N. A. (2011). VI. Sensitive Periods. Monographs of the Society for Research içinde *Child Development*, 76(4), 147-162.
- Zeanah, C. H., Scheeringa, M., Boris, N. W., Heller, S. S., Smyke, A. T., & Trapani, J. (2004). Reactive Attachment Disorder in Maltreated Toddlers. *Child Abuse & Neglect*, 28(8), 877-888.
- Zeanah, C. H., Smyke, A. T. & Dumitrescu, A. (2002). Attachment Disturbances in Young Children. II: Indiscriminate Behavior and Institutional Care. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(8), 983-989.

Zeanah, C. H., Smyke, A. T., Koga, S. F., & Carlson, E. (2005). Attachment in Institutionalized and Community Children in Romania. *Child Development, 76*(5), 1015-1028.

Diğer Yayınlar

ASPB (2012). Koruyucu Aile Yönetmeliği. Sayı: 28497. 14.12.2012.

ASPB (2013). Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi 2014-2019.
ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
[https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/558275b7369dc544742aae8f/KSB%20\(26.02.2014\)%20\(2\).pdf](https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/558275b7369dc544742aae8f/KSB%20(26.02.2014)%20(2).pdf) adresinden erişildi (06.05.2018).

ASPB (2015). Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. Sayı: 29310. 29.03.2015.

ASPB (2015). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. Sayı: 29284. 03.03.2015.

ASPB (2017). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu.
<http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf> adresinden erişildi (06.04.2018).

Başer, H. (2013). *Çocuk Refahı Alanında Yeni Hizmet Modeli "Çocuk Evleri"*.
Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Browne K. (2009). The Risk of Harm to Young Children in Institutional Care. Save The Children. https://www.crin.org/en/docs/The_Risk_of_Harm.pdf adresinden erişildi (29.05.2018).

Cebe, F. (2005). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurtlarında Barınan Çocukların Benlik Saygısı, Depresyon, Kaygı Skorlarının Ailesi Yanında Kalan Çocuklarla Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çocuk Koruma Kanunu (2005). 5395 Sayılı Kanun. (03.07.2005).

Erol N. & Şimşek Z. (2006). Çocukların Anne Babaları Tarafından Terk Edilmelerini ve Kurumlara Bırakılmalarını Nasıl Önleyebiliriz? içinde *Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu, Hedefleri ve Geleceği, Sempozyum Sunum Kitabı* içinde, Antalya: 4-10.

- Ertekin Z. (2014). *The Effects of Care Types and Temperament on Self Concept and Self Regulation Skills of Children Under the Care of Social Services*. Unpublished Master's Thesis. Ankara: Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences.
- Eryılmaz, N. (2010). *Çocuk Yuvasında ve Ailesinin Yanında Kalan 6 Yaş Çocuklarının Duygusal Becerilerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Hüseyinoğlu, S. (2017). *Korunmaya Muhtaç Çocukların Korunma Altına Alınma Nedenleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakoyun, S. Y. (2015). *Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinlerin Adil Dünya İnançları ve Bağlanma Stilllerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koloğlugil, D. (2008). *The Impact of An Education and Supervision Support Group on Caregivers Working at a Turkish Orphanage and Its Relationship to Children's Developmental Achievements*. Unpublished Doctoral Thesis. İstanbul: İstanbul Bilgi University: Institute of Social Sciences.
- Memişoğlu, A. (2015). *Predicting Problem and Prosocial Behaviours in Different Care Types: Moderating Role of Temperament*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Salim, M. (2011). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları Ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saraç, A. (2011). *Çocuk Yuvası Bakımında Bulunan Çocukların Davranış Sorunları ve Çocuk Yuvası Personeline Yapılan Eğitimin Bu Sorunlar Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Sarıaltın D. M. (2017). *Kurum Bakımındaki Çocuklara İlişkin Sistemin Sosyal Refah Çalışanları Gözüyle Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SHÇEK (1983). 2828 Sayılı Kanun. Resmi Gazete. 18059, (27 Mayıs, 1983).
- SHÇEK (2002). Evlat Edinme Yönergesi. Sayı: B.02.01. SÇE: 010.00.04/02 145, (01.08.2002).
- SHÇEK (2008). Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete. 27015. (05.10.2008).
- SHÇEK (2011). Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanması Hakkında Yönerge. 2011/02. (14.02.2011).
- Subaşı, H. (2015). *Kurumda Kalan Ergenlerin Bağlanma İlişkileri ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenkal, İ. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları ve Bağlanma Biçiminin Depresyon ve Kaygı Belirtileri ile İlişkisinde Aleksitiminin Aracı Rolünün İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenocak, H. (2005). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşfiliz, D. (2014). *How Do Care Types and Individual Differences Contribute to Emotion Understanding Skills of Children Under the Care of Social Services*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Middle East Technical University, Institute of Social Sciences.
- Uluç, S. (2005). *Okul Öncesi Çocuklarda Benliğe İlişkin İnançlar, Kişilerarası Şemalar ve Bağlanma İlişkisinin Temsilleri Arasındaki İlişki: Ebeveynlerin Kişilerarası Şemalarının ve Bağlanma Modellerinin Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üstün, B. (2008). *Yetiştirme Yurdu Deneyimi Olan Genç Yetişkinlerin Çocuklarının Duygusal ve Davranışsal Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

WHO (2004). The Importance of Caregiver-Child Interactions for the Survival and Healthy Development of Young Children: A Review.
<http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42878/924159134X.pdf;jsessionid=AB8C302F55F9A8047BDB996E9992BD32?sequence=1> adresinden erişildi (15.05.2018).

Yaman. F. (2010). *Bakıcı Annelerin Sosyo – Ekonomik ve Çalışma Yaşamlarına İlişkin Özellikleri: Ankara İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, E. (2013). *Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, Ş. (2013). *Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların İlişki Dinamikleri: İzmir Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel, Z. (2016). *Kurum Bakımında Kalmış Yetişkinlerde Bağlanma Biçimleri ve Ruhsal Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

26/10/2017-E.16653

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : 61923333/044/
Konu : 75/06 MELİKE PAK

MELİKE PAK

İlgi : Melike PAK 04/10/2017 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Etik Kurulu Başkanlığının 25.10.2017 tarihli ve 75 sayılı toplantısında alınan "6" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr. Haluk SELVİ
Etik Kurulu Başkanı

6- Melike PAK'ın 04.10.2017 tarih ve 30602 sayılı "Erken Gelişim Döneminde Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Bağlama Örüntüleri; Bakım Koşulları ve Bakım Elemanlarından Bir Değerlendirme" başlıklı başvurusu görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda; Melike PAK'ın "Erken Gelişim Döneminde Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Bağlama Örüntüleri; Bakım Koşulları ve Bakım Elemanlarından Bir Değerlendirme" başlıklı çalışmasının Etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BEND44B7B>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 73595336-605.01-E.373
Konu : Melike PAK

02/01/2018

MELİKE PAK
Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Oltu/ERZURUM

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 18/12/2017 tarih ve 132394 sayılı yazısı ile Personel Dairesi Başkanlığının 27/12/2017 tarih ve 136490 sayılı yazıları ile Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Melike PAK'ın "Erken Gelişim Döneminde Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Bağlanma Örüntüleri (Bakım Koşulları ve Bakım Elemanlar Beyanlarından Bir Değerlendirme)" konulu tez çalışması kapsamında İstanbul Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda görev yapmakta olan bakım elemanları ile Onay tarihinden itibaren 3 ay süre ile anket uygulayabilme talebinin olumlu değerlendirildiği bildirilmiştir.

Söz konusu talebe ilişkin alınan Makam Onayı ekte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır

Tarih : 03.01.2018

Abdulkerim GÜN
Bakan a.
Daire Başkan V.

Gülhan ŞAHİNLİ
VH

EK :
1- 1 Sayfa

DAĞITIM :

Gereği:

İstanbul Valiliğine (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü)
Melike PAK

Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Oltu/ERZURUM

Bilgi:

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (7sq1JS-fvz/k3-Qz6d9L-Fn9iil-NhudWCCo) kodunu yazınız.

Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu

Bölüm 1: Demografik Bilgiler

Cinsiyet

Kadın

Erkek

Yaş

Eğitim

Düz Lise

Meslek Lisesi

Meslek Yüksekokulu

Lisans

Medeni Durum

Evli

Bekar

Çocuğunuz var mı?

Normal eğitim süreciniz dışında kurum bakımına yönelik herhangi bir eğitim, kurs, sertifika aldınız mı? Belirtiniz.

Ne kadar süredir bakım elemanı olarak çalışıyorsunuz?

Bölüm 2: Bakım Ortamı

Bu bölümü çalıştığınız kurumun bakım koşullarını göz önünde bulundurarak doldurunuz.

Bakım Hizmeti Türü:

Çocuk Evleri

Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evleri)

Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısı

Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısı

Vardiya Değişirme Sıklığı

Çocuklar size nasıl hitap ediyor?

Siz onlara nasıl hitap ediyorsunuz?

Bölüm 3: Kurum Bakımında Bağlanma Faktörleri

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Çocukların öz aileleri veya yakınlarıyla görüşme durumu çocuklarla oluşturduğum duygusal bağ etkilemektedir.					
Aynı bakım ortamında kardeşleriyle beraber kalan çocuklarla daha kolay duygusal bağlar kuruyorum.					
Yeni ev tipi bakım hizmetieskikoğuştipihizmete göre çocuklarla güvenli bağ kurmamı kolaylaştırır.					
Erken aylarda kuruma gelen çocuklarla güvenli bağ kurarken diğer çocuklara göre daha zorlanıyorum.					
Çeşitli örselenmişlikler sonucu kuruma gelen çocuklar kötü deneyimlerini atlatarak benimle güvenli bağlar kurar.					
Küçük yaşlardaki çocuklarla (2-3-4 yaş) daha güvenli bağlar kurarım.					
Kötü muamele (istismar, ihmalvb.) sonucu kuruma gelen çocuklarla diğer nedenlerle kuruma gelen çocuklar duygusal bağ kurma açısından farklılaşıyor.					
Uzun süredir aynı kurumda kalmakta olan çocuklarla daha kolay bağ kurabiliyorum.					

Bölüm 4: Kurumlarda Bağlanma Örüntüleri

Aşağıdaki davranış örüntülerini kurum çocuklarında görülme sıklığına göre 1'den 5'e kadar puanlayınız.

Rastgele yakınlık (kurum içinden ya da dışarıdan sürekli iletişim kurulan ya da az iletişimi olan herkese karşı aynı yakınlığı gösterme)

Bakım elemanlarına yönelik tutarsız davranışlar (bazen aşırı yakın, bazen uzak duran)

Hiç kimseyle bir bağ ve yakınlık kuramama

Kaygılı bağlanma (yapışkan davranışlar, sürekli bakım elemanını yakında tutmaya yönelik davranışlar)

Kaçınan bağlanma (bağımsız ve ilgisiz davranışlar)

Bağlanma Fonksiyonları Anketi

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Çocuklara tutarlı bakım veriyorum.					
Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.					
Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)					
Çocuklara olumsuz tepkiler verdiğimde yine bana sığınırılar.					
Çocuğun davranışsal ipuçlarını (ihtiyaçlar) doğru yorumlayabiliyorum.					
Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).					
Çocuklara duyarlı bakım vermem sonucunda kendilerine ve diğer insanlara yönelik olumsuz algılar geliştirirler.					
Çocuklarla etkileşimim karşılıklı davranışlarla gerçekleşmektedir.					
Çocukların fiziksel ihtiyaçları yanında duygusal ihtiyaçlarını da karşılayabiliyorum.					
Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında kendiliğinden benim yanıma gelir.					
Çocuklar olumsuz davranışlarını sonrasında da bana yakınlık göstermeye devam eder.					
Çocuklar çevrede keşif ve oyun davranışları sergilerken benim yakında olup olmadığını kontrol eder.					
Çocuklar benimle yakınlık kurmaya ve bunu sürdürmeye çalışır.					
Çocuklarla yaşadığım ayrılıklar sonrası bir araya geldiğimizde bana sıcak davranırlar.					
Kurumdaki çocuklarla genelde güvenli duygusal bağlar kurarım.					
Çocukların bana bağlanma geliştirdiklerini düşünüyorum.					
Başka kişilerle aynı ortamda olduğumuzda açıkça benimle yakınlık kurmayı tercih eder.					
Çocuklara duyarlı bakım veriyorum.					
Bakım esnasında çocuklarla fiziksel yakınlık kurarım.					
Çocuklar her ihtiyaçları olduğunda bana ulaşabilir.					

ÖZGEÇMİŞ

Melike PAK, 10. 06.1988 tarihinde Soma'da doğdu. İlköğretim ve ortaöğretimini Sakarya/Hendek'te tamamladı. Üniversite eğitimini İzmir Ekonomi Üniversitesi Psikoloji Bölümünde 2012 yılında tamamladı. Yüksek lisans eğitimine Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında 2015 yılında başladı ve 2018 yılında tamamlamıştır. Halen Atatürk Üniversitesi Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

